

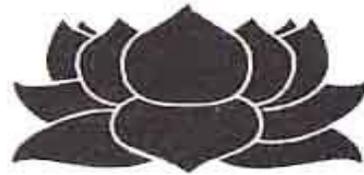

මොක්පුර රන්දොර

නිබ්බාන ගාමිනී පටිපදා

පකද්වම භාගය
පටිච්චසමුපපාද කිරීමස්ථාන
දෙවන ක්‍රමය

අතිපුප්ප ෭, ආච්ඡානා (එ-ඔෆ් සයිඩෝ)

මොක්පුර රන්දොර

මනමාර දේශයෙහි (බුරුමයෙහි)

එ-ඔක් විත්තල් පව්වත අරණ්‍ය සේනාසනාධිපති
අතිපුජ්‍ය උ. ආචිණ්ණ (එ-ඔක් සයාඩෝ)

ස්වාමීන් වහන්සේ විසින්

බුරුම බසින් රචනා කරන ලද

නිබ්බාන ගාමිනි පටිපදා

තම භාවනා ග්‍රන්ථයේ සිංහල පරිවර්තනය

පඤ්චම භාගය

පටිච්චසමුප්පාද කථිමස්ථාන

පරිවර්තනය

පූජ්‍ය උඩරටියගම බමමථිව ස්වාමීන් වහන්සේ

පරිවර්තන සහාය

පූජ්‍ය බුරුම ජාතික උ. අගගඤ්ඤ ස්වාමීන් වහන්සේ

බම දානය

මිනිරිගල නිස්සරණ වන සංරක්ෂක මණ්ඩලයේ හිටපු භාණ්ඩාගාරික

අ.මී. ඩී. එම්. පෙරේරා (කළු) මහත්මයාට පිං පිණිස

ඔහුගේ පුත් භේමන්ත පෙරේරා මහතා

ප්‍රකාශනය

අමා දුම් සංගමය

විපස්සනා භාවනා මධ්‍යස්ථානය, දික්භෙන, පොල්ගස්මිච්ච, 10320

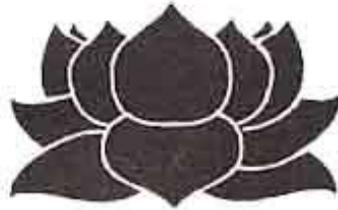
දුරකථනය: 01 - 780140

ධම්මාන වශයෙන්
නොමිලයේ බෙදා හැරීම පිණිසයි.

© අමා දුම් සංගමය

ප්‍රථම මුද්‍රණය
ශ්‍රී. බු. එ. 2545 /ව්‍ය.එ. 2001

මුද්‍රණය
ලිතිර
306, ඇඹුල්ලොහිත, නුගේගොඩ

අපවත් වී වදාළ.

ශ්‍රී කලාණී ශෝභාලාම සංස්ථාවේ ප්‍රධානාචාර්ය,
මිනිරිගල නිස්සරණ වන අරණ්‍යශේ ප්‍රථම සේනාසනාධිපති,
කම්පානාචාර්ය, මහෝපාධ්‍යය, අතිරූප
මාතර ශ්‍රී ඥානාරාමාභිධාන මාහිමිපාණන් වහන්සේට
ප්‍රාචිදාන පිණිස,

ශ්‍රී කලාණී ශෝභාලාම සංස්ථාව පනස්වන වසරට පා තැබීම නිමිත්තෙන්
එකී සංස්ථාවේ ගරු සමුත්පාදක හා ප්‍රධාන අනුශාසක,
ගල්දූවේ ශ්‍රී ගුණවර්ධන ශෝභාලාම මධ්‍යස්ථානාධිපති,
මහෝපාධ්‍යය, රාජකීය පණ්ඩිත, අතිරූප
කඩවැද්දුවේ ශ්‍රී ජිනවංශාභිධාන මාහිමිපාණන් වහන්සේට

“මොක්පුර රන්දොර”

(නිබ්බාන ගාමිනි පටිපදා)

නමී වූ මෙම ග්‍රන්ථය

සාතිශය ශෞරවයෙන් පිළිගැන්වෙයි.

පෙර වදන

අති පූජනීය එ-ඔබ් සභාවේ ස්වාමීන් වහන්සේ විසින් බුරුම බසින් රචනා කරන ලද **නිබ්බාන ගාමිනි පටිපදා** නම් කොටස් හතකින් යුක්ත පොත් පෙළ අප අමාදුම් සංගමය මගින් "මොක්පුර රන්දොර" නමින් සිංහල බසින් එළි දැක්වීම ආරම්භ කරන ලදී. එයින්.

ශමඵ කොටස.

රූප කොටස.

නාම කොටස.

පටිච්ච සමුප්පාද i කොටස.

යන මුල් කොටස් හතර මේ වන විට මුද්‍රණය කොට ප්‍රායෝජනය සලකා අදාළ ස්ථාන වලට බෙදා දී ඇත. මේ එළි දැක්වෙත් එහි පස්වන කොටස වන පටිච්ච සමුප්පාද ii කොටසයි.

මේ සත් ක්‍රියාව මෙතුළාක නොසිඳු ඉදිරියට ගෙන එමේදී, අප ප්‍රධාන අනුශාසක අති පූජ්‍ය නා උයනේ අරියධම්ම ස්වාමීන් වහන්සේගෙන් ලැබුණු අනුග්‍රහය කිසි ලෙසකින්ද එක් අංශයකට සීමාවූවක් නොවේ. මුල් පටිච්ච අත් පිටපත කියවා අනුමත කිරීමේ පටන් අවසාන පියවර දක්වාම එය පැතිර ගියේය. එය අපට කටයුතු වලදී ලොකු බෙදියක විය. කාටත් ආදර්ශයක් විය. මේ බෙදියක යාවපීච වේවා! අති පූජනීය ස්වාමීන් වහන්සේට මේ කුසලය මහාරෝධි පාරමිතා කුසලයක්ම වේවා.

ශාස්ත්‍රීය කටයුතු වලදී අත දුන් ප්‍රියශීලී සබ්‍රහ්මචාරීන් වහන්සේලා අතරට, මුල් අත් අකුරු පිටපත පිටපත් කිරීමේදී පූජ්‍ය විලානගම පියරතන ස්වාමීන් වහන්සේද,

සොදුපත් බැලීමේදී සහය දුන් පුප්ප නික්කඩුවේ ධම්මසීල ස්වාමීන් වහන්සේද, පුප්ප කිතුමනිටියාවේ ධම්මගුත්ත ස්වාමීන් වහන්සේද, පුප්ප උග්ගල්බොඩ උපනිස්ස ස්වාමීන්වහන්සේද විශේෂයෙන් සිහිපත් කරමු.

යෝගාවචර පිරිස මෙන්ම කමිස්ථානාවාසීයන් වහන්සේලා අතට මේ පොත නොමිලයේම පත්වනු දකිනු රිසි වූ හේමන්ත පෙරේරා මහත්මා තම අභාවප්‍රාප්ත පියාණන් වූ මිනිරිගල නිස්සරණ වන සංරක්ෂණ මණ්ඩලයේ හිටපු භාණ්ඩාගාරික එම්. ඩී. එච්. පෙරේරා (කළු) මහත්මයාට පිං පිණිස මෙහි මුළු බරපත දරණ ලදී. එතුමාගේ සියලු සමන්ත පුර්වනා සමුඬි වේවා! ශී පතන්නේ මෙහිදීයෙනි.

අමාදම් සංගමයේ සාමාජිකයෙකු ලෙසින්ද, යෝගවාචරයෙකු ලෙසින්ද, සොදුපත් බලන්නෙකු ලෙසින්ද තම යුතුකම් ඉටුකරන අතරට ප්‍රකාශක වශයෙන් ද කටයුතු කළ කමල් ඇඹුල්දෙණිය මහත්මා මේ කටයුත්තෙහිලා ඉතාමත් සතුටට පත් පුද්ගලයා ලෙස දකිමු. එතරම්ම උදාමනාවකින් කටයුතු කිරීම මාගීයෙන් භිස මෙවැන්නක් එළි දැක්වීම සිතීමට පවා උගහගටය. පිංවත් කමල් මහත්මයා ඇතුළු සේවක මඩුල්ලේ පවුලේ සියලු දෙනාමද මේ පින් බෙලෙන් නිවන් දොර විවෘත කරගනිත්වා!

කොන්දේසි විරහිතාව මේ පරිවර්තීත කටයුත්තෙහි ලා හැකි යෑම වෙහෙසක්ම දරමින් තමුත් සිනාමුසු මුහුණින් යුක්තව සහාය වූ අප හුරුම ජාතික පුප්ප අග්‍රකඤ්ඤ ස්වාමීන් වහන්සේට කාගේත් ආදර ගෞරවය හිමිවිය යුතුවේ. අප සමග එකට එක්වී තවදුරටත් ලක්වීම බුදු සඤ්ඤා බැබලවීමට සිත් පහළ වේවා! ශී එක්ව පතමු.

මෙවන් සන්පුරුෂ මඩුල්ලක උණුසුම් සහයෝගය මැද සිදු වූ මේ පරිවර්තීතය තුළ යම් කිසි අඩුපාඩුවක් ඇත්තේ නම් එ කිසිවිටකත් එම සාධුන්ගේ වරදක් ලෙස නොසලකන්නවා. අවසාන සොදුපත් බැලූ අපගේම වරද ලෙස සලකන්නවා. එසේ සලකා උපේක්ෂා වී නොසිට අප කෙරෙහි අනුකම්පාවෙන් දුටු වරද දන්නවා එවන මෙන් මෙහිලා කරුණාවෙන් ඉල්ලා සිටීමු.

නිස්සරණ වන සෙනසුන් සෙවනේ මේ ලියුම් කියුම් සිදුකළ මේ දීඪී කාලය තුළ අප විසින් රැස් කරගන්නා ලද යම් උතුම් කුසල් සම්භාරයක් වේද, ප්‍රථමයෙන් අප ලොකු ස්වාමීන් වහන්සේට එම කුසල් බෙලෙන් නිදක් නිරෝගී බව ලැබේවා! ශී පතමු. එසේම සෙනසුන් වැසී යෝගාවචර සංඝ රත්නසට සුවසේ ශ්‍රමණ ධර්ම සපුරා ගැනීමටත් ලැබේවා. මේ හැකියාවන් හෙළිකර දුන් දෙස්-විදෙස් ආවායනී උපාධ්‍යයන් වහන්සේලා ප්‍රමුඛ ගිහි-පැවිදි කලාණ මිත්‍ර සත් පුරුෂ මඩුල්ලේ, හදා-වඩා අප මෙලොව තබා

මග පරලොව ගිය අම්මා-අප්පච්චි ඇතුළු සියලු ඥාති-හිතමිත්‍රාදීහු ද දායක කාරකාදීහු ද මැදහත් අහිතවත් සියලු සත්ත්වයෝ ද මේ පින් දැක සතුටු සිතින් අනුමෝදන් වෙත්වා! ශී මෙහිඤ්ඤා ආරාධනා කරමු. අනුමෝදන්ව සකල සමෂක් ප්‍රාර්ථනා මුදුන් පමුණුවා ගනිත්වා.

“ලක් මුදු සසුන බැබළේවා!”

මෙයට මෙතැනි,

උඩරටියගම බමමජීව නිමි

නිස්සරණ වනය,

මිනිරිගල.

11742

2001 ජූනි 30

මූලාශ්‍ර දැක්වීමට මෙම ග්‍රන්ථයෙහි යොදා ඇති කෙටි ක්‍රමය මෙසේය:
[ග්‍රන්ථ සංකේතය / ග්‍රන්ථ කාණ්ඩය / පිටු අංකය]

උදා: [සං. නි. 4/32] යනුවෙන් දැක්වෙන්නේ, සංයුක්ත නිකායෙහි
4 වන කාණ්ඩයෙහි 32 වන පිටුවය.

අදාළ ග්‍රන්ථය කාණ්ඩවලට බෙදා නැතහොත්, [ග්‍රන්ථ සංකේතය/පිටු
අංකය] වශයෙන් දැක්වෙනු ඇත.

උදා: [වි. ම. 331] * [විසුඤ්ඤා මග්ග 331 පිටු]

ග්‍රන්ථ සංකේත නිරූපණය

දී. නි.	-	දීඝ නිකාය	බු. ජ.
ම. නි.	-	මජ්ඣිම නිකාය	"
සං. නි.	-	සංයුත්ත නිකාය	"
අං. නි.	-	අංගුත්තර නිකාය	"
වි. ප.	-	විභංගපපකරණය	"
ධ. ප.	-	ධම්මසංගණීපපකරණය	"
ප. ප.	-	පටිඛානපපකරණය	"
වි. ම.	-	විසුද්ධි මග්ග	ස. භේ.
දී. අ.	-	දී. නි. අටුවාව	"
ම. අ.	-	ම. නි. අටුවාව	"
සං. අ.	-	සං. නි. අටුවාව	"
අං. අ.	-	අං. නි. අටුවාව	"
ධ. අ.	-	ධ. ප. අටුවාව	"
විභ. අ.	-	වි. ප. අටුවාව	"
ප. ප. අ.	-	පඤ්චපපකරණ අටුවාව	"
මහා වී.	-	විසුද්ධි මග්ග මහා වීකා	"
මහා වී. (බු.)	-	විසුද්ධි මග්ග මහා වීකා	බු. අ.
අනු වී.	-	විසුද්ධි මග්ග අනු වීකා	"
ම. වී.	-	ම. නි. වීකාව	"
සං. වී.	-	සං. නි. වීකාව	"

බු. ජ.	=	බුද්ධ ජයන්ති මුද්‍රණය
ස. භේ.	=	සයිමන් හේවාචිකාරණා මුද්‍රණය
බු. අ.	=	ජයධී සංගීති බුරුම අකුරු මුද්‍රණය

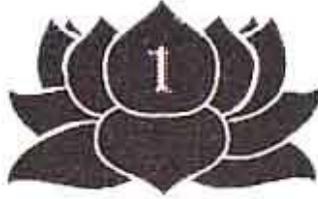
පටුන

පෙර වදන	i
ග්‍රන්ථ සංකේත නිරූපණය	iv
1. පටිච්ච සමුප්පාද විභංග පාළි සුත්තනත භාෂනීය ක්‍රමය	1
කටපාඩම් කළයුතු පාළි තේරුම්	5
පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය යන්න	15
මජ්ඣිම පටිපදා ගමන	15
නිවන් යෑම සඳහා වන මජ්ඣිම පටිපදා මාර්ගය යන්න වනාහී	16
පටිච්චසමුප්පාදය යන්න	17
පටිච්චසමුප්පාද යන වචනයේ අර්ථය පැහැදිලි කිරීම	20
තවත් ක්‍රමයකින් විස්තර කිරීම	22
තවදුරටත් පැහැදිලි කිරීමක්	23
රූප කලාප - නාම කලාප	26
එකග ඵමට - පිළිගැනීමට	28
එල-ගුණාංග-ආනිසංස	29
පටිච්ච පදය	29
සමුප්පාද පදය	31
පටිච්චසමුප්පාද පදය	34
තවදුරටත් පැහැදිලි කිරීම	34
1- මජ්ඣිම පටිපදා	34
2- කරන්නා හා විදින්නා	36
3- ජනපද නිරුතති	39
4- සමසද්දාය-අනතිධාවනං	40
2. පටිච්ච සමුප්පාද අංග දොළස	43
අභ්‍යාත කාල තුන	43
සන්ධි තුන	44
සංධෙප හතර	44
ආකාර විස්ස	45
පෙරාතුව දැන හඳුනාගත යුතු භාවනා ක්‍රමය	45

වෙත් වෙත් වශයෙන්	47
අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා	48
මනෝඥවාර වීථි	48
සංඛාර පච්චයා විඤ්ඤාණං	49
විඤ්ඤාණය	50
විපාක විඤ්ඤාණා = විපාක මනෝ විඤ්ඤාණා	50
භාවනා නිදසුන් - වීථි මුක්ත සිත්	51
වකඛුඥවාර වීථි විපාක විඤ්ඤාණායෝ	51
විඤ්ඤාණා පච්චයා නාම-රූපං	52
කම්ම විඤ්ඤාණා = අභිසංඛාර විඤ්ඤාණා	53
නාම-රූප	53
භාවනා නිදසුන් සමභරක්	54
වකඛුඥවාර වීථි-විපාක නාම	54
සංඛාර භා කම්ම භව = කම්ම	54
ආශ්‍රිතනා සංඛාරා	55
සභජන විඤ්ඤාණය නිසා සභජන නාම-රූප පහළවීම	56
නාම-රූප පච්චයා සලායතන	58
(අ) නාමය මනායතනයට උදව් කරන හැටි	59
(ආ) නාම නිසා රූපායතන පහළවීම	60
උපත්ථමභක සවිභාවය	62
සමුග්ගයක් ලෙස බලන තවත් ක්‍රමයක්	64
(ඇ) රූප නිසා රූපායතන පහළවීම	64
(ඈ) රූප නිසා මනායතනය පහළවන ආකාරය	65
භාවනා කරන ආකාර සමභරක්	66
(ඉ) නාම-රූප නිසා මනායතනය පහළවන ආකාරය	68
භාවනා ක්‍රම සමභරක්	68
මේ ආකාරයටම...	69
සලායතන පච්චයා එසේනා	69
භාවනා ක්‍රමය-පටිසන්ධි මනෝසමඵසං-පටිසන්ධි සිත හා යෙදෙන එසේන	71
සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මායතනය	72
පඤ්චඥවාරාවජ්ජන මනෝසමඵසං (රූපාරමමනා ජේලිය)	72

එකඟ සම්ප්‍රදාය = එකඟ විකල්පය හා යෙදෙන එකඟ	73
සම්ප්‍රදායික මනෝ සම්ප්‍රදාය (රූපාරම්භය පේළිය)	73
සත්‍ය මනෝසම්ප්‍රදාය (රූපාරම්භය පේළිය)	73
වෛද්‍ය මනෝසම්ප්‍රදාය (රූපාරම්භය පේළිය)	73
ප්‍රථම ජවන මනෝසම්ප්‍රදාය (රූපාරම්භය පේළියේ කුසල ජවන)	73
ප්‍රථම කදාලම්භන මනෝසම්ප්‍රදාය (රූපාරම්භය පේළිය)	74
මනෝද්වාරාවර්ජන මනෝසම්ප්‍රදාය (රූපාරම්භය අරමුණ)	74
එකඟ පව්‍ය වේදනා = එකඟ නිසා වේදනා ඇතිවේ.	75
එකඟ සම්ප්‍රදාය වේදනා + එකඟ සම්ප්‍රදාය පව්‍ය වේදනා	75
මනෝ සම්ප්‍රදාය සත්‍ය	78
වේදනා පව්‍ය කණ්ඩායම	79
අනාගත වර්ධන කතා	80
භාවනා කරන ආකාර සමහරක්	81
ධර්ම කණ්ඩායම	81
රහස්‍ය වහන්සේලාගේ සත්‍යත්වය වනාහි	81
කණ්ඩායම පව්‍ය උපදානං කණ්ඩායම නිසා උපදානය හටගනී	82
1. කාමුපාදානය	82
2. දිවිද්දාපාදානය	83
3. සීලධර්මපාදානය	83
4. අනන්‍යාදාපාදානය	83
වේදනා බලන තවත් ක්‍රමයක් = භාවනා කරන ආකාරය	84
කණ්ඩායම හා උපදානයන්හි වීථි	85
සැලකිලිමත් විය යුතු.	85
උපදාන පව්‍ය හව උපදානයන් නිසා හවය ඇතිවේ.	85
සත්‍ය විය යුතු කාරණයක්	86
අනිවාර්ය භාවනා ක්‍රමය	87
භාවනා ක්‍රමය	88
මනෝද්වාරික ජවන වීථි සත්‍යයි.	88
හව පව්‍ය ජවන (කම) හවයනිසා ජවන වේ.	88
භාවනා ක්‍රමය	89
ජවන පව්‍ය ජවන මරණ ජවන වීම නිසා ජවන මරණවේ. (භාවනා ක්‍රමය)	90

සෝක-පරිදේව-දුකඛ-දෝමනස්ස-උපායාස	91
බලන අකාරය මදක්	91
සෝක-පරිදේව-දෝමනස්ස-උපායාස වීථි සත්තභි	91
පටිච්ච සමුප්පාද දේශනා න්‍යාය සතර	92
(1) මූලසීඨ අග දක්වා = අනුලෝම පටිච්චසමුප්පාද දේශනාව (1)	92
(2) මැදින් පටන්ගෙන අග දක්වා = අනුලෝම පටිච්චසමුප්පාද දේශනාව (2)	93
(3) අග සීඨ මූල දක්වා = පටිලෝම පටිච්චසමුප්පාද දේශනාව (1)	93
(4) මැදින් පටන්ගෙන මූලට = පටිලෝම පටිච්චසමුප්පාද දේශනාව (2)	94
අනුලෝම පටිච්ච සමුප්පාද දේශනා දෙවන ක්‍රමය (2)	95
අග සීඨ මූල දක්වා = පටිලෝම පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාව (1)	97
භාවනා ක්‍රමය	99
මැදින් පටන්ගෙන මූලට = පටිලෝම පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාව දෙවන ක්‍රමය (2) ආභාර හතර	99
අකමමස් ආභාර = අනුපාදිණ්ණක ආභාර	100
කම්මිකාර ආභාර	101
ආභාර හතර වර්ගයේ ශක්තිය	102
භාවනා කිරීම සම්බන්ධව ප්‍රධාන කාරණයක්	105
විභක්ඛ වර්ග ආභාර හතරින් පටන් ගෙන භාවනා කරන (බලන) ක්‍රමය	105
කමම වර්ග ආභාර හතරින් පටන් ගෙන භාවනා කරන ක්‍රමය	106
තවත් පැහැදිලි කිරීමක්	106
හතරාකාරයකට දේශනා කිරීමට හේතුව	107
1. අනුලෝම පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාව ප්‍රථම ක්‍රමය	108
2. අනුලෝම පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාව ද්විතීය ක්‍රමය	109
3. පටිලෝම පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාව ප්‍රථම ක්‍රමය	109
මහ වර්ග විපක්ෂනා කදාඤ්ඤ	109
4. පටිලෝම පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාව ද්විතීය ක්‍රමය	110
සමුප්පාදන ක්‍රමය	110

පටිච්ච සමුප්පාද දෙවන කොටස

"නමෝ තස්ස භගවතෝ අරහතෝ සමමා සමුද්ධස්ස"

පටිච්ච සමුප්පාද විභංග පාළි සුත්තනත භාෂණීය ක්‍රමය

අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා,
 සංඛාර පච්චයා විඤ්ඤාණං,
 විඤ්ඤාණ පච්චයා නාම රූපං,
 නාම රූප පච්චයා සළායතනං,
 සළායතන පච්චයා ඵසෙසා,
 ඵසෙස පච්චයා චේදනා,
 චේදනා පච්චයා තණ්හා,
 තණ්හා පච්චයා උපාදානං,
 උපාදාන පච්චයා භවෝ,
 භව පච්චයා ජාති,
 ජාති පච්චයා ජරා මරණං,
 සොක-පට්ඨේව-දුක්ඛ-දොමනසසුපායාසා සමභවන්ති,
 ඵච මෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛකඛන්ධස්ස සමුදයෝ ගොති.

1. තත්ථ කතමා අවිජ්ජා: දුක්ඛේ අඤ්ඤාණං, දුක්ඛ සමුදය අඤ්ඤාණං, දුක්ඛ තිරොධේ අඤ්ඤාණං, දුක්ඛතිරොධ ගාමිණීයා පටිපදාය අඤ්ඤාණං, අයං චුළචති අවිජ්ජා.

2. තරට කතමෙ අවිජජා පච්චයා සංඛාරා, පුඤ්ඤාති සංඛාරො, අපුඤ්ඤාති සංඛාරො, ආනෙඤ්ජාති සංඛාරො, කාය සංඛාරො, වචී සංඛාරො, චිත්ත සංඛාරො.
 තරට කතමො පුඤ්ඤාති සංඛාරො: කුසලා චේතනා කාමාවච්චරා, රූපාවච්චරා, දානමයා, සීලමයා, භාවනාමයා අයංචුච්චති පුඤ්ඤාති සංඛාරො.
 තරට කතමො අපුඤ්ඤාති සංඛාරො: අකුසල චේතනා කාමාවච්චරා අයංචුච්චති අපුඤ්ඤාති සංඛාරො,
 තරට කතමො ආනෙඤ්ජාති සංඛාරො: කුසලා චේතනා අරූපාවච්චරා අයංචුච්චති ආනෙඤ්ජාති සංඛාරො.
 තරට කතමො කාය සංඛාරො: කාය සංවේතනා කාය සංඛාරො, වචී සංවේතනා වචී සංඛාරො, මනෝ සංවේතනා චිත්ත සංඛාරො ඉමෙ චුච්චනති අවිජජා පච්චයා සංඛාරා.
3. තරට කතමං සංඛාරං පච්චයා විඤ්ඤාණං: චකච්ච විඤ්ඤාණං, සොත විඤ්ඤාණං, ඝාන විඤ්ඤාණං, ජීවහා විඤ්ඤාණං, කාය විඤ්ඤාණං, මනෝ විඤ්ඤාණං, ඉදං චුච්චති සංඛාරං පච්චයා විඤ්ඤාණං.
4. තරට කතමං විඤ්ඤාණ පච්චයා නාම රූපං: අභවී නාමං, අභවී රූපං තරට කතමං නාමං වේදනාකඛ්ඤෙධා, සඤ්ඤාකඛ්ඤෙධා, සංඛාරකඛ්ඤෙධා ඉදං චුච්චති නාමං.
 තරට කතමං රූපං: චතතාරො මහාභුතා චතුෂ්ඨංච මහාභුතානං, උපාදාය රූපං, ඉදං චුච්චති රූපං. ඉති ඉද්ඤච නාමං, ඉද්ඤච රූපං ඉදං චුච්චති විඤ්ඤාණ පච්චයා නාම රූපං.
5. තරට කතමං නාම රූප පච්චයා සළායතනං: චකඛායතනං, සොතායතනං, ඝානායතනං, ජීවහායතනං, කායායතනං, මනායතනං, ඉදං චුච්චති නාම රූප පච්චයා සළායතනං.
6. තරට කතමො සළායතන පච්චයා ඵසෙසා: චකච්ච සමඵසෙසා, සොත සමඵසෙසා, ඝාන සමඵසෙසා, ජීවහා සමඵසෙසා කාය සමඵසෙසා, මනෝ සමඵසෙසා අයං චුච්චති සළායතන පච්චයා ඵසෙසා.
7. තරට කතමා ඵසස පච්චයා වේදනා, චකච්ච සමඵසසජා වේදනා, සොත සමඵසසජා වේදනා, ඝාන සමඵසසජා වේදනා, ජීවහා සමඵසසජා වේදනා, කාය සමඵසසජා වේදනා, මනෝ සමඵසසජා වේදනා, අයං චුච්චති ඵසස පච්චයා වේදනා.
8. තරට කතමා වේදනා පච්චයා තණනා: රූප තණනා, සද්ද තණනා, ගන්ධ තණනා, රස තණනා, ඵොට්ඨබ්බ තණනා, ධම්ම තණනා, අයං චුච්චති වේදනා පච්චයා තණනා.

9. තරට්ඨ කතමං තණනා පච්චයා උපාදානං: කාමුපාදානං, දිට්ඨිපාදානං, සිලබ්බතුපාදානං, අත්තවාදුපාදානං, ඉදං වුවච්ඡි තණනා පච්චයා උපාදානං
10. තරට්ඨ කතමො උපාදාන පච්චයා හවො: දුට්ඨිකො, අරථී කමමහවො, අරථී උපපතති හවො,
තරට්ඨ කතමො කමම හවො: පුඤ්ඤාති සංඛාරො, අපුඤ්ඤාති සංඛාරො ආනෙඤ්ජාති සංඛාරො, අයං වුවච්ඡි කමම හවො. සබ්බමපි හවගාමී කමමං කමම හවො.
තරට්ඨ කතමො උපපතති හවො: කාම හවො, රූප හවො, අරූප හවො, සඤ්ඤා හවො, අසඤ්ඤා හවො, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤා හවො, ඵකචොකාර හවො, චතුචොකාර හවො, පඤ්චචොකාර හවො, අයං වුවච්ඡි උපපතති හවො, අයං වුවච්ඡි උපාදාන පච්චයා හවො.
11. තරට්ඨ කතමා හව පච්චයා ජාති: යා තෙසං තෙසං සත්තානං තමභි තමභි සත්තනිකායෙ ජාති සඤ්ඤා ජාති ඔක්කන්ති අභිනිබ්බන්තති බන්ධානං පාතුභාවො අයතනානං පට්ඨොතො, අයං වුවච්ඡි හව පච්චයා ජාති.
12. තරට්ඨ කතමං ජාති පච්චයා ජරා මරණං: අරථී ජරා අරථී මරණං. තරට්ඨ කතමා ජරා: යා තෙසං තෙසං සත්තානං තමභි තමභි සත්තනිකායෙ ජරා, පිරණනා බණ්ඩිච්චං පාලිච්චං චලිතතච්චා ආයුනොසංභාති ඉඤ්චියානං පට්ඨොතො, අයං වුවච්ඡි ජරා.
13. තරට්ඨ කතමං මරණං: යා තෙසං තෙසං සත්තානං තමභා තමභා සත්තනිකායා වුච්ඡි චචන්තා හෙදො අනතරධානං මච්චුමරණං කාලකිරීයා බන්ධානං හෙදො කලෙඛරසස නිකෙඛපො පිට්ඨිඤ්චියසස උපචෙජදො. ඉදං වුවච්ඡි මරණං, ඉති අයං ච ජරා ඉදං ච මරණං, ඉදං වුවච්ඡි ජාති පච්චයා ජරා මරණං.
14. තරට්ඨ කතමො සොකො: ඤාති ව්‍යසනෙන වා චුට්ඨිසස, භොග ව්‍යසනෙන වා චුට්ඨිසස රොග ව්‍යසනෙන වා චුට්ඨිසස, සිල ව්‍යසනෙන වා චුට්ඨිසස, දිට්ඨි ව්‍යසනෙන වා පුට්ඨිසස, අඤ්ඤාතරඤ්ඤාතරෙන ව්‍යසනෙනකමන්තා ගතසස අඤ්ඤාතරඤ්ඤාතරෙන දුක්ඛ ධමෙමන චුට්ඨිසස සොකො සොචනා සොචිතතං අනෙතාසොකො අනෙතා පට්ඨොකො චෙතසො පට්ඨොකො දොමනසසං සොකසලලං අයං වුවච්ඡි සොකො.
15. තරට්ඨ කතමො පට්ඨොකො: ඤාති ව්‍යසනෙන වා චුට්ඨිසස, භොග ව්‍යසනෙන වා චුට්ඨිසස, රොග ව්‍යසනෙන වා චුට්ඨිසස, සිල ව්‍යසනෙන වා චුට්ඨිසස, දිට්ඨි ව්‍යසනෙන වා චුට්ඨිසස, අඤ්ඤාතරඤ්ඤාතරෙන ව්‍යසනෙන

සමනනාගතසස අඤ්ඤාතරඤ්ඤාතරෙන දුක්ඛ ධමමෙන චුට්ඨසස ආදෙවො පරිදෙවො, ආදෙවනා පරිදෙවනා ආදෙවිතතං පරිදෙවිතතං වාවා පලාපො විපපලාපො, ලාලපො ලාලපනා ලාලපපිතතං අයං වුවච්චි පරිදෙවො.

16. තථ කතමං දුක්ඛං: යං කායිකං අකාතං කායිකං දුක්ඛං කාය සමච්ඡසජං අකාතං දුක්ඛං වෙදුයිතං කාය සමච්ඡසජා අකාතා දුක්ඛා වේදනා, ඉදං වුවච්චි දුක්ඛං
17. තථ කතමං දොමනසං: යං වේතසීකං අකාතං වේතසීකං දුක්ඛං වේතො සමච්ඡසජං අකාතං දුක්ඛං වෙදුයිතං වේතො සමච්ඡසජා අකාතා දුක්ඛා වේදනා ඉදං වුවච්චි දොමනසං
18. තථ කතමො උපායාසො: ඤාති ව්‍යසනෙනා වා චුට්ඨසස, හොගව්‍යසනෙනා වා චුට්ඨසස, රොග ව්‍යසනෙනා වා චුට්ඨසස, සීල ව්‍යසනෙනා වා චුට්ඨසස දිට්ඨි ව්‍යසනෙනා වා චුට්ඨසස අඤ්ඤාතරඤ්ඤාතරෙන ව්‍යසනෙන සමනනාග තස අඤ්ඤාතරඤ්ඤාතරෙන දුක්ඛ ධමමෙන චුට්ඨසස ආයාසො උපායාසො ආයාසිතතං. උපායාසිතතං අයං වුවච්චි උපායාසො.
19. ඵච මෙතසස කෙචලසස දුක්ඛකඛණධසස සමුදයො හොති ති: ඵච මෙතසස කෙචලසස දුක්ඛකඛණධසස සංගති හොති, සමාගමො හොති, සමොධානං හොති. පාතුභාවො හොති, තෙන වුවච්චි, ඵචමෙතසස කෙචලසස දුක්ඛකඛණධසස සමුදයො හොතිති. [වි. ප. 1/244-248]

සුතතනන භාජනියං නිට්ඨිතං

කටපාඩම් කළයුතු පාළි තේරුම්

1. අවිජ්ජා පච්චයා = චතුරාර්ය සත්‍ය නොදැනීම, වරදවා චරිතා ගැනීම වූ අවිජ්ජා හේතුව ප්‍රකටව ඇති නිසා සංඛාරා = ප්‍රත්‍යක්ෂත කටයුතු සංස්කාරික කටයුතු කිරීමේ කුසල සංඛාර, අකුසල සංඛාරයන් සමභවනති = ප්‍රකට ලෙස පහළ වෙත්.
2. සංඛාර පච්චයා = මේ පවිටුප්පන්න කටයුතු සංස්කාරික කටයුතු කිරීමේ = කුසල සංඛාර, අකුසල සංඛාර යන හේතු ධර්මයෝ ප්‍රකටව ඇති නිසා විඤ්ඤාණං = කම්ම විඤ්ඤාණය නැතිනම් විපාක විඤ්ඤාණය සමභවනති = ප්‍රකට ලෙස පහළ වෙත්.
3. (අ) විඤ්ඤාණ පච්චයා = මෙම කම්ම විඤ්ඤාණ හේතු ධර්මයන් ප්‍රකටව ඇති නිසා නාම රූපං = විපාක නාම ධර්ම, කම්මජ රූපයෝ සමභවනති = පහළ වෙත්.
 (ආ) නැත්නම් විඤ්ඤාණ පච්චයා = විපාක විඤ්ඤාණ හේතු ධර්ම ප්‍රකටව ඇති නිසා නාම රූප = විපාක වෛතසික නාම, විත්තජ රූප ධර්මයෝ, සමභවනති = පහළ වෙත්.
4. නාම -රූප පච්චයා = මේ නාම-රූප හේතු ධර්ම ප්‍රකටව ඇති නිසා සළායතනං අජ්ඣධත්තික ආයතන හය, සමභවනති = පහළ වෙත්.
5. සළායතන පච්චයා = අජ්ඣධත්තික ආයතන හය නම් වූ හේතු ධර්මයන් ප්‍රකටව ඇති නිසා, ඵසෙසා = ඵසසයන් හය, සමභවනති = පහළ වෙත්.
6. ඵස පච්චයා = මෙම ඵස හය යන හේතු ධර්මය ප්‍රකටව ඇති නිසා, වේදනා = වේදනා හය, සමභවනති = පහළ වෙත්.
7. වේදනා පච්චයා = වේදනා හය නම් වූ හේතු ධර්ම ප්‍රකටව ඇති නිසා, තණ්හා = තණ්හා හය, සමභවනති = පහළ වෙත්.
8. තණ්හා පච්චයා = මෙම තණ්හා හය යන හේතු ධර්මයන් ප්‍රකටව ඇති නිසා, උපාදානං = දැඩිව ගන්නා උපාදාන හතර, සමභවනති = පහළ වෙත්.
9. උපාදාන පච්චයා = මේ දැඩිව ගැනීම නම් වූ උපාදාන හතර නම් වූ හේතු ප්‍රකටව ඇති නිසා, භවො = කම්ම භව, උපපත්ති භව, සමභවනති = පහළ වෙත්.
10. භව පච්චයා = මේ කම්ම භව හේතුව ප්‍රකටව ඇති නිසා ජාති = පටිසන්ධිය පිහිටි තැන ජාති ධර්මය, සමභවනති = පහළ වෙත්.

11. ජාති පව්වයා = මේ පටිසන්ධිය පිහිටීම වූ ජාති නම් හේතු ධර්මය ප්‍රකටව ඇති නිසා ජරා මරණං = වයසට යෑම නම් වූ ජරා ධර්මයද, මරණ ධර්මයද සොක පට්ඨෙව දුක්ඛ ද්‍රෝමනසුපායාකා = සෝකය, හැඩීම වැලඳීම සහිත පට්ඨෙවය, කාශික දුක්ඛ, සීත තැවෙන දුක්ඛ නම් වූ දෝමනස, අධික ශෝකය නම් වූ උපාකාස ධර්මයෝද, සමභවනති = පහළ වෙත්.

ඒවං=මෙසේ, කේවලසස = හුදෙක්, එතසස දුක්ඛකඛනධසස = මේ දුක් සමුහයාගේ රාශියේ සමුදයෝ = එමට හේතු නිසා, නැත්නම්, සමුදයෝ = පහළ වීම, නොති = වේ.

1. තභට්ඨ = ඒ, අච්ඡජා පච්චිඤා සංඛාරා යන පාළිය අනුව

අච්ඡජා = අච්ඡජා යනු, කතමා = කවරෙක්ද ?

(අ) දුක්ඛෙ = දුක්ඛ සත්‍යය ධර්මය, අඤ්ඤාණං = නොදැනීමද

(ආ) දුක්ඛ සමුදයෙ = දුක් ඇතිවීම සඳහා වූ සමුදය සත්‍ය ධර්මයෙහි, අඤ්ඤාණං = නොදැනීමද

(ඇ) දුක්ඛ නිරෝධෙ = දුක්ඛයෙහි ගෙවීම නම් වූ නිරෝධ සත්‍යය ගැන, අඤ්ඤාණං = නොදැනීමද

(ඈ) දුක්ඛ නිරෝධ ගාමිණී පටිපදාය = දුක් නිරෝධ වී නිව්වාණයට පත් වීමට විඤ්ඤා වූ, උතුම් වූ ප්‍රතිපදාව නම් වූ මාගී සත්‍ය ධර්මය ගැන, අඤ්ඤාණං = නොදැනීමද, අයං = මේ නොදැනීම් සතර, අච්ඡජා = අච්ඡජාව යැයි වුච්චති = කියනු ලැබේ.

2. තභට්ඨ = එම පාළියෙහි, අච්ඡජා පව්වයා සංඛාරා = අච්ඡජා නම් වූ හේතුවෙන් පහළ වූ සංඛාරය, කතමෙ = කවරෙක්ද? යනු

(අ) පුඤ්ඤාති සංඛාරො = පුඤ්ඤාති සංඛාරය ද

(ආ) අපුඤ්ඤාති සංඛාරො = අපුඤ්ඤාති සංඛාරය ද

(ඇ) අනෙඤ්ජාති සංඛාරො = අනෙඤ්ජාති සංඛාරය ද

(ඈ) කාය සංඛාරො = කාය සංඛාරය ද

(ඉ) වච්චි සංඛාරො = වච්චි සංඛාරය ද

(ඊ) චිත්ත සංඛාරො = චිත්ත සංඛාරය ද වේ.

(අ) තභට්ඨ = එම සංඛාරයන් හී, පුඤ්ඤාති සංඛාරො=පුඤ්ඤාති සංඛාර යනු, කතමෙ = කවරෙක්ද?

දානමයා = දාන වශයෙන් සම්පූර්ණ, සීලමයා = සීලමය වශයෙන් සම්පූර්ණ, භාවනාමයා = (පටිකම් භාවනා, උපචාර අර්පණා භාවනා විපස්සනා භාවනා යන) භාවනා වශයෙන් සම්පූර්ණ, කාමාවචරා = කාමාවචර භවයෙහි ඇතුළත් වූ, යා කුසලා වෙනනා = යම් මහා කුසල වේතනාවේද

(මෙහි විපස්සනා භාවනා වශයෙන් විපස්සනා කම් සියලුම අදහස් නො කෙරේ. භවය ගෙනදිය හැකි විපස්සනා භාවනා පමණක් අදහස් කෙරේ.)
භාවනාමයා = සමථ භාවනා වශයෙන් සම්පූර්ණ, අප්පණා භාවනා වශයෙන් සම්පූර්ණ රූපාවචර = රූපාවචර භවයෙහි ඇතුළත් වූ (වෙනත් ආකාරයකට දක්වතොත්, බහුලව රූපාවචර භවයෙහි නැවත නැවතත් කරකවමින් පැවැත්විය හැකි.) **යා කුසලා වෙනනා** = යම් රූපාවචර කුසල චේතනාවක් අපථි = ඇත්තේද අයං = මේ කාමාවචර කුසල චේතනා, රූපාවචර කුසල චේතනාවලට. **පුඤ්ඤාති සංඛාරො** = පුඤ්ඤාති සංඛාර යැයි චූළචිති = කියනු ලැබේ. (මහා කුසල අට + රූපාවචර කුසල පහ = 13)

(ආ) තපථි = එම සංඛාරයන්හි, අපුඤ්ඤාති සංඛාරො = අපුඤ්ඤාති සංඛාරය යන්න. කතමො = කවරේකද? කාමාවචරා = කාමාවචර භවයෙහි ඇතුළත් වූ යා අකුසලා වෙනනා = යම් අකුසල චේතනාවක් අපථි = ඇත්තේද අයං = මේ අකුසල චේතනාවට. අපුඤ්ඤාති සංඛාරො අපුඤ්ඤාති සංඛාර යැයි, චූළචිති = කියනු ලැබේ.

(ඇ) තපථි = එම සංඛාරයන්හි, අනෙකුපාති සංඛාරො = ආනෙකුපාති සංඛාර යනු. කතමො = කවරේකද?, අරූපාවචර = අරූපාවචර භවයෙහි ඇතුළත්, යා කුසල වෙනනා = යම් කුසල චේතනා අපථි = ඇත්තේද, අයං = මේ අරූප කුසල චේතනාවන්ට, අනෙකුපාති සංඛාරො = ආනෙකුපාති සංඛාර යැයි, චූළචිති = කියනු ලැබේ.

(ඈ) තපථි = එම සංඛාරයන්හි කාය සංඛාරො = කාය සංඛාර යනු කතමො = කවරේකද? කාය සංවෙනනා = කායද්වාරයෙහි පහළ වන අටක් වූ කාම කුසල චේතනා සහ දොළසක් වූ අකුසල චේතනා, කාය සංඛාරො = කාය සංඛාර නම් වේ. [8+12=20]

(ඉ) වච්චි සංවෙනනා = වච්චි ද්වාරයෙහි පහළ වන අටක් වූ කාම කුසල චේතනා, දොළොසක් වූ අකුසල චේතනාවෝ, වච්චි සංඛාරො = වච්චි සංඛාර නම් වේ. [8+ 12 =20]

(ඊ) මනො සංවෙනනා = විඤ්ඤත්ති රූප දෙක (කාය විඤ්ඤත්ති + වච්චි විඤ්ඤත්ති පහළ නොවී) සිතින්ම සිදුවන දොළසක් වූ අකුසල චේතනාද, අටක් වූ කාමාවචර මහා කුසල චේතනාද පහක් වූ රූප කුසල චේතනාද හතරක් වූ අරූප කුසල චේතනාද යන) එකුත් තිස්චේතනාවෝ (29) විතත සංඛාරො = විතත සංඛාර නම් වේ.

ඉමෙ = මේ සංඛාරයෝ, අවිජජා පච්චයා සංඛාරා = අවිජජා නම් හේතුවෙන් පහළ වූ සංඛාර යැයි, වුච්චති = කියනු ලැබේ.

3. තඡට්ඨ = එම පාළියෙහි, සංඛාර පච්චයා විඤ්ඤාණං = සංඛාර නම් වූ හේතුවෙන් පහළ වූ විඤ්ඤාණය යන්න කතමං = කවරෙක්ද?

- (අ) චක්ඛු විඤ්ඤාණං = චක්ඛු විඤ්ඤාණය ද
- (ආ) සොත විඤ්ඤාණං = සොත විඤ්ඤාණය ද
- (ඇ) ඝාත විඤ්ඤාණං = ඝාත විඤ්ඤාණය ද
- (ඈ) ජීවහා විඤ්ඤාණං = ජීවහා විඤ්ඤාණය ද
- (ඉ) කාය විඤ්ඤාණං = කාය විඤ්ඤාණය ද
- (ඊ) මනෝ විඤ්ඤාණං = මනෝ විඤ්ඤාණය ද

ඉදං = මේ විඤ්ඤාණය හය, සංඛාර පච්චයා විඤ්ඤාණං = සංඛාර යන හේතුවෙන් පහළ වූ විඤ්ඤාණය යැයි වුච්චති = කියනු ලැබේ.

4. තඡට්ඨ = එම පාළියෙහි, විඤ්ඤාණ පච්චයා නාම රූපං = විඤ්ඤාණය හේතුවෙන් පහළ වූ නාම රූප යනු, කතමං = කවරෙක්ද?

- (අ) නාමං = නාමයක් ද අභවී = අභව
- (ආ) රූපං = රූපයක් ද අභවී = අභව
- (ඇ) තඡට්ඨ = එම නාම රූපයන්හි, නාමං = නාමය කතමං = කවරෙක්ද?
  1. වෙදනාකඛ්ඤා = වේදනාස්කන්ධය ද
  2. සන්ඤ්ඤාකඛ්ඤා = සන්ඤ්ඤාස්කන්ධය ද
  3. සංඛාරකඛ්ඤා = සංස්කාරස්කන්ධය ද

ඉදං = මේ ස්කන්ධයෝ තුන, නාමං = නාමය යැයි, වුච්චති = කියනු ලැබේ.

(ඈ) තඡට්ඨ = එම නාම-රූපයන්හි, රූපං = රූපය, කතමං = කවරෙක්ද?
 චත්තාරො මහා භූතා = හතරක් වූ මහා භූතයෝද
 චතුසනං මහා භූතානං = හතරක් වූ මහා භූතයන්, උපාදාය රූපංච = පිහිටි කොට හත් විසිහතරක් වූ උපාදාය රූපයෝද, ඉදං = මේ භූත රූප, උපාදාය රූපයෝ, රූපං = රූප යැයි, වුච්චති = කියනු ලැබේ. ඉති = මෙසේ, ඉදංඤ්ඤා නාමං = මේ නාමයද, ඉදංඤ්ඤා රූපං = මේ රූපය ද, අභවී = අභවත්ය, ඉදං = මේ නාම රූපයන්ව විඤ්ඤාණ පච්චයා නාම රූපං = විඤ්ඤාණය නම් හේතුව නිසා පහළ වූ නාම රූප යැයි, වුච්චති = කියනු ලැබේ.

5. තඡට්ඨ = එම පාළියෙහි, නාම රූප පච්චයා සළායතනං = නාම රූප නම් වූ හේතුව නිසා පහළ වූ සළායතන යනු, කතමං = කවරෙක්ද?

- (අ) වක්‍රායතන = වක්‍රායතනය ද
- (ආ) සොනායතන = සෝනායතනය ද
- (ඇ) ඝානායතන = ඝානායතනය ද
- (ඈ) පිටතායතන = පිටතායතනය ද
- (ඉ) කායායතන = කායායතනය ද
- (ඊ) මනායතන = මනායතනය ද

ඉදං = මේ ආයතන හය, නාම රූප පව්වයා සළායතන = නාම රූප

හේතුවෙන් පහළ වූ සළායතන යැයි, චූළචිති = කියනු ලැබේ.

6. තඨ්ව=එම පාළියෙහි, සළායතන පව්වයා ඵසො = සළායතන යන හේතුවෙන් පහළ වූ එකක යන්න, කතමා = කවරෙක්ද?

- (අ) වක්‍ර සමඵසො = වක්‍ර සමඵසනය ද
- (ආ) සොත සමඵසො = සොත සමඵසනය ද
- (ඇ) ඝාත සමඵසො = ඝාත සමඵසනය ද
- (ඈ) පිටත සමඵසො = පිටත සමඵසනය ද
- (ඉ) කාය සමඵසො = කාය සමඵසනය ද
- (ඊ) මනො සමඵසො = මනො සමඵසනය ද

අයං = මේ එකකින් හය, සළායතන පව්වයා ඵසො = සළායතන නම්

හේතුවෙන් පහළ වූ එකක යැයි, චූළචිති = කියනු ලැබේ.

7. තඨ්ව=එම පාළියෙහි ඵසක පව්වයා වෙදනා = එකක නම් හේතුවෙන් පහළ වූ වේදනාව, කතමා = කවරෙක්ද?

- (අ) වක්‍ර සමඵසකථා වෙදනා = වක්‍ර සමඵසකථා වේදනා ද
- (ආ) සොත සමඵසකථා වෙදනා = සොත සමඵසකථා වේදනා ද
- (ඇ) ඝාත සමඵසකථා වෙදනා = ඝාත සමඵසකථා වේදනා ද
- (ඈ) පිටත සමඵසකථා වෙදනා = පිටත සමඵසකථා වේදනා ද
- (ඉ) කාය සමඵසකථා වෙදනා = කාය සමඵසකථා වේදනා ද
- (ඊ) මනො සමඵසකථා වෙදනා = මනො සමඵසකථා වේදනා ද

අයං = මේ වේදනා හය ඵසක පව්වයා වෙදනා = එකක යන හේතුවෙන් පහළ වූ

වේදනා යැයි, චූළචිති = කියනු ලැබේ.

8. තඨ්ව = එම පාළියෙහි, වේදනා පව්වයා තණනා = වේදනා නම් හේතුවෙන් පහළ වූ තණනා යනු, කතමා = කවරෙක්ද?

- (අ) රූප තණනා = රූපාරම්මණයෙහි තදින් ඇලෙන රූප තණනාව ද
- (ආ) සද්ද තණනා = සද්ධාරම්මණයෙහි තදින් ඇලෙන සද්ද තණනාව ද

- (ඇ) ගණක තණකා = ගණකාරම්මණයෙහි තදින් ඇලෙන ගණක තණකාවද
- (ඈ) රස තණකා = රසාරම්මණයෙහි තදින් ඇලෙන රස තණකාවද
- (ඉ) ජොට්ඨිවිත තණකා = ජොට්ඨිවිතාරම්මණයෙහි තදින් ඇලෙන ජොට්ඨිවිත තණකාවද

(ඊ) ධම්ම තණකා = ධම්මාරම්මණයෙහි තදින් ඇලෙන ධම්ම තණකාවද
 අයං = මේ තණකා හය, වේදනා පච්චයා තණකා = වේදනා නම් හේතුවෙන්

පහළ වූ තණකාව යැයි, වූවනි = කියනු ලැබේ.

9. තභට්ඨ = එම පාළියෙහි, තණකා පච්චයා උපාදානං = තණකා නම් හේතුවෙන් පහළ වන උපාදානය යන්න, කතමං = කවරක්ද?

- (අ) කාමුපාදානං = කාම ගුණයෙහි ඇලෙන කාමුපාදානය ද
- (ආ) දිට්ඨු පාදානං = මිච්චාදිට්ඨියෙහි ඇලෙන, බැලෙන දිට්ඨුපාදානය ද
- (ඇ) සිලබ්බකුපාදානං = ගෝචත, සුතඛචත, වැනි වැරදි වත්පිළිවෙත් අනුගමනය කරන සිලබ්බකුපාදානය ද
- (ඈ) අත්තවාදුපාදානං = අත්තවාදුය හා ඇලෙන අත්තවාදුපාදානය ද

ඉදං = මේ උපාදාන හතර, තණකා පච්චයා උපාදානං = තණකා නම් වූ හේතුවෙන් පහළ වූ උපාදානය යැයි, වූවනි = කියනු ලැබේ.

10. තභට්ඨ = එම පාළියෙහි, උපාදාන පච්චයා හවො = උපාදානය නම් හේතුව නිසා හවය යනු, කතමො = කවරක්ද? හවො = හවය, දුට්ඨිකො = දෙයාකාරයකට, අභට්ඨි = ඇත්තේය.

- (අ) කමම හවො = කම්ම හවය = පහළ මිම සඳහා වූ හවයක් අභට්ඨි = ඇත්තේය.
- (ආ) උපපත්ති හවො = උපපත්ති වශයෙන් පහළ වූ හවයක්, අභට්ඨි = ඇත්තේය.
 තභට්ඨ = එ දෙක තුළ, කමම හවො = පහළ මිම සඳහා වූ හවය, කතමො = කවරක්ද?

- i. පුඤ්ඤාති සංඛාරො = පුඤ්ඤාති සංඛාර ද
- ii. අපුඤ්ඤාති සංඛාරො = අපුඤ්ඤාති සංඛාර ද
- iii. ආනෙඤ්ජාති සංඛාරො = ආනෙඤ්ජාති සංඛාර ද

අයං = මේ සංඛාර තුන් වර්ගයක් කමම හවො = කම්ම හවය යැයි (= පහළ මිම සඳහා වූ හවය යැයි), වූවනි = කියනු ලැබේ. සබ්බමපි = සියලුම හවගාමි කමමං = හවයට පත්කෙරෙන, හවයට ගෙනආ නම් සියලුම, කමම හව = කම්ම හව නම් වේ. (මිම සඳහා වූ හවය නම් වේ.)

තරථ = එ දෙක තුළින්, උපපතති හවො = උපපත්ති හවය, පහළ වූ හවය කතමො = කවරෙක්ද?

- i. කාමහවො = කාම භූමි, එකොළොස නම් වූ කාම හවය ද,
- ii. රූපහවො = රූප භූමි දහසය නම් වූ රූප හවය ද,
- iii. අරූපහවො = අරූප භූමි හතර නම් වූ අරූප හවය ද,
- iv. සසඤ්ඤාහවො = සසද්දා ඇති, සසද්දා හවය ද (කාම භූමි 11, අසසද්දායතනය හැර අනෙකුත් රූප භූමි 15, තේවසසද්දානාසසද්දායතන හවය හැර අරූප භූමි 3, යන සියලුම 29 භූමිය)
- v. අසසඤ්ඤාහවො = සසද්දා නැති, අසසද්දාහවය ද,
- vi. තේවසසඤ්ඤානාසසද්දා හවො = ඕළාරික/ගොරොසු, සසද්දා නොමැති සියුම් සුබ්බ සසද්දා ඇති නිසා සසද්දා ඇත්තෙන් නැති, නැත්තෙන් නැති, තේවසසද්දානාසසද්දා හවය ද,
- vii. ඵකවොකාර හවො = රූපස්කන්ධය පමණක් ඇති ඵකවොකාර හවය ද (අසසද්දා තලය)
- viii. චතුරවොකාර හවො = නාම ස්කන්ධ හතර පමණක් ඇති චතුරවොකාර හවය ද (අරූප භූමි හතර)
- ix. පඤ්චවොකාර හවො = පඤ්චස්කන්ධය ඇති පඤ්චවොකාර හවය (කාම භූමි 11, අසසද්දා තලය හැර, රූප භූමි 15 = 26 හව තලයන්) අයං = මේ නවාකාර හවයන් උපපතති හවො = උපපත්ති හවය යැයි, චුළචති = කියනු ලැබේ.
- x. අයං = මේ කම්ම හවයට උපපතති හවයට, උපාදාන පච්චයා හවො = උපාදාන යන හේතුවෙන් පටන් ගන්නා වූ හවය යැයි චුළචති = කියනු ලැබේ.

11. තරථ = එම පාළියෙහි, හව පච්චයා ජාති = කම්ම හව යන හේතුවෙන් හටගත් ජාතිය යනු, කතමො = කවරෙක්ද?

තෙසං තෙසං සත්තානං = එ එ සත්ත්වයන්, තමති තමති සත්තතිකායෙ = එ එ සත්ත්ව ජාතියේ (නිකායේ), යා ජාති = යම් ඉපැදීමක්, යා සසඤ්ඤාති = යම් මොනවට ඉපැදීමක්, යා ඔකකනති = මවු කුසට බැස ගැනීමක්, යා අතිනිබ්බනති = යම් සත්ත්වයා යන අලුත් ජීවමක්, යො ඛසධානං පාතුභාවො = එම ස්කන්ධයන්ගේ ප්‍රකටව පහළ ජීවමක්, යො ආයතනානං පටිලාභො = යම් ආයතනයන්ගේ ප්‍රතිලාභයක්, අතර්ථ = ඇත්තේද, අයං = මෙය, හව පච්චයා ජාති = හවය නම් හේතුව නිසා ජාතිය ජීව යැයි, චුළචති = කියනු ලැබේ.

12. තරථ = එම පාලියෙහි, ජාති පව්වයා ජරා මරණං = ජාති නම් හේතුවෙන් වන ජරාමරණං යන්න, කතමං = කවරක්ද? ජරා=දිරන බවට යාම නම් මු ජරා ධර්මය, අතර්ථ = ඇත්තේය, මරණං = මරණ ධර්මය, අතර්ථ = ඇත්තේය, තරථ = එම ජරාමරණ දෙක තුළින්, ජරා=ජරාවට යාම, කතමා =කවරක්ද?

තෙසං තෙසං සත්තානං=ඒ ඒ සත්ත්වයන්ගේ, තමති තමති සත්ත නිකායෙ = ඒ ඒ සත්ත්ව ජාතියෙහි (නිකායෙහි) යා ජරා = යම් ජරාවට යාමක් ද, යා පිරණතා = යම් දිරායාමක් ද, යං ඛණ්ඩවං = යම් දුත් කැඩීයාම ආදියක් ද යං පාලවිචං = යම් හිසගේ පැසීමක් ද, යා වලිතතවතා=යම් හම රැලි ගැසීම් ආදියක් ද ආයුනො = ආයුෂ්ඨයේ, යා සංභාති = යම් ගෙවීයාමක්ද ඉපදියානං = ඉපදියන්ගේ, යො පටිපාකො = යම් මේරීමක්ද, අතර්ථ = ඇත්තේය, අයං =මේ ධර්ම සම්භාවය ජරා = ජරා යැයි වුවහොත් =කියනු ලැබේ.

13. තරථ, එම ජරාමරණයන්හි, මරණං = මරණය යන්න, කතමං = කවරක්ද? තෙසං තෙසං සත්තානං=ඒ ඒ මු සත්ත්වයන්ගේ, තමනා තමනා සත්ත නිකායා = ඒ ඒ සත්ත්ව ජාතියෙන්, යා වුති = යම් වුතියක්, යා වචනතා = යම් වුතවන බවක්, යො හෙදො = යම් බිඳීයාමක්, යං අනාරාධානං = යම් අතුරුදහන් වීමක්, යො මවචු = යම් මරණයක්, යං මරණං = යම් මරණයක්, යා කාලකිරියා = යම් කළුරිය කිරීමක්, යො ඛණ්ඩානං හෙදො = යම් සකප්පයන්ගේ බිඳීමක්, යො කලෙඛරසස නිකෙඛපො = එම කලෙඛරස හැර දැමීමක්, යො පිටිතිපදිය-සසුපවෙපදො = යම් පිටිතොපදිය සිඳීමක්, අතර්ථ = ඇත්තේද, ඉදං = මේ ධර්මය, මරණං, මරණය යැයි වුවහොත් =කියනු ලැබේ, අයංඤච ජරා = මේ ජරාවද, අතර්ථ = ඇත, ඉදංඤ මරණං = මේ මරණයද අතර්ථ = ඇත, ඉදං = මේ ජරාමරණ ධර්ම දෙක, ජාති පව්වයා ජරා මරණං = ජාති හේතුවෙන් වන ජරාමරණ යැයි, වුවහොත් = කියනු ලැබේ.

14. තරථ = එම පාලියෙහි, සොකො=සෝකය යන්න, කතමො = කවරක්ද? ඤාතිවසසනෙන වා = ඤාතීන්ගේ වසසනයකින් හෝ, චුට්ඨසස = පහස්නා ලද්දහුගේද සොග වසසනෙන වා =හෝග වසසනයකින් හෝ, චුට්ඨසස = පහස්නා ලද්දහුගේද රොග වසසනෙන වා = රෝග වසසනයකින්, චුට්ඨසස = පහස්නා ලද්දහුගේ හෝ, සීල වසසනෙන වා = සීල වසසනයකින්, චුට්ඨසස = පහස්නා ලද්දහුගේ හෝ, දිට්ඨි වසසනෙන වා=දිට්ඨි වසසනයකින්, චුට්ඨසස = පහස්නා ලද්දහුගේ හෝ අඤ්ඤාතරඤ්ඤාතරොන = විශේෂයක් නැතිව ඕනෑම, වසසනෙන=වසසන ධර්මයකින්, සමනනාගතසස = සමන්විත වූ ඔහුගේ, අඤ්ඤාතරඤ්ඤාතරොන = (විශේෂයක් නැතිව) කොසියම්, දුක්ඛ ධමමෙන =දුක් හේතුවක් වශයෙන්, චුට්ඨසස =පහස්නා ලද්දහුගේ යෝ,

සොකො = යම් සෝකයක්, යා සොචනා = යම් සෝක ආකාරයක් යං සොචිතතං = යම් සෝක කරන බවක්, යො අනෙතා සොකො = එම ඇතුළත සෝකයක් යො අනෙතා පරිසොකො = යම් ඇතුළත පරිසෝකයක්, යා වෙතසො පරිඡකධායනා = යම් සිතෙහි භාත්පස දැවීමක් යං දොමනසං = යම් භාත්පස සිත දොමනස් බවක් යං සොක සලලං = යම් විදගෙන සිටින සෝකය නම් වූ උලක්. අභට්ඨ = ඇත්තේය. අයං = මේ ධර්ම ස්වභාවය, සොකො = සෝකය යැයි, වුච්චති කියනු ලැබේ.

15. තභට්ඨ = එම පාළියෙහි, පරිදෙවො = පරිදේව යන්න, කතමො = කවරක්ද?, ඤාති ව්‍යසනෙන වා = ඤාතිත්ගේ ව්‍යසනයකින්, වුට්ඨසස = පහසනා ලද්දාහුගේ වේවා - පෙ - අඤ්ඤාතරඤ්ඤානරෙන = විශේෂයක් නැතිව කිසිදු, දුක්ඛධමෙමන = දුක්ඛ ධර්මයකින්, පුට්ඨසස = පහසනා ලද්දාහුගේ වේවා. යො ආදෙවො = යම් ඇතිමක් යො පරිදෙවො = යම් නම කියමින් ඇතිමක්, යා ආදෙවනා = යම් ඇතිමේ ආකාරයක් වේද, යා පරිදෙවනා = යම් නැවත, නැවතත් භවන බවක්, යං ආදෙවිතතං = යම් අභවන බවක්, යං පරිදෙවිතතං = යම් නැවත නැවතත් ඇතිමේ බවක්, යා වාචා = යම් (මගේ උතා, මගේ දුව, වශයෙන්) වචන කියා ඇතිමක්, යො පලාපො = යම් යම් නැවත නැවතත් කථාකරමින් ඇතිමක්, යො විසපලාපො = යම් විශේෂ ලෙස නැවත නැවත, වචන කියමින් ඇතිමක්, යො ලාලපො = යම් නැවත, නැවත, කියමින් භවමින් නන්දොඛ විමක්වේද, ලාලපනා = නැවත, නැවතත් කියමින් භවන, නන්දොඛවන ආකාරයක්, යං ලාලපිතතං = යම් නැවත, නැවතත් නන්දොඛවන බවක්, අභට්ඨ = ඇත, අයං = මේ ධර්ම ස්වභාවය, පරිදෙවො = පරිදේව යයි, වුච්චති = කියනු ලැබේ.

16. තභට්ඨ = එම පාළියෙහි, දුක්ඛං = දුක්ඛ යන්න, කතමං = කවරක්ද? කායිකං = කයෙහි වන, අසාතං = නො සුවයක් වූ, යං කායිකං දුක්ඛං = යම් කායික දුක්ඛ, කාය සමච්ඡසජං = කාය සම්පස්සය නිසා පහළ වන, අසාතං = නොසුව වූ, මිහිරි නොවූ, සුවදායක නොවූ, යං දුක්ඛං වෙදධිතං = යම් දුක් වූ විදීමේ ඇති බවක්, කාය සමච්ඡසජා = කාය සම්පස්සය නිසා පහළ වන, අසාතා = නොසුව වූ, යා දුක්ඛා වෙදනා = යම් දුක්ඛ වේදනා, අභට්ඨ = ඇත, ඉදං = මේ කායික දුක්ඛ වේදනාවට, දුක්ඛං = දුක්ඛ යැයි, වුච්චති = කියනු ලැබේ.

17. තභට්ඨ = එම පාළියෙහි, දොමනසං = දොමනස්ස යනු, කතමං = කවරක්ද? වෙතසිකං = සිතෙහි වන, අසාතං = මිහිරි නොවූ, යං වෙතසිකං දුක්ඛං = යම් වේතසික දුක්ඛ, වෙනො සමපසජං = වෙනෝ සම්පස්ස = මනෝ සම්පස්ස නිසා වන මිහිරි

නොවූ. අසාතං=යම් සුවයෙන් තොර යං දුක්ඛං වෙදයිතං = යම් දුක් වූ විදීමි බවක්, වෙනො සමච්ඡස්ථා = මනෝ සම්පයසය නිසා වන, අසාතා = මිහිරි නොවූ, යා දුක්ඛා වේදනා = යම් දුක්ඛ වේදනා අතර් = ඇත, ඉදං = මේ චේතසික, දුක්ඛා වේදනා = ද්‍රෝමනස්ස වේදනාව, ද්‍රෝමනස්සං = ද්‍රෝමනස්ස යැයි, චුච්චති = කියනු ලැබේ.

18. තතච=එම පාලියෙහි, උපායාසො = දැඩි සෝකය වූ උපායාස යනු, කතමො = කවරක්ද? කුච්චි ව්‍යසනෙන වා = කුච්චිත්තේ චිතාය, චිමකිත්, චුට්ඨස්ස = ඇති වූවකු -පෙ- අක්ඛාදුතරක්ඛාදුතරෙන = විශේෂයක් නැතිව කිසියම් දුක්ඛ ධමෙමන = දුක්ඛ ධර්මයකින්, චුට්ඨස්ස = ඇති වූ පුද්ගලයාගේ යො ආයාසො = යම් සිතේ වෙගයක්, යො උපායාසො=යම් ගෝගෝ වූ සිතේ වෙගයක්, යං ආයාසිතතං = යම් සිතේහි වෙගය බවක්, යං උපායාසිතතං = යම් වූ සිතේ ගෝගෝ වූ දැඩි වෙගය බවක්, අතර් = ඇත්තේය, අයං = මේ ධර්ම ස්වභාවය, උපායාසො = උපායාස යැයි, චුච්චති = කියනු ලැබේ.

19. එව මෙනස්ස කෙචලස්ස දුක්ඛකඛණධස්ස සමුදයො හොතිති පදස්ස = (එව මෙනස්ස කෙචලස්ස දුක්ඛකඛණධස්ස සමුදයො හොතිති) යන පදයෙහි, අතර්චා = අතර්චය, එචං = මෙසේ, වෙදිතඛෙඛා = දුත යුතුය.

ඉති = මෙසේ, කෙචලස්ස = සුඛය කැලම නැති, එතස්ස දුක්ඛකඛණධස්ස = මේ දුක්ඛ ස්කන්ධ රාශියේ, සමුදයො = පහළ විම, තචත් ලෙසකට - පහළවන ස්වරූපය, හොති = වෙයි, ඉති = මෙසේ, කෙචලස්ස = සුඛය කැලම නැති, එතස්ස දුක්ඛකඛණධස්ස = මේ දුක්ඛ ස්කන්ධ රාශියේ, සංගති = එකතුවීම, සමාගමො = සමාගම, සමොධානං = එකට යෙදීම, පාතු භාවො=ප්‍රකට විම, හොති = වේ, තෙන = එනිසා, එව මෙනස්ස කෙචලස්ස දුක්ඛකඛණධස්ස සමුදයො හොති යැයි, චුච්චති = කියනු ලැබේ.

සුත්තනන භාජනියං = සුත්‍රාන්ත භාජනීය ක්‍රමය නිට්ඨිතං = නිමිශේශැ (විභංග පාළි පරිවර්තන යයි)

මෙය වනාහි පටිච්ච සමුප්පාද දේශනා පිළිවෙත ක්‍රමානුකූලව පිළිපැදීමට භාවනා කිරීමට කැමති අනුබෝධ පටිච්ච (=අනුබෝධ කථාණය, පටිච්ච කථාණයන්) මගින් ඉතා සවිස්තරව දන්නා පින්වත් ඔබ භාවනාවට පෙරාතුව කළ ඇතුළුම කටපාඩම් කළ යුතු පටිච්ච සමුප්පාද විභංග පාළිය හා එම පාලියෙහි සිංහල අර්ථය වන්නේය. එම පාලිය අර්ථයද සහිතව කටපාඩම් කළ ඔබ පටිච්චසමුප්පාද ප්‍රථම ක්‍රමය භාවනා කරන හැටි ප්‍රායෝගිකව පිළිපැද බලන්න.

පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය යන්න

මේ පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් මවන ලද්දක් හෝ ඇති කරන ලද්දක් හෝ නොවේ. බුදුරජාණන් වහන්සේ පහළ වුවද නොවුවද මේ පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය නිසැකවම ඇත්තේය. [සං. නි. 2/40-42] එහෙත් බුදුරජාණන් වහන්සේලා පහළ වූ කාලවලදී පමණක් එම බුදුරජාණන් වහන්සේලාගේ දේශනා කිරීම නිසා මෙම ධර්මය සත්ත්වයන්ට දැන ගැනීමට අවකාශ ලැබේ. ඉදින් ලෝකයේ බුදුරජාණන් වහන්සේ නමක් පහළ නොවූයේ නම් ද, පහළ වූයේ නමුදු පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය ශ්‍රවණය නොකළේ නම් ද, ධර්මය ශ්‍රවණය කිරීමට අවකාශ ලැබුනද ශාස්වත දිවයි, උච්ඡේද දිවයි ආදී මිච්චාදිවර්ගීන් දැකීම ගත්තේ නම්ද, මේ පටිච්ච සමුප්පාද ධර්ම සවභාවය දැන අවබෝධ කළ නොහැක්කේය.

මේ පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය වනාහී ගැඹුරු බැවින්ද ගැඹුරුය, දුෂ්කර බැවින්ද දුෂ්කරය, මෙම ධර්මය පහසුය, නොගැඹුරු යැයි කියමින් පැමිණි ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේට 'මා හෙවං ආනන්ද = ආනන්දය එසේ නොකියවී' යි වැළඳු සේක. කොතරම් දුෂ්කර වුවද කොතරම් ගැඹුරු වුවද මෙම පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය අනුබෝධි කථාණය පටිවේධි කථාණයන් මගින් පරිච්ඡේද වශයෙන් නොදැන සංසාර දුකින් මිදීමක් සිදුනොවේ.

[දි. නි. 2/80; සං. නි. 2/144]

මේ පටිච්චසමුප්පාද ධර්මය නොදැන ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණ යයි කීමට නොගැලපේ.

[සං. නි. 2/70]

පහළ වූ පහළ වී ඇති පහළ වන්නා වූ බුදුරජාණන් වහන්සේලා මේ පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය පරිච්ඡේද වශයෙන් දැන ගන්නා නිසා බුදු බවට පත්වූහ. පත්වෙති, පත්වෙන්නාහ. [සං. නි. 2/16] සියලු සත්ත්වයෝ මේ පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය බෙදා වෙන් කොට නොදන්නා තාක් කල ශාස්වත දිවයි, උච්ඡේද දිවයි යන අත්තයන්ට වැටී සියලු දුක් විඳීමට සිදුවේ. එම නිසා සංසාර වට්ට දුකින් මිදීමට කැමැති ඇත්තෝ මේ පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය විනිවිද දැකීමට උනන්දු විය යුතු බව තිදාන සංයුත්තයෙහිලා බුදුරජාණන් වහන්සේ බොහෝ වාරයක් දේශනා කොට ඇති සේක.

මජ්ඣිම පටිපදා ගමන

1. ජරාමරණාදිනං ධමමානං පච්චය ලකඛණො පටිච්ච සමුප්පාදො
2. දුකඛානුබ්බත රසො
3. කුමමග්ග පච්චුපට්ඨානො

[වි. ම. 387]

පරිච්ච සමුප්පාදය

1. පරා මරණ මුල් කොට ඇති ප්‍රත්‍යක්ෂණ ධර්මයන්ගේ පහළ විම සඳහා උපකාරක බව යන ලක්ෂණය ඇත්තේය.
2. හේතු හා එල සම්බන්ධය අවශ්‍යව වශයෙන් පැවතීම යන ප්‍රවෘත්ති දැක ලුහුබැඳීම කරන බව එහි රසයයි.
3. අප්‍රසන්න වූ සුගුප්පාප්පක වූ සංඝාර ගමන ආදීනව වශයෙන් යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ක්‍රියායෝගී ප්‍රකට විය හැක්කේය. නැතිනම් නිවනට යෑමට මජ්ඣිම ප්‍රතිපදා ගමනට, විරුද්ධ ගමනක්, වංක ගමනක් වශයෙන් යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ක්‍රියායෝගී ප්‍රකට වේ.

තෙසං තෙසං පච්චයුප්පන ධම්මානං සමභවතො උප්පජ්ජනතො සසසතුචේජද සංඛාතං අනතදවයං අනුපගමම යට්ඨාසකං පච්චයෙති අනුරූපච්චයුප්පතති ඉධ මජ්ඣිම පටිපදාති අධිප්පෙතා [මහා වී. (ඉ.) 2/236]

යෝගාවචර පුද්ගලයා නාම-රූප පරිච්චේද ක්‍රියායෝගී හා පච්චය පරිගණන ක්‍රියායෝගී යන ක්‍රියා දෙක ලබාගත් විට එ එ අවිද්‍යාදී හේතු ධර්මයන්හි සාමග්‍රිය හේතු කොට එ එ සංඛාරාදී එල ධර්මයන්හි හේතු එල සම්බන්ධයේ අවශ්‍යව පැවතීම සම්මා දිට්ඨි ක්‍රියා ප්‍රභූවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස වධ්මාන වශයෙන්ම විනිවිද දැක දැන ගන්නේය. මෙලෙස දැක දැනගත් විට එ යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ක්‍රියායෝගී ආස්වත දිට්ඨි, උච්චේද දිට්ඨි යැයි කියනු ලබන අන්ත දෙකට නොගොස් තම තමන්ට අදාළ හේතු ධර්ම රාශිය නිසා එම හේතු ධර්මවලට ගැලපෙන එල ධර්ම පහළ විම පැහැදිලි කරණ, බුදුරජාණන් වහන්සේ අනුශාසනා කරණ, මජ්ඣිම පටිපදා මාර්ගයට ළඟා වන්නේය, පත්වන්නේය.

නිවනට යෑම සඳහා වන මජ්ඣිම පටිපදා මාර්ගය යන්න වනාහි...

1. අවිජ්ජා ආදී හේතු ධර්මයෝ ද
2. සංඛාර ආදී එල ධර්මයෝ ද
3. අවිජ්ජාදී හේතු ධර්ම හා සංඛාරාදී එල ධර්මයන් හේතු-එල වශයෙන් සම්බන්ධ ධර්මයද දැනගත් විට, එම හේතු ධර්ම රාශිය, එල ධර්ම රාශිය ත්‍රිලක්ෂණයට නංවා නැවත නැවතත් විපස්සනා භාවනා වශයෙන් වැඩීම කළ යුතු මගයි. මෙලෙස විපස්සනා භාවනා නොකරන, නොකළා වූ තැනැත්තාටද මෙම හේතු ධර්ම හා එල ධර්මයෝ නොකඩ කොට දිගටම නැවත නැවතත් පහළ වෙමින්

පවති. මේ පවැත්මට දුක්ඛ යැයි කියනු ලැබේ. මෙම පවත්නි දුක්ඛ නම් වූ හේතු ධර්ම ඵල ධර්ම නොසිඳී පැවතීම-නැතිනම් පැවැත්ම සඳහා ගන්නා උත්සාහය කුමෙයන නම් වන නිවනට යන මජ්ඣිම පටිපදා මාර්ගයේත් බැහැරට යොමුවූ; මජ්ඣිමා ප්‍රතිපදා මාර්ගයට කෙළින්ම ප්‍රතිවිරුද්ධ වූ වංක ගමනකි. සංසාරයේ වර්ධනයට, අපායේ වර්ධනයටම හේතු වන්නේය.

ඉඳින් පින්වත් ඔබ අතිත සම්බන්ධතාවන්ගෙන් පවත්ගෙන අනාගත කෙළවර දුක්ඛා අතීත, අනාගත, පවිච්ඡපන්න තුන්කාලය තුළ අවිජ්ජා සංඛාර ආදී හේතු ධර්ම සම්බන්ධතාවන් ඵල ධර්ම සම්බන්ධතාවන් ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවා නැවත, නැවතත් විපස්සනා භාවනා කරන විට මේ හේතු ධර්ම ඵල ධර්මයන් මත 'මගේය. මගේ ආත්මය යැ' යි දැකීම ගන්නා තණකා, මාන, දිට්ඨි, බන්ධන, කැඩී බිඳී විනාශවී යනු ඇත. මේ නිසා මෙලෙස විපස්සනා භාවනා අභ්‍යාස කිරීම යනු මජ්ඣිම පටිපදා මාර්ගය දිගේ ඉන්ද්‍රිය සංවරය සහිත වීම, සීල ගුණ සහිත වීම මගින් ශාන්තව පෙරට ගමන් කිරීමක්ම වන්නේය. මෙලෙස මධ්‍යම ප්‍රතිපදා මාර්ගයේ හොඳින් නැවත, නැවත, අතරක් නොතබා ගමන් කළ හැකි වූ විට පින්වත් ඔබ අපේක්ෂා කරන නිවනට, ඉන්ද්‍රිය මේරීම අනුව, යම් දිනෙක පත්වන බව ඵකාන්තය.

පටිච්චසමුප්පාදය යන්න...

පටිච්චසමුප්පාදොති පච්චයධමමා වෙදිතබ්බා. පටිච්චසමුප්පන්නා ධමමාති, තෙති, තෙති පච්චයෙති තිබ්බතතධමමා [පි. ප. 386]

තටා පටිච්චසමුප්පාදො ඉවෙච්ච ඵල වොනාරොන චුතොති. වෙදිතබ්බො [පි. ම. 389]

අවිජ්ජාදී ප්‍රත්‍යය ධර්මයේ පටිච්ච සමුප්පාද යැයි දතයුතු, එම අවිජ්ජාදී හේතු ධර්මයන් නිසා පහළ වූ සංඛාරාදී ඵල ධර්මයේ පටිච්ච සමුප්පන්න ධර්මයෝ යැයි දතයුතු. [පි. ම. පටිච්චිණ්ණයයි]

අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා යන තැන අවිජ්ජාව හේතු ධර්ම යැයි ද සංඛාරය ඵල පච්චයුප්පන්න ධර්ම යැයිද හේතු ධර්මය පච්චය ලෙසටද ඵල ධර්මයම පච්චයුප්පන්න ධර්මය ලෙසටද වෙන වෙනම කියනු ලැබේ. තව දුරටත්, සංඛාර පච්චයා, විඤ්ඤාණං යන තැන සංඛාරය හේතු ධර්මය යැයි, විඤ්ඤාණය ඵල ධර්මය යයි. මේ ආකාරයට හේතු-පච්චය (ධර්ම ඵල-පච්චයුප්පන්න) ධර්මයන් ජාති, ජරා මරණය තෙක් වටහා ගන්න.

අවිජ්ජා හා සංඛාර යන්නේ හේතු-ඵල සම්බන්ධ වන අවස්ථාවෙහි සංඛාරය ඵල ධර්මය වී තව දුරටත් සංඛාර හා විඤ්ඤාණයන් හේතු ඵල වශයෙන් සම්බන්ධ වන අවස්ථාවෙහි සංඛාරය යලි හේතු ධර්මය වේ. මෙලෙසටම විඤ්ඤාණ නාම-රූප ආදියෙහිද හේතු ධර්ම-ඵල ධර්ම වන හැටි වටහා ගනු මැනවි.

මේ තුළ අවිජ්ජා නිසා සංඛාර පහළ වේ. ආදී ලෙස දේශනා කරන තැන ප්‍රධාන හේතු ධර්මය හා ප්‍රධාන ඵල ධර්මය පමණක් ප්‍රධාන තය ක්‍රමයට අනුව දැක්වමින් දේශනා කොට ඇත. අවිජ්ජාවට ද තමාම තනිවම සිටීමේ ශක්තියක් නැත. සංඛාර වේතනා ද තමා වශයෙන් තනිව පහළවීමේ ශක්තියක් නැත. අවිජ්ජාව පමණක් හේතුවීම නිසා සංඛාර වේතනාව පමණක් පහළ වීමේ ශක්තියද නැත. මේ ලෝකයෙහි,

1. එකම හේතුවක් නිසා එකම ඵලයක් පහළ වීමක්ද නැත
2. හේතු එකකම නිසා ඵල ධර්ම බොහෝමයක් පහළ වීමක්ද නැත.
3. හේතු ධර්ම රාශියක් නිසා ඵල ධර්ම එකකම පහළවීමක්ද නැත.
4. බොහෝ වූ හේතු ධර්ම නිසාම බොහෝ වූ ඵල ධර්ම පහළ වීමක් නම් ඇත්තේය.

[විග. අ. 103; වි. ම. 405]

හේතු ධර්ම බොහෝමයක සමූහය "පව්වය ධමම සමුහය" යැයි කියනු ලැබේ. ඵල ධර්ම බොහෝමයක සමූහය "පව්වයුප්පන්න ධමම සමුහය" යැයි කියනු ලැබේ. පව්වයධමම සමුහ යන හේතු ධර්ම බොහෝමයක සමූහය නිසා පහළ වූ පව්වයුප්පන්න ධර්ම සමුහ යන ඵල ධර්ම බොහෝමයක සමූහයද පව්ව්වසමුප්පාද යැයිම කියනු ලැබේ. ඇත්තය...!

1. උතු = උණුසුම, සිසිල යන කාලගුණය
2. පඨවි = මහ පොළව
3. බීජ = දෙමුහුන් බීජ
4. සලිල = ජලය

යනාදී බොහෝ වූ හේතු ධර්ම නිසාම වණ්ණ, ගන්ධ, රස, ආදී බොහෝ වූ ඕපාටිඨමක රූප කලාප සමූහය අනුව අංකුර යැයි කියන ලද ඵල ධර්මයන්ගේ පහළවීම දැකගත හැක්කේය. මෙලෙසටම බොහෝ වූ හේතු ධර්මයන් නිසා බොහෝ යේ පහළ වන ඵල සමූහයක් හමුවී දැක ගත්තද අවිජ්ජා පව්වයා සංඛාරා, සංඛාර පව්වයා විඤ්ඤානං = අවිජ්ජා හේතුවෙන් සංඛාරයෝ වෙති. සංඛාර හේතුවෙන් විඤ්ඤාණ වේ." යැයි එක එකක් වූ හේතු ධර්ම එක එකක් වූ ඵල ධර්මයන් ප්‍රකට කොට දැක්වමින් බුදුරජාණන් වහන්සේ ධර්මය දේශනා කොට වදාළ සේක. මෙලෙස දේශනා කිරීමේ ඵල ප්‍රයෝජන ඇත්තේමය.

බුදුරජාණන් වහන්සේ ශ්‍රාවකයන්ට ධර්ම දේශනා අනුශාසනා කරන අවස්ථාවන්හි.

1. සමහර දේශනා පාළියක ප්‍රධාන බැවින් ද
2. සමහර දේශනා පාළියක ප්‍රකට බැවින් ද
3. සමහර දේශනා පාළියක අසාධාරණ බැවින් ද

දේශනාවෙහි අලංකාරය සොහන භාවය දක්වන උතුම් සබ්බසද්දත සදායය වශයෙන් හෝ. අනුශාසනාවට යෝග්‍ය දේව, මනුෂ්‍ය, බ්‍රහ්ම, වෙනෙය සත්ත්වයන්ගේ රූපීය, ප්‍රියභාව, චරිත, වාසනා අප්‍රකාශයන් වශයෙන් හෝ එකක්ම වන්නා වූ හේතු ධර්මයක්ද එකක්ම වන්නා වූ එම ධර්මයන්ද ප්‍රකට ලෙස දක්වමින් දේශනා කළ සේක.

[විභ. අ. 103; වි. ම. 405]

මේ ලෙසට දේශනා හේතු, තුන් ආකාර නිසා දේශනා හේතු ධර්ම එකක් වූ එම ධර්ම එකක් වූ ප්‍රකට කිරීම මේ පටිච්ච සමුප්පාද ධර්ම දේශනාවෙන් දේශනා කොට දැක්වූ සේක. මේ උතුම් පටිච්ච සමුප්පාද පාළියෙහි... අවිජ්ජාව හැර, වෙනතා නම් වූ සංඛාර ධර්මය පහළ විම පීණීය සුදානම් කර දෙන්නා වූ ව්‍යථු, අරමුණු, චේතනා නම් වන සංඛාරයේ සහජාත ධර්ම (= සමග යෙදෙන ධර්ම) ආදී කොට ඇති, හේතු ධර්ම ප්‍රකටව ඇත.

අසාදානු පසසිනො විහරතො තණහා පවබ්බති [සං. නි. 134]

මහණෙනි! සංයෝජන පහළ වීය හැකි ආරම්භය ධර්මයන්හි ආස්වාද කිරීම යන නැවත, නැවතත් දැකීමේ පුරුද්ද සහිත පුද්ගලයාගේ සත්තානයෙහි තණහා ධර්මය වැඩේ යන මෙය ද.

අවිජ්ජා සමුදයා ආසව සමුදයො [ම. නි. 1/132]

අවිජ්ජාව පහළ විම නිසා ආසව ධර්ම පහළ වේ. යන මෙය ද.

දේශනාකොට වදාළ බැවින් අවිජ්ජාව හැර සංඛාරයෙහි හේතු වන තණහා ආදී ධර්මයෝ ද ඇත්තාහ. මෙම තණහා ආදී ධර්මයෝ ද සංඛාරයන්ට හේතු ධර්මයෝම වේ. නමුත් මෙම හේතු ධර්මයන් තුළ අවිජ්ජා ප්‍රධාන හේතු ධර්මයයි. මෙලෙස ප්‍රධාන ධර්මය වන නිසාද, අවිජ්ජා භික්ඛවෙ අවිජ්ජාගතො පුඤ්ඤාභි සංඛාරමපි අභිසංඛරොති, = මහණෙනි! නිශම පරමාපී ධර්ම නොදන්නා නිසා ප්‍රඥාව නැති අවිජ්ජාව අතින් පිරිහිය පුද්ගලයා පුඤ්ඤාභි සංඛාර ද රැස් කරයි යන මේ ආදිය දේශනාකොට ඇති බැවින් අවිජ්ජාව සංඛාරයෙහි ප්‍රකට හේතු ධර්මය වේ. මෙලෙස අවිජ්ජාව සංඛාරයෙහි ප්‍රකට හේතු ධර්මය වන නිසා ද.

ව්‍යථු, ආරම්භය, සහජාත ධර්ම ආදී හේතු ධර්මයෝ වනාහී (පඤ්චවොකාර භූමියෙහි) නාම ධර්ම සියල්ල හා සම්බන්ධ හේතු ධර්මයෝ වෙත්. අවිජ්ජාව වනාහී සංඛාරයන් හි සම්බන්ධයක් නැති (= අසාධාරණ) හේතු ධර්මය වේ. මෙලෙස නම් අවිජ්ජා සංඛාරයන්හි අසම්බන්ධ, අසාධාරණ හේතු ධර්මය වන නිසා ද.

යන මේ කරුණු තුන නිසා අවිජ්ජාව සංඛාරයන් ගේ හේතු ධර්මය වශයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට දක්වා ඇති බව දැන ගනිමු!

මේ එක එකක් වූ හේතු ධර්ම එක එකක් වූ එල ධර්ම දේශනා කොට දක්වන තනහි "සංඛාර නිසා චිත්තකාණ්ඩය වේ." යන ලෙසට එක එකක් හේතු ධර්ම එක එකක් එල ධර්ම දක්වා දේශනා කිරීමෙහි එල ප්‍රයෝජන ඇති බව වටහා ගනින්නවා!

[විග. ඈ. 103; වි. ම. 405]

මේ ඉහත සදහන් අට්ඨ කථා පැහැදිලි කිරීම වනාහී පරමාථී ධර්ම ස්වභාව ශක්තියෙන් පරමාථීය තෙක් කථාණයෙන් ළඟා වීම සදහා නියම ලෙස විපක්ෂනා භාවනා කරන උතුම් යෝගාවචර පුද්ගලයන් විසින් විශේෂයෙන් සලකා ගෞරවයෙන් අසන්න. මතක තබා ගත යුතු උපදේශනක් වන්නේය.

පච්චය ධර්ම සමූහ නම් වූ බොහෝ වූ හේතු ධර්මයන්හි සමූහ නිසාම පච්චයුප්පන්න ධර්ම සමූහ නම් වූ බොහෝ වූ එල ධර්ම සමූහයෝ පහළ වන විට හේතු ධර්මයන්හි සමුප්පාදයද පටිච්ච සමුප්පාදයැයි කියන බව ඉහතින් පැහැදිලි කරන්නට යෙදුනි. තව දුරටත් වි. ම. 389 හිද හේතු ධර්මයන්හි සමූහ නිසා පහළ වූ පච්චයුප්පන්න ධර්ම සමූහ නම් වූ එල ධර්ම සමූහද පටිච්ච සමුප්පාද යයි කියන බවද පැහැදිලි කළේය. මේ පැහැදිලි කිරීම දිගට විස්තර ලියා දක්වනු වටී. පටිච්ච සමුප්පන්න ධර්ම සමූහ නම් වූ එල ධර්ම සමූහයෝ පටිච්ච සමුප්පාද නම ලැබීමේදී පටිච්චසමුප්පාද යන වචනය දෙයාකාරයකට ප්‍රඥාවන්තයින් සලකත්; තේරුම දෙයාකාරයකට පැහැදිලි කරත්.

පටිච්චසමුප්පාද යන වචනයේ අර්ථය පැහැදිලි කිරීම

යෝගාවචර පුද්ගලයකු හේතු ධර්ම සමූහයේ ශක්තියෙන් පහළ වූ එල ධර්ම සමූහය යන පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය තමාගේ කථාණ ශක්තිය යොමු කොට දැනගැනීම සදහා, කථාණයෙන් විනිවිද දැක ගැනීම සදහා උත්සාහයෙන් භාවනා කරයි. උත්සාහය යොදා කථාණ ශක්තිය යොමු කරවා දනගුණ, විනිවිද දනගුණ මේ පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය ලෝකුත්තර එල ප්‍රයෝජන පිණිස, ලෝකෝත්තර සුඛය පිණිස, මාගී එල කථාණ ලබාගැනීම පිණිස, නිව්ඤානය මෙලොව දීම ආකෂාත් කරගැනීම පිණිස වේ. එම නිසා එම පටිච්ච සමුප්පාද යැයි කීව යුතු එල පච්චයුප්පන්න ධර්ම සමූහය පිළිගැනීමට ප්‍රඥාවන්ත පින්වතුන්ම යොග්‍ය නිසා, සුදුසු නිසා, කථාණය යොමු කිරීමට යොග්‍ය නිසා පටිච්ච නම් වේ.

තව දුරටත් පච්චයුප්පන්න ධර්ම සමූහ නම් වූ එල ධර්ම සමූහ=පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය පහළ වන කල්හී එකක්, එකක් වූ ධර්මයක් කිසිවිටකත් පහළ වීමක් නොවන නිසා සමූහ වශයෙන්, රාශි වශයෙන් එකතුවම පහළ වන නිසා එම පච්චයුප්පන්න ධර්ම සමූහ (= එල ධර්ම සමූහ) සමුප්පාද යැයි ද නම් වේ. (සමුප්පාදය සං + උප්පාද

ශැඬි පද බෙදුන්න, සං ශබ්දය සහ = සමූහයක්, රාශියක් ලෙස එකතුව යන අර්ථය දේ, එමනිසා සහ+උපාද= සමුපාද, සහ උපපජ්ඣති සමුපාදො ශැඬි ගන්න) තවදුරටත් මෙම පවිච්ඡුප්පන්න ධම්ම සමූහ යන එල ධම්ම සමූහය පහළ වන කල්හි හේතු රහිතවද මැවුම්කරු ආදී අතාරකික හේතු නිසාද පහළ නොවන නිසා සුදුසු හේතුවක් මගින්ම, නියම හේතු මගින්ම, පහළ වේ (මේ ක්‍රමයෙහිලා සමීමා+උපාද = සමුපාද, සමීමා උපපජ්ඣතියි ගන්න) එකක් එකක් වශයෙන් නොවේ. අහේතුකවද නොවේ. එම නිසා සහ සමමාව උපපජ්ඣති ගන්න අනුව සමුප්පාද නම් වේ. මෙසේ නම්... පටිච්චාව සො සමුපාදො වාහි පටිච්ච සමුපාදො [වී. ම. 388] යන අට්ඨ කථා පැහැදිලි කිරීමට අනුව ඤාණය ශොමු කොට තමා සමීප වී දුකයුතු ධම් සමූහය ගන්න මෙන්ම, එකට පහළ වන ධම් සමූහයද වන්නේය. සුදුසු අදාල හේතු අනුව පහළ වන්නා වූ ධම් සමූහය ගන්නද ගැලපේ. එම නිසා පටිච්ච සමුප්පාද නම් වේ. තවත් ආකාරයකට පැහැදිලි කිරීම මෙසේය...

අපිව සහ උපපජ්ඣති" සමුපාදො, පච්චය සාමග්ගිං පන පටිච්ච අපච්චකඛායාහි ඵලමපි පටිච්ච සමුපාදො [වී. ම. 389]

සහ උපපජ්ඣති එකජකධං උපපජ්ඣති අනතමයො අට්ඨනනං ධම්මානං උපපජ්ඣතො [මහා වී. (බු.) 2/234]

ශැඬි පවිච්ඡුප්පන්න ධම්ම සමූහ යන එල ධම් සමූහය සමූහයන් යේ එකටම පහළ වේ. රූප ධම් පැත්තෙහි ද රූප කලාප එක එකක අඩුම ප්‍රමාණයෙන් පඨවි-ආපො-තේජො-වායො-වණ්ණ-ගන්ධ-රස-ඝ්‍රීපා ශැඬි රූප පරමාර්ථ ධම් සච්චාවය වග් අට එකතුවම, එකරාශි වී පහළ විය හැක්කේය. නාම ධම් පැත්තෙහි ද අඩුම ප්‍රමාණය වශයෙන් එසස, වේදනා, සඤ්ඤා, වෙතනා, එකග්ගතා, ජීවිත, මනසිකාර, විඤ්ඤාණ ශැඬි නාම පරමාර්ථ ධම් සච්චාවයන් අට වග්ගීය එකතුව එකරාශි වී පහළ විය හැක්කේය. මෙලෙසම පවිච්ඡුප්පන්න ධම්ම සමූහය යන එල ධම් සමූහය එකවරම එකට පහළ වන නිසා සමුප්පාද නම් වේ. මෙලෙස එකට එකරාශිව පහළ වුවද හේතු ධම්යන්ගේ සාමග්‍රිය මත ජීවිතාම හේතු ධම්යන් අත නොහැරම පහළ විය යුතුවේ. මෙසේද එම පවිච්ඡුප්පන්න ධම්ම සමූහ යන එල ධම් සමූහ හේතු ධම්යන්ගේ සාමූහික බව මත ජීවිතා පහළ විය හැකි නිසා පටිච්ච ශැඬිද කියනු ලැබේ. එකට එකරාශිව පහළ විය හැකි බැවින්ද සමුප්පාද ශැඬිද කියනු ලැබේ. මේ දෙයාකාර ශක්තිය නිසා පටිච්ච සමුප්පාද ශැඬි ද කියනු ලැබේ.

තව දුරටත්, මේ පටිච්ච සමුප්පාදය ශැඬි කිවයුතු පච්ච්ඡුප්පන්න ධම්ම සමුහ= (සංඛාර ආදී) එල ධම් සමූහයේ මේ පවිච්ච ධම්ම සමුහය=හේතු සමූහ යන අවිප්පාදී හේතු ධම් සමූහය පවිච්ච නම් වේ. හේතුව නම්වේ. එම නිසා (සංඛාරාදී)

පව්වයුපසන්නධමම සමුහ (= එල ධර්ම සමුහය) එම අවිජ්ජාදී හේතු ධර්ම ඇති තසුච්චය ධමම නම් වේ. මෙලෙස පටිච්චසමුප්පාද ශැඬි කිව යුතු පව්වයුපසන්නධමම සමුහය = එල ධර්ම සමුහයේ හේතු ධර්ම වන නිසා හේතු සමුහය = පව්වය ධමම සමුහය ශැඬි කිවයුතු අවිජ්ජාදී හේතු ධර්ම සමුහයද පටිච්ච සමුප්පාද ශැඬිම කිව යුතුය.

සෙමට ප්‍රත්‍යය වූ ගුළයට ලෝකයා සෙමහ (ගුළ) ශැඬි කියන්නා සේද, සාසනශෙති සුඛයට හේතුව වූ බුදුරජාණන් වහන්සේගේ පහළ වීම සුඛො ඔද්දානං උප්පාදො-බුදුරජාණන් වහන්සේගේ පහළ වීම සුඛයයි යම් සේ දැක්වෙයිද මෙලෙසටම, මේ අවිජ්ජාදී හේතු ධර්ම සමුහයද, (=හේතු සමුහ ;පව්වය ධමම සමුහයද) පටිච්ච සමුප්පාද ශැඬි කීමද එලුපවාර වශයෙන් දේශනා කරන ලද්දේ ශැඬි දත යුතුයි. [වි. මා. 389]

මේ ක්‍රමයට පව්වයුපසන්නධමම සමුහය නම් වන එල ධර්ම සමුහයේ පටිච්ච සමුප්පාද යන නම, පව්වය ධර්ම සමුහය = හේතු සමුහ යන්නෙහි රූපකයක් සේ කොට හේතු ධර්ම සමුහයද පටිච්ච සමුප්පාද ශැඬි දේශනා කරන ලද්දේය. එල ධර්ම යන්න හේතු ධර්මයන්ගෙන් වෙන් කළ නොහැකි නිසා, හේතු ධර්ම ප්‍රකටව තිබීමෙන්ම එල ධර්ම පහළ වීමට ඉඩ ඇති නිසා, වෙන් කළ නොහැකි අවිනාශාව ක්‍රමයට අනුව හේතු ධර්ම සමුහයටද පටිච්ච සමුප්පාද ධර්ම ශැඬිම දේශනා කිරීමට අවශ්‍ය නිසා ශැඬි කියනු ලැබේ.

තවත් ක්‍රමයකින් විස්තර කිරීම

විසුද්ධි මාග් අට්ඨකථා (පිටු අංක 389) හි දෙවන ක්‍රමය තවදුරටත් පැහැදිලි කරයි. ඒ ක්‍රමයට අනුව පව්වයධමම සමුහ = (හේතු සමුහය) පටිච්ච සමුප්පාදය ශැඬි පැහැදිලි කරයි. මේ ක්‍රමයට අනුව පටිච්ච පදය පටි+ඉච්ච යන ලෙසට පද බෙදන්න. පටි ශබ්දය අභිමුඛතට = අභිමුඛ බව, යන අදහස දෙයි. ඉච්ච ශබ්දය ගමමතට = ප්‍රගාචීම යන අර්ථ දේ. කුමන ධර්මයන් අභිමුඛ වී කුමන ධර්මයන් දෙසට ප්‍රංචිද හේතු, සමුහ = පව්වයධමම සමුහ යන ප්‍රශ්නයන්ට උත්තරයයි.

හේතු සමුහො නාම පව්වයසාමයති (මහා ටී. (බු.) 2/234) හේතු ධර්ම සමුහය යන්න හේතු ධර්මයන්හි සාමග්‍රිතමය, වෙනත් ආකාරයකට දැක්වෙතොත් සමුහයක් පහළ කරවූ හේතු ධර්ම සමුහය හේතු සමුහ නම් වේ. එම සමග්‍රිව පහළ වූ හේතු ධර්ම සමුහයේ හේතු ධර්ම එකක් තවත් හේතු ධර්මයක් දෙසට අභිමුඛ වී හේතු ධර්ම එකිනෙකාම එකිනෙකා දෙසට ගමන් කරයි. ප්‍රගාවෙයි. එම නිසා මේ හේතු සමුහයට පටිච්ච ශැඬි දේශනා කරන ලදී. එම පටිච්ච නම් ලත් සමග්‍රිව පහළ වන හේතු ධර්ම සමුහය, එකිනෙකා එක එකක් ලෙස බෙදී නොසිට, වෙන වෙනම නොසිට, එකට සමුහයක්

ලෙස, එකක් ලෙස, රාශියක් ලෙස සමූහ වී, එකට පහළ විය හැකි එල පව්වගුප්පන්න ධම්ම සමූහයන් පහළ කළ හැකි බැවින් එම හේතු ධර්ම සමූහයට සමුප්පාද ශැඬිද කියනු ලැබේ. (සමුප්පාද = සං+උපපාදා ශැඬි පද බෙදා ගන්න. සං-ශබ්දය සහ, එකට යන අර්ථය දෙයි.)

මේ දෙයාකාර පැවතුම් නිසා, වෙන වෙනම බෙදී නොසිට පැවතුම් එකම රාශියක් ලෙසම එකවර පහළ වන එල පව්වගුප්පන්න ධර්ම සමූහයක් පහළ කළ හැකි, එකිනෙකා එකිනෙකාට අභිමුඛ වී එකිනෙකා දෙසට ගමන් කරමින් සිටින, සමභව සිටින හේතු සමූහ = ධර්ම සමූහ හේතු පටිච්ච සමුප්පාද නම් වේ. (මේ ක්‍රමය අනුවද පටිච්චා ව සො සමුප්පාදො වාභි පටිච්චසමුප්පාදො යන්නම ගතයුතු)

තව දුරටත් පැහැදිලි කිරීමක්

පාළියෙහි අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා යනාදී ලෙසට සංඛාරාදී එල ධර්මයන්ගේ ප්‍රකට පහළ වීමට අවිජ්ජාදී එකම හේතු ධර්මයක් ප්‍රධාන කොට; ශීඝ්‍රකොට දක්වා ඇති සැටිය හරිය. මෙලෙස දේශනා කොට දැක්වූව ද අවිජ්ජා පමණක් සංඛාරයන්හි හේතු ධර්මය වූයේ නොවේ. ඇත්ත වශයෙන්ම...

1. අවිජ්ජා හා විත්තක්ෂණයක් තුළ එකට යෙදී සිටින එසස-වේදනා-සඤ්ඤා වේතනා-විඤ්ඤාණ ආදී සහජාත ධර්මයෝ ද,
2. මේ අවිජ්ජාව හා සමග සහජාත ධර්මයන් ඇඤ්ඤා කොට ඇත්තා වූ හදය ව්‍යච්ච සමග භූත රූප උපාදාය රූපයෝ ද,
3. එම අවිජ්ජාව හා සමග සහජාත ධර්මයන් ගන්නා අරමුණු, හේතු ධර්මාදීය ද,
4. යෝනිසෝමනසිකාර, අයෝනිසෝමනසිකාර, ආදී හේතු ධර්මයෝ ද,
5. තණ්හා උපාදානාදී හේතු ධර්මයෝ ද.

යන මේ බොහෝ හේතු ධර්මයෝ සුදුසු පරිදි මෙහිදී අවිජ්ජාව හා සමග යෙදෙන සංඛාර නම්වන එල ධර්ම ඇතිවනු පිණිස සුපුරුදු ලෙස කටයුතු කරන = සහකාරි කාරණ හේතු ධර්මයෝය. සංඛාරාදී හේතු ධර්මයෝ විඤ්ඤාණාදී එල ධර්මයන් ඇති කිරීම සම්බන්ධයෙන්ද මේ ක්‍රමයමය. [මහා වී. (ඔ). 2/234]

අවිජ්ජා ආදී හේතු ධර්මයෝ සංඛාරාදී එල ධර්ම ඇති කිරීමේදී ඒ ඒ එල ධර්මයෝ සියලුම ඒ ඒ අදාළ හේතු ධර්මයන්හි ඇතුළත් වූ හේතු ධර්ම සියලුලෙහිම සම්බන්ධ වී පවතී, හේතු එල ධර්ම සම්බන්ධතා ධර්මය අනුව එකිනෙකට සම්බන්ධ වීම ඇති වේ. මේ එල ධර්මයෝ ඒ හේතු ධර්ම සමූහය තුළ සමහර සමහර හේතු ධර්මයන් පමණක්

සමග සම්බන්ධ වී; සම්බන්ධතා ඇතිව, සමහරක් සමහරක් හේතු බවයන් සමග සම්බන්ධතා නැතිව, සම්බන්ධ නොවී, සිටීමේ ස්වභාවයක් කිසිවිටකක් සිදුනොවේ. එම නිසා එම අවදානා ආදී එක් එක් බවීයක් ප්‍රමුඛ කොට බුදුරජාණන් වහන්සේ දැක්වූ එම හේතු බවී සියල්ලෙහි පමණක් නොව එම සියල්ලෙහි අඩංගු හේතු බවීයන්හිද හේතු එල සම්බන්ධතාවට අනුව, එල බවී පහළ කරවීමේ ස්වභාව ශක්තිය ද ඇත්තේය.

තවදුරටත් එම හේතු බවී සමූහයෝ 'මේ එල බවී සමහර හේතු බවී සමග සම්බන්ධතාවක් නොවන්නේ නම්=හේතු එල සම්බන්ධ බවීයන්ට අනුව මේ එල බවීය සමහර-සමහර හේතු බවීයන් හා සම්බන්ධයක් නැති නම්=මේ එල බවී සමහරක් හේතු බවීයන් පමණක් මගින් ඇති කරන්නේ නම්... එසේ වන්නා වූ සියලුම හේතු බවීයන්හි අන්‍යෝන්‍ය වශයෙන් එකිනෙක කෙරෙහි ශ්‍රාභී බවකුදු නැත්තේය. මෙලෙස හේතු බවී අන්‍යෝන්‍ය වශයෙන් පක්ෂශ්‍රාභී (ප්‍රියේෂයෙන්) නතු බවක් නැති නිසා අන්‍යෝන්‍ය ලෙස හේතු බවීයක් දෙසට අභිමුඛව; ගමන් කරයි, ප්‍රභාවෙහි යන පටිච්චත=පටිච්ච තේරුම් සම්පූර්ණ නොවේ; නොලැබී යයි. "දැන්, බුදුරජාණන් වහන්සේ අවිජ්ජා ආදී එක එක බවීයක් ප්‍රධාන කොට දේශනා කළ හේතු බවී සමූහ සියල්ල සංඛාර ආදී එක එක බවීයක් ප්‍රධාන කොට දේශනා කළ, ඒ ඒ අදාළ එල බවී සියල්ල හා සම්බන්ධතාව වූ = හේතු එල සම්බන්ධතාවය ඇති නිසා පටිච්ච යන තේරුම් ඇති බවී ස්වභාවය ද අඩුවක් නැත. මෙලෙස සංඛාර ආදී එල බවීයන් හි ප්‍රකටව පහළ වීමට අවිජ්ජා ආදී එක එක බවීයන් ප්‍රධාන කොට දක්වන ලද බැවින්ද එම හේතු බවී සමූහය තමා හා සම්බන්ධ එල බවීයන් සම්පූර්ණ කළ හැකි බැවින්ද, උපනතාවන් නොමැති බැවින්ද, පච්චය සාමග්ගි නම්ලත් සමච්ච සාමුහිකව පහළ වූ හේතු බවීයන්හි අංග ප්‍රත්‍යංග වන්නාවූ එසස, චේදනා, සක්ඛ්‍යාදා, චේතනා, චික්ඛ්‍යාදාණාදී බවීයන් තුළ අන්‍යෝන්‍යව; එකකට එකක් ලෙස අභිමුඛ වී ප්‍රභාවීය යුතු බැවින්ද ශා යුතු බැවින් ද පටිච්ච යැයි කියනු ලැබේ. මෙම පටිච්ච නම් ලද හේතු සමූහයට, පටිච්චප්පන්නධමම සමූහ යන නම ලද එල බවී සමූහය, පහළ කළ හැක්කේය. මෙම එල බවීයන් එකට සාමුහිකව එකවර පහළවන බවීයෝම වන්නාහ. මෙම එල බවීයන් එකට සාමුහිකව එකවර පහළ වීම යන්න එක එකක් වශයෙන් වෙන වෙනම පහළ නොවීමම වේ. එල බවීයන් හේතු බවී ලෙස අන්‍යෝන්‍යය ලෙස එකක් එකකට පක්ෂශ්‍රාභී බවක් හෝ ප්‍රියේෂ සැලකීමක් නොමැත්තේය. එම නිසා මේ එල බවීයෝ අඤ්ඤාමඤ්ඤා අවිනිබ්බොග චුත්ති ධමම = අන්‍යෝන්‍ය ලෙස එක එකක් වෙන් වෙන් ලෙස පහළ නොවන්නාවූ බවී යැයි කියනු ලැබේ. මෙසේ හෙයින් පටිච්ච නම ලත් හේතු සමූහ, අන්‍යෝන්‍ය ලෙස එක එකක්, වෙන වෙන් වශයෙන් පහළ නොවූන පටිච්චප්පන්න

ධම්ම සමූහය යන එළ ධර්ම සමූහය පහළ කළ හැකි බැවින් සමුප්පාද යැයි ද, කියනු ලැබේ. පටිච්ච යැයිද සමුප්පාද යැයිද නම් වූ මේ දෙයාකාර පැවැත්ම නිසා අවිජ්ජාදී හේතු සමූහය පටිච්ච සමුප්පාද නම් වේ. (අවිනිබ්බොය චූතති ධම්ම යන තැන රූප ධර්මයන්ද එකතු කොට ගන්න) [වී. ම. 389; මහා වී. (ඔ) 2/234]

විසුද්ධි මාගී අට්ඨ කථාහි තුන්වන ක්‍රමයක්ද විස්තර කෙරේ.

අවිජ්ජාදිසිසෙහ නිද්දිට්ඨපච්චයෙසු හි යෙ පච්චයා යං සංඛාරාදිකං ධම්මං උප්පාදෙන්නි, න තෙ අඤ්ඤාදමඤ්ඤාදං අපට්චච අඤ්ඤාදමඤ්ඤාදවෙකලෙලෙ සති උප්පාදෙතුං සමත්වාහි. තසමා පටිච්ච සමං සහ ව න ඵකෙකදෙසං, නාපි පුබ්බාපර භාවෙන, අයං පච්චයනා ධම්මෙ උප්පාදෙති හි අභ්‍යානුකාරවොභාරකුසලෙන මුනිනා ඵවමිධ භාසිතා, පටිච්ච සමුප්පාදොභෙවච භාසිතාහි අභෙවා [වී. ම. 389]

පටිච්චාති නිසසාය සහකාරිකරණං ලද්ධා, සමනති අවිසමං අවෙකලෙලෙන, සනාති ඵකජකධං, ධම්මෙති අතතනො පච්චගුප්පනන ධම්මෙ -පෙ- ඵකෙකදෙසනති ඵල සමුදායසස ඵකදෙසෙකදෙසං, භාගසොති අභෙවා, පුබ්බා පරභාවෙනාති පටි පාටියා, සබ්බමෙතං රූපාරූප කලාපුප්පාදනං සනධාය චූතතං

[මහා වී. (ඔ) 2/235]

අවිජ්ජා ආදී එක එකක් හේතු ධර්මයක් ප්‍රධාන කොට දක්වා වදාරන ලද හේතු ධර්ම සමූහය තුළ ඇති මෙම අවිජ්ජා ආදී හේතු ධර්ම සමූහයට සංඛාර ආදී එළ ධර්ම සමූහ පහළ කළ හැක්කේය. මෙසේ වීමේදී එම අවිජ්ජා ආදී හේතු ධර්ම සමූහ අන්‍යෝන්‍ය ලෙස එක එකකට සම්බන්ධ නොවීද සංඛාර ආදී එළ ධර්මයන් පහළ කිරීමට නොහැකි වන්නේය. අවිජ්ජා හා සමග යොදන්නා වූ (අ) ඇඤ්ඤා කරන රූපය (ආ) අරමුණ (ඇ) එකඟ වේදනා, සඤ්ඤා, චේතනා, විඤ්ඤාණාදී සහජාත ධර්මයෝ (ඈ) අයොනිසොමනසීකාර යනාදී හේතු ධර්මයන් තුළ එක එකක් වූ හේතු ධර්මයක් අඩුව යෙදේ නම් සංඛාර ආදී එළ ධර්ම සමූහයන් පහළ කරවීමට නොහැක්කේය. හේතු ධර්ම අන්‍යෝන්‍ය වශයෙන් පිහිටමින් යෙදේ. නොඅඩු නම් පමණක් සංඛාර ආදී එළ ධර්ම සමූහයන් පහළ කරවීමට හැකියාව ඇත්තේය. එම නිසා අවිජ්ජාදී හේතු ධර්ම සමූහයෝ.

1. අන්‍යෝන්‍ය ලෙස නිශ්‍රය වීමෙන්ම
2. සමානව අඩුවක් නැතිවම
3. සමගිව එකවරම වීමෙන්ම

සංඛාර ආදී එළ ධර්ම සමූහය පහළ විය හැක්කේය.

මෙලෙස විමේදී එල ධර්ම සමූහකාගේ එක දේශයක් පමණක්, කොටසක් පමණක් පහළවනවා නොවේ.

පෙර පසු වෙමින් අනුපිළිවෙළින් එකකට පසු එකක් පහළවනවා නොවේ. එම නිසා පරමාර්ථ තෙක් ගමන් කළා වූ ව්‍යවහාරයෙහි දැනේ වූ, සුර වූ මුණිවරයන් අතර ශ්‍රේෂ්ඨ වූ සධ්විකද්දත වූ සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ සම්බන්ධයෙන් හේතු-එල සම්බන්ධතා ධර්මය පටිච්ච සමුප්පාද යැයිම දේශනා කළ සේක.

[වී. ම. 389; මහා වී.(බු.) 2/235]

“සබ්බමෙතං රූපාරූප කලාප්පාදතං සපධාය වුභතං”

[මහා වී.(බු.) 2/235]

මේ කියමන් සියලුම හේතු ධර්ම-එල ධර්ම යන පරමාර්ථ ධාතු, රූප-නාම ධර්මයන්හි රූප කලාප, නාම කලාප අනුවම රාහි අනුව සමූහ අනුව පහළ වීම දක්වමින් පැහැදිලි කළා වන්නේය. [මහා වී. (බු.) 2/235]

රූප කලාප-නාම කලාප

මේ ඉහත සඳහන් විසුද්ධි මගින් මහා විකාහි ව්‍යවහාර කරන ලද්ද අනුගමනය කරමින් මේ ග්‍රන්ථයෙහි ද

1. පරමාණුවටත් වඩා කුඩා වූ, වෙනත් ආකාරයකින් දක්වනොත් පරමාණුවකට වඩා බොහෝ වාරයක් කුඩා වූ රූප අංශුවක් තුළ පිහිටා ඇති රූප ධර්ම සවභාව අට-නව-දස ආදී රූප පරමාථී ධර්මයන්හි සමූහය රූප කලාපය යැයි ද.
2. චිත්තක්ෂණ එක එකක් තුළ එකට යෙදී ඇත්තා වූ චිත්ත චෛතසික නාම ධර්ම සමූහයට නාම කලාප යැයි ද ව්‍යවහාර කරනු ලැබේ.

මේ ඉහත සඳහන් තුන්වන වතාවට පැහැදිලි කරන ක්‍රමයට අනුව පටිච්ච සමුඤ්ඤාද පදය අඤ්ඤාමඤ්ඤාදං පටිච්ච යමං සහ ච පටිච්ඤ්ඤානන ධමම උපපදෙතිති පටිච්ච සමුප්පාදො” යන ලෙස විග්‍රහ කරගන්න. හේතු ධර්ම සමූහය අනන්තය ලෙසට ගොනු වී සාමග්‍රීව එල ධර්ම සමූහයන් එකවර පහළ කරන නිසා පටිච්ච සමුප්පාද නම් කියයි. මේ ක්‍රමයට අනුව හේතු ධර්ම සමූහයට මුඛ්‍ය වශයෙන් පටිච්ච සමුප්පාද යන නම ලබා, එල ධර්ම (පටිච්චපත්ත ධර්ම) සමූහයේ අවිනාශාව නය ක්‍රමයට අනුව පටිච්ච සමුප්පාද යන නම ලබයි. එලෙස ඇති කළ හැකි නිසාම හේතුව යැයි කියන්නා සේ හේතු ධර්මයන් සියලුම එල වලින් වෙන් කළ නොහැක. එලෙසටම එල ධර්මයන් වෙන් කළ නොහැකි බවට අවිනාශාව යැයි කියනු ලැබේ. මෙලෙස වෙන් කළ නොහැකි ස්වභාවයන් ප්‍රඥාවන්තයන් දත යුතු; දැන ගැනීමට සුදුසු බැවින් නය යැයි, න්‍යාය යැයි කියනු ලැබේ. එම අවිනාශාව හා නය යන දෙක එකතු කොට අවිනාශාව නය යැයි කියනු ලැබේ.

පටිවිච සමුප්පාද පදයෙහි සමුප්පාද යන තැන-සං+උප්පාද යැයි පද බෙදන්න. සං ඔබ්දුග-සමං අඵය හා සහ අඵය යන අඵ දෙකක් ගෙන දෙයි.

1. සමං අඵය වනාහි අවිජ්ජාදී හේතු ධර්ම සමුහයෙන් සංඛාරයන් ඇති කරන විට සංඛාර, චේතනා එකක් පමණක් ඇති කරනවා නොවේ. සංඛාර, චේතනා හා එකට යෙදී ඇති එසස, වේදනා, සකද්දා, විකද්දාණාදී විත්ත වෛතසිකයන්ද එකට සමච නොඅඩුව ඇති කළ හැක්කේ යැයි කියනු ලැබේ.
2. සහ අඵය වනාහි මෙලෙස සංඛාර, චේතනා හා යෙදී සම්ප්‍රයුක්ත වී තිබෙන විත්ත වෛතසිකයන් පහළ වීමේදී එකකට පසු එකක්, ටිකින් ටික, එකින් එක, පහළ වනවා නොවේ. සීගලේ සමුහයක් ලෙස එකැවැරම එකට පහළ වේ යැයි කියනු ලැබේ.

එනමුදු අවිජ්ජා නිසා පහළවන්නා වූ එම සංඛාර ධර්ම සමුහය තුළ සංඛාරය =චේතනාව ප්‍රධාන වෙත්. එම නිසා ප්‍රධාන තය ක්‍රමයට සංඛාර චේතනා ශීර්ෂයෙන් අවිජ්ජා පව්වයා සංඛාර යැයි කියනු ලැබේ.

"අවිජ්ජාව සංඛාරයන් ඇතිකරන්නේ ය" යි කියන තැන අවිජ්ජාව පමණක් තනිවම සංඛාරයන් ඇති කරනවා නොවේ. අවිජ්ජාව හා සමග සංඛාරයන් පහළ වනු පිණිස ක්‍රියා කරන හේතු කාරක උපකාරක හේතු ධර්මයන්ද තිබිය යුතු වේ. අවිජ්ජාව ඇති කිරීම සඳහා,

1. ඇසුරු කරන හදය වච්චු රූපය මුල් වී නිසුය වශයෙන් උපකාර කරයි. වච්චු පුරෝචාත නිස්සය පව්වය ඔක්ති යයි.
2. අවිජ්ජාව ගන්නා ලද ආරම්භණ හේතු ධර්මයද ආරම්භණ පව්වය ඔක්ති වශයෙන් උපකාර කරයි.
3. එසස, වේදනා, සකද්දා, චේතනා, විකද්දාණාදී අවිජ්ජාව හා විත්තක්ෂණයක් තුළ එකට යෙදී සිටින විත්ත වෛතසික ධර්ම සමුහයද සහජාත පව්වය ඔක්ති වශයෙන් උපකාර කරයි.
4. අරමුණ නිව්ව, සුඛ, සුභ, අතත ආදී වශයෙන් සලකන අයොනිකොමනසිකාරය ද බලවත් වූ උපනිසසය පව්වය ඔක්ති වශයෙන් උපකාර කරයි.
5. තණහා උපාදානයෝද මෙලෙසටම බලවත් වූ උපනිසසය ඔක්ති වශයෙන් උපකාර කරති.

මේ වච්චු, ආරම්භණ, සහජාත ධර්ම, අයොනිකොමනසිකාර, තණහා, උපාදාන, ආදී හේතු ධර්මයෝ අවිජ්ජා හා සමග සංඛාරයන් පහළවීම සඳහා කටයුතු කරණ උපකාරක හේතු ධර්මයෝ වෙත්. එම හේතු ධර්ම සීගලේහි එකතුව සමුහය, සමගිය,

වූ විටම අවිඡ්ඡාදි සංඛාරය පහළ කළ හැකි වන්නේය. එක එක හේතු ධර්ම අඩු වූ අවිඡ්ඡාදි සංඛාර පහළ කිරීමට අසමත් වේ. හේතු ධර්ම අනන්තය ලෙස මිශ්‍ර විමෝක්ෂ හේතු ධර්මයන් නොඅඩු විමෝක්ෂ සංඛාරාදී එල ධර්ම සමූහ පහළ කිරීමට සමත් වේ.

තවදුරටත් සංඛාර නම් වූ චේතනාව ද නාම පරමාර්ථ ධර්මයන්ගේ ධර්මතාවයට අනුව එකක් ලෙස ඇති විමට සමත් නොවේ. එසහ, වේදනා, සන්ද්‍රව්‍යා, විකල්පානුභව ආදී එකට යෙදෙන සම්ප්‍රයුක්ත චිත්ත වෛතසික නාම ධර්මයන් ඇති විටම එකට පහළ විමට හැකියාව ඇත්තේය. කුසල සංඛාර සමූහය අකුසල සංඛාර සමූහය යන සමූහ ලෙසටම පහළ විමේ හැකියාව ඇත්තේය.

එම නිසා අවිඡ්ඡාදී හේතු ධර්ම සමූහය එකිනෙකක් මත පිහිටා සමව අඩුවක් නැතිව, එකට එකවරම සංඛාරාදී එල ධර්ම සමූහයක් පහළ කරවීමේදී එල ධර්ම සමූහයෙහි එක කොටසක් අංශයක් පමණක් පහළ වන්නේ නොවේ. පෙර හා පසු නූලක් සේ පිළිවෙළට එක එකකට පසු එක, එකක් ලෙසට පහළ වනවාද නොවේ. මේ අවිඡ්ඡාදී හේතු ධර්ම සමූහය සංඛාරාදී එල ධර්ම සමූහයක් සම්පූර්ණව සමව අඩුවක් නොමැති වන ලෙස සම්පූර්ණවම එකවරම එකට පහළ වේ.

මේ විස්තර කළ පටිච්චයෙහි ශක්තිය සමුප්පාදයෙහි ශක්තිය යන දෙකම නිසා එකිනෙක ගනිමින් එල පටිච්චප්පත්ත ධර්ම සමූහය සමව සම්පූර්ණව එකම පුර්ණ එකකයක් ලෙස එකවරම පහළ කරවිය හැකි හේතු ධර්ම සමූහය මුඛය ලෙස පටිච්ච සමුප්පාද නම් වේ. එල ධර්ම සමූහය වනාහි අවිඡ්ඡාදි ක්‍රමයට පටිච්ච සමුප්පාද ශැඬි කරනුපවාර වශයෙන් නම් වේ. හේතු ධර්මයන්හි පටිච්ච සමුප්පාද යන නම එල ධර්ම සමූහයේ රූපකයක් ලෙස සලකා එල ධර්මයන්ද පටිච්ච සමුප්පාද වශයෙන් ව්‍යවහාර වේ. මෙය විඤ්ඤි මාර්ගයේ විස්තර කළ පටිච්ච සමුප්පාද වචනයෙහි තුන්වන අදහසයි; විග්‍රහ යයි. [වි. ම. 389]

එකභවිමට පිළිගැනීමට

පටිච්ච සමුප්පාද යන පදයේ පමණක් අදහස මේ තාක් පුළුල් ලෙස පැහැදිලි කිරීමේ අදහස මේ ග්‍රන්ථයේ ඉදිරියට ඉදිරිපත් කරන හේතු එල සම්බන්ධතා පටිච්ච සමුප්පාද භාවනා ක්‍රමය පිළිගැනීම නම් වූ කටයුත්ත ඉටුකිරීම සඳහාය. කුමක් නිසා අවිඡ්ඡාදි පමණක් භාවනා කොට නොබලා සම්ප්‍රයුක්ත චිත්ත වෛතසිකයන්ද අනුගමනය කරන්නේද? කුමක් නිසා සංඛාර චේතනාව පමණක් නොබලා සම්ප්‍රයුක්තයන්ද අනුගමනය කරමින් බලක්දැයි යන විරුද්ධ විම සම්බන්ධයෙන් පෙරාතුවම දැනුවත් කිරීම සඳහායි. විශ්වාසය නොමග ගිය විට කටයුත්තේදීද නොමග යන බවක් ඇති විය හැක්කේය. සතිමත් වන්න.

විල ගුණාංග ආනිසංස

මෙලෙස දැක්වූ ක්‍රමයට අනුව පටිච්චසමුප්පාද දේශනාව දේශනා කළ හේතු සමඟ සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ,

1. පටිච්ච යන පෙර පදයෙන් ශාස්වතවාද ආදීන්ගේ නැති බව ප්‍රකට කරයි.
2. පසු පදය වන සමුප්පාද පදයෙන් උච්ඡේද වාද ආදිය බිඳලීම ප්‍රකට කරයි.
3. පටිච්ච සමුප්පාද යන පද දෙක එකතු කිරීම මගින් ශාස්වතවාද, උච්ඡේදවාද යන හීන ධර්ම දෙක යන අන්ත දෙකට නොවැටී මැදමී පිළිවෙත යන නම ඇති ආර්ය මාර්ගය අට යන මධ්‍යම ප්‍රතිපදාව ප්‍රකට කොට දක්වයි.

පටිච්ච පදය

පටිච්චසමුප්පාද යන තැන පටිච්ච පදය-සමුප්පාද පදය යන පද දෙකකි හේතු ධර්මයන්ගේ සාමග්‍රිය ස්වභාවය පටිච්ච පදය විස්තර කරයි.

එම පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවයේ, කිලෙස වට්ට, කමම වට්ට, විපාක වට්ට යන වට්ට තුනක් ඇත.

අවිජ්ජා තණ්හා උපාදානයෝ කිලෙස වට්ට යයි ද සංඛාර හා කමම හව, කමම වට්ට යයි ද විඤ්ඤාණය, නාම රූප, සලායතන, එසස, වේදනා ආදිය විපාක වට්ට යයි ද දතශුතුය.

කිලෙස වට්ටය ඇසුරු කොට කමම වට්ටය පහළවේ. කමම වට්ටයේ පිහිටා එල-විපාක වට්ටය පහළ වේ. තව දුරටත් මේ විපාක වට්ටය නම් වූ උපාදානස්කන්ධ පස නියමිත කාලයේදී විපස්සනා වශයෙන් භාවනා නොකරන විට මෙම විපාක වට්ටය මත පිහිටා කිලෙස වට්ට නම් වූ අවිජ්ජා තණ්හා උපාදානයෝ නැවතත් පහළවෙති. තව දුරටත් මෙම කිලෙස වට්ටය මත පිහිටා කුසල සංඛාර, අකුසල සංඛාරයන් පහළ කරන නිසා සංස්කරණය කරන නිසා කමම වට්ට නම් වූ සංඛාර කමමයෝ නැවත නැවත පහළ වෙති.

මේ කමම වට්ටය නිසා අනාගත භවාදියෙහි විපාක වට්ටය නම් වූ විඤ්ඤාණ, නාම-රූප, සලායතන, එසස, වේදනාදී පඤ්ච උපාදානස්කන්ධයෝ නැවත පහළ වෙති. මෙම අනාගත පඤ්ච උපාදානස්කන්ධයෝ ජාති-ජරා-මරණ යන නමින් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ සේක. මේ ක්‍රමයෙන් වට්ට තුන, කැරකෙන රථ රෝදයක් සේ අතරක් නොතබා කරකැවෙමින් පවතී.

හේතු ධර්මයන්හි සාමග්‍රිය = හේතු ධර්මයන්හි සාමුහික පැවතීම දක්වන පටිච්ච නම් වූ පෙර පදය මගින් ගමන් කරන රථ රෝදයක්සේ අතරක් නොතබා පෙරළෙමින් පහළ වන්නා වූ කිලෙස වට්ට, කමම වට්ට විපාක වට්ට ධර්මයන්ගේ හේතු ධර්මයන්හි සාමුහික එකිනෙක මත පැවැත්ම දිගට විම සිදුවන නිසා.

- 1. ශාස්වත වාද   3. විසම හේතු වාද
- 2. අහේතු වාද   4. වසවත්ති වාද

ආදි විවිධ වාදයන්ගේ නැතිබව, අභාවය ප්‍රකට කරයි. ඇත්තක් ශාස්වත වාදය ආදි ඒ ඒ නියම හේතු බැහැර කරන වාදයන් අතරට පවිචය සාමග්‍රි නැමති හේතු ධර්ම සමූහයේ සාමග්‍රිය දැක්වීමෙන් කුමන ඵලයක් ගෙන දේද? කුමන තේරුමක් ඇත්ද? හේතු ධර්මයන්ගේ සාමග්‍රිය නිසා ඵල ධර්ම සාමූහිකව එකවරට පහළවීම. නියම හේතුව බැහැර කරන මේ විවිධ වාදයන් කිසිම තේරුමක් නැත්තක් බවට පත්කරන්නේය. [වි. ම. 389; මහ වී.(ඔ.) 2/235]

ශාස්වතවාද

සසතො අත්තා ච ලොකො ච=ආත්මයද ලෝකයද නොසිදී පවතී යනාදී ලෙසට කියන. පිළිගන්න, කල්පනා කරන වාදය සසවත වාදයැයි කියනු ලැබේ. ආත්මය ද්‍රව්‍යමය රූපීය, නොසිදී පවතී, ආත්මය හවයෙන් හවයට මාරුවෙමින් පවතී. ශරීර කුඩුව මාරු වුවද ආත්මය, හවයෙන් හවයට නොමැරී, විනාශ නොවී තව තවත් ශරීර කුඩු එකින් එකට එකතුවී දිගටම ගමන් කරමින් සිටී. මේ ආදී ලෙසට පිළිගන්නා වාදයයි. [දී. නි. 1/22]

අහේතු වාද

නරටිනෙතු නරටි පවචයො සත්තානං සංකිලෙසාය, අහෙනු අපපචචයා සත්තා සංකිලසන්නි. නරටි නෙතු, නරටි පවචයො සත්තානං විසුද්ධියා, අහෙනු අපපචචයා සත්තා විසුජ්ජධන්ති. [දී. නි. 1/92]

සත්ත්වයන් කෙලෙසීමට, සත්ත්වයන් පිරිසිදුවීමට කෙළින්ම සම්බන්ධ හේතු ධර්ම-ජනක හේතු ධර්ම නැත්තේය. උපකාර කළහැකි හේතු ධර්මයෝ, උපපට්ඨිකක හේතු ධර්ම නැත්තේය. අහේතුකවම සත්ත්වයෝ කෙළෙසෙත්, අහේතුකවම සත්ත්වයෝ පාරිශුද්ධිය ලබත්. මෙලෙස හේතු ධර්මයන් කෙළින්ම බැහැර කරන, හේතු නැති බව කියන, කල්පනා කරන, පිළිගන්නා වාදය, අහේතු වාදය නම් වේ. හේතු ධර්ම කෙළින්ම දුරුකරන නිසා අනියම් ලෙසට හේතු ධර්ම නිසා පහළ වන ඵල ධර්මයන්ද දුරු කළා වන්නේය. හේතු ධර්මයන්හි ඵල ධර්ම පහළ කරවීමේ ශක්තිය ඇති බව පිළිනොගෙන කමීය හා කමී ඵලය බැහැර කරන වාදයක් වන්නේය.

විසම හේතු වාද

පකති, අණු, කාල, ආදියෙන් ලෝකය පහළ වේ. මෙලෙස කියන, කල්පනා කරන, පිළිගන්නා වාදය විසම හේතු වාදය නම් වේ. [මහා වී. (ඔ.) 2/235]

වසවත්ති වාද

ඉස්සර වාද, පුරිසවාද, පජාපති වාද යන මේවා වසවත්ති වාද නම්. මේ පුරිසවාද හා පජාපති යන වාදයෝ ඉස්සර වාදය හා සමානම වේ. නම පමණක් වෙනස් වේ. (අනු වී. 3.6.5) මහා ලෝකය හා සත්ත්වයන් මැවීම කරදෙන මැවුම්කරු සඵඛලධාරීගේ = ඊශ්වරගේ කැමැත්ත පරිදි ලෝකයන් සත්ත්වයන් පහළ වේ යැයි කියන, කල්පනා කරන, පිළිගන්නා වාදය වසවත්ති වාදය නම් වේ. මවනු ලැබුවා වූ ජීව ආත්මයාද මවනු ලබන්නා වූ ඊශ්වර තෙම පරම ආත්මය යැයි ද වෙන වෙනම ව්‍යවහාර කරයි. මෙය කමීය හා කමීයේ එල පිළිනොගෙන බැහැර කරන වාදයක් වන්නේය. [මහා වී. (බු.) 2/235]

හේතු එල සම්බන්ධතාවය පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය සමඟ දිට්ඨි ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස විනිවිද දැනගනු පිණිස උත්සාහ කරන යෝගාවචර පුද්ගල තෙමේ එම අවස්ථාවෙහි හේතු ධර්ම සාමග්‍රිය මත පිහිටා හෙවත් අනෙත්‍යන්‍ය ලෙසට එකිනෙක මත පිහිටා පහළ වූ හේතු ධර්ම සමූහයන්ගේ ප්‍රකට බව මත රැදී එල ධර්ම සමූහයන් සම්පූර්ණ එකකයක් ලෙස පහළ වීම ක්‍රමයෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස සෘජු ලෙස වක්ෂානවම දැක, දැන ගනී. එම අවස්ථාවෙහි සාමූහිකව අනෙත්‍යන්‍ය ලෙස පිහිටා පහළ වූ හේතු ධර්ම සමූහයන්හි ප්‍රකට බව මත පිහිටාම එල ධර්ම සමූහයන් සම්පූර්ණ එකකයක් ලෙස එකවැරම පහළවන්නේ යැයි දැන දැකගන්නා නිසා එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්තානයේ ශාස්වත වාද, අහේතු වාද, විසම හේතුවාද, වසවත්ති වාද ආදී වශයෙන් නිශම හේතුව පිළිනොගන්නාභූඵ වැරදි මත; මිථ්‍යාමත දුරුවන්නේය. පිසභරෙන්නේය. එල ධර්ම සමූහය, හේතු ධර්ම සමූහයේ සාමග්‍රි පැවතීම මත පිහිටාම පහළ වන්නේ යැයි දැන ගන්නා එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ක්‍රමයෙන් මගින් එම සන්තානය විවිධ වැරදි මිථ්‍යා වාදයන්ගෙන් තොර බව දක්වන්නට යෙදුණි.

සමුප්පාද පදය

සංඛාර ආදී පටිච්චසමුප්පන්න ධර්මයන් සාමූහිකව එකක්, එකකයක් ලෙස පහළ වීම විස්තර කළ හැකි සමුප්පාද පදයෙන්, හේතු ධර්මයන්හි සාමූහික බව (පටිච්ච සාමග්‍රිය) ඇති කල්හි සංඛාරාදී එල පටිච්චසමුප්පන්න ධර්මයන් නිසැක ලෙස පහළ වීම දක්වන නිසා,

1. උච්ඡේද වාද
2. නපඵක වාද
3. අකිරිය වාද

යන මේ වාදයන් බැහැර වේ. එම නිසා සමුප්පාද යන පසු පදයෙන් උච්ඡේද වාද ආදී එක් එක් වාදයන් බැහැර කළ හැකිබව ප්‍රකට කරයි. ඇත්තය. පෙර පෙර

හේතු ධර්මයන්හි ශක්තිය නිසා සංඛාරාදී එල ධර්ම සමූහය නැවත නැවතත් ශච්චි යළිත් පහළ වන කල්හී, උච්චේද වාද-තර්ක වාද-අකිරිය වාදයන් කොතැන නම් පහළ විය හැක්කේද? එම නිසා සමුප්පාද යන පසු පදයෙන් මෙම වාදයන් එකින් එක නැතිබව ප්‍රකටවම පැහැදිලි කරයි. [වී. ම. 389]

උච්චේද වාද

ආත්මය සත්ත්වයා මරණයෙන් කෙළවර වේ. භවය යන්න තොටිල්ලේ සිට මිණි පෙට්ටිය තෙක් හෙවත් උප්පත්තියත් මරණයත් අතර පවතින්නකි. මිණි පෙට්ටියෙන් එහාට යමක් නැතැයි කියන, කල්පනා කරන, පිළිගන්න වාදය උච්චේද වාදය නම් වේ. වන්මාණ කාලයේ වාමාංශික (කොමියුනිස්ථා) පුද්ගල යන්ගේ එම වාද හා නවීන විද්‍යාව පමණක් ගරු කරන සමහර භෞතික වාදීන්ගේ වාද වන්නේය.

තර්ක වාද

තර්ක දිනනං තර්ක යිධං, තර්ක ඉතං තර්ක සුකත දුකකතානං කමොනං එලං විපාකො, දානගේ ආනිසංසගේ කැළම නැත්තාහුය. සුචරිත, දුෂ්චරිත ධර්මයන්ගේ කිසිම එලයක් නැත, හොද-තරක කමීයන්ගේ කිසිම එලයක් නැත. මේ ආදී ලෙස එල ධර්ම ඇති බව කෙළින්ම ප්‍රතික්ෂේප කරන වාදයව තර්ක වාද යැයි කියනු ලැබේ. එල ධර්ම කෙළින්ම බැහැර කරන නිසා එල ධර්ම ගෙන දිය හැකි ශක්තිය ඇති හේතු ධර්මයන් ද බැහැර කළා වන්නේය. මේ නිසා මේ තර්ක වාදය ද කමීය, කමීඑලය, පිළිනොගෙන බැහැර කරන වාදයක් වන්නේමය.

අකිරිය වාද

කරොතො කාරයතො ජිණදතො ජේදාපයතො-පෙ-න කරියති පාපං... තමාම කරන්නා ද අනුත් ලවා කරවන්නා ද තමා විසින්ම සිද්ධින්නා ද අනුත් ලවා සිදු වන්නා ද කරන තරක ක්‍රියාවකද නැත, කළේ නමුදු එල නැත, ආදී වශයෙන් හොද තරක කළේ වී නමුදු දෙයක් නැත, එල නොලබයි හොද කමී නැත තරක කමී නැතැයි හේතු කමී ප්‍රතික්ෂේප කරන වාදය අකිරිය වාදය නම් වේ.

තර්ක කමමං පටිඛාහනෙතනාපි විපාකො පටිඛාහිතො භොති. විපාකං පටිඛාහනෙතනාපි කමමං පටිඛාහිතං ඉති සබ්බෙපෙතෙ අරටතො උභය පටිඛාහකා අහෙතුකවාදා වෙව අකිරියවාදා ව තර්කවාදා ව භොනති

[දී. අ. 1.116]

හේතු කම් බම් බැහැර කිරීමෙන් එල විපාකයෝද බැහැර කළා වන්නේය. එල විපාක බැහැර කිරීමෙන් හේතු කම්යෝද බැහැර කළා වන්නේය. එම නිසා මේ සියලු අහේතුකවාද, අකිරියවාද, නරථික වාද යන වාදයෝ අත්ත වශයෙන් කම්ය හා කම් එලය යන දෙකම බැහැර කරන වාදයෝම වන්නාහ. හේතු කම් නැතැයි කියන නිසා එම හේතු හා සම්බන්ධ වී පහළ වූ එල බම්යන්ද නැතැයි කියවේ. එල බම් නැතැයි කී නිසා එල අතිකළ හැකි හේතු බම්යන්ද නැතැයි කීවා වන්නේය.

යෝගාවචර පුද්ගලයකු අවිජ්ජාදී හේතු බම්යන්හි සාමග්ගිය සිද්ධවීම ඇඟුරු කොට ගෙන සංඛාර ආදී එල බම්යන්හි නිසැක පහළ වීම ප්‍රත්‍යක්ෂ ඥානයෙන් වන්මාන වශයෙන් විනිවිද දැක දැන ගන්නේ නම්, වෙනත් ආකාරයකට කිවහොත්...

1. අතීතයෙහි කරන ලද අවිජ්ජා-තණ්හා-උපාදාන-සංඛාර-කම් යන හේතු බම්යන් නිසා මේ පවිච්ඡපන්න භවයෙහි විඤ්ඤාණ, නාම-රූප, සළායතන, එසස, වේදනා, යන එල බම්යන් නිසැක ලෙස පහළ වීම ද.
2. මේ පවිච්ඡපන්න භවයෙහි කරන්නා වූ අවිජ්ජා-තණ්හා-උපාදාන-සංඛාර කම් යන හේතු බම් නිසා අනාගතයෙහි විඤ්ඤාණ, නාම-රූප, සළායතන, එසස, වේදනා දී එල බම්යන් නිසැකව පහළ වීම ද.
3. එලෙසට ම අදාළ අතීත භවයන්හි කරන ලද්දා වූ හේතු බම් පස නිසා අදාළ අතීත භවයන්හි එල බම් පඤ්චකයන් ප්‍රකටව පහළ වීම ද.
4. ඉදින් එම පින්වත් යෝගාවචරයාට අනාගත භවයන් ප්‍රකටව ඇත්නම් අදාළ අනාගතයෙහි නැත්නම් පවිච්ඡපන්නයෙහි අතීත හේතු බම් පස නිසා අදාළ අනාගත එල බම් පසෙහි නිසැක පහළ වීම ද.

ප්‍රත්‍යක්ෂ ඤාණයෙන් වන්මානව විනිවිද දැකින්නේ නම්, දැනගන්නේ නම් එම අවස්ථාවේදී පුරව පුරව හේතු බම්යන් මත පිහිටා පසු පසු එල වශයෙන් බම් රාශින් හේතු-එල සම්බන්ධ වී නැවත නැවතත් යළි යළිත් සිද්ධවීම පවචය පරිග්‍හණ ආදී විපසසනා ඤාණයෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂව වන්මානව විනිවිද දැක-දැන ගන්නා යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්තානයේ උචේඡදවාද, නරථික වාද, අකිරියවාද යන මිච්ඡා දිට්ඨි නිසා වන නරකාදී භය කෙසේ නම් පැවතිය හැක්කේද? වීමට ඉඩක් තැනි වන්නේමය. එලෙසටම මේ උතුම් පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාවෙහිද මේ නරක මිච්ඡා දිට්ඨියට අනුබලදීමක් කිසිසේත් නැත්තේය.

පටිච්ච + සමුප්පාද පදය

පටිච්ච පදය හා සමුප්පාද පදය යන දෙපදය එකතු කිරීමෙන් නිපන් පටිච්ච සමුප්පාද යන පදය මගින් ඒ ඒ අවිජ්ජාදී හේතු ධර්මයන්හි කාමග්ගිගෙහි අවිද්‍යාදී හේතු ධර්ම සහ සංඛාර ආදී එල ධර්ම සමුභගන්ති හේතු-එල සමීඛ්‍යධ්‍ය අඛණ්ඩව නැවත නැවතත්, ශ්ලී-ශ්ලීත් පහළුවීම යැයි කියනු ලබන හේතු-එල සන්තතිය නොසිදු නොසිදුවා ඒ ඒ පටිච්චප්පත්ත ධර්මයන්හි පහළ වීම අනුව...

1. මජ්ඣිම නිකායේ පටිපදා නම් වූ උතුම් ආර්ය අෂ්ටාංගික මාගීය ද
2. ඒ පුද්ගලයාම කරයි, එම පුද්ගලයාම විඳී, වෙන කෙනෙක් කරයි, වෙන කෙනෙක් විඳී යන මිථ්‍යා වාදයන් බැහැර කිරීම ද
3. රූප + නාම පරමාථයෝද, රූප + නාම පරමාථයන්හි හේතු-එල සමීඛ්‍යධ්‍ය ස්වභාවයද නොදැක, නොදැන ගම් දරුවන් හා සාමාන්‍යය පුද්ගලයන් විසින් ව්‍යවහාර කරන පුරුෂයා, ස්ත්‍රීය ආදී ව්‍යවහාර ප්‍රඥප්තීන් (පුරුෂ, ස්ත්‍රීන් ආදී) ඇත්තටම නිසැකවම ඇත්තාග, ආදී වශයෙන් තණ්හා-දිට්ඨි වශයෙන් වැරදි ලෙස මනසිකාරය නොපැවත් වීම ද
4. මනුෂ්‍යයන් ව්‍යවහාර කරන ලෝක සම්මුති සත්‍යයන්ට යට නොවීම් වශයෙන් ද ශාස්ත්‍රී ලෙස නිවනට යොදවන්නා වූ න්‍යාය නම් වූ ආර්ය මාගී ගමන කියන ලදී,

[පි. ම. 389]

තව දුරටත් පැහැදිලි කිරීම

1. මජ්ඣිම පටිපදා...

යෝග්‍යාවචර පුද්ගලයකු නාම-රූප පටිච්චපද කදාණය හා පටිච්ච පටිගහන කදාණය යන කදාණ දෙක ලැබීම සඳහා පළමුවෙන් උත්සාහ කරන කල්හි හැකිතාක් අතීත සමීඛ්‍යධ්‍යාවෙන්, අනාගත සමීඛ්‍යධ්‍යා දක්වා අතීත-පටිච්චප්පත්ත-අනාගත යන සෑම තැන රූප-නාම, හේතු එල සංඛාර ධර්ම රාශීන්ගේ පෙර-පසු සමීඛ්‍යධ්‍ය වෙමින් නැවත නැවතත් ශ්ලී-ශ්ලීත්, සිදුවීම යන පටිච්ච සමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය ප්‍රත්‍යක්ෂ කදාණය මගින් වත්මානව විනිවිද දැකගන්නා එම කදාණය සමමා දිට්ඨි යයි.

රූප-නාම දෙක (පඤ්ච උපාදානස්වර්ණය) විනිවිද දක්නා කදාණය සමමා දිට්ඨි යයි. සංඛිනෙතන පඤ්චුපාදානක්ඛණ්ඩාපි දුක්ඛා (දී. නි. 2/478) යන දේශනාවට අනුව පඤ්චුපාදානස්වර්ණයෝ දුක්ඛ සත්‍යයේ ධර්ම රාශි යයි. මෙම දුක්ඛ සත්‍ය විනිවිද දක්නා කදාණය දුක්ඛ කදාණය (දී. නි. 2/492) යන දේශනාවට අනුව දුක්ඛ සත්‍ය දැනගන්නා කදාණය වූ සමමා දිට්ඨි යයි. තිත්ථාගතන සුත්‍රයෙහි (අං. නි. 1/318) බුදුරජානන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති ලෙසට, දුක්ඛ සත්‍යය, සමුදය

සත්‍යයන්හි හේතු-ඵල සම්බන්ධතාව (පටිච්ච සමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය) විනිවිද දැක දැනගන්නා ඤාණය දුක්ඛ සමුදයෙ ඤාණං (දී. නි. 2. 492) යන දේශනාවට අනුව සමුදය සත්‍යය දන්නා සමමා දිට්ඨි යයි. [1]

මේ දුක්ඛ සත්‍යය සමුදය සත්‍යය ධර්මයෝ සංඛාර ධර්ම යැයි කියනු ලැබෙති. මේ සංඛාර ධර්මයන් විනිවිද දක්නා සමමා දිට්ඨි ඤාණයේදී තිබෙන දුක්ඛ සත්‍යය සමුදය සත්‍යය නම් වූ රූප-නාම, හේතු-ඵල, වූ සංඛාර අරමුණු වෙත සීත නංවන ගොමු කරවන ස්වභාවය සමමා සංකප්ප යයි. [2]

මේ සමමා දිට්ඨි ඤාණය හා යෙදී තිබෙන රූප-නාමයන්හි, හේතු-ඵල සම්බන්ධතා ධර්මයන් දැනගන්නා පිණිස උත්සාහ කරන ස්වභාවය සමමා වායාම යයි. [3]

මේ රූප-නාම, හේතු-ඵල වූ සංඛාර ධර්මයන් නැවත-නැවතත්, යළි-යළිත් පරිග්‍රහ කළ හැකි, භාවනා කොට බැලීමට හැකි, මේ සංඛාර අරමුණේ සීත පිහිටුවන, ලඟු කබලක්සේ පා නොවී ගල් කැටයක් සේ හිලා බස්නා ස්වභාවය සමමා සති යයි. [4]

මේ සමමා දිට්ඨි ඤාණයේ යෙදී තිබෙන රූප වූ නාම, හේතු ධර්ම-සංඛාර අරමුණ මත සීත සමාහිත වීම සමමා සමාධි යයි (විපක්‍ෂනා සමාධි යයි) ඉදිත් පින්වත් ඔබ සමථයානික පුද්ගලයෙකු වී ධ්‍යාන සමාධිය විපස්සනාවට පාදක කොට විපස්සනාවට හරවන අවස්ථාවේ එම පාදක ධ්‍යාන සමාධියද, මහා සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේ (දී .නි. 2/492) හි බුදුරජානන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති පරිදි සමමා සමාධිය යයි. [5]

පින්වත් ඔබ විසින්ම භාවනා කිරීමට පෙර කාලයේ පවත් ආරක්‍ෂා කළ සීලය වනාහි සමමා වාචා, සමමා කම්මන්ත, සමමා ආජීව ආදී යයි. [6.7.8]

ලෞකික අවස්ථාවේදී මේ සීල මාග්ගික තුන ඉහත විස්තර කළ ලෙසට රූප-නාම හේතු- ඵල සංඛාර ධර්මයන් වූ අරමුණු කරන සමමා දිට්ඨි, සමමා සංකප්ප, සමමා වායාම, සමමා සති, සමමා සමාධි යන මේවා හා එකම විත්තක්ෂණයක් තුළ එකට යෙදී නොපවතී. අරමුණු වෙනස් වන නිසාය.

සීයලල වශයෙන් මාගී අංගයෝ අටකි. නිවනට යෑමට වූ ඤාය නම් අරිය මග්ග මාගී යයි. ඒ සඳහා රූප-නාම ධර්ම සංඛාරයන්හි අනන්‍යතන ලෙස හේතු-ඵල සම්බන්ධවී පහළ වීම (=පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වරූපයෝ) ඤාණ ප්‍රඥා ඇසින් ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙසින්ම වන්මානව විනිවිද දැක, දැන ගැනීම යනු නිවනට යනු පිණිස වන ඤාය නම් වූ අරිය මග්ග මහා මාගීයට ඉන්ද්‍රිය සංවරයද සහිතව ගමන් කරනවාම වන්නේය. අරිය මාගී ගමන් මාගීය ප්‍රකට කොට දැක්වීමක් වන්නේය. මපකඛිම පටිපදා මාගීයද ප්‍රකට කොට දැක්වීමක්ද වන්නේය. හේතුව නම් ශාස්වත දිට්ඨි.

උච්ඡද දිවයි යන අන්තයන් දෙකට ළංනොවී අදාළ හේතු බවේ සමූහය නිසා සුදුසු පරිදි එල බවේයන්ගේ පහළ වීම යන මේ පටිච්ච සමුප්පාද විෂයෙහිලා මජ්ඣනිම පටිපදා නම් වූ ප්‍රතිපදාව යැයි අදහස් කරන නිසාය. [මහා වී. (බු.) 2/236]

තෙසං තෙසං පච්චයුප්පන්න ධම්මානං සමීඝවතො උප්පජ්ජනතො සසතභවෙජ්ජ සංඛාතං අනතද්වයං අනුපගමම යටා සකං පච්චයෙති අනුරූප ඵලුප්පත්ති ඉධ මජ්ඣනිමා පටිපදාති අධිප්පෙතා [මහා වී. (බු.) 2/236]

2. කරන්නා හා විඳින්නා

කමම වට්ට හා විපාක වට්ට යන තැන කමම වට්ටයේ කුසල ධර්ම හා අකුසල ධර්ම වෙති. විපාක වට්ටය එල-විපාක රූප-නාම ධර්ම රාශිය වේ. එම නිසා කුසල අකුසල යන කමම වට්ට හා විපාක වට්ටයන් බෙදා වෙන්කොට දක්වන ස්වභාව ලක්ෂණයෝද ඇත්තාහ. (ලක්ඛණාදී වතුක්ක කොටස බලන්න) කමම වට්ටය හේතු ධර්මය, විපාක වට්ටය එල ධර්ම යැයි ද බෙදා දක්වන ස්වභාවය ඇත්තේය.

තව දුරටත් කමම වට්ට හා විපාක වට්ටය සිදුවන කාලය වශයෙන්ද බෙදා දක්වන කාල වෙනසක් ඇත්තාහ. පින්වත් ඔබගේ වීථි මුක්ත සීත් නම් වූ පටිසන්ධි, හවංග, චුති නාම ධර්ම රාශියද වීථි සීත් නම් වූ පඤ්ච විඤ්ඤාණය, සම්පට්ඨිපන, සංඛීරණ, තදාලම්ඛණ, විපාක නාම රාශියද, පටිසන්ධියේ පටන් හවය පුරා පහළ වෙමින් පවතින කර්මජ රූපයෝද යන මේවා විපාක වට්ට යයි. මේ විපාක වට්ටය පහළ කරවන මූල කමීය සාමාන්‍ය ලෙසට අතීත හවයක කරන ලද කමීයක්ම වන්නේය. මෙහිලා සාමාන්‍ය යැයි කියනුයේ, දිට්ඨිධර්මවේදනීය නම් වූ වන්මාන හවයෙහිම වහා විපාක දෙන කමීයෝද ඇති නිසාය. මෙම දිට්ඨිධර්මවේදනීය කමීයන් වනාහී වන්මාන හව පටිසන්ධියෙහි මූල හේතු කමී නොවෙති. වන්මාන හවයෙහි කාලානුරූපව ප්‍රවෘත්ති විපාක දිය හැකි කමීයෝම වන්නාහ.

කමමපච්චයෙනාති අනෙකානමපි කප්පකොට්ඨනං මභට්ඨෙ අත්තනො ඵලං උප්පාදෙතුං සමභේන නානාසධනික කමම පච්චයෙනාති අභේවා[ප. ප. අ. 2/284]

වන්මාන හවයෙහි පටිසන්ධි නාම-රූපාදී විපාක වට්ට පහළ කළ හැකි අතීතයෙහි සිද්ධකළ කමී යැයි කියන තැන පසුගිය ප්‍රථම අතීත හවයෙහි සිද්ධ කළ කමී විශභක්කාහ. දෙවැනි අතීත හවයෙහි ආදී අතීත හවයන්හී සිදුකරන ලද කමීයන් ද විශ භක්කේය. හව කෝටි ගණනක කරන ලද කමී ද විශ භක්කේය. මේ හවය පටිසන්ධිය ලැබීමට පෙර අතීත හවයක සිදුකරන ලද කමීය අවස්ථාව ලැබීමෙන් මේ හවයෙහි පටිසන්ධි ආදී එල විපාක වට්ට ධර්මෝ පහළ කළ හැක්කේමය. එ නිසා කමම වට්ට නම් වූ හේතු කමීය හා විපාක වට්ට නැමැති එල-රූප නාමයන් සිදුවන කාලය වශයෙන් සමාන නැත. කාලය වශයෙන් වෙනස් වේ. අතීත සම්බන්ධතා

අනාගත සම්බන්ධතාවල දී ද මෙලෙසටම වන බව වටහා ගන්න. තවදුරටත් දිවයිනමමවේදනීය කමී වන්මාන හවයෙහිම එල දිය හැකි කමීයෝ හෝ වේවා එම හේතු කමීය හා එම නිසා පහළ වූ එල විපාක ධමීයන් පහළවන කාලය වශයෙන් අඩුතරමින් චිත්තක්ෂණ බොහෝ ගනණක් වශයෙන් වෙනස් වීම සිදුවේ.

කමම වට්ටය හා විපාක වට්ටයන්හි මෙලෙස වෙනස්වන ස්වභාවය ඇතිබව කාලය වශයෙන් ද වෙනස් වන නිසා සො කරොති සො පටිසංවෙදෙති=ඔහුම කරන්නේය. ඔහුම විදින්නේය. යන ලෙසට කියන කල්පනා කරන පිළිගන්නා වාදය. කමම වට්ට හා විපාක වට්ටයන්හි හේතු එල සම්බන්ධතාවය (-පට්ඨව සමුප්පාද ධමීය) සමමා දිවයි ක්‍රමයෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂවම විනිවිද තත්වාකාරයෙන් දැන, දැක ගන්නා යෝගාවචර පුද්ගලයාට සමමා දිවයි ප්‍රමුඛ ලෝකික මාගීංග ධමීයන්ගෙන් තදංග වශයෙන් දුරුකළ හැක්කේය.

මේ සමමා දිවයි ක්‍රමය ලබාසිටින එම යෝගාවචර පුද්ගලයා හේතු ධමීයවන කමම වට්ටය පැත්තේද හේතු රූප-නාම, සංඛාර ධමී සමුහයෝම ඇත්තාහ යැයි දන්නේය. මේ හේතු, රූප-නාම සමුහයෝද ඇතිවෙමින්-නැතිවෙමින් පවතින අනිච්ච ධමී, දුක්ඛ ධමී, අනාත්ම ධමී සමුහයෝම වන බව දන්නේය. එලධමී මත විපාක වට්ට පැත්තටද එල රූප-නාම සංඛාර ධමී සමුහයන් පමණක් ඇත්තේ යැයි දන්නේය. මේ එල විපාක වට්ට රූප-නාම සමුහයන්ද ඇතිවෙමින් නැති වෙමින් පවතින අනිත්‍ය, දුක්ඛ, අනාත්ම ධමී සමුහයන්ම බව දන්නේය. මෙලෙස දන්නා වූ සමමා දිවයි ක්‍රමයෙන් පිරිපුන් යෝගාවචර පුද්ගලයා මේ හේතු ධමී-එල ධමී සමුහ යැයි කිව හැකි සංඛාර ධමී සමුහ ක්‍රමය ප්‍රඥා ඇසින් සොයා බලා දැකගත්විට කරන, විදින, කෙනෙක්, පුද්ගලයකු, ආත්මයක් හමුනොවී හේතු සංඛාර ධමී සමුහ එල සංඛාර ධමී සමුහ පමණක්ම හේතු-එල වශයෙන් සම්බන්ධවී අනිත්‍ය, දුක්ඛ, අනාත්ම, ස්වභාව වශයෙන් දිගින් දිගට අඛණ්ඩව යළි, යළිත් පහළ වේ යැයි තමාම තීරණයකට එලඹේ. එසේ එලඹිය හැකි සමමා දිවයි ක්‍රමය අතින් සමීප්‍රණී වූ පුද්ගලයාගේ සන්තානයේ 'මොහුම කළේය, ඔහුම චිත්තේය යන ශාස්වත වාද මාගීයට කොතැනින් පදනමක් ලබන්නද?

කුසලකඩ්ඪා අකුසලකඩ්ඪා යන හේතු රූප-නාම ධමී සමුහයෝ පහළ වීම **කාරක=කරන්නා** යැයි කියනු ලැබේ යැයිද විපාකස්කන්ධය නම් වූ එල රූප-නාම සමුහයෝ පහළ වීම **වේදක-විදින්නා** යැයි කියනු ලැබේ යැයිද සම්මුති සත්‍ය ප්‍රදේශය තුළ ව්‍යවහාර වශයෙන් භාවිතා කරන්නේය. යන නියම ස්වභාවය යෝගාවචර පුද්ගලයා පමණක් දැනගන්නවා වන්නේය. [මහා ටී. (බු.) 2/236]

තවදුරටත් එම රූප-නාම, හේතු-එල සන්තාන සන්තනියෙහි මේ කමම වට්ට නම් වූ එ සංඛාර කමී ප්‍රකටව පහළ වේ. එම රූප-නාම, හේතු-එල සන්තාන

සත්තනියට මෙම කමම වට්ට සංඛාර කමීයන්හි එල විපාක වට්ට ධර්මයෝ ප්‍රකටව පහළ වීම යෝගාවචර පුද්ගලයා ප්‍රත්‍යක්ෂවම වන්මානව විනිවිද දක්නා නිසා එසේ දක්නා යෝගාවචරයාගේ සමමා දිවයි ක්‍රමය "අසෙසුකා කරොති අසෙසුකා පටිසංවෙදෙති" = වෙන කෙනෙක් කරයි, වෙන කෙනෙක් විදී, කරන්නා එකෙකි, විදින්නා එකෙකි, මේ භවයෙහි මේ කය විදිමු, එ භවයේදී එ කය විදිමු යැයි කියන කල්පනා කරන පිළිගන්නා වාදය බැහැර කරන්නේය.

බ්‍යධානසූච පටිපාටි-ධාතු ආයතනානව

අබ්බවපිනනං වතතමානා සංසාරොති පච්චවති. [විභ. අ. 104]

බ්‍යධ ආයතන, ධාතු, යන රූප-නාම ධර්මයන්ගේ හේතු-එල සම්බන්ධ වී යළි යළිත් නැවත, නැවත පහළ වන රූප-නාම සත්තනිය සංසාරය යැයි කියනු ලැබේ. එවිට යෝගාවචර පුද්ගලයා කමම වට්ට ප්‍රකට කල්හි රූප-නාම, හේතු-එල සත්තාන යෙහිම සත්තනි මෙම කමම වට්ට නම් වූ කමීයෙහි එලය වන්නා වූ විපාක වට්ටය නම් වූ රූප-නාම සමූහ පහළ වීම ප්‍රත්‍යක්ෂ ක්‍රමයෙන් වන්මානව විනිවිද දකී, දනී, එලෙස දකීන, දන්නා යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සමමා දිවයි ක්‍රමය "කරන්නා කෙනෙකි, විදින්නා තව කෙනෙක්" යන වැරදි වාදය දුරකළ හැක්කේ යැයි කියනු ලැබේ.

නති කතසස විනාසො, අකතසසවා අබ්බාගමො අරටී,

[මහා වී. (ඔ.) 2/236]

ඇත්තය. සිදුකරන ලද කමීයන්ගේ විනාශ වීමද නොකරන ලද කමීයන්ගේ අලුතින් පහළ වීමකද නැත්තේය. (මහා වී. පටිවර්ත යයි.) එල නොදී විනාශ වී යා නොහැකි දිවයිධම්මවේදනීය කමම හා උපපජ්ඣ වේදනීය කමීද පටිතිඛ්ඛතයට පත්වනතෙක් විනාශ නොවී අත නොහැර එල දෙන ස්වභාවය ඇති අපරාපටිය වේදනීය කමීද අදහස් කරන බව දත යුතු.

පින්වත් ඔබ අතීත භවයක ශාසන සේවය කිරීමට මහණකම ප්‍රාර්ථනා කොට කුසල සංස්කාර කමී සිදුකළේ වී නම්, මේ භවයෙහි ද ශාසන සේවය කළ හැකි මහණකම නම් විපාක ස්කන්ධ පහ, අතීතයේ කරන ලද ප්‍රාර්ථනානුකූල කුසල කමී අනුව සිදුවූයේ නම්,

1. අතීත භවයෙහි ශාසන සේවය කළ හැකි මහණ කම ප්‍රාර්ථනා කොට කුසල සංඛාර කමී සිදුකළ රූප-නාම සත්තාන සත්තනිය,
2. මේ භවයෙහි ලබා ඇති ශාසනසේවය කළ හැකි මහණකම නම් වූ විපාක රූප-නාම සත්තාන සත්තනිය,

ගත හේතු-ඵල වශයෙන් සම්බන්ධ වී නැවත නැවතත් පහළ වන්නා වූ රූප-නාම සත්තති ස්වභාවය වශයෙන් එක් පෙළක් පමණි. නමුදු මේ රූප-නාම සත්තති වැල නිව්ව, සුඛ, අතත වශයෙන් පහළ වන සත්තතිගත් නොවේ. අනිව්ව, දුක්ඛ, අනතත වශයෙන්ම පහළ වන සත්තති වැලක්, වන්නේය. කමම වට්ටය පිහිටුවන කාලයේ රූප-නාමයන් ඇති වී නැති වී ගියා ඇත්තය. ඇති වී නැති වී ගිය නිසා මේ කමම වට්ට සිදුකරන විට වූ රූප-නාම සමූහයෝ වෙනත් එකක් වූ බවද ඇත්තය. මේ කමම වට්ටය නිසා වන්මාන භවයෙහි ලත් විපාක වට්ට නම් වූ රූප-නාමයෝද අලුතින්-අලුතින් පියවරෙන් පියවර පහළ වූ රූප නාමයෝ බවද ඇත්තය. නමුදු පෙර භවයෙහිදී කමම වට්ටය සිදුකරන විට රූප-නාම හා මේ භවයෙහි ලැබූ විපාක වට්ට නම් වූ රූප-නාමයෝ පෙර හා පසු-හේතු හා ඵල වශයෙන් සම්බන්ධ වී අඩණ්ඩව පහළ වෙමින් පවතින රූප-නාම සත්තති වැල වනාහී එකක්ම වන්නේය. මෙලෙස වූ ධර්ම ස්වභාවය තමාම වන්මානව විනිවිද දැක, දැන ගන්නා සමඟ දිට්ඨි ක්‍රමයට “කරන්නා කෙනෙකි-විදින්නා තවෙකක්” ගත වැරදි වාදය බැහැර කොට දුරුකොට ලිය ගැන්වෙත.

3. ජනපද නිරුක්ති

ලෝකයෙහි රූප-නාම පරමාථී ක්‍රමයෙන් නොදක්නා වූ රූප-නාම යන්ති හේතු-ඵල සම්බන්ධතාව නම් වූ පටිච්චසමුප්පාද ධර්මය ද නොදක්නා වූ පරමාථී ක්‍රමය ප්‍රඥා ඇස අනධිව සිටිනා මනුෂ්‍යයෝ එකිනෙකා එකිනෙකාට අනෙකානස වශයෙන් පුරුෂය, ස්ත්‍රීය, ආදී ලෙසට ව්‍යවහාර කරති. මේ ව්‍යවහාරයට ජනපද නිරුක්ති යැයි කියනු ලැබේ. අපටිසංඝායක ව්‍යවහාර-පරමාථීය තෙක් ක්‍රමයෙන් බෙදා වෙන් කොට නොදක්නා වූ රූප ව්‍යවහාර-නාම ව්‍යවහාර ඇත්තාවූ පුද්ගලයන්ට තණ්හා, මාන, දිට්ඨි බැඳීම් මගින් “මම, මගේ, මගේ ආත්ම යයි.” මම, ඔබ, පුරුෂයා, ස්ත්‍රීය, පුද්ගලයා, සත්වයා, මනුෂ්‍යයා, දෙවියා, බ්‍රහ්මයා, යැයි වැරදි ලෙස සිතට ගත් ස්වභාවය ප්‍රකටවම ඇත්තේය.

රූප ධර්ම නාම ධර්මයන්හි හේතු-ඵල සම්බන්ධතාව පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය සමඟ දිට්ඨි ක්‍රමය ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂව වන්මානව විනිවිද දක්නා දන්නාවූ පිරිසිදු, පැහැදිලි සමඟ දිට්ඨි ක්‍රමය, ඇත්තාවූ ප්‍රඥාවත්ත පිංවතුන් සඳහා ඵ ඵ ස්වභාව වශයෙන් අනෙකානස ලෙස බැඳී පහළ වී ආ රූප-නාම, හේතු-ඵල සංඛාර ධර්මයන් ඇසුරුකොට මම, ඔබ, පුරුෂයා, ස්ත්‍රීය, පුද්ගලයා, සත්වයා, මනුෂ්‍යයා, දෙවියා, බ්‍රහ්මයා, ආදී ලෙස කරන, ව්‍යවහාර හුදු ප්‍රඥාපතින් පමණක් වන්නේය. පරමාථී ධර්ම වශයෙන් මම, ඔබ, පුරුෂ, ස්ත්‍රී, පුද්ගල, සත්ව, මනුෂ්‍ය, දේව, බ්‍රහ්මාදීන් ප්‍රකටව නැති යැයි වැටහෙන්නේය. මෙලෙස සමන්ත වූ සමඟ දිට්ඨි ක්‍රමය ඇති විට තණ්හා,

මාන, දිවයි වශයෙන් මම, මගේ, මගේ ආත්මය, මම, ඔබ, පුරුෂ, සත්‍රී, පුද්ගල, සත්ත්ව, මනුෂ්‍යය, දේව, බ්‍රහ්ම ආදී වැරදි ලෙස සිතට ගැනීමක් එම ජීවත්වන්නේ සත්තානයෙහි නැතත්ය.

මෙලෙස වැරදි ලෙස දැකීම සිතට නංවා ගැනීමක් නැතත්, පරමාථී කඳාණ දුශ්භාස නැති මනුෂ්‍යයන් භාවිතා කරන, ව්‍යවහාර ප්‍රඥප්ති අනුව යමින්..... "මම, ඔබ පුරුෂ, සත්‍රී, පුද්ගල, සත්ත්ව, මනුෂ්‍යය, දේව, බ්‍රහ්ම, ආදී වශයෙන්ම ව්‍යවහාර කරයි, භාවිතා කරයි. තමාගේ සත්තානයේ පරමාථී කඳාණ දුශ්භාස ඇති පරිදි.

පසුදවකඩනොධ ආනෙතු = පසුදවසකනධයන් කැඳවමු!
 නාම-රූපං ආගවජතු = නාම-රූප එත්වා!

යනාදී ලෙසට ව්‍යවහාර නොකරයි, භාවිතා නොකරයි, මෙලෙස පසුදවසකනධයන්ට ආමන්ත්‍රණය කරන, "නාම-රූප එත්න" යනාදී ලෙසට තම සත්තානයෙහි ඇති පරමාථී කඳාණ දුශ්භාස පරිදි ව්‍යවහාර නොකර පරමාථී කඳාණ දුශ්භාස නැති මනුෂ්‍යයින් ව්‍යවහාර කරන, කථා කරන, වෝහාර ප්‍රඥප්ති ක්‍රමය අනුගමනය කරමින් " මම, ඔබ, පුරුෂ, සත්‍රී, පුද්ගල, සත්ත්ව, මනුෂ්‍යය, දේව, බ්‍රහ්ම" ආදී ලෙසටම ව්‍යවහාර කරන නමුත් පරමාථී කඳාණ දුශ්භාස නැති මනුෂ්‍යයන් ලෙසට තණ්හා, මාන, දිවයි වශයෙන් පුරුෂ, සත්‍රී ආදිය ඇත්තවම ප්‍රකටව ඇත්තේ යැයි වැරදි ලෙස වටහා ගැනීමක් නැතත්ය. මෙලෙසට වරදවා වටහා නොගැනීම පනපද නිරුක්තියෙහි වැරදි ලෙස වටහා නොගැනීම යැයි කියනු ලැබේ. මෙය රූප ධර්ම, නාම ධර්මයන්හි හේතු-ඵල සම්බන්ධයෙන් (පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවයෙහි) සමම දිවයි කඳාණ දුශ්භාස ඇති ප්‍රඥාවන්ත ජීවත්වන්න ප්‍රත්‍යක්ෂව ලබාගත් ඵල ප්‍රයෝජනයක් වන්නේය.

[මහා ටී. (බු.) 2/ 236]

4. සමසුද්දාය අනභිධාවනං

මෙලෙස පනපද නිරුක්තියෙහි වැරදි ලෙස වටහා ගැනීම නැති නමුත් මනුෂ්‍යයන් ව්‍යවහාර කරන, භාවිතා කරන ලෝක ව්‍යවහාර නාම ප්‍රඥප්ති ඉක්මවා නොයයි.

"සතොති හි වුණෙ" කො ච්ච සතො, කිං රූපං, උදාහු වේදනාදයො"හි විභාගං අකභවා ලොක සමසුද්දාවසෙතෙව ලොකියෙහි විය ලොකියො අභවා සමසුද්දං අච්චංසනෙන වොභාරිතබ්බෙ [මහා ටී. 2/236]

සත්ත්වයා යැයි ලෝක මනුෂ්‍යයන් ව්‍යවහාර කරන ජීව භාවිතා කරන ජීව... මේ අවස්ථාවෙහි සත්ත්වයා යන්න කවරෙකද? රූප ධර්මයෝද... නැතිනම් වේදනාදියැයි.... පරමාථී කඳාණ ඇසෙත් බලමින් වෙදා වෙන් කිරීමක් නොකර පුරුෂයා, සත්‍රීයා, පුද්ගලයා, සත්ත්වයා ආදී ලෙසට ලෝක ව්‍යවහාර නාම ප්‍රඥප්ති, වශයෙන්ම පරමාථී කඳාණ

දැයියන නැති මනුෂ්‍යයන් ව්‍යවහාර කරන භාවිතා කරන ලෙසටම භාවිතා කරයි. ලෝක මනුෂ්‍යයන් භාරගන්නා, පිළිගන්නා අර්ථ-ද්‍රව්‍යයන් ලෝක මනුෂ්‍යයන් ව්‍යවහාර කරන ක්‍රමයට (ප්‍රධාන දායකා විශාක), ප්‍රධාන දායක අනාථ පිණිසික ආදී ලෙසට) ලෝක ව්‍යවහාර නාම ප්‍රඥප්ති නොගික්මවා ව්‍යවහාර කරයි. භාවිතා කරයි.

පරමාර්ථ ඝට්‍ඨාණ දැයියන ඇස නැත්තා වූ මනුෂ්‍යයින් විසින් පඤ්චස්කන්ධයට පුරුෂයා යැයි ව්‍යවහාර කරන්නේ නම් පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවයෙහි සමමා දිට්‍ඨි ඝට්‍ඨාණ දැයියන ඇති ප්‍රඥාවන්ත පින්වතුන්ද පුරුෂයා යැයිම ව්‍යවහාර කරයි. මනුෂ්‍යයන් පඤ්චස්කන්ධයට සක්‍රිය යැයි කථා කරයි නම්, භාවිතා කරයි නම් පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මයෙහි සමමා දිට්‍ඨි ඝට්‍ඨාණ ඇස, ඇත්තාවූ ප්‍රඥාවන්ත පින්වතුන්ද සක්‍රියම යැයි කථා කරයි. ව්‍යවහාර කරයි. මෙලෙසටම අවබෝධ කරන්න; වටහා ගන්න. මෙලෙස ව්‍යවහාර කිරීම ලෝක සම්මුති සත්‍යය = ලෝක සම්මුති ප්‍රඥප්ති නොග්‍රක්මවීම අතිධාවනය නොකිරීම නම් වේ.

මෙම රූප ධර්ම-නාම ධර්මයන්හි හේතු-ඵල සම්බන්ධ පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය සමමා දිට්‍ඨි ඝට්‍ඨාණ ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස වන්මානව විනිවිද දැක දැනගන්නා ශෝභාවවර පුද්ගලයාට

1. මජ්ඣිම පටිපදා මාගීයට පැමිණීම
2. ඔහුම කරයි, ඔහුම විඳියි. කරන්නා වෙනයි, විඳින කෙනා වෙනයි යන වැරදි වාදයන් බැහැර කිරීම
3. ජනපද නිරුක්ති යන ලෝක ව්‍යවහාරයන් වැරදි ලෙස තේරුම් නොගැනීම.
4. ලෝක සම්මුති සත්‍යය නොග්‍රක්මවීම යන ඵල ධර්ම සතර ලබා ගත හැකිය.

[වි. ම. 390; මහා වී. (ඔ) 2/236]

පටිච්ච සමුප්පාද අංග දොළොස

පටිච්ච සමුප්පාද ප්‍රථම ක්‍රමය යැයි නම් කරන ලද අනුලෝම පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාවෙහි පෙරාතුවම දතයුතු කාරණා සමහරක් නම්, අංග 12, අස්ථාන කාල 3, සන්ධි 3, සංඛෙප 4, ආකාර 20 වන්නේය.

අංග දොළොස මෙලෙසය.

1. අච්ඡා	7. වේදනා
2. සංඛාර	8. තණ්හා
3. චිත්තදායක	9. උපාදාන
4. නාම-රූප	10. භව
5. සළායතන	11. ජාති
6. ඵසස	12. ජරා-මරණ

අස්ථාන, කාල තුන

ඉදින්, වන්මාණ භවය පදනම් කොට ගන්නේ නම්,

1. අච්ඡා සහ සංඛාර අතීත කාල ධර්ම සමූහයයි.
2. චිත්තදායක, නාම-රූප, සළායතන, ඵසස, වේදනා, තණ්හා, උපාදාන, භව (=කම්ම භවය) පච්චුප්පන්න අස්ථාන කාල ධර්ම සමූහයයි.
3. ජාති, ජරා මරණාදිය අනාගත අස්ථාන කාල ධර්ම සමූහයයි.
පසුගිය ප්‍රථම අතීත භවය පදනම් කොට ගන්නා ලද කල්හි.

1. අවිජ්ජා හා සංඛාරයේ දුතිය අතීත අඤ්චාන කාල ධර්ම සමූහ යයි.
2. විඤ්ඤාණ, නාම-රූප, සළායතන, එසස, වේදනා, තණ්හා, උපාදාන, භව. (=කමම භවය) ප්‍රථම අතීත අඤ්චාන කාල ධර්ම සමූහයයි.
3. ජාති, ජරා, මරණාදිය පච්චුප්පන්න = දැන් පවතින අඤ්චාන කාල ධර්ම සමූහ යයි. මේ ක්‍රමයට අතීත සම්බන්ධතා දිගට වටහාගන්න, ප්‍රථම අනාගත භවය පදනම් කොට දක්වන කල්හි

1. අවිජ්ජා සහ සංඛාරයේ දැන් පවතින, පච්චුප්පන්න අඤ්චාන කාල ධර්ම සමූහ යයි.
2. විඤ්ඤාණ, නාම-රූප, සළායතන, එසස, වේදනා, තණ්හා, උපාදාන, භව (=කමම භව) ප්‍රථම අනාගත, අඤ්චාන කාල ධර්ම සමූහයයි.
3. ජාති, ජරා, මරණ යන මේවා දුතිය අනාගත අඤ්චාන කාල ධර්ම සමූහයයි.
මේ ක්‍රමය ඇසුරු කොට අනාගත සම්බන්ධතා ද වටහා ගන්න.

සන්ධි තුන

හේතු හා එල ධර්මයන්ගේ සම්බන්ධතාවය පවතින ස්ථාන සන්ධි යැයි කියනු ලැබේ.

1. සංඛාර යන අතීත හේතු ධර්මය හා විඤ්ඤාණ යන පච්චුප්පන්න එල ධර්ම අතර අතීත හේතු හා පච්චුප්පන්න එල සම්බන්ධ වන සන්ධි එකකි.
2. වේදනා යන පච්චුප්පන්න එල ධර්මය හා තණ්හා යන පච්චුප්පන්න හේතු ධර්මය අතර එල හා හේතු සම්බන්ධවන සන්ධි එකකි.
3. කමම භව යන පච්චුප්පන්න හේතු ධර්මය හා ජාති යන අනාගත එල ධර්මය අතර හේතු එල සම්බන්ධ වන සන්ධි එකකි. මෙලෙස පටිච්ච සමුප්පාද අංග 12 තුළ සන්ධි තුනක් ඇත්තාහ.

අතීත සම්බන්ධතා හා අනාගත සම්බන්ධතා සම්බන්ධයෙන්ද මේ ක්‍රමයටම වටහා ගන්න, දැන ගන්න.

සංවේප හතර

අතීත අඤ්චාන කාල ධර්ම සමූහ තුළ අවිජ්ජාව ගත් නිසා අවිජ්ජාව හා කිලෙස වට්ටය ගැනෙන්නා වූ තණ්හාව හා උපාදානයේද ගත්තා වන්නේය. සංඛාරයන් ගත් නිසා සංඛාර හා කමම වට්ටයට ගැනෙන්නා වූ කමමය ද ගත්තා වන්නේය. එ නිසා අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන, සංඛාර, කමම (=කමම භව) යන්න අතීත හේතු ධර්ම පහ (5) වන්නේය. අතීත හේතු සංවේපයක් වන්නේය. (1)

විඤ්ඤාණ, නාම - රූප, සළායතන, එක්ක වේදනාවෝ අතීත හේතු ධර්ම පස
 ාහළ වූ පච්චුප්පත්ත එළ ධර්ම පස (5) වන්නාහ. පච්චුප්පත්ත එළ සංඛෙපයක්
 ය. (2)

පච්චුප්පත්ත හේතු ධර්මයන් තුළ තණ්හා හා උපාදානයන් ගත් නිසා කිලේස
 වට්ටියෙහිලා ගැනෙන අවිජ්ජාවද එසේම ගතයුතු වන්නේය. කමම භව (=කමමය)
 ගත් නිසා කමම වට්ටියට ගැනෙන සංඛාරයද ගත යුතු වන්නේය. ඒ අනුව අවිජ්ජා,
 තණ්හා, උපාදාන, සංඛාර, කමම යන පච්චුප්පත්ත හේතු ධර්ම පස වන්නේය.
 පච්චුප්පත්ත හේතු සංඛෙපයකි. (3)

ජාති යනු, පච්චුප්පත්ත හේතු ධර්ම පස නිසා, පසු අනාගතයෙහි පහළ වන්නාවූ
 පටිසන්ධි රූප ධර්ම, නාම ධර්ම සමූහයයි. වෙනත් ආකාරයකට දක්වනොත් ඒපාක
 වට්ට රූප-නාම ධර්ම සමූහයයි. විඤ්ඤාණ, නාම-රූප, සළායතන, එක්ක, වේදනාවන්මය,
 අනාගත එළ, සංඛෙපයකි. (4)

ආකාර විස්ස

1. අතීත හේතු ධර්ම පස
2. පච්චුප්පත්ත එළ ධර්ම පස
3. පච්චුප්පත්ත හේතු ධර්ම පස
4. අනාගත එළ ධර්ම පස

සියලුම එකතුව ආකාර විස්සකි. අතීත සම්බන්ධතා අනාගත සම්බන්ධතාවන්
 හීද මෙලෙසටම වටහා ගන්න.

පෙරාතුව දැන හඳුනා ගතයුතු භාවනා ක්‍රමය

පච්චය පරිගහන ක්‍රමය අවස්ථාව; හේතු ධර්ම-එළ ධර්ම පරිග්‍රහ කරන
 පච්චය පරිග්‍රහ ක්‍රමය අවස්ථාවේදී,

- අවිජ්ජා වීම නිසා සංඛාර වේ.
- අවිජ්ජා හේතු ධර්ම යයි සංඛාර එළ ධර්ම යයි.
- මෙලෙසට හේතු ධර්ම එළ ධර්මයෝ පරිග්‍රහ කළයුතු

සමමසන ක්‍රමය අවස්ථාව උදයඛඛය ක්‍රමය තරුණ අවස්ථාවේදී;
 පටිච්ච සමුප්පාද අංග දොළස ත්‍රිලක්ෂණයට නංවමින් මෙම අංග එක එකක ඇතිවීම
 හා නැතිවීම අරමුණු කොට බැලිය යුතු. සමමසන ක්‍රමය අවස්ථාවේ, උදයඛඛ
 ක්‍රමය තරුණ අවස්ථාවේදී වනාහි අවිජ්ජාව වීම නිසා සංඛාරයෝ වේ.

අවිජ්ජා (අතිවිම-නැතිවිම) අනිච්චා, දුක්ඛා, අනත්තා, සංඛාර (අතිවිම- නැතිවිම) අනිච්චා, දුක්ඛා, අනත්තා-මේ ලෙසට බැලිය යුතුය.

උදයබ්බය ඤාණ බලවත් අවස්ථාව:- පටිච්ච සමුප්පාද අංගයන් ත්‍රිලක්ඛණයට නංවා විපස්සනා කොට බැලීමේ උදයබ්බය ඤාණ බලවත් අවස්ථාවේ, පළමු ලෙස බලන අවස්ථාවේදී,

1. පව්චයතො උදය දසසන=හේතු ධර්මී විම නිසා එල ධර්මී පහළ වන ආකාරය බලන අවස්ථාවේදී අවිජ්ජාව ඇති නිසා සංඛාර වන්නේය. සංඛාර ඇති නිසා විඤ්ඤාණය වේ. යනාදී ලෙසට බැලිය යුතුය.
2. පව්චයතො වය දසසන = හේතු ධර්මී නිරෝධ විම අනුව එල ධර්මී නිරෝධ වන ආකාරය බලන අවස්ථාවේදී අවිජ්ජාව නිරෝධවිම නිසා සංඛාර නිරෝධ වේ. සංඛාර නිරෝධ විම නිසා විඤ්ඤාණය නිරෝධ වේ. යන මේ ආකාරයට බැලිය යුතුය.
3. ඛණතො උදය දසසන = ඛණ වශයෙන් (ක්ෂණිකව) ඇතිවිම බලන අවස්ථාවේදී පටිච්ච සමුප්පාද අංගයන්ගේ ඇතිවිම පමණක් අරමුණු කොට බැලිය යුතු. අවිජ්ජාවේ ඇතිවිමී සවභාවය සංඛාරයන්ගේ ඇතිවිමී සවභාවය යන මේ ලෙසට ඇතිවිමී සවභාවය පමණක්ම අරමුණු කොට බැලිය යුතුය.
4. ඛණතො වය දසසන = ඛණ වශයෙන් ක්ෂණිකව නැතිවිම බලන අවස්ථාවේදී පටිච්ච සමුප්පාද අංගයන්ගේ නැතිවිම පමණක් අරමුණු කොට අවිජ්ජාවේ නැතිවිම = නිරෝධය. සංඛාර නැතිවිම = නිරෝධය පිණිස මේ ආදී ලෙසට බැලිය යුතුය.
5. පව්චයතො උදයබ්බය දසසන-ඛණතො උදයබ්බය දසසන = අවස්ථාවේදී මේ අවිජ්ජා නිරෝධ විම නිසා සංඛාරයෝ නිරෝධවේ. අවිජ්ජා ඇතිවිම, නැතිවිම, අනිච්චා, සංඛාර ඇතිවිම, නැතිවිම, අනිච්චා යනාදී ලෙසට බැලිය යුතුය.

භංග ඤාණ අවස්ථාව:- මේ පටිච්ච සමුප්පාද අංගයන්හි භංගය පමණක් ඤාණයෙන් දැක ගන්නාසේ බලා ත්‍රිලක්ඛණයට නංවා බලන භංග ඤාණය ආදී උසස් විපස්සනා ඤාණ අවස්ථාවන්හි උපාදින්නකපවත්ත යැයි කියන හේතු ධර්මී ප්‍රකටව ඇති නිසා එල ධර්මී ප්‍රකට විමට සිත නොයොදා, අවිජ්ජා (බිදි-බිදියාම) අනිච්චා (දුක්ඛා-අනත්තා) සංඛාර (බිදි-බිදියාම) අනිච්චා (දුක්ඛා-අනත්තා) යනාදී ලෙසට මෙම පටිච්ච සමුප්පාද අංගයන්හි බිදියාම, පමණක් අරමුණු කොට ත්‍රිලක්ඛණයන් එක, එකක් වශයෙන් බැලිය යුතුය..

තව දුරටත් මෙම පටිපිටි සමුප්පාද අංශයන්ගේ බිඳීයෑම පමණක් අරමුණු
) ත්‍රිලක්ෂණයන්ට එක එකක් වශයෙන් නංවමින් විපසකතා භාවනා කරන
 ඒවා වේදී මෙම අංශයන්ගේ බිඳීයන ස්වභාවය සීඝ්‍රව වහ වහා ක්‍රමයෙන් හමුවූ
 අවස්ථාවෙහි මෙම අංශයන්ගේ බිඳීයන ස්වභාවය ගෝභාවවර පුද්ගලයාගේ ක්‍රමයෙන්
 සීඝ්‍රව වහ වහා ප්‍රකටව ආකල, අවිඥා බිඳී බිඳී යෑම අනිවවා (දුක්ඛා-අනතතා)
 භාවනා කරන්නා වූ ක්‍රමය බිඳී බිඳී යෑම අනිවවා (දුක්ඛා-අනතතා) සංඛාර (බිඳී
 බිඳී යෑම) අනිවවා (දුක්ඛා-අනතතා) භාවනා කරන (බලන) ක්‍රමය (බිඳී බිඳී යෑම)
 අනිවවා දුක්ඛා-අනතතායි මෙලෙසට බැලිය යුතුයි.

මෙලෙස බලන විට අවිඥා සංඛාරාදී ඒ ඒ හේතු ධර්ම ඵල ධර්මයන්හි පහළ වූ
 විවි සිත් සන්තති අනුව, පහළ වෙමින් පවතින විවි සිත් සන්තති අනුව, පහළ
 වන්නා වූ විවි සිත් සන්තති අනුව ඒ ඒ හේතු ධර්ම ඵල ධර්මයොදු භාවනා කරන
 (බලන) ක්‍රමය, ක්‍රමයෙන් දක්නා ලෙස බලමින් රූප ඝන, නාම ඝන යන රූප
 රාශි, නාම රාශිත් එක එකක් බිඳීමත්; ක්‍රමයෙන් බිඳීමත් විනාශ කරමින් පරමාඵ
 දක්වා ක්‍රම දර්ශනය යොමුකරමින් භාවනා කළ යුතු යැයි, කියනු ලැබේ.

වෙන් වෙන් වශයෙන්

සත්තවයන් එක එකක් තමා අදාළ අවිඥා එක එකක් සංඛාර එක එකක්
 වශයෙන් වෙන් වෙන්ව පිහිටත්, එක් කෙනෙක් තවෙකෙකු හා අවිඥාව වශයෙන්
 සමාන නැත. සංඛාර වශයෙන්ද සමාන නැත. එක්කෙනෙක් පුරුෂයකු විමට කැමැතිවී
 අවිඥා-තණහා-උපාදානගත් පිරිවරා ගෙන ඇඳුරු කරමින් සංඛාර කම් සිදුකළේය.
 තව එකෙක් සත්‍රියකු විමට කැමැති වී අවිඥා-තණහා-උපාදානගත් ඇඳුරු කරමින්
 සංඛාර කම්ගත් සිදුකළේය. එම නිසා අවිඥා වශයෙන් ද සමාන නැත. එක්
 කෙනෙක් දාන කම්ගත් ඵල විඳිමින් පැවතිය හැක්කේය. තව කෙනෙකුට සීල කම්ගත්
 ඵල විපාක විඳිමින් පැවතිය හැක්කේය. තව කෙනෙකුට භාවනා කම්ගත් ඵල විපාක
 විඳිමින් පැවතිය හැක්කේය. තව දුරටත් දාන කම්ගෙහිද කෙනෙකුට බත් දානයක් කම්
 ඵල විපාක විඳිමින් පැවතිය හැක්කේය. තව කෙනෙකුට මල් දාන කම්ගත් ඵල විපාක
 විඳිමින් පැවතිය හැක්කේය. මේ නිසා කෙනෙක් තවෙකෙකුට අවිඥාව අනුවද සමාන
 නැත. සංඛාර වශයෙන්ද සමාන නැත. අවිඥා වෙන්වම, සංඛාර වෙන්වම උරුමව
 ඇත්තේය. තමාගේ රූප-නාම සන්තාන සන්තතියෙහි එක භවයක් හා තව භවයක්
 අවිඥා වශයෙන් සංඛාර වශයෙන් බොහෝ සේ සමාන නැත. වෙනස් බවම පවතින්නේය.

එමනිසා තමාගේ රූප-නාම සන්තති පැවැත්මෙහි පහළ වූ පහළවෙමින් පවතින
 පහළ වන්නා වූ අවිඥා, සංඛාර ආදිය ක්‍රමයෙන් දැක ගැනීමට බලමින් භාවනා
 කළ යුතුවේ. මේ පොතෙහි, අවිඥා විම නිසා සංඛාර වේ, යනාදී ලෙසට පමණක්

දක්වා ඇත. පටිච්ච සමුප්පාද පඤ්චම ක්‍රමයට අනුව අවිජ්ජා තණහා, උපාදාන, සංඛාර කම්මයන් සොයා බැලීමේ ආකාරය සම්පූර්ණ ලෙස විස්තර කළේය. එහිලා සොයා බලන ක්‍රමය නැවත නොදක්වා භාවනා ක්‍රමය පමණක් දක්වනු ලැබේ. එම දැක්වීම මත රැදී පවතින පටිගහන ඤාණ අවස්ථා උදයබ්බය ඤාණ අවස්ථා ආදීන්හි ඉහත දැක්වූ ආකාරයට භාවනා කර බලන්න.

අවිජ්ජා පව්වයා සංඛාරා

අවිජ්ජා ඇති නිසා සංඛාර ඇතිවේ. අතීත භවයෙහි සීදුකළ අවිජ්ජා, (තණහා, උපාදාන.) යන කිලෙස වට්ටය නිසා මෙම අතීත භවයෙහිම සීදුකළ සංඛාර (කමම) යන කමම වට්ට ඇතිවීම ඤාණයෙන් දකින ලෙස බලා.

අවිජ්ජා ඇති නිසා සංඛාර ඇතිවේ. අවිජ්ජා හේතු ධර්මයයි. සංඛාර එල ධර්මයයි. මෙලෙසට හේතු ධර්ම හා එල ධර්මයේ පටිගහන කළ යුතු වන්නාක. ඒ තුළ අවිජ්ජා හා සංඛාරයේ අතීතයේ පහත සඳහන් වීම් සන්තතියට අනුව සාමාන්‍යයෙන් පහළ වූහ.

මනෝද්වාර වීම්

	මනෝද්වාරාවස්ථාන	ජවනවාර 7	තදාරම්මණවාර 2
අවිජ්ජා	12	20	12/34
සංඛාර	12	34	34/12

අවිජ්ජාව සාමාන්‍යයෙන් ලෝක දිට්ඨි සමූහයේ සියලුම විස්සක් වශයෙන් පැවතිය හැක්කේය. සමහර විටක ජීති නොයෙදී උපෙක්ඛා වේදනා සමග යෙදී දහ අටක් ලෙසම පැවතිය හැක්කේය. සමහර විටෙක ජීන මිඤ්ඤ හා සමග විසී දෙකක් නැති නම් විසී එකක් ලෙසද පැවතිය හැක්කේය. ලෝක මූල, දිට්ඨි ගත සමපයුක්ත සිත් සතරාකාර වන්නේය. සමහර විටෙක ලෝක, මාන සමූහයේද විශ හැක්කේය. දිට්ඨි ගත විපපයුක්ත සිත් හතරාකාරයෙහි තදාලම්භන යෙදීමද වේ, නොයෙදීමද වේ, තදාලම්භන යෙදෙන ජවන වල ජීති යෙදේ නම් තදාලම්භන වලද ජීති යෙදේ, ජවන වල ජීති නොයෙදේ නම්, තදාලම්භන වලද ජීති නොයෙදී පැවතිය හැක. සහේතුක තදාලම්භන අහේතුක තදාලම්භන සුදුසු ලෙස යෙදිය හැක්කේය. සංඛාරයන්හි ද මෙලෙසටම දැන ගන්න. මනුෂ්‍යයන්ගේ සංඛාරයන්ම උපමා කොට විශේෂයෙන් දක්වා ඇත්තේය. එම සංඛාරයන් තුළ ඤාණය හා ජීති යන මේවා සුදුසු ලෙස යෙදිය හැක්කේය. නාම කම්ප්පාත කොටසෙහි වගුවල දැක්වූ ලෙසට (34, 33, 33, 32) සුදුසු ලෙස යෙදිය හැක්කේය. තදාලම්භන වැටීමද සීදුවේ, නොවැටීමද සීදුවිය හැක්කේය.

විපස්සනා භාවනා කරන විට හේතු-ඵල දෙපැත්තේම මෙම දැක්වූ විචි සිත් අනුව ඇතිවීම-නැතිවීම දැකීම පිණිස බලමින් ත්‍රිලක්ෂණයට නංවා විපස්සනා කරන්න. ඝන ඵක ඵකක් බිඳින්න. පරමාර්ථය තෙක් කඳාණ දැකීම ගොමු කරවන්න. පඤ්චද්වාර විචිත්ති පටිසන්ධි ඵලදිය නොහැකි නිසා (පවත්නි ඵල පමණක් දිය හැකි නිසා) මේ ස්ඵානයේ මනෝද්වාර විචි ඵක ආකාරයක් පමණක් දක්වන ලදී.

සංඛාර පවචයා විකඤ්ඤාණං

සංඛාර නිසා විපාක විඤ්ඤාණය වේ. (බ. ප. 204) අවිජ්ජාව නිසා සංඛාර විම හා සංඛාර නිසා විඤ්ඤාණ විම යන තැන්වල අවිජ්ජා හා සංඛාරයෙහි සවභාව ශක්ති ප්‍රකටව තිබීම (=අභි ඝට්ඨාවය) අදහස් කෙරේ. අවිජ්ජා හා සංඛාරයන්හි සාමාන්‍ය ලෙස විත්තක්ෂණ බොහෝසේ විචි සිත් බොහෝ සේ පැතිරී විහිදී පවතින්නේය. සමහර විට අවිජ්ජා හා අකුසල සංඛාරයන් විත්තක්ෂණයක් තුළ විචි සිත් සත්තතිශක් තුළ ඵකට යෙදී පැවතීමද සිදුවේ. නමුදු වන්මාන මනුෂ්‍යයන්ගේ පටිසන්ධි විපාක විඤ්ඤාණ ආදී කුසල විපාක විඤ්ඤාණයන් පහළ කළ හැකි ශක්තිය ඇති කුසල සංඛාර හා විචි බොහෝ ගණනක් වශයෙන්ද බෙදී වෙන්වී පැවතිය හැක්කේය. මෙලෙසටම සංඛාර නිසා විපාක විඤ්ඤාණ පහළ විමේදී සංඛාර හා විපාක විඤ්ඤාණයන් හව වශයෙන් බෙදී පවතින්නේමය. ඵ නිසා ඵල ධර්මයන් උපපාද-ධීති-භංග වශයෙන් ප්‍රකටව පහළ විමේදී හේතු ධර්මයන් උපපාද-ධීති-භංග වශයෙන් ප්‍රකට නොවන්නා වූ කාලයක් වේ. ඵම නිසා අවිජ්ජා සංඛාර ආදිය තමාගේ උපපාද-ධීති-භංග වශයෙන් ප්‍රකට නැති කාලයන් තුළ ඵල ධර්ම පහළ විය හැකි නිසා අවිජ්ජා සංඛාරයන්ගේ පහළ විම නිසා අදාළ ඵල ධර්ම පහළ වේ යැයි. කියන තැන අවිජ්ජා සංඛාරයන්හි අදාළ ඵල ධර්ම පහළ කළ හැකි සවභාව ශක්තිය ප්‍රකටවම තිබීම නම් වූ අභිභාව ඝට්ඨාවයම අදහස් කෙරේ.

මෙම සවභාව ශක්ති බලය අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන පිරිවරන ලද කුසල සංඛාර ධර්මයන්හි කම් ශක්ති බලයම වන්නේය. (මනුෂ්‍යයන් ගැන විශේෂයකට කියනු ලැබේ.) මෙම සවභාව ශක්ති බලය සඳහා කම්ය සිදුකර හමාර විමම අත්‍යවශ්‍යය කාරණය වන්නේය. සංඛාර ධර්මයෝ (=කුසල සංඛාර, අකුසල සංඛාර ධර්මයෝ) = පෙරාතුවම වර්ධනය වී පවතින බැවින්ම තමාගේ ඵල ධර්මයන්ට හේතු විය හැක්කේය. උපපාද-ධීති-භංග වශයෙන් ප්‍රකටව තිබීම නොතිබීම අත්‍යවශ්‍යය කාරණය නොවේ.

කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කමමස්ස කතන්තා උපචිතන්තා විපාකං වඤ්ඤ විකඤ්ඤාණං උපපන්නං භොති. [බ. ප. 182]

කාමාවචර කුසල කම් සිදුකළ නිසා, රැස්කළ නිසා කුසල විපාක වඤ්ඤ විඤ්ඤාණය උපන්නේය. [බ. ප. පටිවර්ත යයි]

විකල්පාණය

මෙම ප්‍රත්‍යක්ෂණ කටයුතු, සංඝාර කටයුතු සිදුකිරීම යන සංඛාර ධර්ම ප්‍රකටව ඇති නිසා වඩා විකල්පාණය යොග්‍ය විකල්පාණය, භාන විකල්පාණය, ජීවන විකල්පාණය, කාය විකල්පාණය, මනෝ විකල්පාණය යන විපාක විකල්පාණය හය නිසැකව උපන්නාය.

විපාක විකල්පාණය = විපාක මනෝ විකල්පාණය

විපාක විකල්පාණය යැයි කියන තැන පසුව විකල්පාණය හා විපාක මනෝ විකල්පාණය යන දෙක දක්වනු ලැබේ. විපාක මනෝ විකල්පාණය තුළ පටිසන්ධි විකල්පාණය, භවාංග විකල්පාණය, චුති විකල්පාණය යන විට මුක්ත සිත්ද ඇතුළත්ය. සම්පට්ඨිපණ, සන්තීරණ, තදාලම්ඛන, විපාක විකල්පාණය යන විට සිත්ද ඇතුළත් වේ. පසුව විකල්පාණය හා සම්පට්ඨිපණ, සන්තීරණ, අභේතුක, තදාලම්ඛණ ආදියෙහි කුසල විපාක, අකුසල විපාක යන දෙක ඇත. මහා විපාක තදාලම්ඛණය වනාහි කුසල විපාකම වන්නේය. මෙම කුසල විපාක-අකුසල විපාක වන්නාවූ පසුව විකල්පාණය, සම්පට්ඨිපන, සන්තීරණ, තදාලම්ඛණාදිය, චිත්ත නිශාම ධර්ම ස්වභාවයට අනුව විට යැයි කියන සිත් සන්තති අනුවම සිදුවන ධර්මතාවය ඇති නිසා මෙහිදී සිදුවන විට සිත් අනුවම හේතු-ඵල සම්බන්ධතාවය ක්‍රමයෙන් දැකගන්නා ලෙසට බලා හේතු-ඵල පරිග්‍රහ කළ යුතුයි. විපක්ෂනා භාවනා කළ යුතුයි. මෙලෙස විට සිත් සන්තතිය අනුව බලන පසුවද්වාරාවච්ඡන, වොත්ථපන, මනෝද්වාරාවච්ඡන, යන ක්‍රියා සිත් හා පවන යන කුසල සිත්, අකුසල සිත්හිදී මෙම විපාක විකල්පාණයන් විට සිත් සන්තතියක් තුළ වැටී යන්නේය. එම නිසා මෙම කුසල අකුසල ක්‍රියා සිත්ම එකට මිශ්‍ර කොට විපක්ෂනා භාවනා කළද විට සිත් සන්තතිය තුළ වැටී ඇති පරමාර්ථ ධාතුන් ශේෂ නොකොට අවධාරණයෙන් බලන්නේ නම් නොවරදින්නේය. සංඛාර හා හේතු ඵල සම්බන්ධ විම විකල්පාණයෙන් පරිග්‍රහකරන අවස්ථාවේදී දක්වන ලද විපාක විකල්පාණයන්ම සංඛාර හා හේතු ඵල සම්බන්ධතාව ක්‍රමයෙන් දකින ලෙසට බලමින් පරිග්‍රහ කරන්න. පෙර නාම කම්ප්ථාන කොටසෙහි වගුවල දැක්වූ ලෙස රූපාරම්භණ පේළියේ සිට ධම්මාරම්භණ පේළිය දක්වා පෙළගැසී ඇති විපාක විකල්පාණයන් හා සංඛාරයන්හි හේතු-ඵල සම්බන්ධතාව ක්‍රමයෙන් දැකගන්නා ලෙස බලා හේතු ධර්ම-ඵල ධර්මයන් සියල්ල පරිග්‍රහ කරන්න. නමුදු මෙම පසුව විකල්පාණය සම්පට්ඨිපණ, සන්තීරණ, තදාලම්ඛන යන විපාක විකල්පාණයන්හි පටිසන්ධි විකල්පාණය, පහළ කළ හැකි කම් නිසාද පහළ වේ. නැතිවද පහළ වේ. සතිමත්ව පරිග්‍රහ කරන්න. එක, එක, පේළියේ කුසල පවන විට අකුසල පවන විටින්හි පිහිටා ඇත්තාවූ විපාක විකල්පාණයන් ඉතිරි නොකොට පරිග්‍රහ කරන්න. මේ තුළ හේතු ධර්ම, ඵල ධර්ම පරිග්‍රහ කරන ක්‍රමය ගැන අත්වැලක් නිදසුන් ලෙස කෙටියෙන් ලියා දක්වන්නෙමු.

භාවනා නිදසුන් - විට්මුක්ත සිත්

1. සංඛාර = (34) ඇති නිසා පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය වේ.
සංඛාර = (34) වනාහි හේතු ධර්මයයි, පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය එල ධර්මයයි.
2. සංඛාර = (34) ඇති නිසා භවංග විඤ්ඤාණය වේ.
සංඛාර = (34) හේතු ධර්මයයි, භවංග විඤ්ඤාණය එල ධර්මයයි.
3. සංඛාර = (34) ඇති නිසා චුති විඤ්ඤාණය වේ.
සංඛාර = (34) හේතු ධර්මයයි චුති විඤ්ඤාණය එල ධර්මයයි.

වක්ඛුද්වාර විටි විපාක විඤ්ඤාණය

1. සංඛාර = (34) ඇති නිසා වක්ඛු විඤ්ඤාණය වේ.
සංඛාර = (34) හේතු ධර්මයයි වක්ඛු විඤ්ඤාණය එල ධර්මයයි.
2. සංඛාර = (34) ඇති නිසා සම්පට්ඨිපන විඤ්ඤාණය වේ.
සංඛාර = (34) හේතු ධර්මයයි, සම්පට්ඨිපන විඤ්ඤාණය එල ධර්මයයි
3. සංඛාර = (34) ඇතිනිසා සන්තීරණ විඤ්ඤාණය වේ.
සංඛාර = (34) හේතු ධර්මයයි, සන්තීරණ විඤ්ඤාණය එල ධර්මයයි.
4. සංඛාර = (34) ඇති නිසා තදාලම්භන විඤ්ඤාණය වේ.
සංඛාර = (34) හේතු ධර්මයයි, තදාලම්භන විඤ්ඤාණය එල ධර්මයයි.

(සැ.යු. තදාලම්භනයත් වැලිමේදී වක්ඛු ද්වාර විචිත්ති දෙවරක් රූපාරම්භණයම අරමුණු ගෙන මනෝද්වාර විචිත්ති දෙවරක් වැගිත් වලත්ත.) වක්ඛු ද්වාර විචිත්ති නාම කම්ප්ථාන වගුවල දැක්වූ ලෙසට පෙළිය, පෙළිය වශයෙන් විපාක විඤ්ඤාණයන් නිමවන තෙක් පටිග්‍රහ කරන්න. කුසල ජවන විටී, අකුසල ජවන විටීන් සියලුම නිම වන තෙක් භාවනා කොට වලත්ත.

සද්දාරම්මණ පෙළියේ, සෝත විඤ්ඤාණය, සම්පට්ඨිපන, සන්තීරණ, තදාලම්භන විපාක විඤ්ඤාණය.

ගන්ධාරම්මණ පෙළියේ, ඝාත විඤ්ඤාණය, සම්පට්ඨිපන, සන්තීරණ, තදාලම්භන විපාක විඤ්ඤාණය.

රසාරම්මණ පෙළියේ, පීචිතා විඤ්ඤාණය, සම්පට්ඨිපන, සන්තීරණ, තදාලම්භන විපාක විඤ්ඤාණය.

ජොධාරම්මණ පෙළියේ, කාය විඤ්ඤාණය, සම්පට්ඨිපන, සන්තීරණ, තදාලම්භන විපාක විඤ්ඤාණය

ධම්මාරම්මණ පෙළියේ, තදාලම්භන විපාක විඤ්ඤාණය

මේ ක්‍රමයටම නිමාවන තෙක් සියලුම පරිග්‍රහ කරන්න. විපක්‍ෂනා කොටසට පත්වී විපක්‍ෂනා භාවනා කරන අවස්ථාවේදී මෙම විපාක වික්‍ෂාදාණයන්හි ඇතුළත් වීම් සිත් සන්තතියන්හි ආරම්භයේ පිහිටා ඇති පක්‍ෂවද්වාර විවික්ති පක්‍ෂවද්වාරා වප්පන. මනෝද්වාරවිවික්ති මනෝද්වාරාවප්පන. මැද පිහිටා ඇති වොත්පිපතයන්ද පවතයන්ද පරමාථී ධාතුන් ඉතිරි නොකොට මිශ්‍ර ලෙස ඔලන විට වැරදි සිදු නොවේ.

වික්‍ෂාදාණ පවචයා නාම-රූපං

යංචි නාමරූපසස හෙතු වික්‍ෂාදාණං, තං විපාකාවිපාකයෙදනො ද්විධා මතං,
[විභ. අ. 120; වි. ම. 421]

වික්‍ෂාදාණය ඇති නිසා නාම-රූප පහළවේ.

මෙහිදී නාම-රූපයන්ට හේතුවන වික්‍ෂාදාණය යන තැන

1. විපාක වික්‍ෂාදාණය
2. අවිපාක වික්‍ෂාදාණය යැයි දෙකක් ඇත.

එ තුළින් පටිසන්ධි, භවංග, චුති, පක්‍ෂව වික්‍ෂාදාණ, සමපට්චපන, සන්තීරණ, තදාරම්මණ වික්‍ෂාදාණයෝය, කුසල වික්‍ෂාදාණ, අකුසල වික්‍ෂාදාණ, කිරියා වික්‍ෂාදාණ යන මේවා අවිපාක වික්‍ෂාදාණයෝය. කුසල වික්‍ෂාදාණ, අකුසල වික්‍ෂාදාණ යන මේවා නව භවයක විවිධ, විෂම භාවයක් පහළ කළ හැකි නිසා අභිසංඛාර වික්‍ෂාදාණ යැයි කියනු ලැබේ. කමම වික්‍ෂාදාණ යැයි ද කියනු ලැබේ.

[විභ. අ. 120; වි. ම. 421; මහා වි. (ඔ.) 2/319]

වෙනත් ආකාරයකට මෙම විපාක වික්‍ෂාදාණය අවිපාක වික්‍ෂාදාණය යන මේවා කමම වික්‍ෂාදාණ, සහජාන වික්‍ෂාදාණය, පවචාජාන වික්‍ෂාදාණ යැයි ද කියනු ලැබේ.

[මුල වි. (ඔ.) 2/115]

සංසාරයේ අතීත භවයන්ගේ වපුරන ලද පුක්‍ෂාදාණිසංඛාර, අපුක්‍ෂාදාණි සංඛාර, ආනෙක්‍ෂාදාණිසංඛාර නම් ලත් කුසල වික්‍ෂාදාණ, අකුසල වික්‍ෂාදාණ යන මේවා කමම වික්‍ෂාදාණ නම් වේ. පටිසන්ධියේ පටන් මුළු භවය පුරා පහළවන චෛතසික නාම හා විතතප රූප පහළ කළ හැකි, එල නාම-රූප හා එකට උප්පාදයලත් = එකට පහළ වූ කුසල වික්‍ෂාදාණ, අකුසල වික්‍ෂාදාණ, විපාක වික්‍ෂාදාණ, කිරියා වික්‍ෂාදාණ යන මේවා හේතු ධර්ම හා එල ධර්ම යන දෙකම එකට පහළ වන ධැවින් සහජාන වික්‍ෂාදාණය නම් වේ. මේ තුළින් දෙපස් වික්‍ෂාදාණයෝ චෛතසික නාම ධර්මයන් පමණක් පහළ කළ හැකි වී චෛතසික රූපයන් පහළ කළ නොහැකි සහජාන වික්‍ෂාදාණයෝය. පුරිම පුරිම සිත් සමග උත්පාදය ලද එකට පහළ වූ රූප ධර්මයන් ජීවිත කාලය නිම වෙන තෙක් දිගට තහවුරුව පවතිනු පිණිස පවය දිය හැකි

පව්‍යාජන ශක්තියෙන් උපකාර කළ හැකි (කුසල, අකුසල, විපාක, කිරිඟ) සිත, විඤ්ඤාණ ඇති තාක් පව්‍යාජන විඤ්ඤාණය නම් වේ. කමම විඤ්ඤාණ හා පව්‍යාජන විඤ්ඤාණය හේතු හා ඵල එකට පහළ නොවන බැවින් අසහජන විඤ්ඤාණ යැයි ද කියනු ලැබේ. ඒ තුළින් කමම විඤ්ඤාණය භාවනා කරන ක්‍රමය සංඛාර හා සම්බන්ධව පවතින බැවින් මෙම කමම විඤ්ඤාණ භාවනා ක්‍රමය පළමුවෙන් දක්වනු ලැබේ.

කමම විඤ්ඤාණ = අභිසංඛාර විඤ්ඤාණ

අතීත භවයේ සිදුකරන ලද සංඛාර-කමම හා යේදී ඇති (කුසල-අකුසල) විඤ්ඤාණය කමම විඤ්ඤාණය නම් වේ. විශේෂයෙන් ඉහත දැක්වූ සංඛාර පව්‍යාජන විඤ්ඤාණය යන තැන යෙදෙන හේතු සංඛාර ධර්ම සමූහයේ (34) ඇතුළත් සිත නම් වූ විඤ්ඤාණය ද කමම විඤ්ඤාණය = අභිසංඛාර විඤ්ඤාණයම වේ. මේ කොටසෙහි මෙම කමම විඤ්ඤාණය = අභිසංඛාර විඤ්ඤාණය විශේෂ කොට ප්‍රමුඛ කොට භාවනා කිරීම වේ. අනාගත භවයක් සලකා සිදු කරන ලද පව්‍යාජන සංඛාර කමමයන් හා විත්තස්මයක් තුළ යේදී ඇති (කුසල, අකුසල) විඤ්ඤාණයද කමම විඤ්ඤාණය=අභිසංඛාර විඤ්ඤාණයම වේ.

මේ අතීත කමම විඤ්ඤාණය නිසා පව්‍යාජනයෙහි පටිසන්ධි නාම-රූප ආදී විපාක නාම-රූප-විපාක සිත + වෛතසීක + කමමප රූපයන්) පහළ විමද, ප්‍රත්‍යක්ෂ ඤාණයෙන් දැක ගනු පිණිස බලා හේතු-ඵල පරිග්‍රහ කළ හැක්කේය. විපස්සනා භාවනා කළ හැක්කේය. නමුදු මේ කොටස වනාහී අතීත කමම විඤ්ඤාණය නිසා පව්‍යාජන විපාක නාම-රූපයන් පහළ විම ප්‍රත්‍යක්ෂ ඤාණයෙන් දැකීම පිණිස බලන කොටසයි.

නාම-රූප...

ඉහත සඳහන් ලෙසට හේතු ධර්ම පැත්තෙහි කමම විඤ්ඤාණය පමණක් විඤ්ඤාණය ලෙස උපුටා ගත්තද ඵල නාම-රූප පැත්තෙහි නාම ධර්ම වශයෙන් වෛතසීක නාම ධර්ම සමූහය පමණක් නොව අදාළ විපාක විඤ්ඤාණය ද ඇතුළත් කොට අනුලා ගන්න. හේතු විඤ්ඤාණය වෙනුවට අතීත කමම විඤ්ඤාණය පමණක් උපුටා ගත් නිසා මෙසේ කියනු ලැබේ. තව දුරටත් රූප-ධර්ම සම්බන්ධව කමමප රූප පමණක් සෘජුව උපුටා ගන්නා ලදී. නමුදු වෙනස් කළ නොහැකි අවිනාශාව ක්‍රමයට අනුව කමමප රූපයන් භාවනා කර බලන විට මිශ්‍රවී දැකගත හැකි ඉතිරි (විත්තප, උතුප, ආභාරප) රූපයේද මිශ්‍ර කොට විපස්සනා භාවනා කරන විට වැරදි සිදු නොවේ. හේතු ඵල පරිග්‍රහ කරන විට පමණක් කමමප රූප හා හේතු ඵල සම්බන්ධ කොට පරිග්‍රහ කරන්න. මේ පැහැදිලි කිරීමට අනුව භාවනා කරන ක්‍රමය මෙලෙස වේ.

භාවනා නිදසුන් සමහරක්

1. අතීත කමම විඤ්ඤාණය වීම නිසා පටිඝන්ධි නාම-රූප වේ.
අතීත කමම විඤ්ඤාණය හේතු ධර්ම යයි-පටිඝන්ධි නාම-රූප එල ධර්ම යයි.
2. අතීත කමම විඤ්ඤාණය වීම නිසා භවාංග නාම-රූප වේ.
අතීත කමම විඤ්ඤාණය හේතු ධර්ම යයි-භවාංග නාම-රූප එල ධර්ම යයි.
3. අතීත කමම විඤ්ඤාණය වීම නිසා වුච්චි නාම-රූප වේ.
අතීත කමම විඤ්ඤාණය හේතු ධර්ම යයි-වුච්චි නාම-රූප එල ධර්ම යයි.

වක්ඛුච්චාර විටි විපාක නාම-රූප

1. අතීත කමම විඤ්ඤාණය වීම නිසා වක්ඛු විඤ්ඤාණය නාම-රූප වේ.
අතීත කමම විඤ්ඤාණය හේතු ධර්ම යයි-වක්ඛු විඤ්ඤාණය නාම-රූප එල ධර්ම යයි.
2. අතීත කමම විඤ්ඤාණය වීම නිසා සමීපටිවජන නාම-රූප වේ.
අතීත කමම විඤ්ඤාණය හේතු ධර්ම යයි-සමීපටිවජන නාම-රූප එල ධර්ම යයි.
3. අතීත කමම විඤ්ඤාණය වීම නිසා සංතීරණ නාම-රූප වේ.
අතීත කමම විඤ්ඤාණය හේතු ධර්ම යයි සංතීරණ නාම-රූප එල ධර්ම යයි.
4. අතීත කමම විඤ්ඤාණය වීම නිසා තදාලම්ඛණ නාම රූප වේ.
අතීත කමම විඤ්ඤාණය හේතු ධර්ම යයි, තදාලම්ඛණ නාම-රූප එල ධර්ම යයි.

සැලකිය යුතුයි

කෝත විඤ්ඤාණය, සමීපටිවජන, සංතීරණ, තදාලම්ඛණ, විපාක නාම-රූපයන් පහළ වීම මේ ක්‍රමයටම බලන්න. විපස්සනා භාවනා කරන විට ආවජ්ජන, වොත්ථජන, ජවනයන් මිශ්‍ර කොට භාවනා කරන්නේ නම් වැරදි අඩුවේ. නොවැරදි අඩු හේතු-එල පමණක් පරිග්‍රහ කරන්නේ නම් එහිදී අතීත කමම විඤ්ඤාණය විපාක නාම-රූපයන් හා හේතු-එල සම්බන්ධතාවය ක්‍රමයෙන් දැකිය ලෙස බලා පරිග්‍රහ කරන්න. භය ජේළියම නිමවනතෙක් බලන්න. එක එක ජේළියේ ඇති එක එක රූලක ඇති විපාක නාම රූපයන් නිම වන තෙක් බලන්න.

සංඛාර හා කමමභව = කමම

පටිච්චසමුප්පාද කොටසෙහි පසුවම ක්‍රමයේදී පැහැදිලි කළ අයුරු හේතු ධර්ම, එල ධර්ම පරිග්‍රහ කරන අවස්ථාවේදී අවිජ්ජා තණනා උපාදානයන් වට කොටගෙන (අයුරු කොට ගෙන) සිදුකල සංඛාරයන්හි කමම නානාකඛණික වන කමම ශක්තිය නිසා විපාක නාම ධර්ම හා කමමප රූපයන් පහළ වීම ක්‍රමයෙන් දැකනා පිණිස බලා

හේතු ධර්ම ඵල ධර්මයෝ පරිග්‍රහ කළ යුතුය. නමුදු විපක්‍ෂනා භාවනා කරන විට මෙම කමම ශක්තිය ත්‍රිලක්‍ෂණයට නංවා විපක්‍ෂනා නොකළ හැකි බැවින් විපක්‍ෂනා භාවනා කොට ලැබිය හැකි සංඛාර හා කමම හව=කමීයෝද විශේෂයෙන් වෙන්කොට හඳුනාගත යුතුය.

“ආයුහනා සංඛාරාති තං කමමං කරොතො පුරිම වේතනායො, යට්ටා දානං දසකාමීති විත්තං උපපාදෙඝවා මාසමපි සංවජරමපි දානුපකරණාති සපේජනකස උපපනනා පුරිම වේතනායො. පටිගගානකානං පන හරෙට්ට දකඛිණං පතිධාපයතො වේතනා හවොති චුච්චති. ඵකාවජජනෙසු වා ජසු ජවනෙසු වේතනා ආයුහන සංඛාරා නාම, සත්තමා වේතනා හවො.යා කාවීවා පන වේතනා හවො තං සමෙයුතනා ආයුහනසංඛාරා නාම. [විග. අ. 134]

1. ආයුහනා සංඛාරාති යන්න එම කමීය සිදු කිරීමේදී සිදුකිරීමට පෙර පහළ වූ පුරිම වේතනා=පුබ්බ වේතනා=කමින් සිදුවූ වේතනාවෝස (උපමාවක්) “දානශක් දෙන්නෙමි සි” සිතක් පහළ වී මාසයක් හෝ වසරක් යන කාලයේ දානයට උපකරණ දාන වස්තූන් ආදිය රැස්කරන පුද්ගලයාගේ සත්තානගේ පහළ වූ පුරිම වේතනාවෝස. ප්‍රතිග්‍රාහකයාගේ අතෙහි දාන වස්තු තබන වේලාවෙහි පහළ වන පතිට්ඨාපන වේතනාව කමම හවය යැයි කියනු ලැබේ.
2. එ එ කුසල, අකුසල කමම කිරීමේදී කුසල පවන විචි නැතිනම් අකුසල පවන විචිත්ත රොහෝසේ පහළවෙමින් පවතී. පවන විචියක් පාසා ආවර්ජන එක වර්ගයක් ඇතුළත්ව තිබේ. ආවර්ජන වර්ගයක් පාසා ඇතුළත් එම පවන විචිත්ති පවන වාර හත තුළ පුරිම පවන හරෙති යෙදෙන වේතනා සංඛාර නම් වේ. සත්තම පවනය හා යෙදෙන වේතනා කමම හව නම් වේ.
3. වෙනත් ආකාරයකට දක්වතොත්. එම පවන එක එකක් හෙවත් පවන විත්ත- ක්‍ෂණයන් පාසා යෙදී තිබෙන කුසල වේතනාව නැත්නම් අකුසල වේතනාව හා යෙදෙන විත්ත වෛතසික සම්ප්‍රයුත්ත ධර්ම ඇති තාක් සංඛාර නම් වේ. කුසල වේතනා නැත්නම් අකුසල වේතනා ඇති තාක් කමම හව නම් වේ.

මේ බෙදා දක්වන ක්‍රමයට අනුව අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන ප්‍රධාන වූ මනෝද්වාර විචි නාම ධර්ම සමූහ, සංඛාර කමම යන මනෝද්වාර විචි නාම ධර්ම සමූහ යන දෙක විචි විත්තක්‍ෂණයක් පාසා පරමාථී ධාතු ඇති තාක් සියල්ල විපක්‍ෂනා භාවනා කළ හැකි වූ විට, දෙවනුව කී සංඛාර හා කමම හව =කමීයෝද ත්‍රිලක්‍ෂණ- යන්ට නංවා විපක්‍ෂනා කළා හා සමාන වන්නේය. එම නිසා මෙම බෙදා දැක්වීම සලකා සංඛාර හා කමම හව=කමීයන් ත්‍රිලක්‍ෂණයන්ට නංවමින් විපක්‍ෂනා කරන්න. නා නා ඛණික කමම සත්ති යන කමම පවවය කොටසෙහි එන කමීයේ ශක්තිය

විපක්ෂතා කළ නොහැක. එම කමම ශක්තියෙන් ප්‍රභව වූ ඉහත කී සංඛාර හා කමම හව පමණක් විපක්ෂතා කළ හැකි බව දැන යුතුය.

සහජාත විඤ්ඤාණය නිසා සහජාත නාමරූප පහළ වීම

1. පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය නිසා පටිසන්ධි නාමරූප වේ.
පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය හේතු ධර්ම යයි. පටිසන්ධි නාම-රූප එල ධර්ම යයි.
නාම = පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය හා ශෙදෙන වෙනසික 33. රූප = කමමප රූප 30.
2. භවාංග විඤ්ඤාණය වීම නිසා භවාංග නාම-රූප වේ. භවාංග විඤ්ඤාණය හේතු ධර්ම යයි-භවාංග නාම රූප-එල ධර්ම යයි.

[සැලකිය යුතුයි; නාම ධර්ම යන තැන අදාළ භවාංග විඤ්ඤාණය හා විත්තක්ෂණය තුළ එකට යෙදී ඇති වෙනසික නාමයන් පමණක් ගන්න. රූප ධර්ම යන තැන මෙම භවාංග විඤ්ඤාණය නිසා පහළ වන විත්තප රූප ප්‍රධාන කොට බලන්න. නමුදු විපක්ෂතා කොටසට පත්වූ අවස්ථාවෙහිදී වනාහී මෙම විත්තප රූප සමග එකට පහළ වූ උත්පාද වෙමින් පවතින සීති අවස්ථාවේ පවතින කමමප රූප, උතුප රූප, ආභාරප රූපයන්ද මිශ්‍රකොට විපක්ෂතා කිරීම වැරදි නොවේ.

හේතු-එල පරිග්‍රහ කරන විට අදාළ විඤ්ඤාණය හා විත්තප රූපයන්හි හේතු-එල සමීඛන්ධි ස්වභාවය ක්‍රමයෙන් දැකගන්නා ලෙස බලමින් හේතු ධර්ම එල ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න. විචි සිත්වලද මෙලෙසටම යැයි දැන යුතු. විචි සිත්හි විපාක විඤ්ඤාණය යැයි කිවහොත් පඤ්ච විඤ්ඤාණය, සමීපටිච්ඡත, සංකීර්ණ, තදාලම්ඛණ විපාක විඤ්ඤාණයෝම අදහස් කරනු ලැබේ. සහජාත විඤ්ඤාණය යැයි කිවහොත් විපාක විඤ්ඤාණය පමණක් නොව පඤ්ච ද්වාරාවච්ඡත, වොත්ථපත, ජවත, මනෝද්වාරාවච්ඡත, ජවත යන ක්‍රියා විඤ්ඤාණය, ජවත විඤ්ඤාණයෝද ඇතුළත් යැයි දැනගත යුතු. පටිච්චසමුප්පාද, අංගයන් තුළ විඤ්ඤාණය, නාම-රූප, සළාගතන, එසස වේදනාදවෝද සුත්තන්ත දේශනාවට අනුව විපාක ධර්මයෝම වන්නාහ. [මහා වී. (බු.) 2/323] එහෙත් මෙම විපාක ධර්මයන් තුළ, පඤ්ච විඤ්ඤාණය, සමීපටිච්ඡත, සන්කීර්ණාදිය, පඤ්චද්වාරාවච්ඡත නොමැතිවද, තදාලම්ඛණයන් ජවත නොමැතිවද පහල විශ හැකි ශක්තියක් නැත. එමනිසා පරමාථී බාහුන් ඉතිරි නොකරන අදහසින් පඤ්චද්වාරාවච්ඡත, වොත්ථපත, ජවත, මනෝද්වාරාවච්ඡත ජවනයන්, එකතුකොට හේතු-එල පරිග්‍රහ කරන විටදී ද එකටම පරිග්‍රහ කරන්නේ නම් වැරදි සිදුනොවේ. විපාක වටට කපා කොටසෙහි තැනැයි වටහාගත් විට වැරදි සිදුනොවේ. වූහි සිත වනාහි තෙමේ විත්තප රූපය පහළ කරන්නේද, නොකරන්නේද, යන මෙය ගැන පොත්වල විවිධ වාද ඇත්තේය.]

3. වුති විඤ්ඤාණය ඇති නිසා වුති නාම-රූප ඇති වේ.
වුති විඤ්ඤාණය හේතු ධර්මයයි. වුති නාම-රූප එල ධර්මයයි.
- * පඤ්චඤ්චාරාවච්චන විඤ්ඤාණය ඇති නිසා පඤ්චඤ්චාරාවච්චන නාම-රූප පහළවේ.
පඤ්චඤ්චාරාවච්චන විඤ්ඤාණය හේතු ධර්මී සී.පඤ්චඤ්චාරාවච්චන නාම-රූප එල ධර්මයයි.
4. චක්ඛු විඤ්ඤාණය ඇති නිසා චක්ඛු විඤ්ඤාණ නාම පහළ වේ.
චක්ඛු විඤ්ඤාණය හේතු ධර්මයයි. චක්ඛු විඤ්ඤාණ නාම එල ධර්මයයි.
නාම = සම්ප්‍රයුක්ත චෛතසික හතයි. වෙනත් ආකාරයකට චක්ඛු විඤ්ඤාණය ඇති නිසා චක්ඛු විඤ්ඤාණ නාම-රූප පහළ වේ.
චක්ඛු විඤ්ඤාණය, හේතු ධර්මයයි චක්ඛු විඤ්ඤාණ නාම-රූප එල ධර්මයයි.
(භෝත විඤ්ඤාණය-භාත විඤ්ඤාණය-පිච්චා විඤ්ඤාණය-කාය විඤ්ඤාණය යනාදියේද මේ ක්‍රමයටම බලන්න. නාම යනු සම්ප්‍රයුක්තයෙහි චෛතසික හත පමණක් වේ. රූප යනු චක්ඛු විඤ්ඤාණය ආදී පඤ්ච විඤ්ඤාණයන්ට විත්තප රූප පහළ කළ නොහැකි නිසා එම චක්ඛු විඤ්ඤාණාදී පඤ්ච විඤ්ඤාණ අවස්ථාවේ පහළ වෙමින් පවතින කමමප රූපය, රූපය වෙනුවට ගන්න. මේ කමමප රූපය අරමුණු කොට ප්‍රධාන කොට බලන්න. එම අවස්ථාවෙහිදී, උපතාදයෙහිදී ඇතිවූ කමමප රූප, උතුප රූප, ආහාරප රූපයේද පුරව පුරව සිත් නිසා පහළ වූ සීති කාලයට පත්වූ විත්තප රූපයේද මිඝුකොට ගෙන විපසානා වශයෙන් බලන විට වැරදි සිදු නොවේ. සෑම තැනදීම මෙලෙසටම වටහා ගන්න.)
5. සම්පට්ච්චන විඤ්ඤාණ ඇති නිසා සම්පට්ච්චන නාම-රූප පහළ වේ.
සම්පට්ච්චන විඤ්ඤාණය හේතු ධර්මයයි සම්පට්ච්චන නාම-රූප එල ධර්මයයි.
(නාමය = සම්පට්ච්චන සීතෙහි සම්ප්‍රයුක්ත චෛතසික 10යි.
රූපය = සම්පට්ච්චන සිත නිසා පහළ වන විත්තප රූපයේ වන්නාහ.
නාමයන්හි සම්පට්ච්චන සිත්හි බණතතය= කණ තුන තුළ පහළ වන්නා වූ කමමප, උතුප, ආහාරප රූපයන්, විපසානා කොටසට පත්වූ විට එකට ගෙන විපසානා කරන්නේ නම් වැරදි සිදු නොවේ. සන්තීරණ ආදී පසු විටි සිත්හිද නාම යනු සම්ප්‍රයුක්ත චෛතසික නාම ධර්මයන් සුදුසු ලෙස අනුලා ගන්න. රූප යන තැන ගත යුත්තද එලෙසටම හඳුනා ගන්න.)
6. සන්තීරණ විඤ්ඤාණය නිසා සන්තීරණ නාම-රූප පහළ වේ.
සන්තීරණ විඤ්ඤාණය හේතු ධර්මයයි. සන්තීරණ නාම-රූප එල ධර්මයයි.
- * වොත්ථපන විඤ්ඤාණය නිසා වොත්ථපන නාම-රූප පහළ වේ.
වොත්ථපන විඤ්ඤාණය හේතු ධර්මයයි. වොත්ථපන නාම-රූප එල ධර්මයයි.

- * ජවන විඤ්ඤාණය නිසා ජවන නාම-රූප වේ.
ජවන විඤ්ඤාණය හේතු බවයි. ජවන නාම-රූප එල බවයි.
- * තදාලම්ඛණ විඤ්ඤාණය නිසා තදාලම්ඛණ නාම-රූප පහළ වේ.
තදාලම්ඛණ විඤ්ඤාණය හේතු බවයි. තදාලම්ඛණ නාම-රූප එල බවයි.
- * මනෝඥාරාවස්ථන විඤ්ඤාණය නිසා මනෝඥාරාවස්ථන නාම-රූප පහළ වේ.
මනෝඥාරාවස්ථන විඤ්ඤාණය හේතු බවයි.
මනෝඥාරාවස්ථන නාම-රූප එල බවයි.

ජවන තදාලම්ඛණයන්හිද මේ බ්‍රමයටම වටහා ගන්න. නාම කමිස්ථාන කොටසේ වගුවල ලියා දැක්වූ චිත්තක්ෂණයක් පාසා සියලුම නිමවන තෙක් පරිශ්‍රය කොට බලන්න. මේ භාවනා කිරීම සම්බන්ධයෙන් තහවුරු කිරීම් වස් පොත්වල පහත සඳහන් ලෙසට දැක්වේ.

නාම රූපසස යං හෙතු, විඤ්ඤාණං තං ද්විධා මතං,
විපාකමවිපාකඤ්ච-යුත්තමෙව යතො ඉදං [විභ. අ. 120]

සහජාත විඤ්ඤාණ පච්චයා නාම රූපං, කමම විඤ්ඤාණ පච්චයා ච
නාමරූපඤ්ච යටා සමභවං යෙජොතබ්බං [මුල පි (බු.) 2/115]

කමම විඤ්ඤාණ පච්චයා විපාක විතතස්චත්තිකාලෙ විපාක නාමසස, කමම සමුට්ඨාන රූපසසව වසෙන. සහජාත විඤ්ඤාණ පච්චයා පන ඉතරා විතතස්චත්ති කාලෙපි විපාක නාමසස, කමම සමුට්ඨාන රූපසස ව වසෙන, සහජාත විඤ්ඤාණපච්චයා පන ඉතරවිතතස්චත්ති කාලෙපි විපාකො විපාක නාම වසෙන, විතත සමුට්ඨාන රූප වසෙනව නාම රූපසස සමිභවො දුසෙසතඤ්ඤාති ආහ "සහජාත-පෙ-යොජෙතබ්බනි" [අනු පි. 2-128]

නාම-රූප පච්චයා සලායතන

නාම රූප හේතුවෙන් සලායතන පහළ වේ.
මේ කොටසෙහි

- (අ) නාම ඇති නිසා මනායතන පහළවීම
- (ආ) නාම ඇති නිසා රූපායතන පහළවීම
- (ඇ) රූප ඇති නිසා රූපායතන පහළවීම
- (ඈ) රූප ඇති නිසා මනායතන පහළවීම
- (ඉ) නාම-රූප ඇති නිසා මනායතන පහළ වීම යැයි මෙලෙස කොටස් පහක් ඇත්තාහ.

(අ) නාමය මනායතනයට උදව් කරන හැටි

නාමය ඇති නිසා මනායතනය පහළ වීම

මෙහි නාමය යන තැන අදාළ මනායතනය හා සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික නාමයේ සුදුසු ලෙස වටහා ගන්න. වෛතසික නාම වනාහි තමා සමග යෙදෙන=මනායතනයට උදව් උපකාර කරන කොටසයි.

1. පටිසන්ධි නාම බථි (33) ඇති නිසා පටිසන්ධි මනායතනය පහළ වේ.
පටිසන්ධි නාම බථි හේතු බථියයි. පටිසන්ධි මනායතනය එල බථියයි.
2. භවාංග නාම බථි (33) ඇති නිසා භවාංග මනායතනය පහළ වේ.
භවාංග නාම බථි හේතු බථියයි. භවාංග මනායතනය එල බථියයි.
3. චුති නාම බථි 33 නිසා චුති මනායතනය වේ. චුති නාම බථි 33 හේතු බථි යයි. චුති මනායතනය එල බථියයි.
(මෙහි ත්‍රිහේතුක සොමනස්ස පටිසන්ධි-භවාංග-චුති යන මේවා දුර්ගතයක් ලෙස ගෙන ලියා දක්වනු ලැබේ.)
- * පඤ්චද්වාරාවච්ඡන නාම බථි (10) ඇති නිසා
පඤ්චද්වාරාවච්ඡන මනායතනය පහළ වේ.
පඤ්චද්වාරාවච්ඡන නාම බථි (10) හේතු බථියයි
පඤ්චද්වාරාවච්ඡන මනායතනය එල බථියයි.
4. වක්ඛු විඤ්ඤාණ නාම බථි (7) ඇති නිසා
වක්ඛු විඤ්ඤාණ මනායතනය පහළ වේ.
වක්ඛු විඤ්ඤාණ නාම බථි හේතු බථියයි
වක්ඛු විඤ්ඤාණ මනායතනය එල බථියයි.
5. සම්පට්ච්ඡන නාම බථි (10) ඇති නිසා
සම්පට්ච්ඡන මනායතනය පහළ වේ.
සම්පට්ච්ඡන නාම බථි (10) හේතු බථියයි.
සම්පට්ච්ඡන මනායතනය එල බථියයි.
6. සංතීරණ නාම බථි (10) නිසා සන්තීරණ මනායතනය පහළ වේ
සන්තීරණ නාම බථි (10) හේතු බථියයි සන්තීරණ මනායතනය එල බථියයි.
- * වොත්ථපන නාම බථි (10) නිසා වොත්ථපන මනායතනය වේ.
වොත්ථපන නාම බථි (10) හේතු බථියයි. වොත්ථපන මනායතනය එල බථියයි.
- * ජවන නාම බථි (.....) නිසා ජවන මනායතනය පහළ වේ
ජවන නාම බථි (.....) හේතුබථියයි ජවන මනායතනය එල බථියයි.

7. තදාලම්බණ නාම ධර්මී (.....) නිසා තදාලම්බණ මනායතනය වේ.
 තදාලම්බණ නාම ධර්මී හේතු ධර්මීයයි. තදාලම්බණ මනායතනය එල ධර්මීයයි.

* මනෝද්ධාරාවඥන නාම ධර්මී (11) ඇති නිසා
 මනෝද්ධාරාවඥන මනායතනය වේ.
 මනෝද්ධාරාවඥන නාම ධර්මී (11) හේතු ධර්මීයයි.
 මනෝද්ධාරාවඥන මනායතනය එල ධර්මීයයි.

[සත්තීරණ, ජවන, තදාලම්බණයන්හි සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික = නාම යන තැන වටහා ගැනීමේ ආකාරය වනාහි නාම කම්මට්ඨාන වගුවල බලා නිසි පරිදි වටහා ගන්න. කුසල ජවන දීපීමේ සෝභන රාශිය හා අකුසල ජවන දීපීමේ අකුසල රාශිය නිමාවන තෙක් පරිග්‍රහ කොට බලන්න. ද්වාර සයෙහිම බලන්න. එලෙස බැලීමේදී පඤ්චද්ධාරාවඥන, වෛතසික, ජවන, මනෝද්ධාරාවඥන විපාක වට්ටය යන මේවා ඇතුළත් නැති නිසා මේවා හැර දමන්නට කැමැති නම් හැර දැමිය හැක්කේය. නමුදු පරමාර්ථ ධාතුන් පමණක් සියලුම අත නොහැර බලන ක්‍රමය අනුගමනය කරමින් සියලුම මිශ්‍රව බැලීමෙන් වැරදි සිදු නොවේ. විපාක වට්ටයට ඇතුළත් නැති දෑ වටහාගත් විට වැරදි සිදු නොවේ. සොත ද්වාර විවිත් ආදියෙහිදීද මේ ක්‍රමයට බලන්න. මෙහි අදාළ නාම ධර්මීයෝ (=වෛතසික නාම ධර්මී) වනාහි තමා හා සම්ප්‍රයුක්ත සමූහ සිත, = මනායතනය පහළ වනු පිණිස උපකාර කිරීමේදී පඤ්චවෛතසික හවයෙහි හදුනා වත්තු ආදී අදාළ ඇසුර ලබන වසතු රූප යන සභායකයෙකු ලැබුණු විටම මෙම නාම ධර්මීයෝ වනාහි මේ මනායතනයට උපකාර කළ හැකි බවද සලකිය යුතු.]

(ආ) නාම නිසා රූපායතන පහළ විම

පව්‍යාජනා විතතවෛතසිකා ධම්මා පුරෙජාතසස ඉමසස කායසස පව්‍යාත පව්‍යයෙන පව්‍යයො. [ප. ප. 6]

පසු, පසු පහළ වූ අරූප විපාක හතරෙන් බාහිර සිත් (85), වෛතසික 52 යන විත්ත වෛතසික නාම ධර්මී සමූහය තමාගේ පෙර විත්තක්ෂණයෙහි පහළ වන මෙම වතු සමූහානික රූපකයට පව්‍යාජන ප්‍රත්‍යය ලෙස උපකාර කරයි.

මේ ඉහත සඳහන් දේශනාවටම අනුව විත්ත වෛතසික නාම ධර්මී සමූහය රූපායතනයට උපකාර කරන විට එල රූපයෝ පෙරාතුව පහළ වී හේතු ධර්මීයෝ පසුව පහළ වන්නේ යැයි දැන යුතු. එල රූපයෝ (කාමාන්‍යයෙන් පටිසන්ධි අවස්ථාව හැර) පෙර විතක්ෂණ හා එකට උපදී, හේතු නාම ධර්මීයෝ යන්න පසු විත්තක්ෂණ නාම ධර්මී සමූහ යයි. එමනිසා ප්‍රථමයෙන් සංකේෂ මූලාර්ථය පහත සඳහන් ලෙසට සිත තබාගන්න.

1. පරීක්ෂක නාමස්කන්ධය හා සමග ඉපිද සිටි කාලයට පත්වූ කමමර රූප ශැඬි කිවුණු ඒකර කයට නැතහොත් කමමර රූප, උතුර රූප ශැඬි කියන ලද දුපිප කයට ප්‍රථම භවාංග නාමස්කන්ධ ප්‍රත්‍යය ධර්මය පවසාපාත ප්‍රත්‍යය වශයෙන් උපකාර කරයි.
2. ප්‍රථම භවාංගය ආදී පෙර-පෙර භවාංග නාමස්කන්ධය හා සමග උපපාදය රූපයේ සිටි කාලයට පත්වූ කමමර රූප, චිත්තර රූප, උතුර රූප කියන තිපකයට දැනිය භවාංග ආදී පසු පසු භවාංග නාමස්කන්ධ ප්‍රත්‍යය ධර්මයේ පවසාපාත ප්‍රත්‍යය වශයෙන් උපකාර කරයි.
3. ආභාරජ රූප, උපපාද වූ කල්හි පෙර වූ සිත හා ඉපිද රූපයේ සිටි කාලයට පත් වූ කමමර රූප, චිත්තර රූප, උතුර රූප, ආභාරජ රූප ශැඬි කියනු ලබන වතුපකයට පසුව පහළ වූ චිත්ත වෛතසික නාමස්කන්ධ ප්‍රත්‍යය ධර්ම පවසාපාත ප්‍රත්‍යය වශයෙන් උපකාර කරයි.
4. කාමාවචර සත්ත්වයන්ගේ සත්තානයෙහි පරීක්ෂකයන් පසළොස්වැනි භවාංග සිත සමග උපපාදය වී රූපයේ සිටි කාලයට පත්වූ කමමර රූප, චිත්තර රූප උතුර රූප, ආභාරජ රූප යන වතුපකයට, පසුව පහළ වන ආචර්ජන නාමස්කන්ධ ප්‍රත්‍යය ධර්මය පවසාපාත ප්‍රත්‍යය ශක්තිය වශයෙන් උපකාර කරයි. (රූපාවචර සත්ත්වයන්ගේ සත්තානයේ පහළ වන කමමර, චිත්තර, උතුර රූප යන තිපකයට පසු පහළ වන ආචර්ජන නාමස්කන්ධය පවසාපාත ප්‍රත්‍යය වශයෙන් උපකාර කරයි.)
5. පඤ්චද්වාරාවචර්ජන හා සමග ඉපිද රූපයේ සිටි කාලයට පත්වූ (තිපකයට) වතුපකයට පසු පහළ වූ පඤ්ච විඤ්ඤාණ නාමස්කන්ධය ප්‍රත්‍යය ධර්මය පවසාපාත ප්‍රත්‍යය මගින් උපකාර කරයි.
6. පඤ්ච විඤ්ඤාණය හා උපන් රූපයෙහි සිටි කාලයට පත්වූ (රූපාවචර භූමියෙහි කමමර රූප, උතුර රූප යන දුපිපකයට) කාමාවචර භූමියෙහි කමමර රූප උතුර රූප ආභාරජ රූප යන තිපකයට පසුව පහළ වන සම්පට්ඨිපන, නාමස්කන්ධය ප්‍රත්‍ය ධර්ම සමූහය පවසාපාත ප්‍රත්‍යය ලෙස උපකාර කරයි.
7. සම්පට්ඨිපන නාම ස්කන්ධය හා සමග ඉපිද රූපයේ සිටි කාලයට පත් (රූපාවචර-භූමියෙහි කමමර, චිත්තර, උතුර රූප යන තිපකයට) කාමාවචර භූමියෙහි කමමර, චිත්තර, උතුර, ආභාරජ රූප යන වතුපකයට පසුව පහළ වූ සන්තීර්ණ නාම ස්කන්ධ ප්‍රත්‍යය ධර්මය පවසාපාත ප්‍රත්‍යය ලෙස උපකාර කරයි. (මේ ක්‍රමය මත පිහිටා පෙර, පෙර සිත් හා උපන් වතුප රූපයන්ට පසු පසු චිත්ත වෛතසික =නාමස්කන්ධ ධර්ම සමූහ පවසාපාත ප්‍රත්‍යය ලෙස උපකාර කරන ආකාරය වටහා ගන්න.)

උපස්ථම්භක සවභාවය

සුරේජාතානං රූපධර්මානං උපස්ථම්භකතේන උපකාරකෝ අරූප ධර්මෝ පවත්නාපවචයෝ ගිජ්ඣපොතක සරිරානං ආභාරායා චෙතනා වීය

[වී. ම. 402]

ගිජු ලිහිණි පැවවුන් මවු ගිජු ලිහිණිඟා ආභාර සොයා පිටත්ව ගිය කළ, "මව නැවත පැමිණිලොත් ආභාර ලැබේ යැ"යි බලාපොරොත්තු ආශා, තණ්හා, ජන්ද, පහළ කරත්. මෙම ආශා, තණ්හා, ජන්ද හා යෙදෙන චේතනාව මනෝසංචේතනාභාරම වේ. මෙම මනෝසන්ද්චේතනාභාරය ගිජු ලිහිණි පැවිඟාගේ ශරීරයේ ප්‍රත්‍යක්ෂත්වන ලෙස ප්‍රකටව ඇත. එම ප්‍රකටව ඇති ආභාරාසාවේතනාව තමාට කලින් පහළ වූ, රූපයෙහි සීති කාලයට පත්වූ, වතු සමුට්ඨානික රූප සමූහයට මෙලෙස පවජාජාත ප්‍රත්‍යය ලෙස උපකාර කරමින් සිටින නිසා ගිජු ලිහිණි පැවිඟාගේ ශරීරය විනාශ නොවී පවතියි.

මේ උපමාවට අනුව හා කාමාවචර සත්ත්වයා හා රූපාවචර සත්ත්වයාගේ සත්තානගෙහි හේතු ධර්මය විය හැකි විත්තක්ෂණ නාම ධර්ම සමූහයේ පිහිටා හැටි බැලුවොත් පෙර විත්තක්ෂණය හා සමග උප්පාදය ලත් රූපයේ සීති කාලයට පත්වූ වතු සමුට්ඨානික රූපකායට, නිසමුට්ඨානික රූප කායට ප්‍රත්‍යය විය හැකි - පසු-පසු විත්තක්ෂණ නාම ධර්ම සමූහය එම රූප ධර්මයන්ගේ හංගය තෙක් දිගටම පැවැත්ම සඳහා උපස්ථම්භක වීම් වශයෙන් උපකාර කරයි. මෙම උපස්ථම්භක ශක්තියෙන් උපකාර කළ හැකි නාම ධර්ම සමූහය පවජාජාත ප්‍රත්‍යය ධර්මය නම් වේ. මෙම පවජාජාත කොටසෙහි හේතු ධර්මය පසු පසු නාම ධර්ම වී එල ධර්මය පෙර-පෙර විත්තක්ෂණය හා උත්පාදය ලත් රූප ධර්මය වේ. හේතු-එල දෙක අතරින් හේතු ධර්මය පසුව පහළ වී එල ධර්මය කලින් පිහිටා සිටිය හැකි ප්‍රත්‍යය වන්නේය.

නාම පහළ වීම නිසා රූපායතන පහළ වන ආකාරය විස්තර කෙරෙන මෙම කොටසෙහිදී හේතු ධර්ම වශයෙන් පසු පසු විත්තක්ෂණය නම් වන අදාළ සිත හා චෙතසික යන දෙකම සළකන්න. එල ධර්ම පැත්තෙහි පිහිටා ඇති රූපායතනය වෙනුවට හේතු ධර්ම විය හැකි පෙර විත්තක්ෂණයෙහි උප්පාද කාලය සමග එකට උප්පාදය වී පසු විත්තක්ෂණය පහළ වන විට සීති කාලයට පැමිණී වකඛායතන, සොතායතන, ඝාතායතන, පිච්ඡායතන, කාශායතනය යන ආයතනයන් ගන්න. මෙම රූපායතන පහම සෑම විත්තක්ෂණයක උප්පාද කාලයක් පාසා සීති කාලයක් පාසා හංග කාලයක් පාසා කමම වේගය නොනිමිතාක් කල් පහළ විය හැකි ශක්තිය ඇත්තේම වේ. නමුදු ක්‍රමයෙන් විසඳු කිරීම සඳහා වෙන් කොටද බැලිය හැක්කේය. නොඑසේ නම් එකට සාමුහිකවද බෙදා බැලිය හැක්කේය. මෙහිලා බෙදා බලන ආකාරයක් ප්‍රථමයෙන් ලියා දැක්වන්නෙමි.

1. හමාංග වලන නාම ධර්ම නිසා වක්ඛායතනය පහළ වේ.
හමාංග වලන නාම ධර්ම හේතු ධර්මයයි, වක්ඛායතනය එල ධර්මයයි.
(අතීත හමාංගය හා එකට උත්පාදය වූ වක්ඛායතන යයි.)
2. හවංගුපවෙපද නාම ධර්ම නිසා වක්ඛායතන පහළ වේ.
හවංගුපවෙපද නාම ධර්ම හේතු ධර්මයයි-වක්ඛායතනය එල ධර්මයයි.
(හවංග වලනය හා එකට උපත ලත් වක්ඛායතන යයි.)
3. පඤ්චද්වාරාවපජන නාම ධර්ම නිසා වක්ඛායතනය පහළ වේ.
පඤ්චද්වාරාවපජන නාම ධර්ම හේතු ධර්මයයි, වක්ඛායතනය එල ධර්මයයි.
(හවංගුපවෙපදය හා එකට උපත ලත් වක්ඛායතන යයි.)
4. වක්ඛු විඤ්ඤාණය නාම ධර්ම නිසා වක්ඛායතනය පහළ වේ.
වක්ඛු විඤ්ඤාණ නාම ධර්ම හේතු ධර්මයයි, වක්ඛායතනය එල ධර්මයයි.
(පඤ්චද්වාරාවපජනය හා එකට උපත ලත් වක්ඛායතන යයි.)
භාග විඤ්ඤාණාදී නාම ධර්ම විෂයෙහිද මෙලෙසම බලන්න.
5. සම්පට්ඨිජන නාම ධර්ම නිසා වක්ඛායතනය පහළවේ.
සම්පට්ඨිජන නාම ධර්ම හේතු ධර්මයයි, වක්ඛායතනය එල ධර්මයයි.
වක්ඛු විඤ්ඤාණය=පඤ්ච විඤ්ඤාණ සමග එකට උපත් වක්ඛායතනයයි)
6. සන්තීරණ නාම ධර්ම නිසා වක්ඛායතනය පහළ වේ.
සන්තීරණ නාම ධර්ම හේතු ධර්මයයි, වක්ඛායතනය එල ධර්මයයි.
(සම්පට්ඨිජනය හා එකට උත්පාදය ලත් වක්ඛායතනයයි.)
7. වොත්ථපන නාම ධර්ම නිසා වක්ඛායතනය පහළ වේ.
වොත්ථපන නාම ධර්ම හේතු ධර්මයයි වක්ඛායතනය එල ධර්මයයි.
(සන්තීරණය හා එකට උපත් වක්ඛායතන යයි.)
8. පුථම ජවන නාම ධර්ම නිසා වක්ඛායතනය පහළ වේ.
පුථම ජවන නාම ධර්ම හේතු ධර්මයයි, වක්ඛායතනය එල ධර්මයයි.
(වොත්ථපනය හා එකට උපත් වක්ඛායතන යයි.)
9. දෙවන ජවන නාම ධර්ම නිසා වක්ඛායතනය පහළ වේ.
දෙවන ජවන නාම ධර්ම හේතු ධර්මයයි, වක්ඛායතනය එල ධර්මයයි
(පුථම ජවනය හා එකට උපත් වක්ඛායතන යයි.)

මේ ලෙසට පෙර-පෙර සිත හා උපන් වක්‍රවායතනයට පසු-පසු නාම බිම් (චිත්ත-වෛතසික) උපකාර කරන ක්‍රමය වටහාගන්න. නාම කම්පනය කොටසෙහි වගුවලට අනුව වක්‍රවද්වාර විචි ආදී විචි හයේම චිත්තක්‍රමයක් පාසා මේ ක්‍රමයටම බලන්න. සෝකායතනාදියද මේ ලෙසටම බලන්න. ඉදින් රාශිගත කොට බැලීමට කැමති නම් වක්‍රවායතනාදී රූපායතන පහම පහත සඳහන් ලෙසට සමූහයක් ලෙසටද බලන්න.

සමූහයක් ලෙස බලන තවත් ක්‍රමයක්

1. හවාංග වලන නාම බිම් නිසා රූපායතන පහ පහළවේ
 හවාංග වලන නාම බිම් හේතු බිම්යයි. රූපායතන පහ එල බිම්යයි
 (අතීත හවාංගය හා එකට උපන්නා වූ වක්‍රවායතන, සොකායතන, ඝානායතන, පිචිභායතන, කාශායතනය)
2. හවංගුපවෙපද නාම බිම් නිසා රූපායතන පහ පහළ වේ.
 හවංගුපවෙපද නාම බිම් හේතු බිම්යයි. රූපායතන පහ එල බිම්යයි.
 (හවාංග වලනය හා එකට උපන් රූපායතන පහයි.)
3. පක්ඛවද්වාරාවච්ඡන නාම බිම් නිසා රූපායතන පහ පහළ වේ.
 පක්ඛවද්වාරාවච්ඡන නාම බිම් හේතු බිම්යයි. රූපායතන පහ එල බිම්යයි.
 (හවංගුපවෙපද හා එකට උපන් රූපායතන පහයි.)
4. වක්ඛු වික්ඛුකුණ නාම බිම් නිසා රූපායතන පහ පහළ වේ.
 වක්ඛු වික්ඛුකුණ නාම බිම් හේතුබිම්යයි-රූපායතන පහ එල බිම්යයි.
 (පක්ඛවද්වාරාවච්ඡනය සමග උපන් රූපායතන පහයි.)

මේ ආදී ලෙසට පෙර-පෙර චිත්තක්‍රමය හා උත්පාදය ලත් රූපායතන පහට පසු-පසු චිත්ත වෛතසික නාම සමූහය පවභාජන ප්‍රත්‍යය ශක්තිය ලෙස උපකාර කරන ක්‍රමය වටහා ගන්න. ද්වාර හයම සම්බන්ධව චිත්තක්‍රමයක් පාසා ඉතිරි නොකොට බලන්න.

(අූ) රූප නිසා රූපායතන පහළ විම

නාම-රූප ප්‍රත්‍යය තුළ අඩංගු රූප බිම්යෝ සලායතනයන් තුළ ඇති රූපායතනයන්ට උපකාර කරන බවක් වේ.

1. වක්ඛු දුසක කලාප තුළ පිහිටා ඇති
 (අ) කලාපීය මහා භූත සතර ඇති නිසා කලාපීය වක්‍රවායතනය පහළ වේ.
 කලාපීය මහා භූත සතර හේතු බිම්යයි.
 කලාපීය වක්‍රවායතනය එල බිම්යයි.

(අ) කලාපීය-පීචිත රූප ඇති නිසා කලාපීය-චක්‍රවායතනය පහළ වේ
කලාපීය පීචිත රූප හේතු බවයි. කලාපීය චක්‍රවායතනය එල බවයි.

(ඈ) කලාපීය ඕපා රූප ඇති නිසා කලාපීය චක්‍රවායතනය පහළ වේ.
කලාපීය ඕපාව හේතුවේයි කලාපීය චක්‍රවායතනය එල බවයි.

මෙලෙසටම සෞභාගතනය-ඝාතාගතනය-පීචිභාගතනය-කාශාගතන

යන්ගේ අදාළ

(අ) කලාපීය මහා භූත

(ආ) කලාපීය පීචිත රූප

(ඇ) කලාපීය ඕපා රූපයේ සුදුසු ලෙස වෙන වෙනම උපකාර කරන ආකාරයද
දිගටම පරිග්‍රහ කර බලන්න. කලාපීය රූපාගතනයන්ට කලාපීය මහා
භූතයන් බලය දීමේ උපක්‍රමික ශක්ති මගින් උපකාර කරයි. කලාපීය පීචිත
රූපය. බලා කියා ගත හැකි අනුපාලක ශක්තිය අතින් උපකාර කරයි.
කලාපීය ඕපාව ආධාර උපකාර කළ හැකි උපක්‍රමික ශක්තියෙන් උදව්
කරයි. කලාපීය ඕපා රූපයෙන් කලාපීය රූපාගතනයන්ට උපකාර කිරීමේදී
ආහාරප ඕපාවෙහි අනුබලය ඇතිවීම උපකාර කළ හැකි බව වටහාගන්න.

පෙර රූප කමිස්ථාන කොටසෙහි පැහැදිලි කළ ආකාරයට ප්‍රකෘති, පිඩුකොට
වැළඳිය යුතු කඩම්කාරාභාර නම් වූ උතුර ඕපාවේමක රූපයන්ට ඇතුළත් ඕපාව,
කමමප පාවක තේපෝ ධාතුවේ සහයෝගය ලැබූ විට ඕපාවේමක රූප කලාප
නැවත-නැවතත්, අලුතින්-අලුතින් පහළ කළ හැක්කේය. මෙම රූප බවයිත් ඕපාව
නිසා පහළ වූ බැවින් ආහාරප ඕපා රූප යැයි කියනු ලැබේ. මෙම ආහාරප රූපයන්හි
අඩංගු ආහාරප ඕපාව කමමප ඕපා, විතතප ඕපා, උතුර ඕපා පෙර වූ ආහාරප
ඕපාවන්ට අනුබල දුන් විට මේ එක එකක් ඕපාවෝ එක, එකක් රූප කලාප නිපදවත්,
මෙලෙස පහළ කිරීමේ මගින් චක්‍රවායතන ආදී රූප ආගතනයේ දිගට පවතිත්,
ආධාර උපකාරය ලත් ඕපාවන් තුළ වක්‍රව දැක කලාප ආදී කමමප කලාපයන්හි
පිහිටා ඇති කමමප ඕපාවන්ද ඇතුළත්වෙන්, මෙම බවී ස්වභාවයන් කථානායෙන්
දැකගන්නා පිණිස බලමින් ඉහත සඳහන් භාවනා පියවරවල අනුව භාවනා කොට
බලන්න. සෞභාගතන. ඝාතාගතන. පීචිභාගතන. කාශාගතන ආදියෙහිද මෙලෙසටම
බලන්න.

(ඈ) රූප නිසා මනායතන පහළවන ආකාරය

මනුෂ්‍ය භවය ඇතුළත් පඤ්චස්කන්ධයන් සහිත පඤ්ච වෝකාර භවයෙහි ඇඟුරු
කරන වහ්‍ර රූපය ඇති විටම අදාළ නාම බවී සමූහයේ පහළ විය හැක්කේය.

ඇසුරු කරන වරදු රූපය නොමැති විට පහළ විශ නොහැක්කේය. මෙම ධර්ම ස්වරූප ක්‍රමයෙන් දැකගනු පිණිස බලා ඉගෙන ගත හැකි බවට ක්‍රමයන් භාවනා කොට බැලිය යුතුවේ. තවදුරටත් මනායතන නම් වූ සීත (=විකල්පය) පහළ විමේදී අතිවාදයෙන්ම වෙන්කළ නොහැකි ලෙස සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසිකයෝද ඇතුළත්ව ඇත්තාය. මෙම වෛතසිකයෝද මනායතනය හා සමග අදාළ ඇසුරු කරන වරදු රූපය ඇසුරු කරමින්ම පහළ විමට හැක්කේය. එම නිසා මනායතනය ප්‍රධාන කොට සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසිකයන්ද සමගම බලන්නේ නම් වැරදි සිදු නොවේ. මෙහි පසුව විකල්පයෙන් තමාට අදාළ වක්ඛු වරදු ආදී වරදු රූප එක එකක්ම ඇසුරු කොට පහළ වන්නාවූ මනායතනයේ පහළ වෙත්. අතීත හවංග හා එකට උපපාද වූ වක්ඛු වරදු ආදී වරදු රූප එක එකක් ඇසුරු කොටගෙනම පහළ වන්නා වූ මනායතනයේ වෙත්. පටිසන්ධි සීත (=මනායතනය) තමා සමග එකට උපන් හදය වරදු රූපය ඇසුරු කොටගෙනම පහළවෙත්. වුති සීත (=මනායතනය) තමාගෙන් ආපස්සට සීත 17කට කලින් වූ සීත හා සමගම උපපාදය ලැබූ හදය වරදු රූපය ඇසුරුකොට පහළවේ. ආමානසයෙන් පසු පසු වූ හවංග සීත, පෙර-පෙරවූ සීත හා සමග උපදින්නා වූ හදය වරදු රූපය ඇසුරු කොට පහළවේ. මෙලෙසටම පසුව විකල්පය හැර ඉතිරි මනෝධාතු මනෝවිකල්පය ධාතු නම් වූ මනායතනය තමාට පෙර විත්තක්ෂණය හා එකට උපන් හදය වරදු රූපය ඇසුරු කොට පහළවෙත්. නමුදු විපස්සනාවට එලඹී අවස්ථාවේ වෙන් නොකළ හැකි වූ, වෙනස් නොකළ හැකි අවිනාශාව ක්‍රමයට අනුව වක්ඛු වරදු වූ, හදය වරදු ආදී ඇසුරු කරන වරදු රූපයන් හා සමග උපදින වතුප රූපයන් (=54, 44) ආදී රූපයන්ද එකට යොදා පොදුවේ විපස්සනා භාවනා කරන්නේ නම් නිවැරදිව කළ හැකිවන්නේය.

භාවනා කරන ආකාර සමහරක්

1. පටිසන්ධිය ඇසුරු කරන හදය වරදු රූපය ඇති නිසා පටිසන්ධි මනායතනය පහළ වේ.
 පටිසන්ධිය ඇසුරු කරන හදය වරදු රූපය හේතු ධර්මයයි.
 පටිසන්ධි මනායතනය එල ධර්මයයි.
2. හවංගය ඇසුරු කරන හදය වරදු රූපය ඇති නිසා හවංග මනායතනය පහළ වේ.
 හවංගය ඇසුරුකරන හදය වරදු රූපය හේතු ධර්මයයි.
 හවංග මනායතනය එල ධර්මයයි.
 (තමා භාවනා කරන හවංගයට පෙර විත්තක්ෂණය හා උපපාදය ලැබූ හදය වරදුවයි.)

3. මුතිය ඇඳුරු කරන හදුය වරදු රූපය ඇති නිසා මුතිය මනායතනය පහළ වේ.
මුතිය ඇඳුරුකරන හදුය වරදු රූපය හේතු බවයි.
මුතිය මනායතනය එල බවේ යයි. (මුතියෙන් පටන්ගෙන පසුපසට ගණන් කළහොත් 17 ක් සිත්වලට පෙර උත්පාදය ලත් හදුය වරදුවයි.)
4. හදුය වරදු රූපය ඇති නිසා පසුවද්දවාච්චන මනායතනය පහළ වේ.
හදුය වරදු රූපය හේතු බවයි.
පසුවද්දවාච්චන මනායතනය එල බවයි.
(භවාංගුපවෙපදය හා උත්පාදය ලත් හදුය වරදු රූප යයි.)
5. වක්ඛු වරදු රූපය ඇති නිසා වක්ඛු විඤ්ඤාණ මනායතනය පහළ වේ.
වක්ඛු වරදු රූපය හේතු බවේ යයි. වක්ඛු විඤ්ඤාණ මනායතනය එල බවේයයි.
(අතීත භවාංගය හා එකට උපන් මජ්ඣිමායුක වක්ඛු වරදු රූප යයි.)
6. හදුය වරදු රූපය ඇති නිසා සමීපවීච්චන මනායතනය පහළ වේ.
හදුය වරදු රූපය හේතු බවේ යයි. සමීපවීච්චන මනායතනය එල බවේයයි.
(වක්ඛු විඤ්ඤාණය, තැත්තමී පසුව විඤ්ඤාණය හා එකට උත්පාදයලත් හදුය වරදු රූප යයි.)
7. හදුය වරදු රූපය ඇති නිසා සන්තීරණ මනායතනය පහළ වේ.
හදුය වරදු රූපය හේතු බවේ යයි. සන්තීරණ මනායතනය එල බවේයයි.
(සමීපවීච්චන හා එකට උත්පාද ලත් හදුය වරදු රූප යයි.)
8. හදුය වරදු රූපය ඇති නිසා වොත්ථපන මනායතනය පහළ වේ.
හදුය වරදු රූපය හේතු බවේයයි. වොත්ථපන මනායතනය එල බවේයයි.
(සන්තීරණය හා එකට උපන් හදුය වරදු රූප යයි.)
9. හදුය වරදු රූපය ඇති නිසා ප්‍රථම ජවන මනායතනය පහළ වේ.
හදුය වරදු රූපය හේතු බවේයයි. ප්‍රථම ජවන මනායතනය එල බවේයයි.
(වොත්ථපනය හා උපන් හදුය වරදු රූප යයි.)
10. හදුය වරදු රූපය ඇති නිසා දුතිය ජවන මනායතනය පහළ වේ.
හදුය වරදු රූපය හේතු බවේයයි.
දුතිය ජවන මනායතනය එල බවේයයි.
(ප්‍රථම ජවනය හා උපන් හදුය වරදු රූප යයි.)
11. හදුය වරදු රූපය ඇති නිසා ප්‍රථම තදාලමීඛන මනායතනය පහළ වේ.
හදුය වරදු රූපය හේතු බවේයයි. ප්‍රථම තදාලමීඛන මනායතනය එල බවේයයි.
(සත්තම ජවනය හා එකට උපන් හදුය වරදු රූප යයි.)
මෙය සාමාන්‍ය ක්‍රමයයි දැකගත.

12. හඳුනා වන රූපය නිසා දැනිය තදාලම්බන මනායතනය පහළ වේ.
හඳුනා වන රූපය හේතු බවේ යයි, දැනිය තදාලම්බන මනායතනය එල බවේයයි.
(ප්‍රථම තදාලම්බනය හා එකට උපන් හඳුනා වන රූප යයි.)
13. හඳුනා වන රූපය නිසා මනෝද්වාරාවර්ජන මනායතනය පහළ වේ.
හඳුනා වන රූපය, හේතු බවේයයි. මනෝද්වාරාවර්ජන මනායතනය එල බවේයයි.
(තමාට පෙරාතුව පිහිටි හවාංගය=හවාංගුපවෙපදය, හා එකට උපන් හඳුනා වන රූප යයි.)

මේ ප්‍රමාණයට දැක්වීමෙන් ක්‍රමය ප්‍රමාණවත් වේ. දැන ගනී. නාම කම්ප්‍රාන වගුවල ලියා දැක්වූ ආකාරයට විවි ව්‍යවස්ථාපිත පාසා භාවනා කොට බලන්න. ද්වාර සයම බලන්න. ද්වාර එක එකක් ද කුසල පවත විවි අකුසල පවත විවිත් නිම වන තෙක් ඉතිරි නොකොට බලන්න.

(ඉ) නාම-රූප නිසා මනායතනය පහළවන ආකාරය

මෙහිලා නාම වශයෙන් අදාළ සීත හා සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසිකයන් පමණක් වටහා ගන්න. රූප යයි කියන තැන ඉහතින් පැහැදිලි කළ ලෙසට අදාළ ව්‍යවස්ථාපිත තුළ පිහිටා ඇති ඒ ඒ නාම බවේ සමූහය ඇසුරු කරන රූපයන් ප්‍රධාන කොටගෙන එම ඇසුරු කරන රූපයන්ගෙන් වෙන්කළ නොහැකි වූ (54-44) ආදී රූප බවේයන් වටහා ගන්න. මෙම නාම-රූපයන් අදාළ සීත-මනායතනයට උපකාර කරන ආකාරය ක්‍රමයෙන් දැකගනු පිණිස බලා පහත සඳහන් ක්‍රමයට භාවනාකර බලන්න. හේතු නාම-වෛතසික බවේයන්ද, එල මනායතනයද, ව්‍යවස්ථාපිත තුළ එකට ගෙදී පිහිටි සම්ප්‍රයුක්ත බවේ සමූහයක්ම වන්නේය. ඇසුරු කරන වන රූපය සාමාන්‍යයෙන් ඉහත සඳහන් කළ ලෙසට එල මනායතනය පහළවීමට කලින් පහළ වූ පුරෝපාත බවේය වේ. පටිසන්ධි අවස්ථාවේදී සහජාත බවේය වේ.

භාවනා ක්‍රම සමහරක්

1. පටිසන්ධි නාම-රූප ඇති නිසා පටිසන්ධි මනායතනය වේ.
පටිසන්ධි නාම-රූපයේ හේතු බවේයයි. පටිසන්ධි මනායතනය එල බවේයයි.
2. හවාංග නාම රූප නිසා හවාංග මනායතනය වේ.
හවාංග නාම-රූප හේතු බවේයයි. හවාංග මනායතනය එල බවේයයි.
චුතිස මේ ක්‍රමයටම බලන්න.
3. නාම-රූප නිසා පඤ්චද්වාරාවර්ජන මනායතනය වේ.
නාම-රූප හේතු බවේයයි. පඤ්චද්වාරාවර්ජන මනායතනය එල බවේයයි.
4. වක්ඛු විඤ්ඤාණ නාම-රූප නිසා වක්ඛු විඤ්ඤාණ මනායතනය වේ.
වක්ඛු විඤ්ඤාණ නාම-රූප හේතු බවේයයි. වක්ඛු විඤ්ඤාණ මනායතනය එල බවේයයි.

5. සම්පට්ච්ඡන නාම-රූප නිසා සම්පට්ච්ඡන මනායතනය වේ.
සම්පට්ච්ඡන නාම-රූප හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන මනායතනය එල ධර්මයයි.
6. සන්තීරණ නාම-රූප නිසා සන්තීරණ මනායතනය වේ.
සන්තීරණ නාම-රූප හේතු ධර්මයයි. සන්තීරණ මනායතනය එල ධර්මයයි.
7. වොඨ්ථන නාම-රූප නිසා වොඨ්ථන මනායතනය වේ.
වොඨ්ථන නාම-රූප හේතු ධර්මයයි. වොඨ්ථන මනායතනය එල ධර්මයයි.
8. ප්‍රථම ජවන නාම-රූප නිසා ප්‍රථම ජවන මනායතනය වේ.
ප්‍රථම ජවන නාම-රූප හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන මනායතනය එල ධර්මයයි.
(දෙවැනි ජවනය ආදිය මේ ක්‍රමයටම භාවනා කොට බලන්න.)
9. ප්‍රථම තදාලම්භන නාම-රූප නිසා ප්‍රථම තදාලම්භන මනායතනය වේ.
ප්‍රථම තදාලම්භන නාම රූප හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම තදාලම්භන මනායතනය එල ධර්මයයි. (දැනිය තදාලම්භනයද මෙලෙසටම බලන්න.)
10. මනෝද්වාරාවච්ඡන නාම-රූප නිසා මනෝද්වාරාවච්ඡන මනායතනය පහළ වේ.
මනෝද්වාරාවච්ඡන නාම-රූප හේතු ධර්මයයි. මනෝද්වාරාවච්ඡන මනායතනය එල ධර්මයයි.

මේ ආකාරයටම...

රූපාරම්මණයක් අරමුණු කරන්නා වූ චක්ඛුද්වාර විටී, මනෝද්වාර විටීන්හි නාම කම්මට්ඨාන කොටසෙහි වගු වලට අනුව චිත්තක්ෂණයක් පාඨා බලන්න. සද්දා රම්මණයක් අරමුණු කළ කොතද්වාර විටී ආදියද මෙලෙසටම භාවනා කරන්න. විටී සිත් හයම කුසල ජවන විටී අකුසල ජවන විටීන් වශයෙන් ඉතිරි නොකොට සියල්ල බලන්න. පඤ්චද්වාරාවච්ඡන, වොඨ්ථන, ජවන, මනෝද්වාරාවච්ඡනයන් පරමාර්ථ ධාතුන් ඉතිරි නොකොට සියල්ල එකතු කොට බැලීමයි.

සළායතන පච්චයා ච්ඡෙසා

සළායතනය ඇති නිසා ච්ඡ්ඝය පහළ වේ

චක්ඛු සමච්ඡස, සොභ සමච්ඡස, භාන සමච්ඡස, පිච්චා සමච්ඡස කාය සමච්ඡස මනෝ සමච්ඡස යැයි සංකෛප ලෙස එක්කර සහ ආකාරය. ඒ තුළ පටි සහධි, හවාංග, වුති හා යෙදෙන එක පඤ්චද්වාරාවච්ඡන, සම්පට්ච්ඡන, සන්තීරණ, වොඨ්ථන, ජවන තදාරම්මණ, මනෝද්වාරාවච්ඡනයන් හා යෙදෙන එක යන මේ සියලු එකතුවේ මනෝකම්ච්ඡන නම්.

“උපාදිනක්ක පච්චති කටා අයනති සකසනති පට්ඨාපනනමෙව පච්චයං පච්චයුප්පනනක්ඛ දිපෙනති”
[විග. අ. 1/124; ටී. මා. 425]

මේ ඉහත සඳහන් අධිකාරි අනුව මේ පරිච්ඡේදයේ සුභතන භාජනීය දේශනාව වනාහි අවිජ්ජා-තණ්හා-උපාදාන ඇසුරු කොටගෙන සිදුකරන ලද කම් නිසා එල විපාක පහළ වන ආකාරය ප්‍රකට කොට දැක්වන උපාදිනක පවත්නි කපා දේශනාව වේ. එම නිසා තමාගේ රූප-නාම සන්තානයට ඇතුළත් හේතු ධර්ම හා එල ධර්මයන් පමණක් ආවායතීයවරු ප්‍රකට කොට දැක්වුහ.

[විභ. අ. 1. පරිච්ඡේදය හා වි. ම. පරිච්ඡේදය යයි]

යෙ තාව ආවරියා මහා විහාර වාසිනොව යටා විඤ්ඤාණං, එවං නාම රූපං, සළායතනං, එසසං, වේදනාදියෙහි ස්වභාවං පච්චයුප්පනඤ්ච සසනපරියාපනනං දිපෙන්නා විපාකමෙව ඉවපනති [මහා වි. (ඔ.) 2/323]

මහා විහාරවාසී ආවායතීයවරු පරිච්ඡේදයේ පඤ්ඤාණ, නාම රූප, සළායතන, එසස, වේදනාදියෙහි හේතු-එල වශයෙන් තම සන්තානයෙහි අඩංගු හේතු එල ධර්ම ප්‍රකට කොට දැක්වීමේදී විපාක වට්ට ධර්ම ගෙනහැර දැක්වීමට කැමති වෙත්. [මහ. වි. (ඔ.) 2/323] අභිධර්ම විභංග පාළියෙහි (249 - 338) පටඨායතන පච්චයා එසෙසා-හය වෙනි ආයතනය වූ මනාසතනය ඇති නිසා මනෝ සම්ඵසා වේ යැයි දේශනා කළ සේක. මෙම දේශනා පාළිය අරූප භූමියෙහි මනාසතනය නිසා එසස පහළ වන ආකාරය = මනෝසම්ඵසස පහළ වීම අදහස් කොට කළ දේශනාවක් වන්නේය. මේ නිසා පඤ්චවෝකාර භූමියෙහි සළායතන අරූප භූමියෙහි පටඨායතන යැයි දැනගන්න.

සළායතනය

චක්ඛායතනය, සොතායතනය, ඝාතායතනය ජීවිභායතනය, කායායතනය, මනාසතනය, යනු ඇතුළත් ආයතන (අජකධත්තිකායතන) හයද, රූපායතනය, සද්දායතනය, ගන්ධායතනය, රසායතනය, පොටඨිඛායතනය, ධර්මායතනය යන බාහිර ආයතන (=බාහිරායතන) හය. යන දෙක එකතුව ආයතන දොළසම මෙහිලා සළායතන යයි ගන්න. මේ ඇතුළත් ආයතන බාහිර ආයතන, යන මේවා විත්ත වෛතසිකයන් පැතිර යන ලෙසට පැවැත්විය හැකි උපකරණයේ මෙවලම්යේ වන්නාහ. චක්ඛායතනය නම් වූ චක්ඛු ප්‍රසාද ධාතුව හා රූපායතනය යන රූපාරම්මණයක් හමුවන අවස්ථාවේදී මෙම රූපාරම්මණයක් ඉට්ඨාරම්මණ වන විට සතුවූ වී එහි ගැලේ. මෙම රූපාරම්මණය අනිෂ්ඨ වූ විට දැක්වී ඉවත් වේ. එම නිසා මෙම චක්ඛායතනය, රූපායතනාදිය රූපාරම්මණය අරමුණු කොට ගන්නා චක්ඛුද්වාර වීථි ,මනෝද්වාර වීථිත්යන විත්ත වෛතසිකයන් පතුරුවාලනු පිණිස පවත්නා වූ මෙවලම් වන්නාහ. මේ ආදී ලෙසට වටහා ගන්න.

මෙම ආයතන (දොළස) තුළ ධම්මායතනයෙහි,

(අ) වෛතසික 52

(ආ) සුඛුම රූප 16 අඩංගු වේ.

අදාළ සිත හා සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසිකයෝ ද ධම්මායතන නම් වේ. සුඛුම රූප තුළ හදුය වරදු රූපද, ඇති නිසා මෙම හදුය වරදු රූපයද ධම්මායතනය නම් වේ. ඇතිතාක් අදාළ සිත හා සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසිකයන් සියල්ල විශේෂයෙන් එම එස්සය හා සමප්‍රයුක්ත වෛතසිකයන් සමප්‍රයුක්ත ධම්මායතනය යැයි ව්‍යවහාර කරයි. සිත-විඤ්ඤාණයන් ඇති තාක් මනායතනය යන නම ලබයි.

භාවනා ක්‍රමය-පටිසන්ධි මනෝසමඵසස-පටිසන්ධි

සිත හා යෙදෙන ඵසසය

1. හදුය වරදු = ධම්මායතනය ඇති නිසා පටිසන්ධි මනෝසමඵසසය වේ.
හදුය වරදු = ධම්මායතනය හේතු ධර්මී යයි. පටිසන්ධි මනෝසමඵසසය එල ධර්මීයයි.
  2. (කමම, කමම නිමිතත, ගති නිමිතත, යන තුන තුළින් එකක් යන) බාහිර ආයතන ඇති නිසා පටිසන්ධි මනෝසමඵසසය වේ.
බාහිරායතනය හේතු ධර්මී යයි. පටිසන්ධි මනෝ සමඵසසය එල ධර්මීයයි.
  3. පටිසන්ධි විඤ්ඤාණ=මනායතනය ඇති නිසා පටිසන්ධි මනෝසමඵසසය වේ.
පටිසන්ධි විඤ්ඤාණ=මනායතනය හේතු ධර්මී යයි. පටිසන්ධි මනෝසමඵසසය එල ධර්මීයයි.
  4. සම්ප්‍රයුක්ත ධම්මායතන (=32) ඇති නිසා පටිසන්ධි මනෝසමඵසසය වේ. සම්ප්‍රයුක්ත ධම්මායතන (=32) හේතු ධර්මී යයි. පටිසන්ධි මනෝසමඵසසය එල ධර්මීයයි-පටිසන්ධි මනෝසමඵසසයද නාම ධර්මීයක්ම වේ. නාම ධර්මීයන්හි ධර්මිතාවයක්ම අනුව ඇඳුරු කරන වරදු රූපයන් ඇතිවම (පඤ්චවොකාර භූමියෙහි) පහළවේ. තවදුරටත් එස්සය අරමුණ හා ගැටෙන ස්වභාවය වන අතර ගැටෙන අරමුණක් ඇති විටම ගැටීම නම් වූ එස්ස පහළ විය හැක්කේය. ගැටෙන අරමුණක් නැති විට ගැටීම නම් වූ එස්ස පහළ නොවේ. මෙම පටිසන්ධි නාම ධර්මී සමූහයෝ අරමුණ කමම, කමම නිමිතත, ගති නිමිතත යන අරමුණු තුන තුළින් අරමුණු එකක් වී එයින් සුදුසු ලෙස සයාකාර අරමුණු පහළ කරවයි. ඉදින් කමම අරමුණක් වී නම් මෙම කමම අරමුණ මනුෂ්‍යයන්වීම සඳහා කුසල චේතනාවක් විය යුතු අතර මෙම කුසල චේතනාවක් ධම්මායතනයම වේ. මෙම ධම්මායතනය වෙන් කොට බලන විට දෙවැනි අරමුණෙහි පහත සඳහන් ලෙසට පෙරලා බැලිය හැක.
2. කමම අරමුණ-ධම්මායතනය ඇති නිසා පටිසන්ධි මනෝසමඵසසය පහළ වේ.
කමම අරමුණ-ධම්මායතනය හේතු ධර්මී යයි. පටිසන්ධි මනෝසමඵසසය එල ධර්මී යයි.

සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මායතනය

පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය හා සම්ප්‍රයුක්ත චේතසිකයන්, සොමනස්ස ත්‍රිභේතුක පටිසන්ධියක් වන්නේ නම් චේතසික 33 ක් ඇත්තාහ. මේවායෙහි එකකද ඇතුළත්ය. පටිසන්ධි මනෝසම්ඵසාය හා පටිසන්ධි විඤ්ඤාණ සීත මනායතන යයි. තවදුරටත්, චේතසික 33 තුළින් එල එසස ඉවත් කළ විට චේතසික 32ක් වන්නාහ. මෙම චේතසිකයෝ ධම්මායතන ධර්ම සමූහ යයි. සම්ප්‍රයුක්ත ධම්මායතන යයි. අවස්ථානු කුලව මේ ක්‍රමයට දැනගනු. භවාංග මනෝසම්ඵසාය හා වුති මනෝසම්ඵසායද, පටිසන්ධි මනෝ සම්ඵසසයට සමානව භාවනා කොට බලන්න..

පඤ්චද්වාරාවච්ඡන මනෝසම්ඵසාය (රූපාරමමණා ජේලිය)

1. හදය වහටු = ධම්මායතනය ඇති නිසා පඤ්චද්වාරාවච්ඡන මනෝසම්ඵසාය පහළ වේ.
 හදය වහටු = ධම්මායතනය හේතු ධර්මයයි පඤ්චද්වාරාවච්ඡන මනෝසම්ඵසාය එල ධර්මයයි.
2. රූපායතනය = රූපාරමමණා ඇති නිසා පඤ්චද්වාරාවච්ඡන මනෝසම්ඵසාය පහළ වේ.
 රූපායතනය=රූපාරමමණා හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡන මනෝසම්ඵසාය එල ධර්මයයි.
3. පඤ්චද්වාරාවච්ඡන මනායතනය ඇති නිසා පඤ්චද්වාරාවච්ඡන මනෝසම්ඵසාය පහළ වේ.
 පඤ්චද්වාරාවච්ඡන මනායතනය හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡන මනෝසම්ඵසාය එල ධර්මයයි.
4. සම්ප්‍රයුක්ත ධම්මායතනයන්=(9) ඇති නිසා පඤ්චද්වාරාවච්ඡන මනෝසම්ඵසාය පහළ වේ.
 සම්ප්‍රයුක්ත ධම්මායතන (9) හේතු ධර්ම යයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡන මනෝසම්ඵසාය එල ධර්මයයි.

(සැ.යු. ඉහත සඳහන් පඤ්චද්වාරාවච්ඡන මනෝ සම්ඵසාය සංකම්පතකොට දැක්වීම් වශයෙන් පහත සඳහන් ලෙසට ලියා දක්වන්නෙමු. කෙසේ නමුත්, භාවනා කරන විට ඉහත සඳහන් ලෙසට බලන්න. පරිග්‍රහ කරන්න. වකඛු සම්ඵසාදියද මෙලෙසට ම විටහා ගන්න.)

පක්ච්චුචාරාවඡ්ඡන මනෝසමථිසස (රූපාරමමණ ජේලිය)

- 1. හදුය වච්චු = ධම්මායතනය.....
- 2. රූපායතනය = රූපාරමමණය.....
- 3. පක්ච්චුචාරාවඡ්ඡන මනායතනය.....
- 4. සමීප්පුකත ධම්මායතනය = (9).....

චක්ඛු සමථිසසය = චක්ඛු විකද්දාණය හා යෙදෙන ථිසසය

- 1. චක්ඛායතනය = (චක්ඛු වච්චු).....
- 2. රූපායතනය = (රූපාරමමණය).....
- 3. චක්ඛු විකද්දාණය මනායතනය...
- 4. සමීප්පුකත ධම්මායතනය = (6)...

සමීපටිච්ඡන මනෝසමථිසස රූපාරමමණ ජේලිය

- 1. හදුය වච්චු = ධම්මායතනය...
- 2. රූපායතනය...
- 3. සමීපටිච්ඡන මනායතනය...
- 4. සමීප්පුකත ධම්මායතනය = (9)...

සන්තීරණ මනෝසමථිසස (රූපාරමමණ ජේලිය)

- 1. හදුය වච්චු = ධම්මායතනය...
- 2. රූපායතනය...
- 3. සන්තීරණ මනායතනය...
- 4. සමීප්පුකත ධම්මායතනය (9/10)...

වොත්ථිපන මනෝසමථිසස (රූපාරමමණ ජේලිය)

- 1. හදුය වච්චු = ධම්මායතනය...
- 2. රූපායතනය...
- 3. වොත්ථිපන මනායතනය...
- 4. සමීප්පුකත ධම්මායතනය = (10)...

**ප්‍රටිම ජචන මනෝසමථිසස
(රූපාරමමණ ජේලියේ කුසල ජචන)**

- 1. හදුය වච්චු = ධම්මායතනය...
- 2. රූපායතනය...

3. ප්‍රථම ජවන මනායතනය...
4. සමීප්‍රයුක්ත ධම්මායතනය = (32)...

(උක්ඛ ජවන ආදී ඉතිරි ජවනයන්ද, ඉතිරි කුසල ජවන විචිත්තිද අකුසල ජවන විචිත්තිද මේ ක්‍රමයටම භාවනා කොට බලමින් පරිග්‍රහ කරන්න. ජවන වාර හතම නිමවන තෙක් පරිග්‍රහ කොට බලන්න.)

ප්‍රථම තදාලම්ඛන මනෝසමච්ඡස (රූපාරම්මණ ජේළිය)

1. හදය ව්‍යජ්‍ය=ධම්මායතනය...
2. රූපායතනය...
3. තදාලම්ඛන මනායතනය...
4. සමීප්‍රයුක්ත ධම්මායතනය = (32)...

ඉතිරි මහා විපාක තදාලම්ඛණ, අශේතක කුසල විපාක තදාලම්ඛණ, අකුසල විපාක තදාලම්ඛණයන්ද යෙදෙන තැනවල සුදුසු ලෙස මේ ක්‍රමයටම බලන්න. සමීප්‍රයුක්ත ධම්මායතනයෙහි වෛතසික ප්‍රමාණය වෙනස් විය හැක්කේය.

මනෝද්වාරාවජ්ජන මනෝසමච්ඡස (රූපාරම්මණ අරමුණ)

1. හදය ව්‍යජ්‍ය = ධම්මායතනය...
2. රූපායතනය...
3. මනෝද්වාරාවජ්ජන මනායතනය...
4. සමීප්‍රයුක්ත ධම්මායතනය (10)...

සැලකිය යුතුයි; මේ රූපාරම්මණ ජේළියේ පෙර නාම කමිසථාන කොටසෙහි වගුවල ලියා දැක්වූ ආකාරයට කුසල ජවන විචි, අකුසල ජවන විචි යන සියලුම ඉතිරි නොකර බලන්න. මෙලෙස බලන කල්හි සන්තීරණ, ජවන, තදාලම්ඛනයන්හි වගුවල ලියා දැක්වූ ආකාරයට වෛතසික ප්‍රමාණ වෙනස් වන නිසා සමීප්‍රයුක්ත ධම්මායතනය සමීඛණයෙන්, එසසය හැර වෛතසික සියලුම සුදුසු ලෙස වටහා ගන්න. තදාලම්ඛණය ලැබෙන කොතද්වාර විචි, මනෝද්වාර විචි ආදියද රූපායතන වෙනුවට සද්දායතනය=සද්දාරම්මණය යනාදිය පමණක් වෙනස් වේ. මේ ක්‍රමයටම භාවනා කරන්න. පඤ්චද්වාරාවජ්ජන, මනෝද්වාරාවජ්ජන ආදී ආවජ්ජන හා වෞත්ථන ජවනයන් විපාක වට්ටයෙහි අඩංගු නැති නමුදු පරමාථි ධාතුන් අත නොහැර භාවනා කරන ක්‍රමය සලකා සියලුම එකට ගෙන බැලීම කරනු ලැබේ. පඤ්ච විඤ්ඤාණ, සමීපරීච්ජන, සන්තීරණ (පඤ්චද්වාරාවජ්ජන විචිත්ති පිහිටා ඇති) තදාලම්ඛණ, විපාක නාමස්කන්ධයන්ට පඤ්චද්වාරාවජ්ජනයන් නොමැතිවද, එකලාව පහල වීමේ

ශක්තියක් නැත. මනෝද්වාර විචිත්ති ඇතුළත් තදාලම්බණ පහළ වුවද මනෝද්වාරාවප්පන නොමැතිවද පහළවීමේ ශක්තිය නැත. තව දුරටත් තදාලම්බනයන්හි පවතයන්ට පසුවම පහළවන ධර්මතාවයක් ඇති නිසා පවත නොමැතිව තදාලම්බණ වැටීමට ඉඩ නැත. පවතයෝද පසුවද්වාරා විචිත්ති වොත්ථපන නොමැතිව, මනෝද්වාරා විචිත්ති මනෝද්වාරාවප්පන නොමැතිවද පහළ වීමේ ධර්මතාවයක් නැත. එමනිසා පසුව විඤ්ඤාණය, සම්පට්ඨපන, සන්තීරණ, තදාලම්බන විපාක නාමධර්ම පහළ වීමේදී ආවප්පන, වොත්ථපන, පවත හා එකට යෙදියන මේවා මිශ්‍රවී පහළ වීම ධර්මතාවයකි. එම නිසා මෙම විපාක නාම ධර්මයන් බලනවිට පරමාථී ධර්මයන් අතනොහැර බැලීමේ ක්‍රමය වශයෙන් ආවප්පන, වොත්ථපන, පවතයන්ද එකට ගෙන මිශ්‍රකොට බැලීම නිවැරදි බව සිහියට ගන්න. විපසානා කෙත්තුයෙහිලා ඔහු බිදීමේදී හා පරමාථීයන් ඥානයෙන් බැලීමේදී විශේෂයෙන් මෙය වැදගත් වේ.

ඵසස පච්චයා වේදනා=ඵසසය නිසා වේදනා ඇතිවේ

තථ කතමා ඵසස පච්චයා වේදනා, චකු ඝමඵසසජා වේදනා, සොත ඝමඵසසජා වේදනා, ඝාන ඝමඵසසජා වේදනා, පිච්ඡා ඝමඵසසජා වේදනා, කාය ඝමඵසසජා වේදනා, මනෝ ඝමඵසසජා වේදනා අයං චුච්චති ඵසස පච්චයා වේදනා [චිභ. 2/246]

- 1. චකු ඝමඵසසජා වේදනා = චකු ඝමඵසසය නිසා හටගත් වේදනා
- 2. සොත ඝමඵසසජා වේදනා = සොත ඝමඵසසය නිසා හටගත් වේදනා
- 3. ඝාන ඝමඵසසජා වේදනා = ඝාන ඝමඵසසය නිසා හටගත් වේදනා
- 4. පිච්ඡා ඝමඵසසජා වේදනා = පිච්ඡා ඝමඵසසය නිසා හටගත් වේදනා
- 5. කාය ඝමඵසසජා වේදනා = කාය ඝමඵසසය නිසා හටගත් වේදනා
- 6. මනෝ ඝමඵසසජා වේදනා = මනෝ ඝමඵසසය නිසා හටගත් වේදනා

මෙලෙස එක්සය හය ආකාර නිසා වේදනාව හය ආකාරවේ. මේ ස්ථානයෙහි පින්වත් ඔබ චකු ඝමඵසස වේදනා, චකු ඝමඵසස පච්චයා වේදනා, සනාදිඤ දැකගැනුය.

චකු ඝමඵසසජා වේදනා+චකු ඝමඵසස පච්චයා වේදනා

චකු ඝමඵසසජා වේදනා-පෙ-අථි කුසලා, අථි අකුසලා, අථි අඛ්‍යාකතා [චිභ. 2/6]

චකු ඝමඵසස පච්චයා වේදනාකඛ්‍යෙධා අථි කුසලො, අථි අකුසලො, අථි අඛ්‍යාකතො [චිභ. 44]

වකඩු සමඵසසඡ) වෙදනා-පෙ-මනෙ) සමඵසසඡ) වෙදනාහි ඵතං "වකඩු සමඵසසඡ) වෙදනා අරඵී කුසලා, අරඵී අකුසලා, අරඵී අඛනාකතාහි" ඵඵං-ඵහංගෙ ආගතතතා වකඩුදඵරාදිසු පඵතතානං කුසලාකුසලඛනාකත වෙදනානං, සාරිපුතෙතා, මනතාණී පුතෙතා" හි ඵඵමාදිසු මාහිතො නාමං ඵිය මාහිසදිස වරඵුකො නාමං. වඵනතෙඵ) පනෙරඵ වකඩු සමඵසස භේතු ඡාතා වෙදනා වකඩු සමඵසසඡ) වෙදනාහි. ඵසෙඵනගො සඛඛරඵ. [ම. අ. 1/199; සං. හි. අ. 2/12]

වකඩු සමඵසස පඵඵය) වෙදනාකඛසෙඛ) අරඵී කුසලොති කාමාඵඵර අඵධි කුසල ඵිතත වසෙන වෙදිතඛෙඛා. අරඵී අකුසලොති දඵාදස අකුසල ඵිතත වසෙන වෙදිතඛෙඛා. අරඵී අඛනාකතොති හිසෙසා මනොධාතුගො හිසෙසා අභෙතුක මනො ඵිසසුඤාණ ඛාතුගො, අඵධි මභා ඵිපාකාහි, දස කාමාඵඵර කිරියාහි ඵතු ඵිසහියා ඵිතතානං වසෙන වෙදිතඛෙඛා.

තරඵ අඵධි කුසලාහි දඵාදස අකුසලාහි ඵ ඡඵන වසෙන ලඛතනහි. කිරිය මනොධාතු ආඵඡඡනඵසෙන ලඛතහි, දේඵ ඵිපාක මනොධාතුගො සමඵඵිඵඡන වසෙන, හිසෙසා ඵිපාක මනොඵිසසුඤාණ ඛාතුගො සහතිරණ තදුරමමණ වසෙන, කිරිය භෙතුකමනොඵිසසුඤාණ ඛාතු වොරඵපන වසෙන, අඵධිමභා ඵිපාක ඵිතතාහි තදුරමමණ වසෙන, නඵ කිරියඵිතතාහි ඡඵන වසෙන ලඛතනහි. සොත භාන පිඵතා කාය දඵාරෙසුපි ඵසෙඵ නගො [ඵහ. අ. 27]

වකඩු සමඵසස පඵඵය) උපපඡ්ඡති වෙදගිතනහි වකඩු සමඵසසං මුල පඵඵයං තරඵා උපපනණ සමපඵඵඡන, සහතිරණ වොරඵපන ඡඵන, වෙදනා, වකඩු ඵිසසුඤාණ සමපසුතතාය පන ඵතතඛඛමෙඵ නරඵී. සොතඤ්ඵාරදි වෙදනාපඵඵයාදිසුපි ඵසෙඵ නගො [සං. අ. 3-3]

මේ ඉහත සඳහන් පාළි හා අඵඵකඵාඵලෙඵ අනුඵ වකඩු ඵිසද්ඤාණග හා ගෙදෙන වකඩු සමඵසසඡ හේතුකොඵගෙන පහළ වූ

1. පඤ්ඵදඵාරාඵඡ්ඡන
2. වකඩුඵිසසුඤාණ
3. සමඵඵිඵඡන
4. සන්තිරණ
5. වොරඵපන
6. (අ) කාමාඵඵර කුසල ඡඵන
(ආ) අකුසල ඡඵන
(ඇ) කාමාඵඵර කිරියා ඡඵන
7. තදුරමමිඵන

යන මේ කුසල, අකුසල, අවනාකත = විපාක, ක්‍රියා හා ශෛද්‍ය වේදනා ඇතිතාක් වකඹු සමඵසසථා වේදනා වකඹු සමඵසස පච්චයා වේදනා වේ. සොත සමඵසසථා වේදනා, සොත සමඵසස පච්චයා වේදනාදියද මේ ලෙසටම දත යුතුයි.

කිරියමනොධාතු ආචර්ජනවසෙන ලබහති [විභ. අ. 27]

මෙලෙසට පඤ්චස්ථායනවර්ජන හා ශෛද්‍ය වේදනාවද වකඹු සමඵසස නිසා පහළ වන බව පැහැදිලි කරයි. හේතු පරිශාය ක්‍රමයකැයි දතයුතු. පඤ්චස්ථායන හා ශෛද්‍ය වේදනාව ප්‍රථමයෙන් පහළ වී මෙම වේදනාව හා ශෛද්‍ය පඤ්චස්ථායන නාම ධර්ම සමූහය නිරෝධ වූ පසුව වකඹු විඤ්ඤාණය හා ශෛද්‍ය වකඹු සමඵසස පහළ වීමට ඉඩ ඇත. එලෙස කලින් පහළ වී, හේතුව පසුව පහළ වේ. පෙරවූ පඤ්චස්ථායනවර්ජනය හා ශෛද්‍ය වේදනාවට, පසුව පහළ වූ වකඹු විඤ්ඤාණය හා ශෛද්‍ය වකඹු සමඵසස උපකාර කරමින් සිටි පව්සාභන පච්චය වර්ගයකට ඇතුළත් වේ. නමුදු නාම-රූප පච්චයා සළාගතනං යන කොටසෙහි පැහැදිලි කළ ලෙසට පව්සාභන පච්චයෙහි හේතු ධර්මය නාම ධර්මයක් වී එල පච්චයුපපන්න ධර්මය රූප ධර්මයක් වේ. මෙහිලා හේතු-එල යන දෙකම නාම ධර්මයෝම වන්නාහ. එමනිසා පව්සාභන පච්චය වශයෙන් ඇතුළත් නොවේ.

නමුදු වකඹු ප්‍රසාදය ප්‍රකටව ඇති, වකඹු සමඵසස පහළ වීමට ඉඩ ඇති පුද්ගලයාගේ සන්තානයෙහිම රූපාරම්මණයක් ආචර්ජනය කළ හැකි පඤ්චස්ථායනවර්ජනය පහළ වීමට ඉඩ ඇත. වකඹු ප්‍රසාදය නැති බැවින් වකඹු සමඵසස පහළ වීමට ඉඩ නැති පුද්ගලයාගේ සන්තානයේ රූපාරම්මණයක් ආචර්ජනය කළ හැකි පඤ්චස්ථායනවර්ජනයද පහළ වීමට ඉඩ නැත. වකඹු ප්‍රසාද නැති කෙනෙකුගේ සන්තානයෙහි වකඹු ද්වාර විටී කැලම පහළ වීමට ඉඩ නොමැති නිසාය. මේ ආකාර පරිශාය වශයෙන් පඤ්චස්ථායනවර්ජන හා ශෛද්‍ය වේදනාවද වකඹු සමඵසස නිසා පහළ වී යැයි කිව හැකි, කිවයුතු, බවට පත්වේ. සොත සමඵසසයාදීන් පඤ්චස්ථායනවර්ජනය හා ශෛද්‍ය වේදනාවට උපකාර කරන ආකාරය මෙලෙසටම යැයි සිහියේ තබාගත යුතු.

මේ පැහැදිලි කිරීමට අනුව වකඹු සමඵසස නිසා පහළ වූ වේදනාව වනාහී වකඹු ද්වාර විටීයක් මුළුමනේ පිහිටා ඇති වේදනා සියල්ල හා එම රූපාරම්මණයම දිගටම අරමුණු ගන්නා මනෝද්වාර විටීය පුරා පිහිටා ඇති වේදනා සියල්ල යැයි සිත තබාගත යුතු. මෙම වේදනා සියල්ල වකඹු සමඵසසථා වේදනා වේ. පින්වත් ඔබ වකඹු සමඵසස නිසා වකඹු සමඵසසථා වේදනාවක් පහළ වීම (නාම කම්මට්ඨාන කොටසේ වගුවල දැක්වූ ලෙසට) කථාණයෙන් දැකගනු පිණිස එක එක පෙළියේ එක එකක් පහත සඳහන් ලෙසට බලන්න. සොත සමඵසස නිසා සොත සමඵසසථාවේදනාදිය පහළ වීමේදීද මෙලෙසටම භාවනා කොට බලන්න.

1. වකඩු සමජ්ජන අැති නිසා වකඩු සමජ්ජනපා වේදනාව වේ.
වකඩු සමජ්ජනය හේතු ධර්මයයි. වකඩු සමජ්ජනපා වේදනාව එල ධර්මයයි.
2. සොත සමජ්ජන අැති නිසා සොත සමජ්ජනපා වේදනාව වේ.
සොත සමජ්ජනය හේතු ධර්මයයි. සොත සමජ්ජනපා වේදනාව එල ධර්මයයි.
3. ඝාත සමජ්ජනය අැති නිසා ඝාත සමජ්ජනපා වේදනාව වේ.
ඝාත සමජ්ජනය හේතු ධර්මයයි. ඝාත සමජ්ජනපා වේදනාව එල ධර්මයයි.
4. ජිවහා සමජ්ජනය අැති නිසා ජිවහා සමජ්ජනපා වේදනාව වේ.
ජිවහා සමජ්ජනය හේතු ධර්මයයි. ජිවහා සමජ්ජනපා වේදනාව එල ධර්මයයි.
5. කාය සමජ්ජනය අැති නිසා කාය සමජ්ජනපා වේදනාව වේ.
කාය සමජ්ජනය හේතු ධර්මයයි. කාය සමජ්ජනපා වේදනාව එල ධර්මයයි.
6. මනෝ සමජ්ජනය අැති නිසා මනෝ සමජ්ජනපා වේදනාව වේ.
මනෝ සමජ්ජනය හේතු ධර්මයයි. මනෝ සමජ්ජනපා වේදනාව එල ධර්මයයි.

මනෝසමජ්ජනය යන්න

මනෝසමජ්ජනෝති හවංග සහජනෝ සමජ්ජනෝ. වේදනිතනති සභාවජජන-
වේදනාය. ජවන වේදනා, හවංග සමසයුතතාය පන චතතධ්වමෙව නථව

[සං අ. 4.]

මේ ඉහත සදහන් අට්ඨකථා වලට අනුව මනෝද්වාරා චීචිත්ථ පෙරාතුව සිටි හවාංගය හා ශෙදෙන එසසය මනෝසමජ්ජන යයි. මනෝද්වාර චීචිය තුළ ජිහ්වා අැති මනෝද්වාරාවජජන, ජවන, තදාලම්ඛන හා ශෙදෙන වේදනාව මනෝසමජ්ජනපා වේදනාවයි. හවාංගයේ ශෙදෙන වේදනාවද මනෝසමජ්ජනප වේදනාවම වේ. පෙර පෙර හවාංග මනෝසමජ්ජනය නිසා පසු පසු හවාංග මනෝසමජ්ජනපා වේදනාද පහළචිය හැක්කේය. සහජාත හවාංග මනෝසමජ්ජන නිසා සහජාත හවාංග මනෝසමජ්ජනපා වේදනාද පහළචිය හැකි බව සිත තබා ගන්න. මනෝද්වාර චීචිත්ථ අරමුණු හය සුදුසු ලෙස ගත හැකි නිසා අරමුණු හයට ගැළපෙන ලෙස හෙන බලන්න. මනෝද්වාරාවජජනය ද හවාංගය හා ශෙදෙන එසසය ද මනෝසමජ්ජනය යැයි එක ලෙසකට පැහැදිලිකොට ඇත්තේය. (සං. අ. පට්ඨන්තයයි.) මෙම මනෝසමජ්ජනය නිසාද ජවන (තදාලම්ඛන) හා ශෙදෙන මනෝසමජ්ජනපා වේදනාවෝ පහළවෙත්මය. කදාණයෙන් දැකගනු ජිණිස පටිග්ග කොට බලන්න.

වේදනා පව්වයා තණනා
වේදනාව නිසා තණනාව ඇතිවේ

තණනා වර්ග සය-වේදනා සය වර්ගය නිසා වන තණනාවට රූප තණනා-සදු, තණනා-හනඬ තණනා-රස තණනා-ඵට්ඨවඬ තණනා-ධම්ම තණනා යැයි සය වර්ගයක් දැක්වේ. (චි. ප. 246) මේ තණනාවන් තුළ එක එකක් තණනා පහළවන ආකාරයන් වශයෙන් කාම තණනා, භව තණනා, විභව තණනා යැයි තුන් ආකාරයකට දැක්වේ. ඇත්තය-රූප තණනාවම එක් අවස්ථාවක වක්ඛුද්වාරයට ඉදිරිපත් වූ රූපාරම්මණය කාමසාදා (=වත්ථු කාමයට කැමතිවන) ශක්තියෙන් පහළවේ. එම අවස්ථාවෙහි, කාම තණනා නම් වේ.

සමහර අවස්ථාවල එම රූපාරම්මණයම නිවච්ච යැයි දිගටම ප්‍රකටව පවතිනයි මෙලෙස පහළවූ සසකන දිට්ඨියද සමග එකට පහළවේ. එම අවස්ථාවෙහි භව තණනා, යැයි කියනු ලැබේ. ඇත්තය, සසකන දිට්ඨි හා සමග හටගත් රාගයට භව තණනා යැයි කියනු ලැබේ.

තවදුරටත් එම අවස්ථාවේදී 'එම රූපාරම්මණයම මරණයෙන් මතු විනාශ වේ යැයි මෙලෙසට පහළ වූ උච්ච්ච දිට්ඨිය සමග පහළවේ. එම අවස්ථාවේදී මෙම රූප තණනාව විභව තණනාව යැයි කියනු ලැබේ. ඇත්තය, උච්ච්ච දිට්ඨිය පහළ වූ රාගයට විභව තණනා යැයි කියනු ලැබේ. සද්ද තණනාදිය ද මේ ක්‍රමයටම සිත තබා ගන්න. [චි. ප. 125-126; චි. ම. 427]

භව තණනා

රූපාරම්මණයක් වේවා, සද්දාරම්මණයක් ආදී අරමුණක් වේවා ආත්ම යැයි වරදවා ගෙන එම ආත්මය නිවච්ච යයි හෝ වැරදි ලෙස ගන්නා දිට්ඨියට = ශාස්වත දිට්ඨි යට ගව් යැයි කියනු ලැබේ. මෙම භවය හා එකට පහළ වූ තණනාව භව තණනා නම්වේ. (භවතිති=භවො, භවොති පවත්තා දිට්ඨි භව දිට්ඨි, භවෙන සහගතා තණනා=භව තණනා)

විභව තණනා

(න භවතිති=විභවො, විභවොති පවත්තා දිට්ඨි=විභව දිට්ඨි, විභවෙන සහගතා තණනා=විභව තණනා) අරමුණු හයෙන් එකක් ආත්ම යැයි වරදවා ගෙන එම ආත්මය දිගට නිත්‍ය ලෙස නොපවතියි. මරණයෙන් පසු විනාශ වේයයි පිළිගන්නා දිට්ඨිය වූ=උච්ච්ච දිට්ඨියට, විභව යැයි කියනු ලැබේ. එම විභවය හා එකට ගෙදෙන තණනාව විභව තණනා නම් වේ.

යසෝවති ආදිනා න කෙවලං විපාක සුඛ වේදනා ඵල, තිසෙකාපි පන වේදනා විපාක විසෙසෙන තණ්හාය උපනිස්සය පච්චයො අවිසෙසෙන ඉතරා වාති දසෙත්ති [මූල වී. 2/120]

කමමඵලාපිපතටනාවසෙන සතතා කමමානිපි ආයුගන්තිති සාතිසයං තණ්හාය විපාක වේදනා උපනිස්සයො. න තටා ඉතරාති ආහ. "විපාකා විසෙසෙන-පෙ- අවිසෙසෙන ඉතරා වාති." ඉතරාති අවිපාකාති. අරොටා [අනු වී. 2/132]

කම්මේ ඵල ධර්මයට ඉතා කැමැති වන ප්‍රාණීන් සහිතව සත්ත්වයා පුණ්‍ය කම් සිදුකරයි. එම නිසා වකඩු දවාර විටී ආදී ඵ ඵ විචිතති පිහිටා ඇති පක්ෂවිඤ්ඤාණ, සම්පට්චිපන, සන්තීරණ තදාලම්භන හා යෙදෙන විපාක වේදනාවෙන්ම ලොභ මූල විත්තොත්පාදයන් තුළ අඩංගු තණ්හා = ලෝභයට ශක්තිමත් වූ උපනිස්සය ප්‍රත්‍යය ශක්තියෙන් විශේෂයෙන් උපකාර කරයි. ආචර්ජන වොච්චන, ජවන හා යෙදෙන වේදනාවෝ සාමාන්‍ය වශයෙන් පමණක් උපනිස්සය ප්‍රත්‍යය ශක්තියෙන් උපකාර කරයි. යන්න ඉහත සඳහන් අටකිකථා ටීකා ග්‍රන්ථයන් පැහැදිලි කරයි.

මෙලෙස පැහැදිලි කරන නිසා හේතු වේදනා හා ඵල තණ්හාවෝ විටී සිත් සත්තනියක් තුළ ද පිහිටිය හැකි වී, වෙනත් විටී සිත් සත්තනියකද පහළ විය හැකි යැයි සිතට ගත යුතු. ඵ නිසා හේතු ධර්ම පැත්තෙහි පිහිටා ඇති වකඩු සමඵසසපාවේදනා යන තැන වකඩුදවාර විටී විත්තක්ෂණ ඵක ඵකක් හා යෙදෙන වේදනා හා රූපාරම්මණම දිගට අරමුණු කරන මනෝදවාර විටී විත්තක්ෂණ ඵක ඵකක් හා යෙදෙන වේදනාවන් එම රූපාරම්මණයට ඇලුම්කරන රූපතණ්හාවද හේතු ධර්මය ලෙස වටහා ගන්න. සද්ද තණ්හා ආදී හේතු වශයෙන් වන සොත සමඵසසයෙහි වේදනාදිශේද මේ ලෙසටම වටහා ගන්න. හේතු ධර්ම පැත්තෙහි විපාක වේදනාවෝම ප්‍රධාන කොට වටහා ගත යුතු නිසා හේතු වේදනා හා ඵල තණ්හාවෝ බොහෝමයක් ඵක විත්තක්ෂණයක් තුළම පහළ නොවී විත්තක්ෂණ ඵකක්ද බොහෝමයක් ද විටී බොහෝමයක් ද අතර බෙදී, විසිරී පැවැතිය හැකි බව සිතට ගන්න.

අනාගත වට්ට කථා

මේ කොටස වනාහි වට්ට කථා (=සංසාර වට්ටයේ කරකැවෙන, ආකාරය) විදහා දක්වන කොටස වන නිසා පින්වත් ඔබගේ සන්තානයෙහි අනාගත භවයක් සඳහා ප්‍රාර්ථනා කොට සිදුකරන්නා වූ කටයුත්තක් හා සම්බන්ධ කොටසක්ම වන්නේය. ඵ නිසා අනාගත භවයකදී ප්‍රාර්ථනය අනුව පහළවී විඳින වේදනා නිසා අනාගත නව භවස්කන්ධයේ නව භව අරමුණු හා බැඳෙන, ඇලෙන තණ්හා පහළ වන අයුරු ප්‍රධාන කොට බලන්න. මේ තණ්හාව හා පසුව විස්තර කරන්නා වූ උපාදාන කමම

භවයන්, නිබ්බානයට යන තෙක් අතර කාලයෙහි ලැබිය හැකි අනාගත නව භවයන් අපේක්ෂාකොට සිදුකරමින් සිටින අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන, සංඛාර, කම්ම යන පවච්ඡිජ්ජන්ත හේතු ධර්ම කොටසටම වැටේ. ඒ නිසා ඔබ තමාගේ අනාගත භවය සඳහා සිදුකරන (අවිජ්ජා), තණ්හා, උපාදාන, (සංඛාර), කම්මයන් ප්‍රධාන කොට බලන්න.

භාවනා කරන ආකාර සමහරක්

1. වක්ඛු සමඵසසපා වේදනා නිසා රූප තණ්හා වේ.
වක්ඛු සමඵසසපා වේදනා හේතු ධර්මයයි. රූප තණ්හා එල ධර්මයයි.
2. සෝත සමඵසසපා වේදනා නිසා සද්ද තණ්හා වේ.
සෝත සමඵසසපා වේදනා හේතු ධර්මයයි. සද්ද තණ්හා එල ධර්මයයි.
3. ඝාත සමඵසසපා වේදනා නිසා ගන්ධ තණ්හා වේ.
ඝාත සමඵසසපා වේදනා හේතු ධර්මයයි. ගන්ධ තණ්හා එල ධර්මයයි.
4. ජීවිභා සමඵසසපා වේදනා නිසා රස තණ්හා වේ.
ජීවිභා සමඵසසපා වේදනා හේතු ධර්මයයි. රස තණ්හා එල ධර්මයයි.
5. කාය සමඵසසපා වේදනා නිසා ජොට්ඨ්ඛි තණ්හා වේ.
කාය සමඵසසපා වේදනා හේතු ධර්මයයි. ජොට්ඨ්ඛි තණ්හා එල ධර්මයයි.
6. මනෝ සමඵසසපා වේදනා නිසා ධම්ම තණ්හා වේ.
මනෝ සමඵසසපා වේදනා හේතු ධර්මයයි. ධම්ම තණ්හා එල ධර්මයයි.

ධම්ම තණ්හාව

ධම්ම තණ්හාව යන්න වග්ගී, සද්ද, ගන්ධ, රස, ජොට්ඨ්ඛි යන අරමුණු පස හැර එක්ත, වෛතසික, රූප ධර්මයන්හි හා ප්‍රඥප්ති අරමුණු බොහෝමයක් ගැන ගැලෙන, බැඳෙන තණ්හාවයි.

නාම කම්මට්ඨාන වගුවල ලියා දැක්වූ ලෙසට වගුවල පේළි අනුව අඩු තරමින් එක වරක් බලන්න. ද්වාර හයම සුදුසු ලෙස බලන්න.

රහතන් වහන්සේලාගේ සන්තානවල වනාහි

වෙදනා පව්වයා වාසි-යසමා නානුසයං විනා
හොති තසමා න සා හොති, බ්‍රාහ්මණසස වුසිමතො, [විභ.අ. 126; වි.ම. 427]

- ව = සම්බන්ධය කියත්
- යසමා = යම් හේතුවක් නිසා

වේදනා පව්වයා	= වේදනා යන හේතු ධර්මය නිසැක වීම
තාමානාපි	= සිදු වුවද-පහළ වුවද
අනුසයං	= අරීය මග්ග ධර්මය මගින් දරු නොකළ නිසා හිළී සැලවී නිදන්ගතව තිබෙන අනුසය වේදනාව
විනා	= දරුකොට
තණ්හා	= එ එ භවය, එ එ අරමුණ ඇද බැඳගන්නා තණ්හා ධර්මය
න හොති	= පරිශුච්ඡාන වශයෙන් සිත් සන්තතිශෙභී ප්‍රකට විය නොහැක්කේය.
තසමා	= එම නිසා
වුසීමතො	= වැස නිමවන ලද ප්‍රගුණ කරන ලද මග්ග බුද්ධ වරිය නම් වූ (උතුම් වර්තාව ඇති)
මාසමණස්ස	= නරඹ-අකුසලයන් දරුකළ රහතන් වහන්සේලාගේ සන්තානයන්හි
තා	= එම තණ්හාව
න හොති	= උප්පාද, සීතී, භංග වශයෙන් ප්‍රකට විය නොහැක්කේය.

“වේදනා යන හේතුව ඇති තාක් තණ්හාව තිබිය යුතුයැයි කියන්නේ නම් ‘රහතන් වහන්සේලාගේ සන්තානයන්හි ද වේදනා නිසා තණ්හා ඇත්තේ යැයි’ පිළිගත යුතු දැයි වෝදනාවක් සඳහා ඉඩ ඇති නිසා වේදනා පව්වයා වාපි යන ඉහත සඳහන් භාවාව අවස්ථාවන්හි දක්වන්නේය. වේදනා නිසා තණ්හා පහළ වන තැන ස්කන්ධ සන්තානශෙභී අනුසය ඛාතු වශයෙන් නිදන්ගත වී ඇති තණ්හාව ඇතිව වුන්ගේ සන්තානයන්හීම උප්පාද, සීතී, භංග, වශයෙන් ප්‍රකටව, පහළ වන පරිශුච්ඡාන තණ්හාව පහළ විය හැක්කේය. මුලින්ම අනුසය තණ්හාව දරුකළ අරීය මග්ග භාවනාව යන උතුම් ප්‍රතිපදාව ප්‍රගුණ කළ රහතන් වහන්සේලාගේ රූප-නාම සන්තතිශෙභී වේදනාව නිසා තණ්හාව පහළ විය නොහැක්කේ යැයි කියනු ලැබේ.

[විභ. අ. පරිවර්තය; වි. ම. පරිවර්තය]

**තණ්හා පව්වයා උපාදානං
තණ්හාව නිසා උපාදානය හටගනී**

- උපාදාන - කාමුපාදාන
- දිට්ඨිපාදාන
- සීලධර්මපාදාන
- අත්තවාදපාදාන යන උපාදාන හතරක්වේ.

1. කාමුපාදානය

පඤ්ච අරමුණු කාමගුණ ධර්ම නම් වූ කාම ව්‍යු කෙරෙහි ඇලෙන-බැඳෙන තණ්හාව කාම තණ්හා නම් වේ. පෙර-පෙර කාම තණ්හාවේ බලවත් වූ උපනිශ්‍රය ශක්තිගෙන් දැඩි ලෙසට තහවුරු ලෙසට පත්වූ පසු, තණ්හාව කාමුපාදානය නම් වේ.

2. දිවිධුපාදානය

සීමිතවතුපාදාන අත්තවාදපාදානය හැර, තනපික දිවයි, අගේතුක දිවයි අතිරිය දිවයි ආදී කමම හා කමමඵල නැතැයි වැරදි ලෙස ගන්නා මිවපාදිවයි වාදයන් සියලුම දැඩිලෙස තදින් ගන්නා පසු, දිවයි, දිවදුපාදානය නම් වේ.

3. සීමිතවතුපාදානය

ගෝ වෘත-සුනඛ වෘත ආදිය පිළිපැදීමෙන් ක්ලෙශයන්ගෙන් පිරිසිදු විය හැකි යැයි, සංසාර වටට දුකින් මිදිය හැක්කේයැයි වැරදි ලෙස සලකන දැඩිව ගන්නා ලද මිවපා දිවයි සීමිතවතුපාදානය වේ.

4. අත්තවාදපාදානය

ආත්මය තිබේ, (= ජීවියෙක්, විඤ්ඤාණයක්, සත්ත්වයෙක් ඇත්තේ යැයි) යන ලෙසට ආත්මය ප්‍රකාශ කරන මිවපා වාදයන් දැඩි ලෙස ගන්නා දිවයි අත්තවාදපාදානය නම් වේ. ප්‍රධාන පදනම මිවපාදිවයි වෛතසිකයම වේ. මැවුම්කරු = පරම ආත්මයක් ඇත්තේය. මවනු ලැබූ ජීව ආත්මයක් ඇත්තේ යැයි පිළිගන්නා වැරදි මතවාද යයි. පඤ්චස්කන්ධයන්ගෙන් සියල්ලම ගෝ ඵකක් ගෝ ආත්මය යැයි වරදවා වටහාගැනීමට සක්කාය දිවයි යැයිද කියනු ලැබේ. අත්ත දිවයි යැයිද කියනු ලැබේ.

ජීන්වත් ඔබ මේ කොටසෙහිලා විශේෂයෙන් අනාගත භවය සඳහා අපේක්ෂා ඇතිව සිදුකරන කිලෙස වට්ටයට ඇතුළත් තණභව නිසා උපාදානය පහළවීම ඥානයෙන් දැන ගැනීමට භාවනා කොට බැලිය යුතුය. ඉදින් ජීන්වත් ඔබ ධර්ම කපික දේව භවයකට කැමැති වී අපේක්ෂා කොට කිලෙස වට්ට කමම වට්ටයන් සිදුකරන්නේ නම් එම ධර්ම කපික දේව භවයට ලැබෙන සවිඤ්ඤාණක අවිඤ්ඤාණක කාම වප්පු සමුහයන් පිළිබඳව ඇලීම බැඳීම නම් වූ කාම තණභව මුල් කරගත් කාම තණභව දුකින් ලෙසට බලමින් පහත සඳහන් පිළිවෙලට අනුව භාවනා කළ යුතුය.

1. කාම තණභා ඇති නිසා කාමුපාදාන ඇතිවේ. කාම තණභාව හේතු ධර්මයයි. කාමුපාදාන ඵල ධර්මයයි. නැත්නම්-ධර්ම කපික දේවතාවන් ඇත්තටම ඵකාන්තයෙන් ඇතැයි වරදවා ගැනීම සක්කාය දිවයි ස්වරූපයක් වේ. සමහර විටකදී ලෝක සාමඤ්ඤ අත්ත වාදය (=ලෝක ව්‍යවහාර ක්‍රමයට අනුව කියන ආත්මය) යැයි වරදවා ගැනීම යැයිද කියනු ලැබේ. සක්කාය දිවයි මෙම ස්වරූපයකි. සක්කාය දිවයි පදනම් කොට මෙම ධර්ම කපික දේව භවය ගැන බැඳීම-ඇලීම ධර්ම කපික දේවතා යැයි වරදවා ගන්නා සක්කාය දිවයි = අත්ත දිවයි හා යෙදෙන භව තණභාවක් වන්නේ නම්, මෙම භව තණභාව නිසා අත්තවාදපාදාන ඇති වීම, දිවිධුපාදාන ඇති වීම ඤානයෙන් දැක ගැනීම පිණිස පහත සඳහන් ලෙසට බලන්න.

2. හව තණතාව ඇති නිසා අත්තවාදපාදානග වේ. හව තණතාව හේතු බවේ යයි. අත්තවාදපාදානග එල බවේයයි. නැතිනම් හව තණතාව ඇති නිසා දිවදු පාදානගවේ. හව තණතාව හේතු බවේයයි-දිවදුපාදානග එල බවේයයි.

බෙදා බලන තවත් ක්‍රමයක් = භාවනා කරන ආකාරය

(අ) බවේ කපීක දෙව හවයෙහි ලබන රූපාරම්මණයම දැඩිව කැමතිවන රූප තණතාව, කාම තණතා නම් වේ.

(ආ) එම රූපාරම්මණයම සදාකාලිකය නිත්‍යය යැයි පහළ වන ආස්වන දිවකී හා සමගම උපදින රූප තණතාව, හව තණතාව නම් වේ.

(ඇ) එම රූපාරම්මණයම මරණයෙන් නැසේ, විනාශ වේ, යැයි පහළවන උච්චේද, දිවකීය හා සමගම පහළවන රූප තණතාව, විභව තණතාව නම් වේ. මෙලෙසට රූප තණතාව වනාහි කාම තණතා, හව තණතා, විභව තණතාව යැයි තුන් ආකාරයක් වේ. සද්ද තණතා, ගන්ධ තණතා, රස තණතා, ජොට්ඨබ්බ තණතා, බිම්ම තණතා එක එකක්ද මෙලෙසටම තුන් ආකාරයටම බෙදේ.

1. රූප-(කාම) තණතා නිසා කාමුපාදානග ඇති වේ.
රූප-(කාම) තණතා හේතු බවේයයි. කාමුපාදානග එල බවේයයි.
2. රූප-(හව) තණතා නිසා දිවදුපාදානග ඇති වේ. (සඤ්චි දිවකීය)
රූප-(හව) තණතා හේතු බවේයයි. දිවදුපාදානග එල බවේයයි.
3. රූප-(විභව) තණතා නිසා දිවදුපාදානග ඇති වේ. (උච්චේද දිවකී)
රූප-(විභව) තණතා හේතු බවේයයි. දිවදුපාදානග එල බවේයයි.

වෙනත් ආකාරයකට දක්වනොත්-සඤ්ච වාදය හා යෙදෙන හව තණතා, උච්චේද වාදය හා යෙදෙන විභව තණතාදිය අත්තවාදය පදනම් කොට=මෙම පහළ වූ; රූපාරම්මණ ආදියට ආත්මයක් ඇත යැයි වරදවා විචනාගෙන පහළ වූ තණතා නිසා පහත සඳහන් ලෙසටද භාවනා කළ හැක්කේය.

1. රූප-(හව) තණතා නිසා අත්තවාදපාදානග වේ.
රූප-(හව) තණතා හේතු බවේයයි. අත්තවාදපාදානග එල බවේයයි
2. රූප (විභව) තණතා නිසා අත්තවාදපාදානග වේ.
රූප (විභව) තණතා හේතු බවේයයි. අත්තවාදපාදානග එල බවේයයි.

සද්ද තණතා, ගන්ධ තණතා, රස තණතා, ජොට්ඨබ්බ තණතා, බිම්ම තණතා ආදියද මෙලෙසටම භාවනා කොට බලන්න. ඉදින් පින්වත් ඔබ අනාගතයේ ශාසන සේවයේ යෙදෙන මහණකම කැමැති වී පාරමී බීජ පුරමින් සිටින්නේ නම් ඉහත දැක්වූ බවේ කපීක දෙවනා උපමාව ආදර්ශයට ගෙන භාවනා කරන්න. සීලබ්බතුපාදානග වුද්ධ ශ්‍රාවකයන්ගේ සන්තානයෙහි පහළවීම දුර්ලභය.

තණහා හා උපාදානයන්හි විවි

	මනෝද්වාරාවජ්ජන	ජවනවාර 7	තදාලමිඛන 2
රූප (කාම) තණහා	12	20	12/11/34/33
උපාදාන 1	12	20	12/11/34/33

සමහර විට ජීවිත නැති ජවනයෝද තදාලමිඛනයෝද විශ හැක්කේය. අනාගත හවය සඳහා සිද්ධ කරන කිලෙස වට්ට සමූහයට මුළුමනින්ම අවධානය යොමු කොට භාවනා කර බලන්න.

සැලකිලිමත් විය යුතු

මේ හවයෙහි නාම-රූප පරිච්ඡේද කදාණය, පච්චය පරිභහන කදාණය, තෙක් කදාණ මතුපි ඇති පින්වත් ඔබගේ දිට්ඨිපාදාන සීමඛතපාදානය අතතවාදපාදානය යන උපාදානයන් තිබීම විරලය. කාමුපාදානයගේ පහළවීම බහුලය, එමනිසා තණහා නිසා කාමුපාදාන පහළවීමේ ආකාර එකකම බැලීමත් ප්‍රමාණවත්ය. නමුත් පෙර කෙළවර නොදන්නා සංඝාරය පුරා සත්ත්වයාගේ රූප-නාම සත්තනියේ පහළ නොවූ කෙලෙස්, පහළ නොවූ උපාදානයක් නැතත්මය. මේ නිසා අතීත හේතු ධර්මයන් නිසා අතීත එල ධර්මයන් පහළ වීමේ ආකාරයත් පරිභහන කරන අවස්ථාවේදී ඒ ඒ හවයන්හි පහළවූ ආකාරයට තණහා නිසා දිට්ඨි වග් එක එකක් උපාදාන වග් එක එකක් පහළවූ ආකාරයට අනුව පරිභුහ කොට බැලිය යුතුය.

උපාදාන පව්වයා හව උපාදානයන් නිසා හවය ඇතිවේ

හව-හවය වනාහි කමම හව, උපපතති හව යැයි දෙයාකාරය. කමම හවය අතීත ධර්මයයි. උපපතති හවය සකන්ධයන්ගේ පහළවන සවභාවයයි.

මේ පව්වුප්පන්න කාලයෙහි අනාගත හවය සඳහා බලාපොරොත්තුව සිදුකරන කුසල කමීයන් අකුසල කමීයන් කමම හවය නම් වේ. පහළ වීමට හේතුවන හව යයි; පහළවීමට හේතුවන ධර්මයයි. එම කුසල, අකුසල කමී නිසා පහළ වන්නා වූ විපාක නාමස්කන්ධ හතර හා කමමප රූපයෝ උපපතති හවය නම් වේ. පහළ වන හවයයි; පහළවන ධර්මයයි.

අනාගතයෙහි වන්නාවූ විපාක නාමස්කන්ධයන් හා කමමප රූපයෝ යන උපපතති හවය ලැබීම පව්වුප්පන්නයෙහි සිදුකරන පුඤ්ඤාභිසංඛාර-අපුඤ්ඤාභි සංඛාර

ආනෙඤ්ජාභිසංඛාර යන සංඛාර කථිතෝ කමම භව නමි වේ. මෙම කමම භව හා උපපතති භවයන්හි (අවිජ්ජා, තණහා) උපාදාන පදනම් කොට පහළුවන ආකාරය ඤාණයෙන් දැකගනු පිණිස බලමින් භාවනා කළ යුතුවේ. කමම භව යන තැන තමාගේ අනාගතය සදහා සිද්ධ කරන කුසල වේතනා ප්‍රධාන වූ කුසල නාම ධර්ම සමූහය මුල්කොට බලන්න.

සිදුවූ අකුසල වේතනා සමූහයද එ සමගම බැලිය හැක්කේය. දුෂ්චරිතයන් මත බැඳෙන තණහාව පදනම් කොට දුෂ්චරිතයන් වෙත ඇඳෙන උපාදානය ඇතිවන ආකාර. මෙම උපාදාන පදනම් කොට දුෂ්චරිත කථිතෝ වීතිකුමණය කිරීම් ආකාර, අකුසල සංඛාර පහළ වීම මෙම අකුසල කමී (කමම භවය) නිසා අනාගතයෙහි අපායෙහි උපපතති භව යන පඤ්චස්කන්ධයන් පහළ වීමද බැලිය හැක්කේය. නමුදු පහත සඳහන් පොත්වල දැක්වෙන අනුශාසනයන් අනුව මේ තත්වය වඩාගේ සේ විරලය.

සතිමත් විය යුතු කාරණයක්

ඵචං සංඛාරෙ සලලකෙඛ්ඛවා ධීතසස පන තිකුක්ඛස දසඛලසස සාසනෙ මුලං ඔතිණ්ණං නාම හොති පතිට්ඨා ලද්ධානාම, වුලසොතාපනෙනා නාම හොති නියතගතිකො [විභ. අ. 178]

ඉමිනා පන ඤාණෙන සමනනාගතො විපසසකො ඛුද්ධසාසනෙ ලද්ධසසාකො ලද්ධ පතිට්ඨො නියතගතිකො වුලසොතාපනෙනා නාම හොති. [වි. ම. 455]

මෙසේ පව්වය පරිගහන ඤාණයතෙක් ඤාණය දියුණු වී ඇති රූප ධර්ම, නාම ධර්ම, හේතු ඵල ධර්ම, හොදින් පරිලෙපද කොට ඇත්තා වූ යෝගාවචර භික්ෂුව දසබල වූ දසඤාණ සහිත වූ බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ශාසනයෙහි ප්‍රතිශථාව ලැබුවකු වන්නේය; පදනමක් පහසුවක් ලැබුවා වන්නේය. රූප-නාම, හේතු-ඵල සංඛාර ධර්මයන් පව්වය පරිගහන ඤාණය මගින් පරිගහන කළ විට කංඛාවීතරණ විසුද්ධිය සිදුවී බුද්ධ ශාසනයෙන් වෙන්කළ නොහැකි ශාසනයේ මුල්බැස ගන්නා යැයි කියනු ලැබේ. මෙලෙස තහවුරුව ලැබීම නිසා සුගති යන නියත ගති ඇති භවය වූල සොතාපන්නයා යැයි නමී කෙරේ; මොහු වූල සොතාපන්න මච්චමට ළඟාවී යැයි කියනු ලැබේ.

මේ ඉහත සඳහන් අවිඛිකපා පැහැදිලි කිරීම අනුව පව්වය පරිගහන ඤාණය ලබා ඇති නිසා වූල සොතාපන්න තත්ත්වයට පත්වූ ජිත්වතා අනාගත කාලයෙහි අපාය සංසාරයට නැවතත් පත්වීම ඉතා දුර වේ. එම නිසා පහළ වීමට ඉඩ ඇති කුසල සංඛාරයන්ම හේතු ඵල සම්බන්ධ කරමින් හේතු ධර්ම-ඵල ධර්ම පරිගහන කරන්න.

මෙලෙසටම මේ මට්ටමට භාවනා කළ යෝගාවචරයකුට දිවිසුපාදාන, සීලබ්බතූපාදාන, අත්තවාදුපාදානයන් පහළවීම බොහෝසේ වීම විරලය, කාමුපාදානයම බොහෝසේ වේ. අනාගත මහණකම, අනාගත ධර්ම කපික දේවතා භවය ආදී අනාගත භවයෙහි ඇති පඤ්චස්කන්ධය හා බැඳීම, අනාගත අරමුණු සහ ගැන බැඳීම කාමුපාදානය වේ. මෙම කාමුපාදානය නිසා කමම භව උපපත්ති භව පහළවන ආකාරය පමණක් කඳාණයෙන් දැක ගන්නා ලෙසට බැලිය යුතුය.

අනිවායඪී භාවනා ක්‍රමය

අනාගත භවයන් සඳහා බලාපොරොත්තුව සිද්ධ කරන අවිජ්ජා, තණහා, උපාදාන, සංඛාර, කමමයන් බැලිය යුතු කොටස් වන නිසා අනාගත භවය සඳහා පින්වත් ඔබ සවිකියවම දැඩි ලෙස සිත යොදා සිදු කරන (අවිජ්ජා) තණහා උපාදාන (සංඛාර) කමම යන එකක් අරමුණු කොට බැලීමද ප්‍රමාණවත්ය. අනාගත භවය සඳහා බලාපොරොත්තුව සිද්ධ කරන කමම රාශිය තුළින් වඩාත්ම ප්‍රකට වූ වඩාත්ම ප්‍රමෝද ජනක වූ කමයන් මින් අදහස් කෙරේ. එම නිසා,

1. අනාගත මහණකම-ධර්ම කපික දේව භවය යනුවෙන් වැරදි ලෙස ගැනීම අවිජ්ජාවයි.
2. මෙම භවය කෙරෙහි බැඳීම, ඇලීම තණහාවයි.
3. මෙම තණහාව නිසා මෙම භවයට සිත අලවා දැඩිව ගැනීම උපාදානයයි = කාමුපාදානයයි.
4. මෙම කාමුපාදානය හේතු කොට ගෙන කරන දානමය, සීලමය, භාවනාමය, කටයුතු සංඛාරයෝ වන අතර.
5. කමම = කමම භවයන් පහළවෙත්, කමී ශක්තිය මින් අදහස් කෙරේ.

මෙම කමම භවය හේතුවෙන් ලැබිය හැකි මහණකම-ධර්ම කපික දේව භවය සමීඛන්ධ පඤ්චස්කන්ධයන් උපපත්ති භවයයි, අනාගත ජාතියයි.

ඉදින් පින්වත් ඔබ සමථනානික පුද්ගලයෙකු වී ධ්‍යානලාභී පින්වතෙකු වී නම් එම ලත් ධ්‍යානයන් අතරින් තමා රූපී ධ්‍යානයක් පරිත්ත ධ්‍යානයක් වීම සඳහා, තැත්නමී මජ්ඣිම ධ්‍යානයක් වීම සඳහා, තැත්නමී ප්‍රණීත ධ්‍යානයක් වීම සඳහා වඩන්න. එම ධ්‍යානය හා ගැලපෙන බ්‍රහ්ම භවය බ්‍රහ්ම ස්කන්ධය ප්‍රාරථනා කොට තැත්නමී ඵලෙසට සිත් නවා අවිජ්ජා-තණහා-උපාදාන-(සමථ) සංඛාර කමමයන් නිසා ලබන බ්‍රහ්ම භවය බ්‍රහ්ම ශරීර ස්කන්ධය මත මේ ක්‍රමයටම භාවනා කොට බලන්න. පින්වත් ඔබට අනාගත සංසාර ගමන තහවුරුව ඇත්නම් බ්‍රහ්ම භවය ශරීර ස්කන්ධය යන උපපත්ති භවය හමුවනු ඇත.

යෝගි පුද්ගලයන් එක් කෙනෙක් තව කෙනෙකුට අවිජ්ජා-ගුණා-උපාදාන සංඛාර-කම් අතින් සමාන නොවේ. ඉහත සඳහන් ලෙසට ශ්‍රමණ භාවය, ධර්ම කප්පික දේව භවය උපමාවට ගෙන එලෙසටම තමා ප්‍රාර්ථනා කරන සිත නැවී ඇති ආකාරයටම; අපේක්ෂා කරන ආකාරයටම බැලිය යුතුය.

භාවනා ක්‍රමය

1. කාමුපාදාන නිසා කමම භවය වේ.
කාමුපාදානය හේතු ධර්මයයි. කමම භවය එලධර්මයයි.
2. කමම භවය නිසා උපපත්ති භවය වේ
කමම භවය හේතු ධර්මයයි. උපපත්ති භවය එල ධර්මයයි.

මනෝද්වාරික ජවන විටි සිත් සන්තතිය

	මනෝද්වාරාවජ්ජන	ජවනවාර 7	තදාලමීඛන 2
1. කාමුපාදානය	12	20	12/34
2. කමම භව(කුසල)	12	34	34/12
3. උපපත්ති භව	මෙම කමම භවය නිසා පහළ වූ අනාගත ස්කන්ධ වේ.		

ඉහත වගුවෙහි කමම භවය යන තැන කුසල කමම භවය පමණක්ම උපමා ලෙස දැක්වා ඇත. නමුදු තුන් කාලයෙහි තමාගේ රූප-නාම සන්තාන, සන්තතිය පැවති ආකාරයට, පවතින ආකාරයට, පැවතිය හැකි (අනාගත) ආකාරයටම කුසල කමම භවයක් නැත්නම් අකුසල කමම භවයක් සුදුසු ලෙස යෙදෙන ලෙස බලන්න.

ඉදින් ධ්‍යාන කමම භවයක් වන්නේ නම්

1. පුඵම ධ්‍යාන කමම භව 34
2. දුතිය ධ්‍යාන කමම භව 32
3. තතිය ධ්‍යාන කමම භව 31
4. චතුර්ථ ධ්‍යාන කමම භව 31
5. අරුප ධ්‍යාන කමම භව 31 යන ලෙසට වටහා ගන්න. (චතුකකතය ක්‍රමයයි)

භව පච්චයා ජාති (කමම) භවය නිසා ජාතිය වේ

භවොති පනෙරට්ඨ කමම භවොව අධිපෙසතො. සො හි ජාතියා පච්චයො හ උපපත්ති භවො [චිඟ. අ. 131; ඵ. ම 433]

හව පව්වයා ජාති යන මේ ස්ථානයේදී හවය වනාහි ජාතිය ඇතිකිරීමේ ශක්තිය ඇති කමම හවයම අදහස් කරයි. ඇත්තය. එම කමම හවයම ජාතියට නියම හේතුව වේ. උපපතති හවය ජාතියෙහි නියම හේතුව නොවේ

[වීග. අ. පටිච්ඡතය; වී. මා. පටිච්ඡතය]

උපපතති හවුපපතතියෙව ජාතති ආහ. "හ උපපතතිහවො" ති

[මහා වී. (ඔ) 2-334]

උපපතති හවය වීමම ජාතිය වීම නිසා, උපපතති හවය ජාතියේ නියම හේතුව නොවේ යැයි අවධිකරාහි දැක්වේ. [මහා වී (ඔ) 2/334] එම නිසා ජාති වශයෙන් උපපතති හව නම් වූ අනාගත පඤ්චස්කන්ධයන්ගේ පටන් ගැනීමේ සවභාවය යැයි ගන්න. මුල් පටන් ගැනීම වන්නා වූ පටිඤ්ඤි පඤ්චස්කන්ධය ගන්න යැයි මින් අදහස් වේ.

ඉදින් පින්වත් ඔබ ඕදාන කසීණ වාතුරුච්ච ධ්‍යාන කමම හවය නිසා අනාගත බ්‍රහ්ම හවයේ ජාතිය ලැබීම ක්‍රමයෙන් දැක ගන්නේ නම්, හේතු ධර්ම-එල ධර්ම පරිග්‍රහ කරන්නේ නම්, එම බ්‍රහ්ම හව ජාතියේ පඤ්චස්කන්ධයන්හි ඝාන ප්‍රසාද, පිච්ඡා ප්‍රසාද, කාය ප්‍රසාද, යන ප්‍රසාද රූප ඛාතුන් හා භාව රූපයන්ද නොමැති නිසා ඝාන දසක කලාප, පිච්ඡා දසක කලාප, කාය දසක කලාප, භාව දසක කලාපයේ නැති බව ක්‍රමයෙන් දැකගනු පිණිස බලමින් පරිග්‍රහ කරන්න. භාවනා කරන්න. සතියෙන් යුක්තව බලන්න.

භාවනා ක්‍රමය

- කමම හවය නිසා ජාතිය වේ.
- කමම හවය හේතු ධර්මයයි, ජාතිය එල ධර්මයයි.

ප්‍රශ්නයක් :

- ප්‍රශ්නය:- කමම හවය ජාතියෙහි හේතුව වීම කෙසේ දැනගත හැක්කේද?
- පිළිතුර :- බාහිර වූ හේතු ධර්මයන් සමච ඇත්තේ වී නුමුදු සත්ත්ව සන්තානයන්හි භීත බව, ප්‍රණීත බව, රූප සවභාව ලස්සන බව, අවලස්සන බව, යනාදී විච්චි විෂම වෙනස් කම් දැකින විට, හමුවන විට කමම හවය ජාතියෙහි හේතුව වන බව දැනගත හැකිය. පිසාගේ සහ මවගේ බීජ, ආහාර පාන ආදියෙන් පටන්ගත් අජ්ඣන්ත සන්තානයෙන් බාහිර වූ හේතු ධර්මයන්හි සමාන බව ප්‍රකටව ඇති නමුත් නිවුන් දරුවන්ද එකිනෙකාට භීත බව, ප්‍රණීත බව, ලස්සන බව, අවලස්සන බව ආදී විච්චි විෂම භාවයන් දැක ගත හැක්කේය.

මෙලෙස අසමාන හා විසමතාවන් හේතු නොමැතිව පහළ වුනා නොවේ. කුමන කරුණක් නිසාදැයි යත්, කිසි දිනකත් සත්ත්වයන්ගේ සත්තානයන්හී කමම හවය හැර වෙනත් හේතුවක් දැකගත නොහැකි නිසාය. එම කමම හවය නිසා ඇතිවන සත්ත්වයන්ගේ අප්කධත්ත සත්තානයට කමම හවය හැර වෙනත් හේතුවක් දැක්විය නොහේ. එමනිසා මේ භීන ප්‍රණීත බව ලස්සන බව අවලස්සන බව ආදී විවිධ විෂමතා කමම හව යන හේතුව නිසාම ඇති වේ. ඇත්තය. කමීය සත්ත්වයන්ගේ භීන ප්‍රණීත බව ලස්සන අවලස්සන බව ආදිය සම්බන්ධව විශේෂ හේතු ධර්මයයි. එම නිසා ඔදුරපාණන් වහන්සේ වූළ කමම විභංග සුත්‍රයෙහිලා මෙලෙස දේශනාකොට ඇති සේක.

"කමමං සතෙත විභජති යදිදං භීන පණිතතාය [ම. නි. 3]

කමීය සත්ත්වයා භීනවනු පිණිස ප්‍රණීතවනු පිණිස බෙදාලයි. (ම. නි. පට්ඨපීඨය)
එම නිසා කමම හවය පාතිශෙහි හේතු ධර්මය බව ඇත්ත වශයෙන් දැන හැක්කේය.

[විභ අ. 131; වි. ම. 433]

ජාති පව්වයා ජරා මරණ **ජාතිය විම නිසා ජරා මරණවේ (භාවනා ක්‍රමය)**

1. ජාතිය විම නිසා ජරා මරණ වේ.

ජාතිය හේතු ධර්මයයි. ජරා මරණ එල ධර්මයෝය.

මේ භාවනා පියවර සම්මුති සත්‍යය කෙණ්දුයේද පරමත්ථ සත්‍ය කෙණ්දුයේ ද යන ලෙස දෙශාකාරයකට ගොදා බැලිය හැක. සම්මුති සත්‍ය වශයෙන් බැලීමේදී එක හවයක වරක් පටිසන්ධිය පිහිටීම නම් වූ ජාතිය නිසා ජරාව. මරණය ඇතිවීම= (අනාගත ජාති ජරා මරණ යන මේවා) කදාණයෙන් දැකගනු පිණිස බලමින් භාවනා කළ හැක. පරමාථී කෙණ්දුය වශයෙන් භාවනා කිරීමේදී (අනාගත) හවය පුරා පහළ වෙමින් පවතින,

1. රූප ධර්ම

2. (අ) ආයතන ද්වාරවශයෙන් පවතින නාම ධර්ම

(ආ) විථි මුක්ත වන්නා වූ පටිසන්ධි, හවාංග, වුති නාම ධර්ම යනාදී මේ රූප-නාම ධර්මයන්හී,

i. ඇතිවීම උත්පාදය ජාතියයි

ii. සීති කාලය ජරාවයි

iii. නැති වීම භංගය, මරණයයි

(අනාගත) හවස පුරා පහළ වෙමින් පවතින නිසා මෙම රූප-නාම ධර්මයන්හි ඇතිවීම, පැවතීම, නැතිවීම කථානායක දැකගනු පිණිස

1. ජාතිය වීම නිසා ජරා මරණය වේ.

ජාතිය හේතු ධර්මයයි ජරා මරණය එල ධර්මයයි.

මෙලෙසටද බැලිය හැක්කේය. මෙහිදී ද චිත්ත වට්ට ධර්මයේ ප්‍රධාන වේ.

සෝක-පරිදේව-දුක්ඛ-දෝමනස්ස-උපායාස

ජාතිය ඇත්තනුයේ සත්තානගේම පමණක් කදාචි ව්‍යසනාදී ව්‍යසනගත් හමු වූ විට සෝක, පරිදේව, දුක්ඛ, දෝමනස්ස, උපායාසගත් පහළවිය හැක්කේය. නමුදු ජාතිය ඇත්තනුයේ සත්තානගේම ජිකාන්තගේම පහළවන ධර්මයේ නොවෙත්, කෙලෙස් දුරුකළ ආර්ය උතුමන්ගේ සත්තානගේම ජාතිය ඇති නමුත් සෝකාදිය ඇති නොවේ. (කාශීක දුක්ඛගත් පමණක් ගෙදීමට ඉඩ තිබේ.) ඔවුන් සඳහා මෙම සෝකාදීන් ජාතියෙහි මුඛ්‍ය නොවන එලගත් වන අතර හුදු අනිගත ආනිශංස එලගත් ගැහි කියනු ලැබේ. අනාගතයෙහි මෙම සෝකාදී ඇතිවීමට ඉඩ ඇත්තන්ගේ සත්තානගේම ජිවා පහළවන ආකාරය කථානායක දැකින ලෙසට බැලිය යුතුය.

බලන ආකාරය මඳක්

1. ජාතිය නිසා සෝකය වේ.

ජාතිය හේතු ධර්මයයි, සෝකය එල ධර්මයයි.

2. ජාතිය නිසා උපායාසය වේ.

ජාතිය හේතු ධර්මයයි. උපායාසය එල ධර්මයයි. (පරිදේව-දුක්ඛ-දෝමනස්ස ගත මේවා බලන ක්‍රමයන් වටහාගෙන ඒ ආකාරයටම බලන්න.)

සෝක-පරිදේව-දෝමනස්ස-උපායාස විචි සන්තතිය

මනෝද්වාරික ජවන විචි

	මනෝද්වාරාවජජන	ජවනවාර 7	තදාලම්භන 2
සෝක-පරිදේව දෝමනස්ස- උපායාස } }	12	18 (දෝස සමුභය)	11/33/32

උක්කම:- උක්කමයෙහි ප්‍රධාන පදනම අහේතුක අකුසල විපාක උක්කම සහගත කාය විකල්පාණය හා යෙදෙන උක්කම වේදනා වන අතර විචි සිත් වනාහී කායද්වාරික ජවන විචි සන්තති ය වේ. ශෝචිකෝමනසිකාරය අශෝචිකෝමනසිකාරය යෙදෙන ආකාරය අනුව කුසල ජවන, අකුසල ජවන සුදුසුලෙස දිවිය හැක්කේය.

සෝක, පරිදේව, දෝමනස්ස, උපායාසයන් වනාහී දෝස ජවන සමූහය වේ. මෙහි මනෝද්වාර විචි එකක් පමණක් උපමා ලෙස උක්වන්නෙමු. පකද්වද්වාර විචිත්තිද සුදුසු ලෙස යෙදිය හැකි වේ. නමුදු ප්‍රබල සෝකාදිය මනෝද්වාරයෙහිම පමණක් වේ. තදාලම්භන වැටීමද නොවැටීමද විශ් හැක්කේය. දෝස ජවනයට පසු තදාලම්භන යෙදෙන විට උපෙක්ඛා තදාලම්භනයන් පමණක් වැටිය හැක්කේය. නැතිනම් ආගන්තුක හවංශය ද වැටිය හැක්කේය.

මෙතෙක් ලියා දැක්වූ පටිච්ච සමුප්පාද ප්‍රථමාකාර භාවනා ක්‍රමය පවිච්චපන්න භවය ප්‍රධාන කොට ලියා දක්වන ලද භාවනා ක්‍රමයකි. මෙම ක්‍රමය ඇසුරු කරමින් අතීත භවයන් අරමුණු කොට අතීත සම්බන්ධතාද අනාගත භවයන් අරමුණුකොට අනාගත සම්බන්ධයන්ද වශයෙන් භවයන් තුන තුන ගොණු කොට හේතු ධර්ම, එම ධර්මයන් පරිභ්‍රම කළ හැක්කේය. මෙපමණකින් අනුලෝම පටිච්ච සමුප්පාද දේශනා ක්‍රමය යැයි කීව යුතු පටිච්ච සමුප්පාද ප්‍රථම ක්‍රමය කියා නිමයේය.

පටිච්චසමුප්පාද දේශනා න්‍යාය හතර

වැල් සොයා කැලයට යන පුරුෂයන් හතර දෙනෙකු වැල් ඇදීමට කැමැති වන්නාසේ බුදුරජාණන් වහන්සේ පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාව,

1. මුල සිට අග දක්වා ද
2. මැදින් පටන්ගෙන අගදක්වා ද
3. අග සිට මුල දක්වා ද
4. මැදින් පටන්ගෙන මුල දක්වාද යන හතර ආකාරයට දේශනා කළ සේක.

(1) මුල සිට අග දක්වා = අනුලෝම පටිච්චසමුප්පාද දේශනාව (1)

කැලයෙහි වැල් කැපීමට ගිය පුරුෂයන් හතර දෙනෙකුගෙන් කෙනෙක් වැලක මුල පටන් ගැනම ප්‍රථමයෙන් දක්වේය. එම පුරුෂයා එම වැල මුලින් කපා මුළු වැලම අග දළල දක්වාම ඇදගෙන වැල් වලින් කරන අදින බදින කටයුතු සඳහා පාච්චිච්ච කරන්නාසේ බුදුරජාණන් වහන්සේ,

ඉති බො හික්කවෙ! අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා -පෙ- ජාති පච්චයා ජරා මරණං [ම. නි. 1/612]

මහණෙනි! මෙලෙස අවිජ්ජාව නිසා සංඛාර වේ-පෙ-ජාතිය නිසා ජරා මරණය වේ. (ම.නි. පටිච්චන්තයයි) මෙලෙසට මූල ඇති අවිද්‍යාවේ සිට අගට අන්තිම වන්නාවූ ජරා මරණය දක්වා පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාව දේශනා කළ හේක

[විභ. අ. 91; වි. ම. 391]

(2) මැදින් පටන්ගෙන අග දක්වා = අනුලෝම පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාව (2)

තව දුරටත් එම පුරුෂයන් හතර දෙනාගෙන් එකෙක් වැලක මැද කොටස ප්‍රථමයෙන් දක්නේය. ඔහු වැල මැදින් කපා වැලෙහි අග දළල දක්වා ඇදගෙන වැල වලින් කරන, බැඳීම ඇඳීම කටයුතු සඳහා භාවිතා කරන්නාසේ බුදුරජාණන් වහන්සේ.

තසස තං වෙදනං අභිනඤ්ඤා අභිවද්ධො අජකධාකාය තිට්ඨතො උපපජ්ජති නඤ්ඤි, යා වෙදනාසු නඤ්ඤි, තදුපාදානං, තසසු පාදාන පච්චයා හවො, හව පච්චයා ජාති, ජාති පච්චයා ජරා මරණං. [ම. නි. 1/624; සං. නි. 3/ 22]

එම වේදනාවන්ට ඉතා කැමැති වූ ගොදුරි ගොදුරි යැයි නැවත-නැවත කියන, ළඟින් ඇඟුරු කරන, බැඳී සිටින එම පුද්ගලයාගේ සන්තානයෙහි ආභාව හෙවත් නන්දිය, උපාදානය වේ. එම පුද්ගලයාගේ සන්තානයේ උපාදානය ඇති නිසා හවය ප්‍රකටව පහළවේ. හවය ඇති නිසා ජාතිය ප්‍රකට වේ. ජාතිය නිසා ජරා මරණය ප්‍රකට වෙයි. (ම.නි. සං. නි. පටිච්චන්තයයි) මෙලෙසින් මැද ඇති වේදනාවන් පටන්ගෙන අග ඇති ජරා මරණය දක්වාද පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාව දේශනාකළ හේක.

[විභ. අ. 91; වි. ම. 391]

(3) අග සිට මුල දක්වා = පටිලෝම පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාව (1)

තව දුරටත් මෙම පුරුෂයන් හතර දෙනාගෙන් කෙනෙක් වැලෙහි අග දළල ප්‍රථමයෙන් දැක ගනී. එම පුරුෂයා වැලෙහි අග අල්ලාගෙන වැල දිගට ගොස් වැල අග සිට මුලට දක්වා මුළු වැලම ගෙන වැල වලින් කරන, බැඳීම් ඇඳීම් කටයුතු ව්‍යාපාරයෙහි රීසියේ ප්‍රයෝජනය ගන්නා සේ බුදුරජාණන් වහන්සේ.

ජාති පච්චයා ජරා මරණනති ඉති බො පනෙතං චුතතං, ජාති පච්චයා හු බො හික්කවෙ ජරා මරණං නො වා කට්ඨං, එතට්ඨ නොතිති, ජාති පච්චයා හනෙත ජරා මරණං එවං නො එතට්ඨ නොති, ජාති පච්චයා ජරා මරණනති.

හව පව්වයා ජාති-පෙ-අවිජ්ජා පව්වයා සංඛාරාති. ඉතිඛො පනෙතං වුතතං, අවිජ්ජා පව්වයා නුඛො භික්ඛවෙ සංඛාරා නො වා, කට්ඨං වා චිත්ථං නොතිති අවිජ්ජා පව්වයා හනෙත සංඛාරා, ඵවං නො චිත්ථං නොති අවිජ්ජා පව්වයා සංඛාරාති

[ම. නි. 1/612-616]

ජාති හේතුවෙන් ජරා මරණය වේ යන මේ කථාව තමන් වහන්සේ දේශනා කළයෙක. මහණෙනි ජාති හේතුවෙන් ජරා මරණයේ වෙන්ද නොවෙන්ද, මෙම ප්‍රශ්නයෙහිලා නොපගේ හැඟීම කුමක්ද? යැයි ප්‍රශ්න කළ යෙක...

* සවාච්ඡිණී! ජාතිය හේතුවෙන් ජරා මරණයේ වෙන්, මෙසේ මෙම ප්‍රශ්නයෙහිලා ජාති හේතුවෙන් ජරා මරණ වේ, යැයි අපගේ හැඟීම යැයි ප්‍රකාශ කළ යෙක.

හව හේතුවෙන් ජාතිය වේ. -පෙ-අවිජ්ජා හේතුවෙන් සංඛාරයේ වෙන් යැයි යන මේ කථාව තමන් වහන්සේ දේශනා කළ යෙක. මහණෙනි! අවිජ්ජා හේතුවෙන් සංඛාරයේ වෙන්ද, නොවෙන්ද මේ ප්‍රශ්නයෙහිලා නොපගේ හැඟීම කුමක්ද? යි ප්‍රශ්න කළ යෙක...

සවාච්ඡිණී! අවිජ්ජා හේතුවෙන් සංඛාරයේ පහළවෙති. මෙලෙසට මේ ප්‍රශ්නයේදී අවිජ්ජා හේතුවෙන් සංඛාරයේ පහළවෙත් යැයි අපගේ හැඟීම වේ. යැයි ප්‍රකාශ කළ යෙක. [ම. නි. පට්ඨනපාඨය]

මෙලෙස අවිඤ්ඤා වන ජරා මරණයෙන් පටන්ගෙන මුල වන අවිජ්ජාව තෙක් පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාව දේශනා කළ යෙක. [විභ. අ. 9; 1වී. ම. 391]

4. මැදිත් පටන්ගෙන මුලට = පටිලෝම පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාව (2)

තවදුරටත් එම වැළ සොයන පුරුෂයන් හතර දෙනාගෙන් කෙනෙක් වැලක මැද කොටස ප්‍රථමයෙන් දකී. එම පුරුෂයා එම වැලෙහි මැදිත් කපා මුලට බැස වැලෙහි මුල දක්වා ඇදගෙන වැළ වලින් කරන අදිත බදිත කථාන්ත කටයුතු වලට භාවිතා කරන්නායේ බුදුරජාණන් වහන්සේ...

ඉමෙ ඛො භික්ඛවෙ, වතතාරො ආහාරා කිං නිදානා කිං සමුදයා කිං ජාතිකා කිං පහවා. ඉමෙ වතතාරො ආහාරා තණ්හා නිදානා තණ්හා සමුදයා තණ්හා ජාතිකා, තණ්හා පහව තණ්හා වායං භික්ඛවෙ කිං නිදානා, වේදනා. ඵසෙසා. සළායතනං. නාම-රූපං. විඤ්ඤාණං. සංඛාරා කිං නිදානා-පෙ-සංඛාරා අවිජ්ජා නිදානා, අවිජ්ජා සමුදයා, අවිජ්ජා ජාතිකා, අවිජ්ජා පහවා [සං. නි. 2/20]

මහණෙනි! මෙම ආහාර සතර වර්ගය කුමන ධර්මයක් නිදාන කොට ඇත්ද? (ගති, උපධි කාල, පශෝග, යන) ඉතිරි හේතුන් හා සමග යෙදෙන කුමන ධර්මයක් සමුදය කොට ඇතිද? කුමන ධර්මයකින් හටගනීද? කුමන ධර්මයකින් ප්‍රභවය ලබයිද? මේ වර්ග හතරටම තණහාව නිදාන වශයෙන් ඇත. (ගති, උපධි, කාල, පශෝග, යන) ඉතිරි හේතු හා සමග යෙදෙන තණහාව සමුදය කොට පහළ වේ. තණහාව ජාතිය කොට ඇත්තේය. තණහාව ප්‍රභවය ලෙස ඇත්තේය.

තණහා-පෙ-වේදනාව, එසා, සලායතන, නාම-රූප, විඤ්ඤාණය-පෙ- සංඛාරයෝ කුමන ධර්මයක් නිදාන කොට ඇත්ද? (ගති-උපධි-කාල-පශෝග) යන, ඉතිරි හේතුන් සමග යෙදුණු කුමන ධර්මයකින් සමුදය වීද? කුමන ධර්මයකින් හටගැනීම වී කුමන ධර්මයකින් ප්‍රභව වී ද?

සංඛාරයෝ අවිජ්ජාව නිදානකොට හටගනී (ගති-උපධි-කාල-පශෝග යන) ඉතිරි හේතූන්ද සමග යෙදෙන අවිජ්ජාව සමුදය වේ. අවිජ්ජාව හේතුවෙන් ජාතිය වේ. අවිජ්ජාව ප්‍රභවය වේ. (සං.නි. පටිච්ඡිකයයි) මෙලෙස මැද ඇති ආහාරය නැත්නම් කාම භවය නැත්නම් තණහාවෙන් පටන්ගෙන මුල ඇති අවිද්‍යාව තෙක් පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාව දේශනා කළ හේක. [විග. අ. 91-92; වි. ම. 392]

මේ ඉහත දැක්වූ පටිච්ච සමුප්පාද දේශනා හතරෙන් පළමු වූ මුල් අවිද්‍යාවෙන් පටන් ගන්නා අත්තිම ජරා මරණය තෙක් දේශනා කරන ලද අනුලෝම පටිච්ච සමුප්පාද ක්‍රමය මේ පොතෙහි මුලින් ලියා දක්වන ලදී. දැන් මැදින් පටන්ගෙන අග දක්වා දේශනා කළ අනුලෝම පටිච්ච සමුප්පාද දේශනා දෙවන ක්‍රමය දිගට ලියා දක්වන්නෙමි.

අනුලෝම පටිච්චසමුප්පාද දේශනා දෙවන ක්‍රමය (2)

ස ඛො සො භික්ඛවෝ! කුමාරො වුදුධිමනවාය ඉපදියානං පරිපාකමඝවාය පඤ්චවති කාම ගුණෙති සමපපිතො සමංගිකුතො පරිවාරෙති. වකඛු විඤ්ඤාදයෙසති රූපෙති ඉට්ඨෙධිති කනෙතති මනාපෙති පිය රූපෙති කාමුපසංකිතෙති රජතියෙති, සොත විඤ්ඤාදයෙසති සද්දෙති, භාන විඤ්ඤාදයෙසති ගජෙධිති, පිච්චා විඤ්ඤාදයෙසති-රසෙති, කාය විඤ්ඤාදයෙසති ඵොට්ඨඛඛෙති ඉට්ඨෙධිති කනෙතති මනාපෙති පියරූපෙති කාමුපසංකිතෙති රජතියෙති.

සො වකඛුනා රූපං දිසවා පියරූපෙ රූපෙ සාරජ්ජති, අප්පියරූපෙ රූපෙ ඛ්‍යාපජ්ජති, අනුපට්ඨිත කායසති ව විභරති පරිතතවෙතසො, තඤ්ච වෙතො විමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං යට්ඨා භුතං නපපජානාති. යහට්ඨස තෙ පාපකා අකුසලා ධමමා අපරිසෙසා නිරුජ්ජධනති. සො ඵවං අනුරොධි විරොධිං සමාපනෙතා යං

කිසිවි වෙදනං වෙදෙති සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා සො තං වෙදනං අභිනන්ති අභිවදති, අපේක්ඛාකාය තිට්ඨති. තස්ස තං වෙදනං අභි නන්තො අභිවදතො අපේක්ඛාකාය තිට්ඨතො උපපජ්ජති නන්දි යා වෙදනාසු නන්දි, තදපාදානං. තස්සපාදාන පච්චයා භවො, භව පච්චයා ජාති, ජාති පච්චයා ජරාමරණං සොක පට්ඨේව දුක්ඛ ද්වොමනස්සපායාකා සමීභවන්ති. එව මෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛකඛණධස්ස. සමුදයො හොති. [ම. නි. 1/624]

මහණෙනි! එම කුමර තෙමේ ඉදුරන් පිනවන්නට තිසී වශස් පැමිණ මුහුකුරා ගිය ඉදුරන් ඇති බවට පැමිණ පස්කම් ගුණයෙහි සමර්පිතව වකචු විඤ්ඤාණයෙන් දතයුතු ඉෂ්ඨ කාන්ත මනාප ප්‍රිය රූප කාමෝප සංහිත රජනීය වකචු විඤ්ඤාණය රූපයෙන් පිනවයි. සෝත විඤ්ඤාණය ශබ්දයෙන් පිනවයි. ඝාත විඤ්ඤාණය ගන්ධයෙන් පිනවයි. පීචිභා විඤ්ඤාණය රසයෙන් පිනවයි. ඉෂ්ඨ වූ කාන්ත වූ මනාප වූ කාමුප සන්හිත වූ රජනීය වූ ප්‍රිය රූපයෙහි කාය විඤ්ඤාණය පිනවයි.

හේ ඇසින් රූප දැක පිය රූප වූ රූපයෙහි රාග කෙරෙයි. අප්‍රිය රූප වූ රූපයෙහි ව්‍යාපාද උපදවයි. දවේශ සීත් ඇතිව කායගතා සතිසට නොඵලඹව ද වාසය කරයි. යම් එල සමවතකදී එම ලාමක වූ අකුසල් දහම් නිරවශේෂ නිරුද්ධ වෙද්ද එ වේතෝ විමුත්තිඤ්ඤ පඤ්ඤා විමුත්තිඤ්ඤ තත් වූ පට්ඨි නොදනී. හේ වෙසෙසින් රාග දවේශ දෙකට පැමිණියේ සුඛ වේවයි, දුක්ඛ වේවයි, අදුක්ඛම සුඛ වේවයි, යම්කිසි වේදනාවක් විදින්නේ වෙයිද හේ එ වේදනා (තෘෂ්ණාවෙන්) අභිනන්තය කරයි. (අහෝ සුචයති යැයි) කියයි. ගැලීගෙන සිටී. එ වේදනාවෙන් සතුටුවන, සතුටෙන් කියවන, ගැලීගෙන සිටින ඔහුට නන්දිය උපදී. ඔහුගේ එ වේදනාවෙහි යම් නන්දියක් ඇත්ද එ උපාදානය වේ. ඔහුට උපාදාන ප්‍රත්‍යයෙන් භවය වේ. භව ප්‍රත්‍යයෙන් ජාති වෙයි. ජාති ප්‍රත්‍යයෙන් ජරා, මරණ, ශෝක, පට්ඨේව, දුක්ඛ, ද්වොමනස්ස, උපායාසයෝ පහළ වෙති. මෙහෙයින් මේ කෙවල දුක්ඛ සමුහයාගේ උදාච්ච වෙයි. (ම.නි./624) සෝත ද්වාරාදියෙහිද මෙලෙසටමය.

මේ ඉහත සඳහන් දේශනාවට අනුව සළායතනයෙන් පටන්ගෙන වේවා වේදනාවෙන් පටන්ගෙන වේවා මෙම පටිච්චසමුප්පාද දේශනාව භාවනා කොට බලනු කැමැත්තහුට බැලිය හැක්කේය. අනුලෝම පටිච්ච සමුප්පාද ප්‍රථම ක්‍රමය:- සළායතන, පර්වයෙන් පටන්ගෙන ජරා මරණ පර්වය දක්වා භාවනා ක්‍රමය හා සමානය.

1. සළායතන, එස්ස, වේදනා, (අච්ඡා) තණ්හා, උපාදාන, භව=(කම්ම භව-සංඛාරයෝ) පච්චුප්පන්නය

2. ජාති, ජරා, මරණ මතු ප්‍රථම අනාගතය (තව දුරටත් අනාගත සංසාර ගමන ප්‍රකටව ඇත්නම්)

1. සලායතන, එසස, වේදනා, (අවිජ්ජා) තණහා, උපාදාන හව=(කමම හව - සංඛාරයෝ) ප්‍රථම අනාගතය.

2. ජාති, ජරා, මරණ දුතිය අනාගතය
මේඛාකාරයට සංසාර ගමන කෙලවර එන තෙක් අනාගත සම්බන්ධතාද වටහා ගන්න. තවදුරටත් අතීත සංසාරදිභාවටද භාවනාකර බැලීමටද හැක්කේය.

1. සලායතන, එසස, වේදනා (අවිජ්ජා) තණහා, උපාදාන, හව (=කමම හව-සංඛාරයෝ) පෙර ප්‍රථම අතීතයයි.

2. ජාති, ජරා, මරණ පව්වුප්පන්නයි.

1. සලායතන, එසස, වේදනා, (අවිජ්ජා) තණහා, උපාදාන, හව=(කමම හව=සංඛාර) දුතිය අතීතයයි.

2. ජාති, ජරා, මරණ ප්‍රථම අතීතයයි.

1. සලායතන, එසස, වේදනා, (අවිජ්ජා) තණහා, උපාදාන, හව=(කමම හව-සංඛාරයෝ) තතිය අතීතයයි.

2. ජාති, ජරා, මරණ දුතිය අතීතයයි.

මේ අකාරයට අතීත සංසාර සම්බන්ධතාවයන් ද කඳාණය විහිදුවා බලන්න. මේ වනාහී හව දෙක දෙක සම්බන්ධ කරමින් භාවනා කිරීමයි. මෙලෙස පරිග්‍රහ කොට භාවනා කළ හැකි (=අතීත සංසාර සම්බන්ධතා අනාගත කෙලවර දක්වා පරිග්‍රහ කර බැලිය හැකි) පටිච්ච සමුප්පාද ප්‍රථම ක්‍රමය හා සමාන වූ බව වටහා ගත හැක්කේය. හේතුව නම් ජාතිය විඤ්ඤාණ, නාම රූප, සලායතන, එසස, වේදනා, නිසා පහළවන නිසාද, තණහා උපාදානයන් අවිජ්ජාව අඩංගුව තිබෙන නිසාද, කමම හවයෙහි සංඛාර අඩංගු වන නිසාද, (නොහොත් තණහා උපාදාන, හව යන්න අවිජ්ජා, තණහා, උපාදාන, සංඛාර, කමම, යන මේවායින්ම පහළ කරවන නිසාද) වේ. අනුලෝම පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාව ප්‍රථම ක්‍රමයෙහි ද, පටිච්ච සමුප්පාද කොටසෙහි පැහැදිලි කළ පටිච්ච සමුප්පාද පඤ්චම ක්‍රමයෙහි ද, ප්‍රගුණ වූ ජිත්වතුන් සඳහා මේ අනුලෝම පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාවේ දුතිය භාවනා ක්‍රමය පහසුවනු ඇත.

3. අගසිට මුල දක්වා = පටිලෝම පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාව (1)

මෙම පටිලෝම පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාව අග ඇති ජරා, මරණයේ සිට මුල ඇති අවිජ්ජාව දක්වා ප්‍රතිලෝම ලෙස කරන ලද දේශනාවකි. මෙම ප්‍රතිලෝම පිළිවෙලෙහි,

1. ජරා-මරණ
2. ජාති යන මේ ධර්ම දෙක අනාගත අභ්‍යාන කාල ධර්මයෝග.
3. භව
4. උපාදාන
5. තණහා
6. වේදනා
7. එසස
8. සලායතන
9. නාම-රූප
10. විඤ්ඤාණ යන මේ ධර්ම සමූහය පවිච්චපන්න අභ්‍යාන කාල ධර්ම සමූහයයි.
11. සංඛාර
12. අවිජ්ජා මේ ධර්මයෝ අතීත අභ්‍යාන කාල ධර්ම සමූහයයි. තව දුරටත් අනාගත පැත්තට සීත යොදා භාවනා කරන්නේ නම් පහත සඳහන් ලෙස භාවනා කළ හැක්කේය.

ජරා, මරණ, ජාති, ආදිය දෙවැනි අභ්‍යාන කාල ධර්ම සමූහයයි. භව, උපාදාන, තණහා, වේදනා, එසස, සලායතන, නාම-රූප, විඤ්ඤාණය යන ධර්ම සමූහය ප්‍රථම අනාගත අභ්‍යාන කාල ධර්ම සමූහයයි.

සංඛාර අවිජ්ජා යන මේවා පවිච්චපන්න අභ්‍යාන කාල ධර්ම සමූහයයි.

මෙලෙසටම අනාගත කෙළවර දක්වා හේතු-ඵල සම්බන්ධ කරමින් හේතු ධර්ම-ඵල ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න. තව දුරටත් අතීත සංසාර පැත්තදටද ඤාණය විහිදවා භාවනා කළ හැක්කේය.

ජරා, මරණ, ජාති යන මේවා පවිච්චපන්න අභ්‍යාන කාල ධර්ම සමූහයයි.

භව, උපාදාන, තණහා, වේදනා, එසස, සලායතන, නාම-රූප, විඤ්ඤාණයන් ප්‍රථම අතීත අභ්‍යාන කාල ධර්ම සමූහයයි.

සංඛාර, අවිජ්ජාවෝ දැනිය අතීත අභ්‍යාන කාල ධර්ම සමූහයයි.

මෙලෙසටද අතීත සංසාර සම්බන්ධතාවයන් දෙසට ඤාණය විහිදවා හැකිතාක් ප්‍රමාණයට හේතු ධර්ම, ඵල ධර්මයන් පරිග්‍රහ කළ හැක්කේය. භව තුනක් තුනක් හේතු ඵල සම්බන්ධ කරමින් හේතු-ඵල ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමයි. මේ භාවනාවේදීද අනුලෝම පටිච්ච සමුප්පාද ප්‍රථම ක්‍රමයම අනුව ප්‍රගුණ අත්තාට දුෂ්කර නොවේ. ප්‍රතිලෝම ලෙසට පරිග්‍රහ කිරීම අතින් පමණක් වෙනස් වේ.

භාවනා ක්‍රමය

පින්වත් ඔබ ජාතිය නිසා ජරා, මරණ, ඇතිවන ආකාරය ක්‍රමයෙන් දැක ගනු පිණිස බලා මෙසේ හේතු-ඵල ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න.

ජාතිය නිසා ජරා-මරණ වේ. ජාතිය හේතු ධර්මයයි. ජරා-මරණ ඵල ධර්මයයි. තව දුරටත්, කමම හවය ඇති නිසා ජාතිය වන අගුරු ක්‍රමයෙන් දැක්නා ලෙසට බලන්න. මෙලෙස හේතු ධර්ම, ඵල ධර්ම පරිග්‍රහ කරන්න.

කමම හවය නිසා ජාතිය වේ. කමම හවය හේතු ධර්මයයි ජාතිය ඵල ධර්මයයි. මේ ලෙසටම ප්‍රතිලෝම ලෙසට මුල ඇති අවිද්‍යාව තෙක් පරිග්‍රහ කොට බලන්න.

4. මැදින් පටන්ගෙන මුලට = පටිලෝම පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාව (2) දෙවැනි ක්‍රමය-ආහාර හතර

මේ ක්‍රමයෙහිලා අධි කපාහි නිදාන වගෙ සංග්‍රහන පාලියෙහි එන ආහාර සූත්‍රය උපුටා දක්වමින් පැහැදිලි කරයි. එම සූත්‍රයෙහි බුදුපිතෘණන් වහන්සේ ආහාර හතරින් පටන්ගෙන මුල අවිද්‍යාව දැක්වා ප්‍රතිලෝම දෙසට දේශනාව පවත්වා ඇත. ආහාර හතර වර්ගය ප්‍රථමයෙන් පැහැදිලි කරමු.

1. කබලිකාරාහාර-ගොරොසු වූ හෝ මෘදු වූ හෝ පිඩුකොට ගන්නා ලද නොගිළින්නේ නමුදු ගිළින්නාසේ වූ ආහාර
2. එසසාහාර-අරමුණ හා ගැටීමේ ආහාර
3. මනෝසංවේතනාහාර-සිත උද්දීපනය කරන ආහාර
4. විකද්දාණාහාර-විශේෂයෙන් දැන ගැනීමේ ආහාර
මෙලෙස ආහාර හතර වර්ගයක් වේ.

විපාකවට්ටගුණෙ පටිසන්ධි පච්ඤ්චිකාදිකෙ කමම සමුට්ඨානස්ථ ඕජං සන්ධාය, "වත්තාරො ආහාරා තණ්හා නිදානා" හි ආදී වුත්තං, වට්ටුපවමනකා පන ඉතරෙපි ආහාරා තණ්හාපහවෙ තසමිං අවිජ්ජාමානෙ න විජ්ජන්ති "තණ්හා නිදානා" හි, වරදුං වට්ටනති [මුල වී. 2/85; මහා වී. (බු.) 2/243]

විපාක වට්ටය වන පටිසන්ධි අවස්ථාවෙහි පච්ඤ්චි අවස්ථාවෙහි වන්නාවූ

1. එසසාහාර=විපාක විකද්දාණය හා යෙදෙන එසසය
2. මනෝසංවේතනාහාර=විපාක විකද්දාණය හා යෙදෙන වේතනා
3. විකද්දාණාහාර=විපාක විකද්දාණ
4. කබලිකාරාහාර=කමම සමුට්ඨාන රූප කලාපයන්හි ඇතුළත් කමමප ඕජා

මේ ආහාර හතර වග්ගීන් සලකා 'වතකාරො ආහාරා තණ්හා නිදානා' = සතර ආහාර වූ මේ ආහාරයේ තණ්හාව නිදානය කොට ඇත්තාය. ශතාදී ලෙසට බුදු පියාණන් වහන්සේ දේශනා කළ සේක. එලෙසටම විපාක වට්ටිය වන්නා වූ ආහාර සතර ආහාරය සලකා කෙලින්ම දැනගත යුතු අපී ස්වභාව ඇති නිත්තට ක්‍රමය වශයෙන් දේශනා කොට ඇති නමුදු, කිලෙස වට්ට, කමම වට්ට, විපාක වට්ටයන්හි නොනිමි පෙරළීම නම් වූ සංහාර වට්ට දුක්ඛයෙහි පැවැත්ම දිරිදිය හැකි උපනිස්සය ශක්තියෙන් උපහාර කළ හැකි අනෙකුත් අකමමප ආහාරයෝදු එම තණ්හා නම් වූ නිදානය අවිදුෂමාන කල්හි ප්‍රකට වැවින් තණ්හාව නිදාන වශයෙන් ඇතැයි යන අර්ථය ගැලපේ යැයි සිතට ගන්න. [මුල ටී. 2/85; මහා ටී. (බු.) 2/243]

අකමමප ආහාර = අනුපාදිණ්ණක ආහාර

ඉමෙසං සත්තානං ඛාදුන්නානපි අඛාදුන්නානමපි භුඤ්ජන්නානමපි, අභුඤ්ජන්නානමපි පටිසන්ධි විතෙතනෙව සහජාතා කමමපා ඔජා නාම අරථී, සා යාව සත්තම දිවස පාලෙති, අයමෙව උපාදිණ්ණක කඛලීකාරාහාරොති වෙදිතබ්බොති. තෙ භූමක භුසලාභුසල කිරියවසෙන අනුපාදිණ්ණකා, ලොභුත්තරා පන රූප්‍රති වසෙන කථිතාති. [සං. අ. 2/19]

පටිසන්ධි විතෙතනෙව සහජාතාති ලක්ඛණ වචනමෙතං, සබ්බායපි කමමප රූපපට්ඨාපනනාය ඕජාය අරථිභාවසස අවිචේජදපපචන්ති. සමභව දුස්සනරෙටා, සත්තමාති උපපන්න දිවසතො පට්ඨාය යාව සත්තම දිවසාපි, රූප සත්තති පාලෙති පවේණිසධන වසෙන අයමෙවාති කමමප ඔජා. කමමප ඔජං පන පටිච්ච උපපන්න ඔජා අකමමපතතා අනුපාදිණ න ආහාරොතෙවච වෙදිතබ්බො. [සං. ටී. 227]

මේ අට්ඨ කථා ටීකා හි පැහැදිලි කිරීමට අනුව විපාක වට්ටියට ඇතුළත් ඉහතින් විස්තර කළ ආහාර වග්ගී හතර උපාදිත්තක ආහාර වග්ගී හතරයි. අනුපාදිත්තක ආහාර නැත්නම් අකමමප ආහාර වග්ගී හතර මෙලෙසයි.

1. භුසල සීත්, අභුසල සීත්, කිරියා සීත් සමග යෙදෙන එසස යන එසසාහාර,
2. භුසල චේතනා අභුසල චේතනා කිරියා චේතනා යන මනෝසකෙදවතනාහාර
3. භුසල විඤ්ඤාණ, අභුසල විඤ්ඤාණ කිරියා විඤ්ඤාණ යන විඤ්ඤාණාහාර
4. විත්තප ඕජා උතුප ඕජා ආහාරප ඕජා යන කඛලීකාරාහාර.

මේ ආහාර වග්ගී හතර අකමමප ආහාර=අනුපාදිත්ත ආහාර වග්ගී හතරයි. සංහාර වට්ට දුක්ඛයට උපහාර කර සැප සුව සලසන ආහාරයෝය. මේ ආහාරයෝදු තණ්හාව නම් වූ නිදානය ප්‍රකට නොමැති නම් පහළ විය නොහැකි නිසා නෙයන්ඵ න්‍යායෙන් තණ්හාව නිදානය වශයෙන් ඇතැයි කීම සුදුසු යැයි අදහස් කෙරේ.

කබලිකාර ආහාර

ඉහතින් පැහැදිලි කළ අනුපාදිතතක ඕපා තුළ ආහාරප ඕපාවල ඇතුළත්ය. මෙම ආහාරප ඕපාවෙහි.

1. කම්මප ඕපා නිසා පහළ වන්නාවූ ආහාරප ඕපා,
2. විත්තප ඕපා නිසා පහළ වන ආහාරප ඕපා
3. උතුප ඕපා නිසා පහළවන ආහාරප ඕපා
4. පෙර පෙර ආහාරප ඕපාව නිසා පහළවන ආහාරප ඕපා

යන මෙම ආහාරප ඕපා හතර අඩංගු යැයි සිතව ගන්න. තව ටිකක් දුරට මෙය විස්තර කළ යුතුය. කබලිකාර ආහාර යන වචනය පෙර පෙර ආවායන්න වහන්සේලා කැබලි, කැබලි වශයෙන් නොකළ නමුත් එසේ කළාසේ වූ ආහාර යැයි පරිච්ඡිතය කළ සේක. මෙම පරිච්ඡිතය ඉතා ගැඹුරු අර්ථයක් ගෙන දෙයි.

කිසිම රූප ධර්මයක නැතහොත් පරමාර්ථ ධර්මයක තැනකින් තැනකට මාරු විය හැකි ස්වභාවයක් ධර්මතාවයක් නැත. පහළ වී පහළ වූ තැනම වහාම නිරෝධ වේ. සත්ත්වයා විසින් වළඳනු ලබන ඔත් ආදී ආහාරයන් තවමත් මුට්ඨි, පිගන්, කෝප්පවල ඇති අවස්ථාවේදීද මුඛය, උගුර, ආමාසය, ආදියෙහි නොදිරු ආහාර කොට්ඨාස වශයෙන් ඇති විටදීද, උතුප ඕපා අවිච්ඡික රූප සමූහයක් පමණක්ම පවතී. රූප කලාපයන් තුළ පිහිටා ඇති උතු යැයි කියනු ලබන තේපෝ ධාතුව නිසා අධිශාඛව පහළවන රූප ධර්මයෝය. මෙම රූප ධර්මයෝ පරමාර්ථයන්ගේ සම්ප්‍රදායානුකූල ධර්මතාවයට අනුව ඇති වූ තැනම වහාම නිරුද්ධ වෙති. විකත අවස්ථාවේදී ඇති රූප ධර්මයෝ එක් වර්ගයකි. උගුරෙහි ඇති රූප ධර්මයෝ තවත් එක් වර්ගයකි. නොදිරු ආහාර කොටස් වශයෙන් ඇති රූපයෝද තවත් එක් වර්ගයකි. පිගානෙන් මුඛයට-මුඛයෙන් උගුරට-උගුරෙන් ආමාසයට මාරුවීම පමණ කාලයකුදු පිළිඟ කාලය ඇති පරමාර්ථ ධර්මයන් නොවේ. ආහාර පිඬුකොට හපා ගිලින තරම් ආශුෂ ඇති පරමාර්ථ ධර්මයන් නොවේ. නමුදු මෙම ආහාර යැයි කියනු ලබන උතුප රූප කලාපයන් තුළ ඇතුළත් තේපෝ ධාතුවෙහි උපභව්‍යයක කෘත්‍යය නොතිබී තාක් කල අලුතින් අලුතින් වශයෙන් උතුප රූප කලාපයෝ පෙර පසු වශයෙන් සම්බන්ධවෙමින් නැවත නැවත පහළ වනවා පමණකි. එම නිසා පිඬු නොකළත් කළා මෙන්වූ ආහාර යැයි පරිච්ඡිතය කරන ලද්දේ වේ. මෙම නොදිරු ආහාර හෙවත් කබලිකාර ආහාර නම් වූ උතුප රූප කලාපයන් තුළ අඩංගු උතුප ඕපාවට ශරීරය තුළ පිහිටා ඇති ආහාර දිරවීම හැකි පාවක තේපෝ ධාතුව-කම්මප තේපෝ නම් වූ පිළිඟ නවක රූප කලාපයන් තුළ අඩංගු තේපෝ ධාතුවෙහි උපකාරය ලැබුණු විට ඕපාච්ඡික රූප කලාප අලුතින්, අලුතින් පහළ කළ හැක්කේය. උතුප ඕපාව නිසා පහළ වූ ආහාරප රූපයයි. මෙම

රූප කලාපයක් පාසා ඇති ඕපාව ආහාරප ඕපාවයි. මෙම ආහාරප ඕපාවෙහි උපකාරය (උපකාරකය) ලැබූ කමමප ඕපා, විහතප ඕපා, උතුප ඕපා, පෙර පෙර ආහාරප ඕපා යන මේ විවිධ ඕපාවෝද ඕපා අවස්මක රූප කලාප නැවත, නැවතත් අලුතින් පහළ කරවයි. විවිධ ඕපාවන් නිසා පහළවන ආහාරප රූපයෝය. මෙම ආහාරප රූපයන් තුළ ඇතුළත්වන එක එකක් ඕපාවෝ ආහාරප ඕපාමය, උපකාර කළ හැකි ආහාරප ඕපාවට ආහාරප ඕපා යැයි නම් වූ නම ලැබෙන ආකාරය මෙසේ විස්තර කරන්නට යෙදුනි.

ආහාර හතර වර්ගයේ ශක්තිය

1. කබලිකාර ආහාරයට ඕපා අවස්මක රූපයෝ පහළ කළ හැක්කේය. කරවන්නේය.
2. එසස ආහාරයට වේදනා තුන් ආකාරය පහළ කළ හැක්කේය. කරවන්නේය.
3. මනෝසංකල්පනාහාරයට එම හව තුන් ආකාරය පහළ කළ හැක්කේය. කරවන්නේය.
4. විඤ්ඤාණාහාරයට පටිසන්ධි නාම-රූප පහළ කළ හැක්කේය. කරවන්නේය.

1. කබලිකාරහාර:- ඉහතින් පැහැදිලි කළ ලෙසට ඕපාව අවවැනි කොට ඇති ඕපා අවස්මක රූපයෝ පහළ කරවීම ඕපාවස්මක රූපයන් පවත්වයි.

2. එසසාහාර:- සුඛ වේදනා පහළ කරවීමට හැකියාව ඇති එසසය ප්‍රකටව ආයේ නම් පමණක් එසස ආහාරය සුඛ වේදනා ඇති කරවයි. දුකඛ වේදනා පහළ කරවිය හැකි ශක්තිය ඇති එසස පහළ වී නම් එසස ආහාරය දුකඛ වේදනාව ඇති කරවයි. උපේකඛා වේදනාව ඇතිකර වීමට ශක්තිය ඇති එසසය ප්‍රකටව පහළ වූයේ නම් එසසාහාරය උපේකඛා වේදනාව ඇති කරවයි-පහළ කරවයි.

3. මනෝසංකල්පනාහාර:- කාම හවයට පත් කරවන කමීය, කමම හවය පහළ කරවයි, ඇති කරවයි. රූප-අරූප හවයට පත්කරවන කමීය, කමීයට සුදුසු පරිදි ඒ ඒ හවයට පත් කරවයි-පහළ කරවයි. මෙලෙසට මනෝසංකල්පනා ආහාරය හව තුන් කාලයේම පහළ කරන්නේය. ඇති කරවිය හැක්කේය. [සං. අ. 2-19]

4. විඤ්ඤාණාහාර:- විඤ්ඤාණ ආහාරය ප්‍රතිසන්ධි කණ්ණයෙහි තමා හා සමප්‍රයුක්ත නාමසකන්ධයන්ද කමමප රූපයන්ද සහජාත ආදී ප්‍රත්‍යය මගින් පහළ කරවයි.

එහට ව මනෝසංකල්පනා "තයෝ හවෙ ආහාරති" ති සාසව කුසලා කුසල වෙතනාව වුතතා, විඤ්ඤාණං පටිසන්ධි නාමරූපං "ආහාරතිති" පටිසන්ධි විඤ්ඤාණ මෙව වුතතං, අවිසෙසෙන පන තං සමප්‍රයුතතං සමුට්ඨාන ධමමානං ආහාරණතොපෙන ආහාරාති වෙදිතඛඛා) [සං. අ. 2-20]

සාකච්ඡාකලාකුසලවේතනාව වුහතා විසෙස පව්වය හාව දුසසනං හෙතනි. තෙනාහ අවිසෙසෙන පනාති ආදි පටිසන්ධි විඤ්ඤාණමෙව වුහතනි ඵරට්ඨි ඵසෙවනගො. යටා තසස තසස ඵලසස විසෙසතො පව්වයතාය ඵතෙසං ආහාරපො ඵචං අවිසෙසතොපිති දුසෙසතුං අවිසෙසෙනාති ආදි වුහතං [සං. ටී. 2/28-29]

මනෝසකොචිතනා ආහාරය හව තුන් ආකාරයන් ඇති කළ හැකිය, පහළ කළ හැකි යැයි. මේ කථාව සංසාර චට්ටයේ කරකැවීමේ ශක්තිය ඇති ආසව ධර්මයන්ගේ අරමුණ වන්නාවූ කුසල වේතනා අකුසල වේතනා පමණක් අදහස් කොට කරන ලද පැහැදිලි කිරීමක් බව වටහා ගන්න. සංසාර චට්ටයේ කරකැවීමට විශේෂ හේතු ඇති නිසාම මෙලෙස පැහැදිලි කරයි. අවසේස වශයෙන් සාමාන්‍ය ලෙසින් දක්වතොත් ලොකීය (කුසල අකුසල අධ්‍යාකත) ඇතිතාක් වෙනතාවන් සියල්ල තමා හා සම්ප්‍රයුක්ත වන නාම ධර්ම සමුහයද එක්ත රූපයන්ද පහළ කරවිය හැකි හේතු ධර්ම වන්නේ යැයිද දැන ගත හැක.

විඤ්ඤාණං පටිසන්ධි නාම-රූපං ආහාරං=විඤ්ඤාණය පටිසන්ධි නාම- රූපයන් පවත්වයි. පහළ කරවයි. යන තැන පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය පමණක් යැයි දේශනාකරන ලදී. අවසේස වශයෙන් සාමාන්‍ය ලෙසට දක්වතොත් විඤ්ඤාණය තමා හා සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්ද එම ඵ ඵ විතතප රූපයන්ද පහළ කරවිය හැකි නිසා ආහාරය නම් වේ යයි දැනගත හැක. [සං. ආ. 2-20]

1. මේ ආහාර හතර වර්ගයන්ගෙන් කබලීකාර ආහාරය (=වතු සමුච්චානික ඕපාව) ඉහතින් පැහැදිලි කළ ආකාරයට ඕපාව අවචැනි වූ ඕපා අවච්චික රූප කලාප නැවත-නැවතත් අලුතින් පහළ කරවීම මගින් පමණක් වතු සමුච්චානික රූපයන්ට උපකාරය-උද්‍යෝගය දෙමින් ආහාර කෘත්‍යය නිම කරන්නේය. නඩත්තු කරවන්නේය.
2. එසාහාරය අරමුණ හා හැපීමේ කෘත්‍යය සිද්ධ කිරීමෙන්ම, අරමුණ හා හැපීම සිද්ධ කිරීමෙන්ම ආහාර කෘත්‍යය වූ වේදනා ඇති කිරීම සිදුකරයි. වේදනාව පහළ කරවයි.
3. මනෝසකද්වේතනා ආහාරය සීත උනන්දු කරවීම පමණින් හේතු ධර්ම හා එල ධර්ම පහළ වීමට සම්බන්ධතාවය ඇතිවනු පිණිස උත්සුක කරවීම පමණින් ආහාර කෘත්‍යය තුන් හවයෙහි සිදුකරයි.
4. විඤ්ඤාණය=පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය ස්කන්ධයන්ගේ පහළවීමේදී, උපපත්තිය සලකා බැලීමේ ආකාරයෙන් අරමුණ පිරිසිදු බෙදා වෙන් කොට දැන ගැනීමෙන්ම සම්ප්‍රයුක්ත ධර්ම හා කමමප රූප හෝ විතතප රූපයන් පහළ කරවීම මගින් ආහාර කෘත්‍යය සම්ප්‍රණී කළ හැකිකේය. [සං. ආ. 2-20]

1. කබලිකාරාභාරය ඔප්පු අවස්ථාවක රූපයන් පහළ කරවීම මගින් වතු සමුදායනික රූපයන්ට උදව් උපකාර කිරීම පමණින් රූප කයට රූප සන්තති යොදා දැවැන්ත නඩත්තු කිරීම මගින් සත්ත්වයන්ගේ පැවැත්මට හේතු වේ. ඇත්තය. මේ රූප කය කමිසෙන් ඇති කරන බවේ ඇත්ත නමුදු කබලිකාර ආභාරය දැඩිවම උපකාර කරන බවින් වැඩි දායකත්වය වේවා, වැඩි සියයක් හෝ ආයුෂ ගෙවී යන තෙක් තහවුරුව පැවැත්ම හැක්කේය. කුමන ආකාරයකින් දැයි දක්වන්නෝ:- ප්‍රදරුවා මව විසින් බිහි කළා ඇත්ත නමුදු කිරි මව විසින් කිරි ආදිය දෙමින් රැක බලා ගැනීමෙන්ම දීර්ඝායුෂක වෙයි. කරුව නම් වූ ලී කණුවක් මගින් උපකාර කරන ලද ගෙය කඩා නොවැටෙන්නාසේ ආභාරය පිහිට කොට සිටින මේ රූපකය ආභාරය මත එල්ලියෙන් නොවැටී නොසැලී පැවතිය හැක්කේය.

[සං. අ. 2-20]

මෙලෙස කබලිකාර ආභාරය වතු සමුදායනික රූපයන්ට උපකාර කරමින් ආභාර කෘතය සම්පූර්ණ කරන්නේ වී නමුදු ආභාර සමුදායන රූප, උපාදින්නක රූප=කමමප රූප නම් දෙයාකාර රූප සන්තති පැවැත්මෙහිලා හේතු බවේය වේ. කමමප රූපයන්ට රැකබලා ගන්නා අනුපාලක ශක්තිය මගින් උපකාර කරයි. ආභාර සමුදායන රූප=ආභාරප රූපයන්ට වනාහී පහළ කළ හැකි ජනක ශක්තිය මගින් උපකාර කරයි.

2. එසකාභාරය සුඛ වේදනාදී වේදනාවෙහි පදනම වන්නා වූ අරමුණ හා හැරීම පමණින් සුඛාදී වේදනා පහළ කිරීම මගින් සත්ත්වයන්ගේ පැවැත්මෙහි හේතු බවේය වන්නේය.
3. මනෝසංකල්පනාභාරය කුසල අකුසල කමිසන් වශයෙන් කමිසන් රැස් කිරීම පමණින් භවයෙහි පාදක හේතුව වශයෙන් සත්ත්වයන්ගේ පැවැත්මට හේතු බවේය වන්නේය.
4. විකල්පාභාරය අරමුණු බෙදා වෙන් කොට හදුනා ගනිමින් නාම-රූප පහළ කිරීම මගින් සත්ත්වයාගේ පැවැත්මට හේතුවන බවේය වන්නේය.

උපාදින්න රූප සන්තතියා උපරට්ඨකනෙතෙව උතුරිතප රූපසන්තති නමපි උපරට්ඨකන සිදධි හොතිති 'දවිනනං රූප සන්තති නනති වුතං' උපරට්ඨකන මෙව සන්ධාය 'අනුපාලකො හුතවා' තිව වුතං'. රූප කායසස ධිති හෙතු භි යාපනා අනුපාලනා

[සං. වී. 2/229]

ඉහත සඳහන් අවස්ථාවක කබලිකාරාභාරය කමමප රූප=උපාදින්නක රූපයන්ට අනුපාලක ශක්තිය මගින්ද, ආභාර සමුදායන රූපයන්ට ජනක ශක්තිය මගින්ද උපකාර කරන බව පැහැදිලි කළේය. උපාදින්නක රූප=කමමප රූප සන්තතියට උපකාර කිරීමෙන්ම උතුර, විතප රූප සන්තතීන්ටද උපකාර කිරීමේ කෘතය

සමෘද්ධ වේ. එම නිසා උපාදින්නක රූප-කමමප රූප හා ආභාරප රූප යන රූප සන්තති දෙකට ආභාර පවචය ශක්තිය මගින් උපකාර කරන ආකාරය පැහැදිලි කළා වේ. උපසම්මගන සමභාවය පමණක් අදහස් කොට අනුපාලක ශක්තිය මගින් උපකාර කිරීම අවිච්ඡිකාරී පැහැදිලි කිරීම වේ. සම්පූර්ණ රූපකයේ පැවැත්මේ හේතුව විමම අනුපාලනය නම් වේ. [සං. වී. පටිච්ඡන්තයයි]

භාවනා කිරීම සම්බන්ධව ප්‍රධාන කාරණයක්

1. විපාක වට්ටය වන්නා වූ ආභාර හතර.
2. කමම වට්ටය වන්නා වූ ආභාර හතර යැයි ආභාර සම්බන්ධයෙන් භාවනා කරන ක්‍රම දෙකකි.

ආභාර වශයෙන් විපාක වට්ටය වන්නා වූ ආභාර හතර ක්‍රමය ආභාර සූත්‍ර අවිච්ඡිකාරී (සං. අ. 2/21) හි පැහැදිලි කොට ඇත. ආභාර වශයෙන් කමම වට්ටය වන්නාවූ ආභාර හතර භාවනා කරන ක්‍රමය (සං. අ. 2/19; මූල වී. 2/86; මහා වී. 2/245) හි ද පැහැදිලි කොට ඇත. පිංචන් ඔබ විපාක වට්ටය ඇතුළත් ආභාර හතරින් පටන්ගෙන භාවනා කරන්නේ නම් පහත සඳහන් ලෙසට පටිසන්ධි අවස්ථාවෙහි විපාක වට්ට ධර්ම හතරින් පටන්ගෙන බලන්න. හවය පුරා පහළවන විපාක වට්ට ධර්මයොදු මේ ක්‍රමයටම පටන්ගෙන බැලිය හැක්කේය.

විපාක වට්ට ආභාර හතරින් පටන් ගෙන භාවනා කරණ (බලන) ක්‍රමය

පින්චන් ඔබ ත්‍රිභේතක සෝමනස්ස පටිසන්ධි සහිත පුද්ගලයෙකු නම් ඔබගේ පටිසන්ධි අවස්ථාවෙහි නාම ධර්ම 34 හා කමමප රූප 30ක් පහළ වීම වන්නේය. මෙම පටිසන්ධි අවස්ථාවේ ආභාර හතර මෙලෙස වේ.

1. කබලීකාරාභාර = කමමප රූප 34හි ඇතුළත් කමමප ඕපා
2. එසසාභාර = පටිසන්ධි විකල්පාණය හා යෙදෙන එසසය
3. මනෝසකෙළවතනාභාර = පටිසන්ධි විකල්පාණය හා යෙදෙන චේතනා
4. විකල්පාණාභාර = පටිසන්ධි විකල්පාණය

මේ ආභාර හතරින් පටන් ගෙන පරිග්‍රහ කොට බලන්න. මෙලෙස බලන මේ ක්‍රමයෙහිදී කාල වශයෙන් වෙදීම මෙලෙසය.

1. ආභාර හතර=විපාක වට්ට ආභාරයන් පවුළුපන්න යැයි
2. හව, උපාදාන, තණහා, වේදනා, එසස, සලායතන, නාම-රූප, විකල්පාණය ප්‍රථම අතීතයයි.

3. සංඛාර, අවිජ්ජාදිය දුඛිය අතීතයයි.

මෙලෙස අතීත සම්බන්ධතාද අනාගත සම්බන්ධතාද හවයන් තුන තුන හේතු-එල සම්බන්ධ කරමින් පරිග්‍රහ කොට බලන්න. ඉතිරි විපාක වට්ට ආභාර තුනෙන් පටන්ගෙනද මෙලෙසටම බැලිය හැක්කේය.

කමම වට්ට ආභාර හතරින් පටන්ගෙන භාවනා කරන ක්‍රමය

ඉදින් පින්වත් ඔබ කමම වට්ටයෙහි ඇතුළත් ආභාර හතරින් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කොට භාවනා කොට බලන්නේ නම් ඔබම අනාගත සංසාර ගමන සඳහා සිදු කරමින් සිටින කමම වට්ට ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන බලන්න. යම් හෙයකින් ඔබ අනාගත කාලයෙහි අරහත්ත එලය ලබන රහතන් වහන්සේ නමක් වේවා! යැ යි, අරමුණු කොට කුසල කම් බොහෝසේ කරන්නෙක්වේ නම්, එම කුසල කම් අතරින් ප්‍රකට කුසල කම්යක් තෝරාගන්න. එම කුසල කම්ය කිරීමේදී පහළ වූ ආභාර හතර පහත සඳහන් ලෙසට වේ.

- 1. කම්ය කිරීමේදී හදයෙහි පිහිටා තිබෙන 54ක් වූ වතු සමුට්ඨානික රූපයන් තුළ අඩංගු වතු සමුට්ඨානික ඕපා එක එකක්, එසේ නැත්නම් ශරීරයේ ඇති, වතු සමුට්ඨානික ඕපා එක එකක් කබලිකාරාභාරයයි.
- 2. එම කුසල නාම ධර්ම සමූහයෙහි එකකය එකභාරයයි.
- 3. වේතනාව මනෝසකෙදුට්ඨතාභාරයයි
- 4. සීත-කුසල විඤ්ඤාණය-විඤ්ඤාණභාරයයි. (=කමම විඤ්ඤාණයයි)

මේ ආභාර වග් හතරින් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කරන්න. එසෑ, වේතනා, විඤ්ඤාණ යන මේවා කමම වට්ටයෙහි ඇතුළත් කමම හව නම් වූ කුසල සංඛාර-ධර්ම සමූහයම වේ.

- 1. කමම හව=ආභාර හතර, උපාදාන, තණහා (අවිජ්ජා,) වේදනා, එසෑ, සලායතන, නාම-රූප, විඤ්ඤාණය (විපාක විඤ්ඤාණය) යනාදිය පව්වුපපන ධර්ම සමූහයයි.
- 2. සංඛාර හා අවිජ්ජා ආදිය ප්‍රථම අතීත ධර්ම සමූහයයි.

මේ ක්‍රමය පිළිපදිමින් අතීත සම්බන්ධ අනාගත සම්බන්ධතා වටහා ගන්න.

තවත් පැහැදිලි කිරීමක්

ආභාරාවා තණහාය පනාවෙතබ්බා අනාගතො අද්ධා, තණහාදයො පව්වුපපනො සංඛාරාවිජ්ජා අභිතොති. [මුල වී. 2/86; මහා වී. (ඉ.) 2/244-245]

දැන් වඩාත්මන හවයෙහි සිදුකරන තණහාව = අවිප්පා, තණහා, උපාදානගෝ (පිරිවරා හත් කම්බ) පහළ විය යුතු අනාගත හවයෙහි පටිසන්ධි අවස්ථාවෙහි පහළවන ආහාර හතර වර්ග ආහාර යුතු පාළියෙහි එන වත්තාරෝ ආහාර වශයෙන් ගන්න. ඉදින් අනාගත පටිසන්ධිය ක්‍රියාත්මක කොමනස්ස පටිසන්ධියක් වන්නේ වී හම් පටිසන්ධි නාම ධර්ම 34ක් වනු ඇති. ඔබ අපේක්ෂා කළ ප්‍රාර්ථනා කළ අරභණය එමග ලබන අනාගත හිඬු හවය පටිසන්ධියට අරමුණු කරන්න. මෙම අනාගත පටිසන්ධි ධර්ම රාශිය තුළ

1. කමමප රූපයන්හි ඇතුළත් කමමප ඕපාව කඩළිකාරාහාරයයි.
2. පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය හා යෙදෙන එසසය එසසාහාරයයි.
3. පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය හා යෙදෙන වේතනාව මනෝකඤ්ඤවතනාහාරයයි.
4. පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය විඤ්ඤාණාහාරයයි.
  1. මෙම ආහාර හතර අනාගත අඤ්ඤානකාල ධර්ම සමූහයයි.
  2. මෙම ආහාර කෙරෙහි මූල හේතුව වන්නාවූ තණහාදී ධර්මයෝ=(කමම හව, උපාදාන, තණහා, වේදනා, එසස, සළායතන, නාම-රූප, විඤ්ඤාණයෝ) පවුල්පන්න අඤ්ඤාන කාල ධර්ම සමූහය යයි.
  3. සංඛාර, අවිප්පා යන මේවා අතීත අඤ්ඤාන කාල ධර්ම සමූහය යයි.

මේ ක්‍රමයට අනාගත අඤ්ඤාන කාල ධර්ම සමූහය, පවුල්පන්න අඤ්ඤාන කාල ධර්මය, අතීත අඤ්ඤාන කාල ධර්ම යන අඤ්ඤාන කාල ධර්ම තුන ඇතුළත්ය. භාවනා ක්‍රමය වශයෙන් මෙම අනාගත පටිසන්ධි යන ආහාර හතරින් පටන්ගෙන අතීත අඤ්ඤාන කාල ධර්මය වන අවිප්පාව දැක්වා ප්‍රතිලෝම වශයෙන් එල හේතු සම්බන්ධ ධර්මයෝ කොටසින් කොටස පරික්‍රම කළ යුතුවේ.

හතරාකාරයකට දේශනා කිරීමට හේතුව

ප්‍රශ්නය:- බුදුරජාණන් වහන්සේ කුමන හේතුවක් නිසා පටිවච සමුප්පාද දේශනාව හතරාකාරයකට බෙදා දේශනා කළ සේකද?

පිළිතුර:- 1. පටිවච සමුප්පාද උතුම් දේශනාව සමන්ත භද්‍ර වූ සමාකාරයෙන් උතුම් වූ බැවින්ද

2. බුදුරජාණන් වහන්සේ අලංකාර වූ කොහන වූ දේශනා විලාසපාතන භාවයෙන් සබ්බකද්දත්ත ක්‍රමයට දේශනා ක්‍රමයට පත්වූ බැවින් ද

යන මේ කාරණා දෙක නිසා පටිවච සමුප්පාද දේශනාව මෙලෙසට හතරාකාරයට බෙදා දැක්වන ලදී.

[වි. ම. 391; ඵහ. අ. 92]

පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාව සමන්ත සදු වන්නේය. මෙම හතරාකාර දේශනාවන්හි එක එක ක්‍රමයක් ඇඳීමෙන් පසු ප්‍රතිපත්ති වශයෙන් පිළිපදින ලද්දේ නම් යෝගාවචර තෙම දතයුතු කදාය නම් වූ අරිය මාගී ධර්මය විනිවිද දැන ගැනීමට; වෙනත් ආකාරයකට දක්වතොත් දතයුතු දැන ගැනීමට සුදුසු පටිච්ච සමුප්පාද ධර්ම සවභාවය විනිවිද දැන ගැනීමට පත්විය හැක්කේය.

තව දුරටත් බුදුරජාණන් වහන්සේ හතර ආකාරයට උතුම් වේකාරණ්ණ කදායායෙන්ද හතරාකාරායෙන් උතුම් පටිසමීහිදා කදායායෙන්ද සමන්වාගත වූ බැවින්

1. ධම්ම ගමිහිර = පාලි ධර්මයන්හි ගැඹුර
2. අත්ථ ගමිහිර = මෙම පාළි ධර්මයන්හි අර්ථයෙහි ගැඹුර
3. දේශනා ගමිහිර = ව්‍යවහාර විදි විවිධ ක්‍රම මගින් අලංකාර කොට දේශනා කළ දේශනාවේ ගැඹුර.
4. පටිච්චේද ගමිහිර = ගැඹුරු වූ හේතු-ඵල සම්බන්ධතාව නම් වූ පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය විනිවිද දක්නා උතුම් කදායායේ ගැඹුර.

යන මෙම හතරාකාර වූ ගමිහිර භාවයන්ට ළඟා වූ බැවින් ද මෙහි තහවුරු බව ලබාගත් බැවින් ද ඉන්ද්‍රබිලයක්සේ බැස ගත් බැවින්ද, දේශනා විලාසප්පතක බැවින්ද, උතුම් සබ්බසද්ධත කදායායට පත්වූ සේක. ඒ බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා විලාසප්පතක බැවින් සබ්බසද්ධත කදායායට පත් බැවින් විවිධ නානා ක්‍රමයන්ට අනුව නානා ධර්ම දේශනා කළ සේක. [වි. ම. 39; විභ. අ. 92]

1. අනුලෝම පටිච්චසමුප්පාද දේශනාව ප්‍රථම ක්‍රමය

විශේෂයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ එම පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාව, මුලින් (අවිජ්ජාවෙන්) පටන්ගෙන අග දක්වා (පරා, මරණ දක්වා) අනුලෝම ක්‍රමයට දේශනා කළ සේක. මෙම දේශනාව අවිජ්ජාව හේතුවෙන් සංඛාර ඵල ආදියෙහි හේතු ඵල සම්බන්ධ කරමින් සංසාර ප්‍රවෘත්තිය ගෙන යෑම සම්බන්ධව විභාග කොට දතයුතු කරුණු වරදවා (මුලාවෙන්) ගත් විනෝය සත්ත්ව සමූහයන් නුවණින් සලකා බලන්නා වූ, සවිඥයන් වහන්සේ විසින්...

- (අ) ඒ ඒ තම තමාගේ දායාදය වන්නාවූ අවිද්‍යාදී අදාල හේතු නිසා සංස්කාරාදීන්ගේ පැවැත්ම දක්වනු සඳහා ද,
- (ආ) කිලේස වට්ට, කම්ම වට්ට, විපාක වට්ට යන වට්ට තුනෙහි පැවැත්ම දක්වනු සඳහා ද, වදාරන ලදැඹි දත යුතු.

[වි. ම. 391; විභ. අ. 92]

2. අනුලෝම පටිච්චසමුප්පාද දේශනාව ද්විතිය ක්‍රමය

මැද ඇති වේදනාව නිසා තණතාව ඇති වීමෙන් පටන්ගෙන අඟ ඇති ජරා මරණ තෙක් දක්වන ලද්දේ අනුලෝම පටිච්ච සමුප්පාද ද්විතීය දේශනා ක්‍රම යයි. එම දේශනාව පච්චුප්පන්න අද්ධාන කාලයට ඇතුළත්, විඤ්ඤාණ, නාම-රූප, සලායතන, එසස, වේදනා ධර්මයන්ගේ හේතුව වන්නා වූ අවිජ්ජා, තණතා, උපාදාන, සංඛාර, කම්ම භවයන්හී ඇතිවීමෙන් පටන්ගෙන අනාගත අද්ධාන කාලයට ඇතුළත් ධර්මයන් තෙක් විහිදේ. සම්මා දිට්ඨි කදාණ ප්‍රඥාවෙන් වන්මානව විනිවිද නොදැක්කා වූ ශ්‍රාවකයන්ට, මෙම පච්චුප්පන්න භවයට ඇතුළත් වන බැවින් ප්‍රත්‍යක්‍ෂ වන්නා වූ ප්‍රකට වූ පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම ගෙනහැර දක්වමින්, පච්චුප්පන්න හේතු ධර්මයන්හී අනාගත එල ධර්ම භා හේතු-එල සම්බන්ධතා දක්වමින්, දිගට විහිදෙන අනාගත අද්ධය ප්‍රකටව ප්‍රකාශ කිරීමේ අදහසින් දේශනා කළ සේක. [වි. ම. 392; විභ. අ. 2/92]

3. පටිලෝම පටිච්චසමුප්පාද දේශනාව ප්‍රථම ක්‍රමය

අඟ ඇත්තා වූ ජරා-මරණයෙන් පටන්ගෙන මුල වන්නා වූ අවිද්‍යාව තෙක් ප්‍රතිලෝම ක්‍රමයට දේශනා කළ පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාව පටිලෝම දේශනාවය.

“මේ සත්ත්ව ලෝකය ඒකාන්තයෙන් දුකට පැමිණියේය. උපදන්ය, දිරන්තේය, මැරෙන්නේය, නැවත නැවතත් චූත වන්නේය” යනාදී දුකට පැමිණී ලෝකයා දෙස මහා කරුණාවෙන් බලන කල්හී මහා බෝසතාණන් වහන්සේ සමෙබ්බියෙන් පූජී භාගයේ ඒ ඒ ජරා මරණාදී ප්‍රත්‍යසමුප්පන්න ධර්මයන් අවබෝධ කරන පටිවේද විදර්ශනා කදාණ අනුසාරයෙන් අවබෝධ කළ ජාතිනාදී ප්‍රත්‍යය ධර්මයන් එලානුසාරයෙන් මනාලෙස දේශනා කිරීමේ අදහසින් මෙම පටිලෝම සමුප්පාද දේශනාව දේශනා කළ බව දත යුතු. [වි. ම. 392; විභ. අ. 2/92]

මහා වජිර විපසසනා කදාණය

භාරම්නා බල අතින් සම්පූර්ණ වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ බුද්ධත්වයට පත්වූ වෙසක් මස පුර පසළොස්වක දා සල්වනයේ දිවා විහරණ අවස්ථාවෙහිද, වෙසක්පුර පසළොස්වක දා පශ්චිම ශාමයේ අරුණ නගින විටද, කොටි ලක්‍ෂයක් වාසය කරන්නා වූ සක්වල එක එකක එක් එක් සත්ත්වයකුගේ සත්තානයෙහි පිහිටා ඇති අවිජ්ජා එක එකක් කදාණයෙන් එකක් ලෙස පිඩු කොටගෙන එක එකකයක් ලෙස ත්‍රිලක්‍ෂණයට නංවමින් **අතිවිච** වරක්, **දුක්ඛ** වරක් **අනන්ත** වරක් යන ලෙසට විපසසනා කදාණයෙන් බිඳ බැලූ සේක. මෙලෙසටම සංඛාරයන් එක එකක් එක පිඩුවකට,

විකුණුකරණයන් එක එකක එක පිටුවකට යනාදී ලෙසට පටිවිව සමුප්පාද අංග දොළොස එකක දොළොසකට පිටුකොට විපසනා කදාණයෙන් බිඳ බැලූ සේක. මෙය මහා වජිර විපසනා කදාණය නම් වේ. මේ මහා වජිර විපසනා කදාණයෙන් විනිවිද දැන වදාළ ජරා, මරණ මුල්කොට ඇති ඒ ඒ වටට දුකකින්හී ජාතනාදී හේතු ධර්ම හොදින් පැහැදිලි කොට දැක්වීම සඳහා පටිලෝම පටිවිව සමුප්පාද දේශනාව, දේශනා කරන ලද්දේ යැයි කියනු ලැබේ. [ම. නි. පි. 3/275]

4. පටිලෝම පටිවිව සමුප්පාද දේශනාව ද්විතිය ක්‍රමය

මැද ඇති ආහාර හතරින්, නැත්නම් තණකාවෙන් පටන්ගෙන මුල ඇති අවිජ්ජාව තෙක් වන මෙම දේශනා පටිලෝම පටිවිව සමුප්පාද දේශනාවෙහි දෙවන ක්‍රමයයි. ආහාර සුත්‍රාන්ත දේශනාවෙන් ආහාර හතර වර්ගය සම්බන්ධ නිධානය එක එකක් වශයෙන් (බෙදා) සැර පුකින් ඔදීමට සුදුසු ශ්‍රාවකයන්ගේ කදාණයෙහි පිහිටනසේ තහවුරු කිරීමට අතීත වූ අද්ධාන කාලය දක්වා වූ අවිජ්ජා සංඛාරා තෙක් එය ගෙන හැර දක්වා නැවතත් අතීත අද්ධාන කාලයේ ඇති අවිජ්ජාවෙන් පටන්ගෙන හේතු හා එල සම්බන්ධ සත්තතිය හොදින් දැක්වීමේ අපේක්ෂාවෙන් ද දේශනා කරන ලදී.

[භි. ම. 392; චි. අ. 2/92]

සමුතෙතජන කථා

සංසාර වක්‍රයේ භ්‍රමණය පෙන්වා දෙන මේ හේතු-එල සම්බන්ධතා පටිවිව සමුප්පාද නම් වූ හට වක්‍රය ඉතා ගැඹුරු බැවින් තහවුරු බවක් ලැබීම දුෂ්කරය. විවිධාකාර ක්‍රම මාගී වලින් වනාකුල වූ වන ලැහැබක් මෙන් වන නිසා එයින් ඔදීම දුෂ්කරය. වටහා ගැනීම පහසු නොවේ.

හෙන සැරයක් සේ අතරක් නොතබා පෙළෙන, මුළු කරවන, දුක්දෝෂකට හැකි මේ කරකැවෙන පටිවිව සමුප්පාද සංසාර හව වක්‍රය සමාධිත නම් වූ උතුම් උරගල මත හොදින් මුළුකත් වනසේ අතුල්ලාගත් කදාණය නම් වූ කුන්තය (මුරා යුධය) මගින් නොබිඳ අනුබෝධ කදාණ. පටිවිවිදකදාණයන්ගෙන් තමාම වර්ගානට විනිවිද නොදැක නම්, සංසාර වටට දුකක මහා හය ඉක්මවා නිදහස්ව යා හැකි එකම පුද්ගලයකු සිහිනෙනුද නොවන්නේමය.

ඇත්තය. බුදුරජාණන් වහන්සේ මෙසේ දේශනා කළ සේක. ආනන්දයා! මේ පටිවිව සමුප්පාද ධර්මය ගැඹුරුය. ගැඹුරු පෙනුම් ඇත්තේද වේ. ආනන්දයා! මේ ධර්මය අනුබෝධ නොකිරීමෙන්, ප්‍රතිවේධ නොකිරීමෙන් මෙසේ මේ සත්ත්ව පුජාව නූල් කැටියක් මෙන් අවුල් වූවා, කැඳුලු පෙහෙර හු මෙන් ගැට ගැසුණි, නොහොත් කිරීමේ

කසල්ලක් බඳවුවා, මුද්‍රණය බඩුසතනයේ අවුල් වුවා, සැපයෙත් පහවු නපුරු ගති ඇති විවශව පතිත වීම් ඇති අපාය ද සසර ද ඉක්ම නොයෙයි.” [දී. නි. 2/80]

යැයි මේ ධර්ම දේශනාව බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළයේක. එම නිසා තමා වශයෙන්ද අනුන් වශයෙන්ද සෞභාග්‍ය කැමති සුඛය කැමති පණ්ඩිතයන් හේතු-එල සම්බන්ධතා පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය, අනුබෝධි ක්‍රියා පටිච්ච ක්‍රියායන් මගින් වටහා ගැනීමට උත්සාහ කරන්නේ ඉතිරි අනෙකුත් කටයුතු බැහැරකොටය...

මේ බුද්ධ ශාසනයෙහි පණ්ඩිතයන්, හේතු ධර්මයේ එල ධර්මයේ පහළ වනු පිණිස උපකාර කරන සවිභාව ශක්තිය ඇති ගැඹුරු වූ හේතු-එල සම්බන්ධතා දක්වන පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මයෙහි, ඉහත දැක්වූ ලෙසට උත්සාහ කරන්නේ නම් ක්‍රියායෙහි තහවුරුවක්, ප්‍රතිශ්ඨාවක් ලබාගත හැක්කේය. මෙලෙස ක්‍රියායෙහි ප්‍රතිශ්ඨාවක් ලබා ගැනීමේ සවිභාවයෙන් අඛණ්ඩ වූ සතියෙන් සම්පජ්ඣාදයෙන් සම්පුණ්ණී වී නැවත, නැවතත් උනන්දුවෙන් භාවනා කරන්නවා!

[ව. ම. 441; විභ. අ. 2/139]

සාධු ! සාධු !! සාධු !!!

වා අවුක් ආරණ්‍ය සයාබො,
විනතල පබ්බත ආරණ්‍යය
97/11/10

